

D R . T . T O T H

CHARAKTERNÝ MLADÍK

---001-002 (prázdne)---

Charakterný mladík

Dr. Tihamér Tóth

Tretie vydanie

Vydal Spolok sv. Vojtecha v Trnave

1944

---003---

Tretie nezmenené vydanie diela Dr. Tóth Tihaméra *Charakterný mladík* v preklade Štefana Szekeresa vydal Spolok sv. Vojtecha v sérii svojich mravnovýchovných publikácií. Cirkevné schválenie dal na druhé prepracované a doplnené vydanie, podľa ktorého bolo pripravené i tretie vydanie, Biskupský úrad v Nitre 13. septembra 1941 pod číslom 1870/1941. Tlačila kníhtlačiareň Spolku sv. Vojtecha v Trnave.

---004---

Úvodom

Milý priateľu!

Pri mojom písacom stole častejšie sedávajú študenti.

Len čo zavíta školský rok, aj u mňa sa začnú návštevy chlapcov. Neznámi a mladí klopú bojzливо na dvere; starší, známi prichádzajú už so smelšou radosťou.

Sadnú si za stôl a v nerušenej tichosti izby otvára sa tisícmi zámkami uzavretá bohatá ríša mladej duše.

*Keď sa mi sverujú so svojimi drobnými nehodami a ťažkosťami (ktoré pokladajú za nekonečne zdruvujúce), alebo zaplačú tisíce svojich malých bolestí (ponímajú ich smrteľne vážne), napokon, keď mi položia do dlane svoju mladú dušu s jej všetkými víchricami a hlbokými problémami — vtedy ich vyvalené oči dychtivým smädom hovoria: daj mi radu, čo mám urobiť?! — Za takýchto dojemných chvíľ naučil som sa spoznávať, že duša každého chlapca je neoceniteľne vzácnym diamantovým ložiskom *a nastávajúcim cenným príslubom budúcnosti. Súčasne si uvedomujem, že jej správne vyformovanie podporovať, nám, dospelým, je nielen svätou povinnosťou, lež aj veľkým vyznačením.*

Kto sa nezaoberá mládežou, ani len netuší, koľko otázok, trepotania, sošmyknutia, ba i tragického pádu sa môže pripútať k vývinu a vreniu vašej duše, — a nakoľko je odkázaná jej lodička v jarných víchriciach života na upravujúce riadenie pevnou a skúsenou rukou.

Keď som, v týchto chvíľkach chcel podať pomocnú ruku, stíšiť rozbúrené duše a poslúžiť v pochybnostiach radou, — tak sa mi pozdávalo, ako by nielen jeden chlapec sedel predom mnou, lež prenikavé pohľady tisícich mladíkov sa upieraly na mňa. Pohľady takých

---005---

neznámych mladíkov, ktorí sa boria s podobnými vážnymi otázkami, ale nemajú hádam komu a kde sa obrátiť pre správnu odpoveď a povzbudenie, radu a objasnenie. Takto opustení musia sa sami pretíčať ťažkosťami kritických mladých rokov.

Z tejto myšlienky vznikla i táto kniha. Ale tá istá pohnútko ma viedla aj k ostatným prácam, ktoré som napísal pre mládež.

Viem síce, že mŕtve, tlačené litery umenšujú v nemalej miere účinok hovoreného, živého slova. Ale — hádam predsa nebude celkom bez úžitku, keď zostavím sopár kníh aj pre teba z tých myšlienok, o ktorých hovorievam a debatujem so svojimi študentmi.

*Nepoznám ta podľa mena: neviem, ako sa voláš. Nevie, kde chodíš do školy: či do gymnázia alebo reálky, meštianky, obchodnej školy, alebo uč. akadémie; azda do odbornej školy, alebo už na univerzitu. Iba jedno viem o tebe: že si **študent**, ktorý nosíš v duši budúci osud svojho národa. Si mladík, ktorý má skutočne vážne problémy a ktorému v pochybnostiach poslúžiť vážnou odpoveďou je naša najsvätejšia povinnosť. V živote niet totiž vznešenejšej úlohy, ako z večných prameňov pravdy poskytnúť osvieženie mladým dušiam. Upevňovať základy vlasti nevieme bez väčšej zásluhy pred ľudstvom a budovať chrámy nemôže byť Bohu milšie, ako svojimi radami zachrániť i jedinú mladú dušu, túto najkrajšiu nádej našej vlasti: „živý chrám boží“.*

Každé slovko tejto knihy napísala veľká láska k tvojej duši a diktovalo ho presvedčenie, že mladú dušu naplniť vznešeným ideálom: má svoju nehynúcu, vznešenú hodnotu. Táto porozumejúca láska si zaslúži, aby si náležite uvážil všetko, čoho sa dočítaš v tejto knihe, i v ostatných mojich prácach. Najväčšou odmenou za všetky námahy mi bude, keď týmito riadkami aspoň jedného chlapca upraví a duševný vývin jednej-jedinej mladej duše udrží na správnej ceste, teba neznámeho pozdravujúci

autor.

---006---

Regulus v Kartágu

Kartáginci poslali do Ríma posolstvo so žiadosťou o prímerie. Vedením posolstva poverili rímskeho zajatca Regula, ktorý pred odchodom musel složiť prísahu, že ak jeho poslanie nebude úspešné, vráti sa do zajatia. Vieš si predstaviť jeho duševnú pohnutosť, keď bol zasa doma, vo svojom milovanom Ríme? Mohol by už ostať navždy doma, keby sa bol uzavrel mier.

A vieš, čo urobil?

On povzbudzoval v najvyššej miere pre ďalšie vedenie vojny. Keď ho senát nabádal, aby ostal doma, s tým odôvodnením, že násilím vynútená prísaha nie je platná, odpovedal takto: „Teda všemožne chcete, aby som sa stal nečestným? Ak sa vrátim nazad, viem, čakajú ma muky a smrť. Ale aké malichernosti sú to oproti hanbe nečestného skutku, oproti ranám hriechnej duše?! Nech som aj poddaným Kartágincom, ale svoj rímsky charakter chcem si neporušeno zachovať. Svojej povinnosti zadostučiním. Ostatné ponechajte na bohov!“ A skutočne: Regulus sa vrátil do Kartága, kde ho za veľkých týraní popravili.

Takýto bol rímsky charakter!

Ale vtedy akýže má byť kresťanský charakter?!

Nemožno požadovať, aby každý človek bol bohatý a zámožný; ani to nie, aby každý bol vedcom; ba ani to nie, aby každý mal svetoznáme meno. Ale, áno, od každého možno jedno požadovať: *aby bol charakterným!*

Máloktorým ľuďom je na svete dané, aby podmaňovali ríše. Máloktorým z nás zdobí hlavu kráľovská koruna. Ale zaujať bohatú ríšu duše a položiť si na hlavu korunu mužného charakteru: je taká svätá a povznášajúca úloha, ktorá bez výnimky čaká na každého

---007---

človeka. Na každého čaká! Mnohí túto úlohu neuskutočnia. Ale ty, priateľ môj, pravda, áno!

Lenže charakter nie je hlavnou výhrou v žreboch, ktorú možno si získať — bez zásluh. Charakter nie je vznešený titul, ktorý možno zdediť narodením sa — bez práce. Charakter je výsledkom tvrdých zápasov, samovýchovy, sebazapieraní a mužnej duševnej borby. Tento boj musí každý sám víťazne prebojovať.

Znamenitym výsledkom tvojej borby bude *charakter*. Čo vyjadruje toto slovko, to hádam teraz sotva vieš precítiť. Ale ak sa raz odhalí pred Bohom hlavné dielo tvojho života a tam bude stáť v jedinečnej vznešenosti tvoja duša, na ktorej si tak veľa bol pracoval, vo svojom nadšení tak isto zvoláš ako *Haydn*, keď predniesli jeho skladbu „Stvorenie“: „Bože, Je to *moje* dielo?!“

„*Homines sunt voluntantes*“ — zisťuje výstižnou stručnosťou *sv. Augustín*: „hodnotu človeka dáva vôľa“. Čoraz viacerí prichádzajú v týchto dňoch na skutočnosť, že dnešné školy sa jednostranne veľa zapodievať *rozumom* chlapcov a príliš zanedbávajú vycvičenie ich *charakteru a pevnej vôle*. Tuná je jadro toho smutného zjavy, že v spoločenstve dospelých je oveľa viac učených hláv ako oceľovej chrbtovej kosti, viac vedomosti ako charakteru. Lenže *oporou a základom štátu nie je veda, lež čisté mravy; nie zbabelosť, ale charakter!*

Táto kniha chce vychovať „charakterných mladíkov“. Mladíkov, ktorí takto smýšľajú: „Mňa viaže úžasná zodpovednosť, lebo pred mojím životom stojí vážna úloha. V mojej duši driemu zárodoky budúcnosti; vážnym plnením povinností a ideálnym životom si musím svoju dušu zohrievať, pestovať a vyvíňovať na taký krásny kvet, aby prístojne voňal pred trónom večného Boha, za celú večnosť.“

Táto kniha chce vychovať „charakterných mladíkov“ v takom čase, keď sa nám pozdáva, ako by okolo nás celý svet bol prevrátený a chodil hore nohami.

---008---

Dnes, keď obrovskou a takmer jedinou chorobou ľudstva je úžasné chradnú tie vôle (z čoho pochádza každý jeho hriech); dnes, keď bezcharakternosť mnohí nazývajú múdrou prispôsobovacou schopnosťou a zapieranie zásad — reálnou politikou; sháňanie sa za vlastnými záujmami — verejným dobrom; dnes, keď ustavičné citlivkárske urazenía nazývajú sebaúctou a závistlivosť prekrstievajú na pravdymilovnosť. Dnes, keď sa ťažkej práci vyhýbajú pod titulom nemožnosti a každý sa sháňa za pohodlím, rozkošami, — vtedy táto kniha by chcela vychovať takých mladíkov, ktorí majú nenaštrbiteľný charakter, sú skalopevní, majú správne životné zásady a ťažkosť sa neľakajúcu vôľu. Mladíkov, ktorí sú fanatickými rytiermi plnenia svojich povinností; mladíkov, ktorých telo a duša sú tvrdé ako oceľ, priame ako pravda, jasné ako slnečné lúče a čisté ako horská riava!

Chce charakterných študentov v takom čase, v ktorom je priveľa znetvorených, ľahčíkárskych študentov; študenti, ktorých nezaujíma nijaký duševný problém; ktorých jedinou starosťou je, ako oklamú svojho profesora, ako vystanú aspoň jeden vyučovací deň zo školy, ktorá je najnovšia filmová hviezda a kde sa dá najlepšie zabávať. Týchto je tak veľa! Charakterných mladíkov zasa tak málo! Táto kniha chce však dokázať, že práve tí, ktorých je málo, majú pravdu. Tamtí sa pozdávajú byť takí veselí a bezstarostní; títo zasa tvrdou prácou bijú sa vpred po ceste charakteru — a táto kniha ťa chce povzbudiť, žeby si si predsa stal do radu týchto posledných, lebo len tu je život, dôstojný pre človeka. „*Den Menschen macht sein Wille gross und klein*“ — „vôľa činí človeka malým i veľkým“, tvrdím i ja so Schillerom (Wallensteins Tod). Pritom prijímam i náhľad veľkého mysliteľa *Jozefa Eötvösa*:

„Skutočná cena človeka nezávisí od jeho rozumu, lež od sily jeho vôle. U koho tejto niet, toho veľké duševné schopnosti činia len slabším; niet však na svete

---009---

nešťastnejšieho, ba niekedy podlejšieho stvorenia ako veľký rozum, ktorému nezodpovie charakter/*

Na jar vyjde si gazda na roľu a zamysleno premeriava svojim zrakom tiché brázdy. Ako by sa spytoval: „Roľa moja! Akú úrodu mi prinesieš v tomto roku?**” Roľa však namiesto odpovede tiež sa spýta: „Najprv mi povedz, čože dáš ty?**”

Takto stojí aj mladík pred tajomnou bránou života, ktorý čaká na neho: „Život! Čože mi dáš? Čo čaká na mňa?**”

Ale život namiesto odpovede — tak ako roľa gazdu — tiež sa spýta: „Na tom záleží, čo mi dáš ty! Koľko sa napracú ješ, toľko dostaneš; čo si zaseješ, to si aj sožneš!“

„Charakterný mladík“ oboznámi ťa s prostriedkami samovýchovej práce. Dávaj si pozor, priateľu, neklam sám seba! Kniha ti odkryje len číhajúcich nepriateľov, upozorní ťa iba na nebezpečenstvá, — ale nebojuje za teba! Ak sa chceš stať „charakterným mladíkom**”, vtedy túto prácu si musíš vykonať sám!

Skúsiš, že cesta charakteru, veru, nie je ľahkou cestou. Mnoho ráz pocítiš, koľkej pevnej vôle treba, aby si mohol byť stále na bojovnej postati so svojimi malými a veľkými chybami a s nimi nikdy neuzavrel prímerie.

Ale všetko jedno! Ja chcem!

Čože chcem?

Chcem byť pánom svojich srny slov a citov.

Chcem urobiť poriadok medzi svojimi myšlienkami.

Chcem najprv myslieť a potom hovoriť.

Chcem najprv uvažovať, potom konať.

Chcem sa poučiť z minulosti, myslieť na budúcnosť a pre toto dobre využiť prítomnosť.

Chcem vďačne pracovať, bez slova trpieť, vždy charakterne žiť a raz — v nádeji večnej blaženosti — spokojne umrieť!

---010---

Jestvuje od tohto vznešenejší životný program? Jestvuje cieľ, za uskutočnenie ktorého je hodnejšie žiť?

Kiežby táto kniha čím viacerých mladíkov napomáhala v tejto vznešenej práci: vo výchove charakteru!

I. KAPITOLA.

Kto je charakterný mladík?

Čo je charakter? Čo si myslíme, keď o niekom hovoríme: toto je charakterný mladík? Pod charakterom rozumieme vytrvalosť vôle človeka v dobrom smere; charakterným mladíkom zasa je ten, kto má vznešené zásady a z tých nepopustí ani vtedy, keď verná vytrvalosť je spojená aj s obetami. Naproti tomu kolísavý, nespoľahlivý, málo charakterný, alebo — vo vyššom stupni — necharakterný je ten, kto svoje zásady, i keď má svoj lepší náhľad, mení podľa okolností, spoločnosti, priateľov atď. a hneď sa stáva neverný svojim ideálom, keby pre ne nemusel hocičo znášať.

Z tohto môžeš vidieť aj to, v čom spočíva výchova charakteru. Predovšetkým *získať si vznešené ideály, zásady; potom neustálym cvičením privykávať* seba, aby sme v *hocakom* životom postavení aj konali podľa svojich vznešených ideálov. Kto nemá zásad, toho mravný život sa tak zmieta, ako trstina vo víchrici. Dnes činí tak, zajtra onak. Najprv teda vyformovať v sebe pevné zásady, potom si získať sily, aby to, čo sme spoznali za správne, vždy mohli aj nasledovať.

Prvou úlohou je teda, aby si vyformoval v sebe správne zásady. Čo je správna zásada napr. pri učení? „Vytrvalo, pilne sa mám učiť, lebo Boh očakáva, že schopnosti, ktoré som dostal od Neho, náležite vypestujem.“ Čo je správna zásada voči svojim spolubližným? „Čo chcem, aby mne činili, i ja budem činiť iným.“ A tak ďalej. Vo všetkom maj správnu zásadu.

---012---

Druhou — ťažšou — úlohou je správne zásady aj nasledovať, totiž vychovávať seba na charakterný život.

Charakter nedávajú zadarmo; musíš sa zaň zaslúžiť niekoľkoročnou, ba až niekoľkodesaťročnou prácou. Účinok prostredia, zdedené dobré a zlé vlastnosti môžu síce vplývať na tvoj charakter, ale pri konečnom stupni je predsa len tvojím osobným dielom, výsledkom tvojej samovýchovnej práce. Človek dostáva dvojakú výchovu: jednu dávajú rodičia a škola, a druhú — táto je dôležitejšia — vlastná naša samovýchovná práca.

Vieš, čo je výchova? Vplyv na ľudskú vôľu v takom smere, aby v každej situácii rozhodne a s radosťou sa podujala na nasledovanie dobra.

Vieš, čo je charakter? Zo skalopevných základných zásad vychádzajúci dôsledný spôsob konania, stálosť vôle v službe ideálu, spoznaného za správny, a vytrvalosť duše, ktorá si stala do služieb vznešeného životného názoru.

Nuž môžeš vidieť, že pri výchove charakteru nie je tak ťažké vyformovanie správnej životnej zásady (ved to by išlo ešte ľahko!), ako jej nasledovanie cez všetky prekážky. „Mojou zásadou je to a ono, a pri nej vytrvám — stoj čo stoj!“ Keďže takáto vytrvalosť vyžaduje veľa obetí, preto je medzi nami tak málo charakterných ľudí.

Veď „vždy ostať verný svojim zásadám“, „vytrvať vždy pri pravde“ atď. — kto by sa neoduševňoval za takéto *myšlienky*? Keby len nebolo tak ťažko tieto myšlienky aj uskutočniť! Keby len pre tisícere

protiviacie sa vplyvy spoločnosti, priateľov, módu a pre vlastné milé-pohodlné „ja“ tieto plány nepošly tak ľahko v dym!

Prečítaj si len, ako upozorňuje básnik:

Sei nicht eine Wind- und Wetterfahne
Und fang nicht immer Neues an!
Was du dir wohl hast vorgesetzt,
Dabei beharre bis zuletzt.

---013---

Nebuď ako veterný kohút
A nezačínaj vždy znovu!
Čo si si v sebe raz zaumienil,
Pri tom vytrvaj až do konca.

(Reinick)

K tomuto ta vedie správna samo výchova.

Vychovávaj seba!

Vykresañ vo svojej duši vznešený obraz, ktorý si Boh o tebe predstavil, — túto povznášajúcu prácu nazývame samovýchovou. Túto prácu však výlučne každý sám môže vykonať, — nikto iný miesto neho. Iný ti môže poslúžiť radou, poukázať na správnu cestu, ale napokon ty musíš pocítiť túžbu, aby si v sebe vypracoval umelecký obraz, ktorý Boh skryl v tvojej duši. Sám musíš túžiť po vznešenosti, sile a čistote duše. Musíš poznať svoju dušu, čo je v nej škodlivé a čo z nej chýba. Sám sa musíš dať do práce duševnej výchovy a pritom dobre vedieť, že úspech vyžaduje veľa sebazapierania, napnutia síl a sebapremáhania. Často si musíš odoprieť niečo také, čo by ti dobre padlo; často musíš vykonať niečo také, čo ti nie je priam po vôli a vytrvať so sovretými perami, odporujúcim čelom aj vtedy, keď ten-ktorý tvoj dobrý úmysel opäťovne ti vyjde nazmar.

Tvoj charakter, vyformovanie sa tvojho života zvrtné sa na takejto drobnej práci. „Zasej myšlienky a čoskoro sožneš túžbu; zasej jednu túžbu a sožneš skutok; zasej čin a sožneš zvyk; zasej zvyk a sožneš charakter; zasej charakter a sožneš z neho svoj osud.“ Hľa, tvoj životný osud sa tká z dobrých myšlienok a skutkov!

„V každej hodine svojho života obracaj svoj pohľad s úctou a láskou k čnosti, nikdy nezameškaj ani jednu príležitosť, v ktorej môžeš vykonať dobré, a keby sa tento čin niekedy aj priečil tvojim chvíľkovým úžitkom a želaniam, navykaj svoju vôľu, aby nad nimi zvíťazila ... Takto si nadobudneš taký charakter, aby si

---014---

mohol raz aj veľké skutky vykonať, mohol pracovať pre svoju dobu a budúcnosť, a takto s úctou a láskou ťa budú spomínať v kruhu tvojich spoločníkov.“ (F. Kölcsey)

Ale človek musí vyformovať svoju vôľu aj do rámca vôle božej. Niet vznešenejšej školy charakteru, než keď s opravdivým precítením môžeme vraviť: „Pane, nie moja, ale Tvoja vôľa nech sa stane!“ Niet

cennejšej samovýchovy, než po svojich skutkoch, slovách a myšlienkach čoraz častejšie si podať otázku: „Pane, bola to skutočne *Tvoja* vôľa, čo som bol vykonal? Ty by si si to bol býval tiež takto želať?“

Túto výchovu charakteru začni už teraz, vo svojich mladých rokoch. V tvojom dospelom veku bude už neskoro. Charakter nevyvíja sa v zmätku života. Ba, kto sa dostane do víru života bez pevného charakteru, ešte i ten nepatrný charakter stratí, čo azda mal.

Srdce z ocele

Teraz už vieš, o kom hovoríme: *toto je charakterný mladík!* O tom, kto má vznešené zásady, ideály a pri nich vie aj vytrvať. Vytrvať aj vtedy, keby sa nikto iný na svete týmto vznešeným ideálom nepriznával. I vtedy, keby bol okolo neho každý bez chrbtovej kosti a necharakterný. Vytrvať aj cez tisícere protiviacie sa zlé príklady. *Vytrvať pri svojich zásadách za každej okolnosti*, — to je, veru, veľmi často úžasne ťažké.

Ak nemilosrdní chlapi už pol hodiny zlostia niektorého svojho menej obratného spoločníka, a ten — sťa slzy roniaca srnka pred poľovníckymi psami — márne pozerá okolo, hľadajúc pomoc, vtedy jemne odvrátiť náladu týrajúcich spoločníkov, — toto je láska, smelosť a vernosť k zásadám. *Ein Herz von Erz — srdce z ocele!*

Ak v nevyrovnanom spoločenstve chalanov na najsvätejšie náboženské pravdy kydajú posmešky a žľč,

---015---

a zo starých antikvárných kníh vyhrabanými „dôvodmi“ i bezočivým rehlením sa podvracajú učenia náboženstva, vtedy bez urážania, ale s pevnou smelosťou, s imponujúcou znalosťou, odhalením pseudomudráctiev a omylov — zastať sa pohanených, vysmievaných náboženských práv, — na to treba hrdinského charakteru a heroizmu.

Ak bezstarostný smiech tvojich hrajúcich sa kamarátov ozýva sa ti cez oblok do izby a od nudného algebraického príkladu vábi ťa von, na ihrisko, a vtedy s tvrdou odhodlanosťou vieš ostať verný svojej povinnosti, — tu je potrebný charakter! *Ein Herz von Erz — srdce z ocele!*

V prvých storočiach prenasledovania kresťanov chytili obyčajného roľníka a postavili ho pred Jupiterovu sochu ... „Nasyp kadidla na oheň a obetuj našim bohom!“ — „Neurobím to!“ — odpovie spokojne Barlaam. Začnú ho týrať, — všetko márne! Teraz mu nasilu narovnajú ruky, tak, aby dlaň mal práve nad plameňom. Do otvorenej dlane položia mu zrnká tymiánu. „Spusť tymián a si slobodný!“ — „Neurobím to!“ — hovorí opäť Barlaam, a stojí tam neohrozeno, s vyrovnaným ramenom... Plameň blčí, už sa dotýka jeho dlane, tymián už dymí..., ale chlap stojí! Dlaň sa mu prepáli, tymián zhorel, ale ocelové srdce mučeníka Bar-laama nezaprelo svojho Boha. *Ein Herz von Erz — srdce z ocele!*

Drahý priateľ môj, ako málo je dnes medzi nami takýchto mučeníckych charakterov! Takého charakteru, ktorý už aj pohanský básnik bol obdivoval, keď napísal:

Justum ac tenacem propositi virum
Si fractus illabatur obris,
Impavidum ferient ruinae.

Spravodlivého a v predsavzatí neochvejného,
ak sa aj svet rúti,

nemôže pohroma odstrašiť.

---016---

Pompejský vojak, ktorý stál na stráži, keď vybuchol Vezuv a jeho horúca, ohnivá láva všetko zničila, okolo neho všetko sa rútilo, všetko ničilo, všetko sa kolísalo, ale on sa nepohol, nie, ani na krok sa nepohol s toho miesta, kde ho povinnosť postavila.

Vidíš, priateľu: túto chrbtovú kosť, túto vernosť k zásadám, toto pozdvihnuté čelo, — toto voláme charakterom!

A teraz, keď sa obzriem po chlapcoch, ach, aké iné, odlišné typy to badám! Vidím navoňavovaných študentov, ako elegantne kráčajú po korze. Vidím večne v kine sediacich. Vidím vždy sa zabávajúcich. Vidím stále fajčiacich. Čítajúcich iba športové noviny. Hltajúcich Mister Herkulesov. Zaháľáčov. A úžasne veľa neštudujúcich „študentov“.

Epiktetove slová

Už aj pohanské myslenie zistilo veľkú pravdu, že môže byť niekto slávnym vedcom alebo veľkým umelcom, svetoznáмым športovcom alebo bohatým občanom, ak nemá charakteru, nestojí za nič! Prečítaj si len nižšie uvedené myšlienky z diel istého pohanského otroka, Epikteta.

„Nemaj starosť o to, aby si uspokojil potrebu svojho žalúdka, lež svojej duše.“ (Gnomologium Epicteteum 20. ed. Schenkl-Teubner. Leipzig. 1898—1899.) „Radšej umri, ako by si mal nemravne žiť“ (Fragm. 32, 422.) „Zaviazanosť tela je závislá od osudu, zaviazanosť duše je zlosť. Kto je telesne voľný, ale vo svojej duši je viazaný, je otrokom; kto je vo svojej duši bez zlého, je voľný, hoci by bol telesne aj pútaný.“ (Gnóm. 32, 470.) „Oveľa viac je štátu hodné, ak malé domky obývajú veľké duše, ako veľké domy ľudia s otrockými dušami.“ (Gnóm. 60, 476.) „Tvoja duša je vyžarovaním božstva, si jeho synom, teda váž si toho. Nevieš, že sýtiš boha a nosíš v sebe boha?“ (II. 8, 12, 125.) „Naším cieľom je poslúchať bohov, aby sme sa stali takto bohu

---017---

podobní.“ (I. 13.) „Duša je sťa obliehané mesto, v ktorom za pevnými múrmi bdejú obrancovia. Ak sú základy pevné, bude nepodmaniteľné.“ (IV. 5, 25.) „Ak sa chceš stať dobrým, najprv ver, že si zlý.“ (Gnóm. 13,488.) „Zdržuj sa všetkého zlého a zapri svoje zlé náklonnosti“: ἀνέχου καὶ ἀπέχου (Fragm. 10, 411.) „Čistá duša má svoje náležité zásady, bude aj vo svojich skutkoch vznešená a neohrozená.“ (IV. 11, 8, 389.) „V každej svojej veci, veľkej i malej, hľad' na boha.“ (II. 19, 31, 174.) „Nauč ľudí, že blaženosť nie je tam, kde ju oni hľadajú vo svojej zaslepenosti a biede. Blaženosť nie je v sile, lebo Myro a Ofellius neboli blažení; ani v moci nie je, lebo konzuli neboli spokojní; ba ani v ich súhrne, lebo Nero, Sardanapal a Agamemnon stenali, nariekali a vlasy si trhali. Oni boli otrokmi okolností a bláznami zdania. V tebe sa skrýva blaženosť, v skutočnej slobode, v nedostatku alebo potlačovaní podlého; v dokonalom sebaovládaní, v sile spokojnosti a pokoja ...“

Hľa, aké vznešené myšlienky z úst pohanského otroka!

Moc veľkého cieľa

Každý mladík si musí zaumieniť, že vo svojom živote chce dosiahnuť nejaký veľký cieľ a neostane tuctovým človekom. Vyznač si aj ty pred seba nejaký velebný cieľ, potom nikdy naň nezabúdaj a všetku svoju silu obráť na jeho dosiahnutie. Netvrdím, že už o niekoľko mesiacov alebo o niekoľko rokov dosiahneš svojho cieľa. Ba, možné je, že ho nedosiahneš nikdy! Ale nič to za to! Sústredením svojich myšlienok a plánovaní dostaneme sa nesporne oveľa bližšie aj k tomu cieľu, ktorý sa zpočiatku vznášal pred nami v nedosiahnuteľných výšinách. Kto s celou svojou energiou sa vrhne na dosiahnutie istého vznešeného cieľa, ten so dňa na deň objaví v sebe novšie a novšie sily, o ktorých predtým nikdy nevedel.

---018---

Ako nepredstaviteľne veľa môže znieť ľudské telo, dokázala v streleckých priekopách neuveriteľná bieda; práve tak, keď sa so všetkými svojimi silami dáš do práce za dosiahnutie vyznačeného cieľa, iba vtedy spoznáš, čoho všetkého je schopná naša duša pri pevnej vôli.

Takto by si si mohol napr. zaumieniť, že stoj-čo stoj, odvykneš od svojej najväčšej chyby, ktorú si v sebe spoznal. Alebo: vlani vo výročnom vysvedčení si mal štyri dvojky a jednu dostatočnú; na budúci rok budeš mať samé veľmi dobré, hocikolko námahy a práce by to vyžadovalo. Alebo: zo súkromnej pilnosti naučíš sa taliansky a tomuto štúdiu venuješ denne pol hodiny; ale potom každý deň bez výnimky! A tak ďalej.

Popri týchto bližších cieľoch chcel by som, aby si si vyznačil aj ďalší cieľ. Anglické školské učebnice sú plné takýmito vetami: „Kde milióny prestaly, tam ty začni pracovať!“ „Na štíte je ešte veľa miesta pre súcich robotníkov.“ „Najlepšie miesta na svete nie sú ešte zaplnené.“ „Po rozume a charaktere je ešte vždy veľký dopyt; na burze života je ich veľký nedostatok“ atď. I ja by som si želal, aby každý mladík nahovoril sebe, že sa musí stať vynikajúcim, popredným mužom. Vodcom, vzdelaným, charakterným; lepším nad milióny. Netvrdím, že sa ním aj skutočne stane. Ale ak jeho snahy a myšlienky sa budú ako orol vždy k tomuto cieľu vznášať, oveľa ľahšie sa môže k svojmu cieľu priblížiť, ako by postupoval sťa lastovička: vždy sa len pri zemi kížal.

„Ale potom každý chlapec bude namyslený a pyšný!“ — povieš. Tohto sa nebojím. Ba, je celkom isté, že komu rozpaľujú dušu takéto vznešené ideály, ten ľahšie zvíťazí nad pokušeniami nízkych myšlienok a smyselných žiadostí. Mnohí mladíci sa preto zničia pomaly aj morálne, lebo si nevyznačili takúto povznášajúcu snahu, vznešený ideál.

---019---

Úplne prijímam heslo, ktoré odporúča mladíkovi jeden z najbohatších, súčasne však najpracovitejších Američanov, *Carnegie*: „*My place is at the top* — moje miesto je na čele.“ Len nie protekciou, nie prostredníctvom príbuzenstva, ale tvrdou prácou, oddaným plnením svojich povinností sa snaž dostať na čelo.

Pravda, je aj taký, ktorý sa neučí a neprebíja sa, lebo je vraj „pokorný“, „spokojný“ a „skromný“. Počkaj že len, priateľu! Zbabelosť nie je ešte čnosťou a lenivosť zasa nie je pokorou! Skutočne pokorný toto si hovorí: „Nie som ničím; sám osebe nestojím za nič“, ale hneď aj dodáva: „Ale niet na svete ničoho, čo by som s božou pomocou nemohol vykonať!“

Opakuj častejšie krásny, milý vzdych istého nášho svätca: „*Deus meus, Deus meus! Nihil sum, sed tuus sum*“ — „Bože môj, Bože môj! Nie som ničím, lež celkom Tvojím!“ Pomodli sa toto častejšie a uvidíš, aká duševná sila pramení z tohto.

Energia

Sotva imponuje niečo mladíkovi viac ako veľká, smelá energia. A plným právom! Veď ona je jedným z najkrajších črt mužskej vôle. Ale čože nazývame vlastne energiou?

Teda predovšetkým nie snenie, rojčenie. Niektorý chlapec vykonáva bezchybné hrdinskosti — vo svojich myšlienkach. Také prismelé udalosti pospomína svojmu kamarátovi, že tak a onak, čože všetko previedol včera vo snách, že inému naskočí husacia koža. Toto ešte nie je energia! Rozlúštiť ťažký matematický príklad, Liviove siahodlhé vety preložiť správnou slovenčinou, borieť sa proti svojim chybám, — slovom *konať*, a nie rojčiť, to je energia!

Práve takto neznačí energiu ani nerozmyslená prchivosť, čo býva tiež slabšou stránkou mnohých chlapcov. Skočiť do nebezpečenstva („veď mi len Boh pomôže!“), bez rozmyslenia odpovedať na každý problém,

---020---

za nič nepokladať a opovážlivo vyhľadávať príležitosť, spoločnosť, knihu — zvädzajúcu do hriechu —, toto všetko nie je prejavom pravej energie! Do všetkého sa chytiť a na druhý deň to nechať, nie je účinnou silou, správnou energiou. Dnes sa začne učiť po francúzsky, ale o týždeň zľakne sa ťažkostí a hodí do kúta francúzsku gramatiku. Miesto toho zbiera známky, ale len tri dni; vtedy ho už filatelia nezaujímajú, nechá to. Začne športovať. Dva týždne trénuje, každý šport kultivuje od rána do večera. Tretí týždeň sa už nasýtil aj športu; i to zanechá. Toto všetko nie je správne ponímaná energia!

Veľmi pádne hovoria Nemci: „*Erst wägen, dann wagen*“. Totiž najprv pozrieť otázke, úlohe do očí. Uvážiť si okolnosti. Keď však zbadáš, že musíš to urobiť, alebo je to hodno vykonať, vtedy sa nezľaknúť, hocikolko zriekania sa, vytrvalosti a hockolko sebazapierania to vyžaduje, všetko jedno, musím to urobiť; to je mojou povinnosťou, vtedy to vykonám, — toto je už energia, skutočný mužný charakter.

Voľnosť

Niet slovka, ktorého čarovnosť by tak účinkovala na mládež ako slovko „voľnosť“. Voľne vyrastať! Voľne sa vyvíjať! Voľne žiť! Voľne ako vták. Pudová túžba ženie mládež za voľnosťou. Ale ak je pudová, vtedy ju dal Stvoriteľ; a keď ju dal On, akiste vyznačil pred tento pud aj vyšší cieľ. Túžba po voľnosti u mládeže nemôže mať za cieľ, aby počas desaťminútových prestávok zrobili čím väčšie kriky, a ako majú obísť disciplinárne predpisy. Túžbou po voľnosti môže byť iba to, aby sa vedeli borieť proti všetkému, čo stojí v ceste ideálneho vývoja.

Tvoja túžba po voľnosti je povolaná zabezpečiť možnosť duševného vývinu.. Teda nesmieš sa borieť proti každému poriadku a zaviazanosti (to by bola samopašnosť a bezuzdnosť!), ak len nie proti takým naruživo-

---021---

stiam, náklonnostiam a prekážkam, ktoré stoja v ceste vývinu tvojho charakteru. Ci ti napomáha vo vývine, i keď je to ťažké, proti tomu nesmieš sa vzpierať a boriť; tak, ako vinič nemôže od seba odvrhnúť kolík, ktorý je preto pri ňom, aby mohol po ňom vysoko vzrastať.

Každý pud, ponechaný na seba, je slepý. Slepý je aj pud voľnosti, a ak sa vyšmykne zpod vedenia triezveho rozumu, strhne do poklesku, do pádu. Preto vídavame so dňa na deň smutnú skutočnosť, že veľmi veľa mladíkov sa zničí pre zle ponímanú voľnosť. Zpod kontroly rozumu vymanené pudy slepo ich unášajú za takými vecami, ktoré sú len zdanlivo dobré, v skutočnosti sú však škodlivé a odstrašia ich od takých vecí, ktoré zdajú sa byť síce ťažkými, ale boly by potrebné k súladnému vývinu. Túto istú myšlienku vyjadril aj istý študent, keď bol písal svojmu kamarátovi: „Len čo mi otec dovolil fajčenie, odvtedy mi už nechutí.“ Hľa, znetvorenie túžby po voľnosti, ktoré každý rozkaz pokladá za neoprávnené zasahovanie!

V týchto rokoch, v ktorých teraz žiješ, jediným cieľom každého mladíka je: byť voľným, nezávislým. Ale veď toto chcú aj vaši vychovávatelia a rodičia! Teda musíš ich pochopiť a s nimi spolupracovať! Bohužiaľ, mnohí nekonajú takto. Lebo už *chcú* byť nezávislými, prv než by sa mali za takýchto *vychovať*. Pod nezávislosťou rozumejú však neporiadok, uvoľnenie sa zpod rozkazov, a nie vnútornú nezávislosť, ktorá dodáva sily, voľnosti, nadvládu oproti vnútorným znechuteniam, vrtochom, lenivosti a iným výhonkom pudového života.

Ako môžeš teda múdro pracovať za nezávislosť svojej duše? Ak v rozkazoch svojich rodičov, v predpisoch školy, v každodenných povinnostiach neuvidíš obmedzenie svojej slobody a zlostivé predpisy, ktoré len zatiaľ načim plniť, kým ich aj iní vidia a konajú, ale opačne: plnenie rozkazov iných využiješ na prevládanie svojej pohodlnosti, zlej nálady, vrtochov, povrchnosti, nespoľahlivosti atď. Kto takto pozerá na rozkazy

---022---

a pre toto zachováva predpisy, ten skutočne pracuje na voľnosti svojej duše. „*Deo servire regnare est*“ — hovorí latinské príslovie; „Bohu slúžiť značí vládnuť“.

Ideálom kresťanskej výchovy je jednak telesne-duševne súladne sa vyvíjajúci mladík. Pred nami je telo práve tak sväté ako duša. Veď veríme, že sme dostali telo od Stvoriteľa preto, aby nám ono bolo nápomocné pri dosiahnutí nášho večného cieľa. Veríme, že ľudské telo sám Syn Boží posvätil, keď vzal na seba podobu ľudskú. A veríme, že raz aj telo sa stane účastníkom nášho večného života.

Hľa: kresťanstvo nevidí v tele „diabolské“, „hriešne“. Jeho snahou je práve urobiť telo poslušným pracovníkom pre služby večných cieľov. Prikázania náboženstva síce prísne zaväzujú, ale predsa nie sú na prekážku tvojej slobode, lež sú nápomocníkmi a zabezpečovateľmi tvojho duševného rozmachu. I vínnu révu priväzujeme ku kolíku, ale nie zato, žeby sme ju vo voľnom vzraste hatili, lež jej vzrast zabezpečili.

Freiheit ist der Zweck des Zwanges,
Wie man eine Rebe bindet,
Dass sie, stadt im Staub zu kriechen,
Froh sich in die Luft windet.

Cieľom nútenia, tlaku je sloboda,
Tak ako uväzujeme révu,

Aby sa neplazila v prachu,
Lež aby sa radostne vinula do vzduchu.

(Weber: Dreizehnlinden.)

Už ani my nemôžeme viac popustiť z toho, čo požadoval vznešený rímsky náhľad! Prečítaj si len, aké ciele predpisuje *Juvenalis*:

Orandum est, ut sit mens sana in corpore sano;
Fortem posce animum, mortis terrore carentem,
Qui spatium vitae extremum inter munera ponat

---023---

Naturae, qui ferre queat quoscunque labores,
Nesciat irasci, cupiat nihil, et potiores
Herculis aerumnas credat saevosque labores
Et venere et coenis et plumis Sardanapali.

Žiadúce je mať v zdravom tele zdravého ducha;
Snaž sa mať ducha udatného, bez hrôzy pred smrťou,
ktorý celý pokladá za dar prírody,
aby ľahko znášal akékoľvek útrapy,
žil bez hnevu, netúžil rozkošou po ničom,
a pokladal strasti Herkulove a drsné práce za najsilnejšie
sťa milkovanie, požívačnosť a perie Sardanapalovo.

(Juvenalis: Satyr. X.)

Hľa: zdravé telo, silná duša, ktoré vedia zniesť i ťažké únavy; sebadisciplína, nenáročnosť a miernosť!

Toho sú schopné iba veľké duše.

Veľkodušní mladíci

Pod veľkodušnosťou nemyslíte svetoborné skutky nejakých hrdinov, ktorých meno sa ozýva celým svetom a o ktorých píšu všetky noviny. Naj viacerým ľuďom sa ani raz za života nenaskytne možnosť, aby vykonali nejaký hrdinský skutok. Práve preto, keď mladíci aj vo zvýšenej miere sa vedia oduševňovať, že oni by v tej a tej expedícii na južný pól to a ono podnikli; alebo vedeli by umrieť za svoje náboženstvo; alebo že by položili svoj život medzi divochmi za Krista; že sú hotoví hockedy vylievať svoju krv za vlast' atď., hovorím, hocaké pekné je toto oduševňovanie sa, — ak ostáva len takýmto neistým rojčením — vo všednom, každodennom živote sotva stojí za niečo! Na takéto obeť totiž sotva budú mať niekedy príležitosti.

Túto vnútornú silu ohnivého oduševňovania sa treba zručne zachytiť *do plachiet každodenných drobných povinností* — a vtedy môžeme z nej načierať úžasnú energiu. Kto chce cestovať električkou, márne má tisí-

---024---

covú bankovku; ak nemá drobné, veru, sprievodca ho složí, lebo takýto veľký peniaz nemožno na električke používať. Ale práve takto treba veľké ideály mučeníckeho oduševňovania sa a vlastenectva rozmeniť na drobné, aby sme svoje náboženské prikázania a s vlastenectvom spojené povinnosti — všetky, i tie najmenšie! — mohli stáloú vytrvalosťou splniť. Dnes nečaká na teba mučenicka smrť za tvoju vieru, a nemusíš za svoju vlasť hrdinskou smrťou umrieť! Ale, áno: tak tvoje náboženstvo, ako aj tvoj národ v jednakej miere očakávajú od teba hrdinský život! A toto je ťažšie! Aj príklady nešťastných samovrahov dokazujú, že na život treba často oveľa viac smelosti ako na smrť.

Za svetovej vojny raz zaštepili našich vojakov proti cholere. Vieš, čo som spozoroval na svoje najväčšie prekvapenie v tej poľnej nemocnici, v ktorej som na bojišti slúžil? Mohutní, svalnatí chlapi, ktorí si sotva všímali husté padanie nepriateľských guľiek, teraz pred tenučkou ihlou začali sa triasť! Vidíš: s veľkou hrdinskou oduševnenosťou v každodennom živote nikam nemôžeš dôjsť!

Sú ľudia, u ktorých je smelosť skôr ľahkomyselnosťou a márnivosťou, ako čnosťou. Azda sa ani smrti neboja, ale úžasne sa boja utrpení, ktoré na nich v živote čakajú, a táto obava ich činí zradcami a hriešnikmi. Obecenstvo v cirkusoch s utajeným dychom sleduje skutočne smrteľno-nebezpečné skoky; ale myslíš si, že kto sa tak ľahkomyselne zahráva so svojím životom, vie už premôcť napr. lož, ak sa ňou z nejakej nepríjemnej malichernosti môže dostať? Oveľa menej odvahy treba, aby sa niekto v polovici januára okúpал v Dunaji, ako vytrvať v ľahkomyselnej spoločnosti pri svojich čistých, mravných zásadách. Smelosťou je povedať vždy pravdu! Smelosťou je ostať poctivým! Smelosťou je verne vydržať pri svojich zásadách! — ale týmto sa stáva mladík veľkodušným!

---025---

„Ach, ale si sebecký!“

Veru, nie je vyznačením, ak na niekoho takto zavolajú! Co je sebeckosť? Nesprávna, spotvorená sebaláska. Pravá sebaláska je príkazom božím a do nás zaštepeným pudom. Tento sa stará o udržanie jednotlivca a nabáda, aby sme sa vyhli všetkému, čo by škodilo. Sebeckosť je však karikatúrou správnej sebalásky. Sebecký chlapec si myslí, že on je stredobodom sveta, celý svet je pre neho a jediným poslaním všetkých ľudí na zemi je, aby jeho pohodliu slúžili. Ešte aj svetové udalosti posudzuje s toho stanoviska, či má z nich nejakú výhodu, alebo nie.

Čím je dieťa menšie, tým viac je pod vplyvom svojich smyslov, teda tým je sebeckejšie. Pozri len na 4—5 ročné dieťa. Ako si žiada všetko pre seba! Všetko si rozloží pred seba; v izbe snesie čo sa len dá, aby sa už inému nič neušlo! Nuž takémuto dieťaťu túto sebeckosť ešte nezazlievame (hoci už aj ono načim privykať na nesebeckosť); ba nepozastavujeme sa ani na tom primánovi, ktorý v polovici septembra takto píše svojej mamičke: „V škole mám už troch dobrých priateľov; Paľko Belica z latiny, Juľo Šútor z matematiky a Jenco Ivanovič zo slovenčiny je mojím najlepším priateľom ...“ Ale čím viac sa v tebe rozvíja myseľ, tým skôr sa patrí slušne uznať — keby ťa aj na toto doma neboli upozornili —, že, veru, svet nie je len pre teba; okolo teba žijú milióny ľudí, na ktorých tiež musíš mať ohľad. Ak niekto toto nevidí, toho nazývame sebeckým.

Čudné je, že chlapi práve v rokoch svojho dospievania sa stávajú sebeckými; „v rokoch chalanských“, čiže v tom veku, keď bývajú na svoj rozum a na svoje znalosti najhrdší. Kto je doma neznesiteľný, dráždivý, svojich rodičov a súrodencov hnevá, dverami trieska, strúha kyslú tvár, stále je nespokojný, na

nikoho nemá ohľad, — na takéhoto dnes hovorievajú: „Chudáčik; je trocha nervózny!“ Kdežeby bol! Iba „chudáčik, je

---026---

sebecký!“ Prejavom sebeckosti je, keď bohatý chlapec pred svojím chudobnejším kamarátom zavše spomína, čo za výlety a cestovania podnikol v prázdninách. Sebeckosťou je, keď spustíš sklopné dvere, hoci niekto ide za tebou. Sebeckosťou je, keď iných vždy zlostíš svojimi nepodarenými vtipmi ap.

Už vo svojich mladých rokoch začni sa cvičiť v nesebeckosti, v nezištnosti. Akou odpornou sebeckosťou je, keď niekto hľadá v živote svoje uplatňovanie, ale tak, že je hotový každého svojho bližného nemilosrdne zašliapať! Ale ako sa až potiaľ dostal? Azda ako chlapček začal s bežnými maličkosťami. Keď chodil hustým, krovinatým lesom, šiel popredu a spúšťal za sebou konáre, aby tieto šľahly do tváre za ním idúcim; hlavné, že on už bol vpredu.

Naproti tomu akou poctou je, keď o niekom hovoria, že je šľachetným mladíkom. Ušľachtilosť je protivou sebeckosti. Ak tvojho priateľa zastihol úder, poteš ho niekoľkými srdečnými slovami; toto je šľachetnosť. Ak sa teší, teš sa i ty s ním; i toto je šľachetnosť (sebeckého vtedy žerie nenávisť). Ak sa podelíš na svojej desiateri so svojím chudobným spolužiakom, si šľachetný. Ak pomáhaš niekomu pri popoludňajšom štúdiu, ak pozorne spôsobíš niekomu radosť, ak služobníctvo zbytočne nevyužívaš, ak pozdvihneš inému klobúk atď., — si nesebecký. Hľa, akým ušľachtilým smýšľaním a koľkou láskou k spolubližnému môžeme vyplniť aj bežné drobnosti študentského života!

Či vieš povedať: nie!

Bez umenia povedať slovo „nie!“ niet charakterného mladíka. Ak sa v tebe rozbúria pudové túžby a náruživosť, keď vplyvom jednej urážky vrie v tebe ohnivá láva hnevlivých plánov a už-už chce vybuchnúť krátermi tvojich úst, keď ťa zvädzajú pokušenia k hriechu, — či vieš vtedy dupnúť a vysloviť toto krátke,

---027---

rozhodné slovo: *nie!*? Nebude výbuch! Nebude protirečenie! Nebude bitka! Nebude prenáhlenosť! — *Caesar* sa tak chcel odučiť od nerozmyslenej, prenáhlenej reči, že prv, ako by bol na niečo odpovedal, napočítal v sebe do 20. Znamenity prostriedok! Načo je dobrý? Aby medzitým náš lepší náhľad, naše lepšie uváženie, ktoré na chvíľku zatlačilo vzplanutie našich smyslov, mohlo sa dostať k slovu.

Po krásnom, zasneženom teréne prebehol lyžiar. Na kraji vršku je však hlboká priepasť! Chlap letí dolu ako šíp; ale, hľa: pred priepasťou výborným telemarkom zaraz zastane a na kraji strmej priepasti tak stojí, sťa žulový stĺp. Bravo! Výborne! Kde si sa toto naučil? — „Nuž — odpovie lyžiar, — nie takto som začal. Zprvu som sa veľa cvičil, aby som aj na menšom svahu mohol zastať.“

Aj cesta života je lyžovanie s úžasne mnohými priepasťami. A veru všetci do nej popadajú a stratia sa, ktorí neskútili veľa rás zastať ako stĺp a vzdorovito povedať „nie!“ víchriciam rozbúrených náruživostí.

Cvičenie vôle nie je iné, ako plánovité podporovanie ducha v boji o slobodu, vedenom proti pútajúcej nadvláde tela. Kto počúva na každé slovo svojich pudových želaní a bez všetkého sa im poddá, ten bude mať dušu bez štýlu a v jeho vnútri bude strašiť zmätok. Teraz už porozumieš slovám Pánovým: „Kráľovstvo nebeské násilne sa dobýja a násilní ho uchvacujú.“ (Matúš 11, 12.) Prvou podmienkou

charakteru je: boj oproti sebe samému a zaistenie poriadku v pralese našich neusporiadaných pudových síl.

Vo svetovej vojne dosť často prízvukovali toto heslo: najlepšia obrana je útok. Skutočne, kto začne útočiť, už má veľa výhod. I vo veľkom boji duše najlepšie obrániš svoj charakter od porážky, ak čím viacej budeš útočiť: so dňa na deň napadneš (v hocakom malom boji!) v sebe sa skrývajúcu nepriateľskú armádu, ktorá podľa

---028---

mena volá sa lenivosť, pohodlnosť, neláskavosť, vrtochy, maškrtnosť, zvedavosť atď.

Wer nicht gelernt in jungen Tagen
Zu seinen Wünschen „nein“ zu sagen,
Und seinen Willen stets bejaht,
Der ist sich selbst der schlimmste Feind,
Der fällt sich an mit Wort und Tat
Und bringt sich um, bevor er's meint.

Kto sa nenaučil za mlada
Svojim žiadostiam odolávať,
A svojej vôli vždy nevyhovel,
Ten si je sám najväčším nepriateľom,
Ten si škodí slovom a skutkom
A zničí sa skôr, ako si myslí.

(Weber.)

Bojím sa, že sotva uveríš, ako prejavil svoje úžasné sebaovládanie *Abauzit*, ženevský prírodovedec. Po dva-advadsať rokov každodenne zmieral tlak vzduchu a starostlivo si to poznačoval. Jedného dňa prišla do domu nová slúžka, ktorá v pracovni urobila „veľké upratovanie“. Príde vedec a spytuje sa: „Kde sú tie papiere, ktoré boli tam, pod tlakomerom?“ — „Tie, pane? Ved' byly také špinavé, že som ich hodila do ohňa; namiesto nich dala som nové papiere, celkom čistučké!“ Nuž a teraz! Pomysli si, čo by si bol povedal na toto ty? A čo vravel prírodovedec? Zalomil rukami, (na chvíľku bolo vidno, aká víchrice lomcuje v jeho duši) a potom pokojne sa ozval: „Zničila si mi výsledok dvaadvadsaťročnej práce. Inokedy sa v tejto izbe ničoho nedotkni!“

Skús len, či by si v oveľa menších veciach vedel ostať podobne rozvážnym a pokojným?

Vieš, prečo fajčia mnohí chlapci? (Aj takí, ktorí celkom dobre vedia, že fajčenie je zbytočná náruživosť.) Azda, že im „šmakuje“? Kdežeby! Iba preto, že aj iní fajčia. Prečo posudzuje všetko krikľúnsky? Lebo aj iní tak ničia. Prečo je ľahťákrom? Bo aj mnohí iní sú takí.

Potrebuješ veľkej duševnej sily, aby si svoj mravný náhľad a zásady sa odvážil brániť aj v spoločnosti opač-

---029---

ného náhľadu. Imponujúcej smelosti treba, aby si zo svojho náboženského povedomia nikdy a pre nikoho ani krok nepopustil. Ale v kom niet tej smelosti, ten je ešte slabým charakterom a nie je charakterným mladíkom.

Ach, veru sú mladíci, ktorí by v boji hrdinsky sa vrhli na rotu kozákov, ale v spoločnosti sa hanbia vyznať svoje náboženstvo, lebo „čo by na to ľudia povedali?“ Sú mnohí, ktorí i proti svojmu vznešenému mravnému náhľadu sa na špinavých rečiach skôr rehlia a radšej sami takéto vedú, lebo aj „iní takto činia“!

Kto je charakterný, ten sa nespytuje: „Čo vraví iný, i ja tak budem“. Kto je charakterný, nepozera: „Ako činí iný, i ja tak budem činiť.“ Kvetinka rozvinie svoje lupienky rannému slniečku a nepozera na to, čo robia ostatné, ale vnorí svoju hlavičku do teplého privalu slnečných lúčov. Proti slnku! — vraví aj charakterný mladík. Orol nežmurká bojzhlivo na ostatných vtákov, či sa aj tie vznášajú do výšin, ale priamo vzlieta k čistým výšinám, proti slnku. Hore sa, do výšin, *ad astra* — je heslom aj charakterného mladíka.

Teda veľkým požehnaním je, ak — kde to treba — vieš povedať energické „nie!“

Nie! — povedz svojim kamarátom, ak ťa chcú zvädzať na zakázané veci.

Nie! — zvolaj svojim pudom, keď sú slepo požado-vačné.

Nie! — zvolaj všetkým pokušeniam, ktoré ťa lichotivo omotávajú.

Úryvky z istého denníka

Uvediem sopár riadkov z istého denníka; ich pisateľom je študent-kvintán. Spoznáš z nich dva druhy; jeden, ktorý s ľahotárskou ľahkomyselnosťou pláva s prúdom, a druhý, čo zasa s oceľovým charakterom vie povedať „nie!“

„Včera som zašiel ku Košickému na návštevu, ale myslím, tak skoro ta nepôjdem. Aj Krempaský ma povzbudzoval, že som konečne pristal, hoci — boh-

---030---

vie, prečo — už od počiatku som sa od neho odťahoval. Najmä, keď raz po hodine náboženstva cynicky vavel chlapcom: „Ech, čo; náboženstvo je len pre deti a nie pre mladých ľudí!“

Predovšetkým hodno sa zmieniť o jeho izbe. Taký neporiadok ani len na najrušnejšom mieste tržiska nevidieť. Zazvoním. Slúžka otvára dvere: „Mladý pán študuje vo svojej izbe.“

V izbách vidno stopy bohatstva a blahobytu; po stenách mohutné maľby, dlážka všade pokrytá cennými perzskými kobercami.

Zaklopem na dvere izby „mladého pána“, ale tak sa mi zdá, je veľmi zahrúžený do svojich štúdií. Ani len neodpovie. Tichučko otvorím dvere. Náš kamarát, Košický, nakláňa sa nad obrázkovým časopisom, a — spí. Pod obrázkovým sošitom je otvorená francúzska gramatika, pre prípad, keby náhodou prišiel otec, aby si tieto dve knihy rýchlo mohly zameniť svoje miesta. Nuž, teraz by bol veľmi zle pochodil.. .

Prv, než by som bol zobudil usilovného „študenta“, rýchlo sa rozhlídnem po izbe. Na písacom stole sú tieto „učebné pomôcky“: prepučená futbalová duša, obliata atramentom, pri nej vrták zo súpravy lupienkovej pílky, bicyklová pumpa a jedny rukavice. Pri nich počmáraný a postrúhaný lineár, guma, hárka gombíkov (menšie-väčšie na gombičko-vanie), potom sošit matematických úloh. Na druhej časti stola poplašná pištoľ, vývrtka a zapaľovač, pod nimi polovica latinského slovníka (druhá polovica je pod stolom). Pijak, aspoň 50—60 zahraničných známok, kľúč na korčule, — tieto sú už v poriadku „nastúpené“ okolo malej lampy písacieho stola. Napravo — naľavo knihy. Kde-tu detektívka v susedstve s Kukučinom a Fantomasom, pravda, v najväčšom neporiadku. Zpomedi nich kde-tu zbaďať učebnice algebry a nemeckej literatúry. Kus

---031---

poprehrýzanej ceruzky a štyri staré lístky z električky doplňujú celý „akvarel“. A uprostred toho Košický si sladko drieme. (Ach, prišlo mi na um, ak je aj vnútro tohto chlapca také neporiadne!)

Doteraz sa už zobudil. Strojeným pohybom siaha po obrázkovom časopise, aby si ho vymenil gramatikou, ale keď vidí, že to nie otec, lež ja, s veľkou eleganciou podáva ruku:

- Ach, ty si! Na... Servus! Vitaj! Nech sa ti páči; sadni si! Nech sa ti páči; zapál si! Pravé egyptské — elegantným posunkom vytiahne z bezpečnej zásuvky kopol cigariet.
- Ďakujem, nefajčím. Ty už môžeš? Od koho si dostal tieto cigarety?
- Od otca som vzal... vlastne som dostal... Totiž: našlo sa. A ty ešte nefajčíš? Ach, aký svätý si! Pravda, také dieťa, ako si ty, ešte nerobi to, čo „nemôže“.

Niečo vrelo vo mne, ale premohol som svoje vzrušenie a pokojne som mu odpovedal:

- Je pravda; čo mi rodičia zakazujú, to nerobím. Doteraz som ešte vždy zistil, že oni mali pravdu. Ale nielen preto nefajčím, že mi to nedovolili, lež je to aj mojou zásadou. A zo svojich zásad nikdy nepustím!

Potom mi začal rozprávať o svojom leto vaní na Jadrane a o novom motorovom bicykli, ktorý nedávno dostal. Pospomínal potom aj rôzne sprostosti; neskoršie začal aj ostrejšie, svinské vtipy, hoci videl, že sa im nesmejem. Keď však zpomedi kníh vytiahol fotografie polonahých herečiek a začal sa chvastať svojimi „úspechmi“, vstal som a odišiel som. Napokon ma predsa len zalial už dávno sa búriaci hnev a, veru, stálo ma veľa sebazaprenia, že som mu len toľkoto povedal:

- Ale, prosím ťa, myslel som si, že si ma pozval na slušnú, ľudskú zábavu ...

---032---

Po tejto smutnej návšteve musel som vyjsť na dunajské nábrevie. Nejaká nevysvetliteľná sila ma hnala von, na čistý vzduch, do tichého večera. Bola zimná noc; hviezdy jagaly sa na nebi sťa diamanty. Prechádzal som sa sám, hore-dolu; moja nespokojná duša povznášala sa k nebesám, a ako by som sa bol modlil, zvolal som: „Ach, vy hviezdy! Vy ste čisté! Ligoťavé a nezašpinené! Aká zablatená je táto zem a aké špinavé sú na nej duše...!“ a dlho som sa prechádzal v myšlienkach, vnorených do večných čistôt.

Takto sa odohrala moja prvá návšteva u Košického; ale je celkom isté, že nebude mať pokračovania ...“

Šarkan na telegrafnom drôte

Základom každej čnosti je sebaovládanie. Len čo je niekto sluhom svojich pudových náruživostí, v tej chvíľke už stratí hlavnú zábezpeku svojho mravného života: rozkazovanie nad sebou. Koho sa bez odporu zmocňujú a hádžu smyselné túžby, ten nielen že nie je charakterným mladíkom, lež nie je viacej ani človekom. V pojme „človek“ je obsiahnuté rozkazovanie, schopnosť odporovať neoprávneným požiadavkám a neobmedzeným výbuchom tela. V živote s úžasom zisťujeme, v akej miere konajú pod vplyvom prvej chvíľky nielen deti — u ktorých konečne v prevažnej miere prevláda moc smyslov —, ale aj dospelí ľudia. Vidíme, aká neuveriteľne slabá je ich sebadisciplína, ktorá by im skôr napomohla uvážiť, či je ich skutok správny, oprávnený, cieľuprimeraný, — a aký bude jeho následok. Chvíľkové vlny urazenej márnomyseľnosti, hnevu, smyselnosti, nadutosti atď. ženú a nabádajú ich na také skutky, ktoré — o päť minút po ich vykonaní — už vážne ľutujú. Veľká väčšina hriechov by zmizla zo sveta, keby sa ľudia dobre naučili jednej čnosti: vedieť rozkazovať sám sebe.

---033---

Pohanského filozofa *Cratesa* raz tak uderil po tvári maliar *Nicodromus*, že mu celá tvár napuchla. Vieš, ako sa vymstil *Crates*? „Azda ho uderil tiež!“ — myslíš si! Kdežby! Na svoju napuchnutú tvár prilepil si nápis: „*Nicodromus* to zavinil.“ Takto sa o maliarovi celé mesto mohlo dozvedieť, akou slabou dušou je a ako ľahko sa ho zmocní hnev.

Wer mit dem Leben spielt, kommt nie zurecht,
Wer sich nicht selbst befiehlt, bleibt immer Knecht.

Kto sa so životom hrá, nikdy poriadne nepríde,
Kto sám sebe nerozkáže, ostane vždy sluhom.

(Groethe.)

Istý môj študent inak riešil podobný prípad. Náhodou posotil svojho spoločníka; tento, veru, dlho neotáľal a zaraz mu vybehla z úst odplata: „No, počuj?! Ty si najväčší idiot na svete!“ A vieš, čo mu odpovedal pekne, pokojne môj študent? Iba toľkoto: „Ale, prosím, tá! Ako môžeš natoľko zabudnúť na seba?“

Hovorí sa, že dnešní ľudia sú úžasne hmotárskeho smýšľania. Smutný fakt; skutočne je to tak. A ešte aj títo materiálne nazerajúci ľudia prejavujú hlbokú úctu pred tým mužom, u ktorého víťazí duch nad hmotou. S akým nadšením prijal pred niekoľkými rokmi celý svet zprávu, že *Amundsen*, neohrozený polárny cestovateľ, po premnohých strádaniach dostal sa na južný pól! A aká úprimná bola sústrasť, keď prišla zvesť, že *Shackleton* zamrzol iba na niekoľko míľ pred dosiahnutím cieľa atď. Čo oslavuje ľudstvo v týchto objavovateľoch? Ved' neotvárali nové diamantové ložiská, neskonštruovali nové nástroje! Oslavuje v nich víťazstvo ľudského ducha a duše nad silami tela, hmoty a prírody.

Prečítaj si len, ako presvedčivo píše náš *Vajanský* v časoch, ktoré boli nášmu národu najťažšie. Napádali ho, prehánali a väznili; pritom všetkom, s akou imponujúcou smelosťou vedel napísať:

---034---

„Nie, nezlomí ma hlupca škrek a vrava,
vysoko nad ním tenie orla sláva;

on strhať môže so mňa všedné šaty,
môj sviatočný háv bude rodu svätý;
nech zapomína, hanobí a hrozí:
žiť budem v národe, kým Tatra stojí!“

Na ulici vidieckeho mesta stretol som sa raz s plačúcim chlapčekom. Po niekoľko dní usilovne robil svojho papierového šarkana; ozdoboval ho, farbil i slepoval, a keď ho už chcel vypustiť, zachytil sa na telegrafnom drôte. Pekný šarkan sa bezmocne trepotal vo vetre na drôte, čoraz viac sa trhal a malý chlapec tam oplakával pod telegrafickým stĺpom svoje starostlivo pripravované dielo.

Duša v každom mladíkovi vznášala by sa nahor, ale — bohužiaľ — na pieskových plytkách pochybovačného rozumu, na úskaliach nemravnosti a v sieti náruživosti ostáva v mnohých mladíkoch zaviaznutá. Úbohý chlapček, ako plače, keď sa jeho pekne vznášajúci šarkan zamotáva do telegrafného drôtu a tam sa trhá na zdrapy. Dávaj si pozor, aby sa tvoja vznášajúca duša neocitla zaviaznutá v drápoch náruživosti a v nevykynožiteľnom pralesi pudových síl.

Contra torrentem! — Proti prúdu!

Predstav si hlavného veliteľa za veľkej vojny, ako za frontom plánuje a rozhoduje o osude státisícov. V istej miestnosti hlavného stanú je zakázaný hlasný rozhovor. Veliteľ nakláňa sa nad obrovské mapy, na ktorých je presne vyznačené každé miesto, prameň a predná stráž. Vo vedľajšej miestnosti je neuveriteľne čulý ruch. Telefón zvoní, iskrový telegraf brnčí, autá a motorky sa preháňajú, hlásenia prichádzajú a odchádzajú, lietadlá prinášajú výsledky svojich výzvedných náletov, — a hlavný veliteľ o všetkom tomto nesmie ani vedieť. Spokojne, chladnokrvne, s čistým rozumom

---035---

musí premýšľať a snovať rozkazy. Tento pevný bod vo víre rušných udalostí je obrazom samostatného charakteru.

Kto neohrozeno vytrvá pri svojom presvedčení, nestarajúc sa o posmešky a o kriky iných, je charakterným mladíkom. *Contra torrentem!* — Proti prúdu!

Kto sa vždy spytuje: čo povedia na toto ľudia? — ten ešte nie je samostatným charakterom, lež otrokom ľudskej bojazlivosti.

Jedenástročný Daniel padol do Nabukodonozorovho zajatia a takto sa dostal na kráľovský dvor. Môžeš si predstaviť, aký omračujúci lesk a zvädzania ho ob-klúčovali. A čo bolo jeho heslom? „Vždy ostanem verný svojmu Bohu a nebudem jesť zo zakázaného mäsa.“ Tri roky trvalý pokušenia a on si zachoval svoju duševnú čistotu aj popri všetkých zvädzaniach mramorového paláca. Bol charakterným mladíkom!

Prečítaj si len, čo písal istý mladík o svetovej vojne: „Myslím, dostal som sa medzi najhorších chlapov sveta. Som medzi nimi sám, bez priateľov, ktorí by boli podobného smýšľania, ako som ja... Pravda, sú tu aj veselí kamaráti, ale zo všetkého robia len zlé. Povykrúcajú pesničky a povpichujú do nich také veci, na čo ani len pomyslieť nemožno! Nahlas si čítavajú knihy, v ktorých sú podrobne opisované najväčšie svinskosti. A musím počúvať také veci, o akých som nemal ani tušenia. Najväčší chlap bol práve našim „frajtrom“, ktorý svoje chatrné znalosti používal na všetko zlé. Ak mi len bolo možné, vytratil som sa z izby. Ale niekedy som nemohol vyjsť. A vtedy sme všetci sedávali za stolom a náš frajter začal so svojimi

prasacinami... Zamestnal som sa s iným a nechcel som počúvať ich reči. Ale vtedy ma už nútili! Od tých čias sa každý len na mne vozil. Všetku službu prideliť mne a za každú maličkosť som ja musel pykať. Už už som sa chcel prihlásiť na výsluch, keď ma preložili k inej rote. Teraz som už voľný a nenútiť ma, aby som po-

---036---

cúval hrubosti.“ — Toto je hrdinský mladík, samostatný charakter. Odvážil sa postaviť proti prúdu.

Contra torrentem!

Cez smutne preslávenú bolševickú nadvládu nesmeli sa v školách pred vyučovaním modliť sa. Príde do triedy „učiteľ-súduh“ a posadí chlapcov. Títo ostanú stáť. „Čo je? Sadnite si!“ Chlapci naraz volajú: „Ešte sme sa nemodlili!“ — oči „súduhove“ sa zaiskria: „Viete predsa, že nie je dovolené modliť sa...!“ — „Ešte sme sa nemodlili!“ — zvolali zasa. Čo si má náš „súduh“ počať? — „Teda pomodlite sa!“ — bola odpoveď. Aj títo boli hrdinskí chlapci.

Človek pevnej vôle, ako vodopád, ešte aj medzi úskalím si urobí cestu, a smelé, charakterné duše, stá pyramídy sa vypínajú v pustote necharakternosti moderného sveta. Svetoborná hrdinskosť nebýva podielom mnohých ľudí. Je veľmi pravdepodobné, že ani v tvojom živote sa takéto niečo neprihodí. Ale tvoj život bude hrdinským príkladom, ak svoje každodenné drobné úlohy vykonáš s trvalou horlivosťou a verným plnením povinností.

A neboj sa tak krikľúňov! Ak smelo pozdvihneš hlas za svoje zásady, často zbadáš, ako postrašeno ustupuje tvoj protivník. Nie je dravým býkom, aby ťa svojimi rohami preklal; skôr veľkým slimákom, ktorý na prvý tvrdší dotyk zľaknuto stiahne svoje rožky.

My, dospelí, s radosťou vidíme, že dnešná mládež je oveľa nábožnejšia, ako bola mlad' pred 20—30 rokmi. Alebo ostane takou aj naďalej, alebo európska kultúra vyjde navivoč. Svetoznámy indický básnik *Rabindranath Tagore* za ktorej svojej európskej návštevy sa vyjadril, že kresťanskou nazývaná mravnosť Európy je pod úrovňou mravov pohanského Východu. Materialistický duch XIX. storočia zvrhol na šikmú plochu dušu, ideály, Boha, poslanie na druhom svete a celú západnú kultúru, a niet moci, ktorá by jej pád mohla

---037---

zamedziť, ako za ideálne ciele opäť sa oduševňovať vedia, dôsledne nábožná mládež. Dôsledne nábožná mládež! Čiže taká, ktorá nielen podľa matričného záznamu je katolícka, ale takou sa odvažuje byť aj vo svojom živote. Z každého svojho skutku, každého slova, myšlienky, až po posledný vlások odvažuje sa vyvodiť dôsledky tejto vznešenej myšlienky: som katolícky mladík! Ak som tým, vtedy dôsledne aj podľa toho žijem už teraz vo svojich študentských rokoch, aj neskôr, pri svojom životnom povolání. Ale vždy a vo všetkom verne svojmu náboženskému presvedčeniu!

„Victor hostium et sui — Premohol nepriateľa, ale i seba.“

Na istom náhrobnom kameni je týchto niekoľko slov: „*Victor hostium et sui.*“ Štyri slová — nesmierna pochvala. „Premohol nepriateľa, ale i seba.“ Prvé vedia mnohí urobiť, tým menej však to druhé.

Sotva je ťažšej úlohy, ako 14—16-ročnému mladíkovi — ktorému každé nervové vlákno je elektrickým vedením a ktorému v žilách neprúdi krv, ale roztopená, ohnivá láva —, náležite dať porozumieť vznešenosť sebaovládania, pokojnosti a trpezlivosti.

Ak mi kamarát podráža nohu, aby som ho nahnevano poriadne nevyboxoval, ak sa niekto zadrapi do mňa, aby som mu „nevysolil“ ak sa mi začne posmievať, aby som mu nepovedal svoje: nuž, toto všetko aj urobiť je úžasne ťažko! A potom ešte aj uveriť, že všetko toto nie je zbabelectvom, ani bojzlivosťou, lež najkrajším výkvetom mužnej pevnej vôle. Hoci je to tak! V tomto smysle sú pravdivé aj známe slová *Goetheho*:

In der Beschränkung zeigt sich erst der Meister,
Und das Gesetz nur kann uns Freiheit geben.

V sebazapieraní sa ukáže len majster,
A len zákon nám môže dať slobodu.

---038---

Sebaovládanie nie je mlčaním, postrádajúcim vôľu, ale výjavom disciplinovanej vôle, ktorá za každej situácie ostane pánom a ktorá si vie vopred uvážiť význam každého vypovedaného slovka.

Sebaovládanie býva mladíkom preto odpornejšie, lebo jeho význam si mylne vysvetľujú. Sebaovládanie vôbec neznačí, aby sme každý útok — ako baránkovia — bez všetkého znášali a urážky nechávali bez povšimnutia. Kdežeby! Kto má pevnú vôľu, i ten môže odpovedať na útok, ale neuponíži sa na podlý duševný stav svojho protivníka ostrými výbuchmi, nádvkami a bitkami, lež svojimi dôstojnými slovami uderí útočníka práve na najcitlivejšom bode. Kto nemá sebaovládania, je taký, ako kto nevie chodiť; sotva si stane a krok za krokom vrazí do ľudí. Bez sebaovládania nemôžeš byť charakterným mladíkom.

Krásnym príkladom mužného sebaovládania poslužil Pán Ježiš, keď ho pri odsúdení istý služobník uderil. Pravda, Pán mohol hneď smrťou potrestať bezočivého hanobiteľa! A čo urobil? S obdivuhodnou spokojnosťou vravel: „Keď som zle hovoril, vydaj svedectvo o zlom; keď však dobre, čo ma biješ?“ (Ján 18, 23.)

Hradná veža — či veterník?

V stredovekých mestách často vidávať zrúcaniny hradov, alebo staré kaštiele. Ak je už aj celá budova rozvalinou, jej veža naďalej odporuje ničivej sile času. Vtedy, keď sa tieto stáročne veže zahľadia svojím skalopevným pohľadom na nový život, ktorý pod nimi víri, tak stoja v tej krútnave, ako by boli stelesnením charakteru: pod nimi sa všetko mení, nakláňa sa, prispôbuje sa, zrádza, kupuje-predáva, ale ony samé nikdy a nikomu nepopúšťajú zo svojich zásad.

Symbolom pevného charakteru a povinnosti vykonávajúceho muža je táto stará veža. Ako niekedy veža bola najpevnejšou obranou obyvateľov kaštieľa, práve

---039---

tak aj teraz je charakterný mladík najpevnejším stĺpom ľudského spoločenstva. Kam ťa povolanie postaví, tam buď celým človekom; to miesto neopusti! — hlásajú nemé kamene stáročnej veže. Vidíš,

nevystavili ma za deň; z koľkých drobných tehál ma vybudovali a s akou námahou; koľkými snahami a únavami, ale teraz už stojím tu cez stáročia.

Priateľu, pravda, ako ochabuješ vo svojej vôli! Koľko rás vykročíš s mladistvým zápalom, že: teraz už nastúpim na cestu charakteru, odtiaľ už budem pracovať na vedomom vyformovaní svojho charakteru; ale, pravda, niekoľko hodín, pár dní — a už odblí plameň nadšenia, klesne oheň, a ty — ostal si tým, čím si bol predtým. Hradnú vežu stavali roky, ba azda aj desaťročia, a ty za deň sa chceš stať „charakterom“? Rozmysli si len, že cesta hriechu je zpočiatku lahodná a posypaná je zvodným kvietím, na konci je však úžasné vytriezvenie. Naproti tomu: nasledovať čnosť je zpočiatku ťažko, ale s kroka na krok je ľahšie, až napokon ťa očakáva blaženosť spokojného svedomia.

Ako pozerám na hradnú vežu, badám, že niečo sa krúti na jej vrchu. Krúti sa sem-tam; ach, to je veterník! Nemá pevného smeru, nemá spoľahlivého základu, ba, povedal by som: nemá zásad, nemá charakteru. Ak by mal, vtedy by mu darmo húdol vietor! Poddávať svoje zásady, popustiť zo svojho presvedčenia za to, že takto je pohodlnejšie, takto dosiahnem väčšej kariéry, lebo celým svetom týmto smerom vane vietor, — toto je prirodzenosťou veterníkov. Ale povedz mi: je mužom ten, koho v skutkoch, zásadách a presvedčeniach vedú vonkajšie okolnosti a ľudské mienky?

Hoci, pravda, koľko takýchto chlapcov poznáš aj ty? To sú tí, čo nechodia na svojich nohách, ktorí sú ešte duševne maloletí a ktorí vo všetkom úzkostlivo sledujú, čože na to povie ich sused.

Jeho svedomie sa ozve: „Ty, nečítaj tú knihu, počul si, že je plná mravnej špiny. Prečo by si stiahol s neho

---040---

biele rúcho svojej duše do smradľavej bačoriny?“ — Nuž, dobre, ani ju neprečítam. — Ale príde kamarát: „Ach, ty svätušká; ešte si dieťaťom?!“ — „Čože? Ja a dieťa?!“ a číta knihu. Prečíta ju a pritom v blate šliape svoju bielu dušu.

Ozve sa mu svedomie: Nechod' do toho divadla a kina; zanechaj tú zlú spoločnosť! — Áno, ale aj „ostatní“ ta idú; aj „iní“ sa takto zabávajú. Iba ja mám byť výnimkou?

Áno, áno: toto je spôsob myslenia a činenia veterníkov.

Nuž, rozmyšľaj len, čím chceš byť: hradnou vežou, alebo veterníkom? Otrokom zbabelej ľudskej bojzlivosti, alebo poddaným svojho svedomia?

Poddaný svedomia

Poddaný svedomia! Akiste bezchybný titul nejakej napínavej detektívky! — myslíš si. Hoci sa mýliš. Najkrajšie vyznačenie, ktoré kedy chlapcovi môžu dať je, ak môžeme o ňom povedať: *Je pánom svojej vôle, poddaným svojho svedomia*. Byť nezlomné verný a dôsledný vo všetkom, čo ti svedomie rozkáže — ak si toho schopný, si charakterným mladíkom!

Na voze je drobný klinec, ktorý sotva zbadáme: lônik. Ak vypadne, voz na čas ide ďalej, ale potom zrazu sa vyvalí koleso a voz sa prevrhne.

I po ceste charakteru môžeš nájsť takýto zdanlivo — nepatrný prostriedok. To je bezpodmienečné pridržiavanie sa slov svojho svedomia. Buď teda poslušným, ochotným služobníkom svojho svedomia.

Veď akože hovorí Pán v „Tragédii človeka“ o svedomí?

„... a jestliže
dáš dobrý pozor, istý prihlás bude
ti bez prestania v uši zaznievať,
čo kývne ti zpät a ťa pozdvihne:
len nasleduj ho.“

(Madách—Hviezdoslav.)

---041---

Až dvaja nepriatelia bojujú proti tvojmu svedomiu. Po prvé: proti nemu hovorí okolo celý svet; potom neporiadne náklonnosti, prebúdzajúce sa pudy.

Niekedy také nadšené chvíle prežívaš, že takrečeno opúšťaš zem a vznášaš sa v čistých výšinách. Zaumieniš si, že vždy budeš nasledovať hlas svojho svedomia. Nikdy nesostúpiš s cesty poctivosti. Nikdy neprehovoriš, nepomyslíš a neurobiš také niečo, čo by bolo hriechom. Vtedy sa cítiš byť takým blaženým! Takým dobrým a Takým! Ale čo badáš v nasledujúcej chvíľke? Že prikázania božie ani ten, ani tamten tvoj spoločník nezachováva. V tejto knihe, v tomto divadle, v tamtom kine sa vždy posmievajú tvojim vznešeným zásadám. A teraz ešte len príde ťažká skúška: Ak je aj celý svet zlý, ty vieš ostať dobrý? Keby v celej škole boli samí necharakterní chlapci, ty predsa vieš ostať verný svojim vznešeným ideálom? Ak každý luhá, a ty nie? Ak sa tvoji spolužiaci „ulejú“ zo študentskej omše, a ty nikdy! Ak svojím jazykom vždy kutrú v špine, a ty nikdy!

Potom príde aj druhá skúška. Nielen zvonka má tvoja vytrvalosť nepriateľov, lež máš ich aj vnútri, v sebe.

Svedomie volajú slovom božím, a to plným právom. Kto ešte nepočul vo svojom vnútri jeho hlas? Keď sa chlapec chcel biť, ozval sa v ňom malý, výstražný zvonček: „Nerob to! Nerob to!“ Keď siahol po veci iného, zasa ozval sa zvonček. A keď ho vábilo vážnejšie pokušenie k hriechu, ako by až traja boli v ňom vyzváňali na poplach, tak zastenalo jeho svedomie: „Nerob to! Nerob to!“

Opätovne ťa prosím, priateľu, navykaj sa už v mladých rokoch, aby si *bezpodmienečne vždy počúval hlas svojho svedomia!* Teraz sa rozhodne, či budeš niekedy svedomitým človekom. Nezabúdaj, že svedomitý človek je takou hodnotou ľudského spoločenstva, ako pilier, na ktorom spočíva celá budova.

---042---

Des Mannes Wort ein guter Hort,
Des Mannes Tat ein besserer Rat,
Der beste Hort und Rat
Ein Mann von Wort und Tat.

Slovo muža je cenný poklad,
Čin muža je lepšia rada,
Najcennejší poklad a rada
Je muž slova a činu.

(Rückert.)

Kto je poddaným svojho svedomia, ten je Bohu poddaný a byť poddaným Bohu je najväčšia sloboda. Nepoznám väčšej pochvaly, akú povedali na istého zosnulého anglického poslanca: „Na celej jeho bytosti bolo natlačené Desatoro.“

Nikoho sa neboj, iba svojho svedomia! Nie je charakterným zanechať hocičo pre ľudské pohľady, ohovárania alebo pre bojzlivosť výsmechov z toho, čo ti svedomie schvaľuje, alebo podporuje. Ten mladík, ktorý sa neopováži modliť, alebo v kostole si kľaknúť, „lebo ho aj iní vidia“, je tiež poddaným, ale nie poddaným svojho svedomia, lež zbabelej ľudskej bojzlivosti.

Akú pravdu má *Huxley*, keď takto píše: „Skutočná mužskosť značí pevnú vôľu, ktorú nežné svedomie spravuje.“

Ten, kto v každom svojom skutku sa bojzливо obzerá, čo na to povie jeho sused, ten nemá vôle a jeho charakter je ešte nevypelý. A kto vo svojich skutkoch nasleduje srdce, ale nepočúva rozum, kto svojim príjemným žiadostiam dá prednosť azda pred nepríjemnejšími povinnosťami, ten nie je pevným charakterom.

Nicht dein Herz nach seinem Wunsch,
Nach der Pflicht frag' dein Gewissen!

Nie srdca sa máš spytovať na želanie,
Lež svedomia sa spytuj na povinnosti!

(F. W. Weber.)

---043---

Perzskí králi si tak chceli zaistiť pokojný spánok, že do svojej hlavnice dali 50.000 zlatých talentov (obrovská suma!). Cisár *Caligula* sa neuspokojil s nočnou strážou, ale sa dal strážiť aj dravou zverou, aby sa nikto k nemu nedostal. *Artemon* si dal nad hlavu mohutný štít pre prípad, ak by sa v noci povala zrútila, žeby nebol zabitý. Všetko márne! Najlepším uspávacím prostriedkom je spokojné svedomie. „*Ein gutes Gewissen ist ein sanftes Ruhekissen*“

Buď pánom svojej vôle a poddaným svojho svedomia!

Mučeníka *Petra Veronajského* usmrtili bodákom za vieru. Po prvých pichnutiach smelo skríkol: „Credo! Verím!“ Keď sa už váľal v kaluži svojej krvi a nevládol ani slovíčka povedať, zamočil si prst do krvi a toto napísal na zem: „Credo!“ Bol charakterným mužom, lebo bol poddaný svojho svedomia.

---044---

II. KAPITOLA

Prekážky vo vytrvaní charakteru

V ceste vytvárania nášho charakteru je veľa prekážok; v týchto sa mnohí mladíci potknú a ich charakter vyjde navnivoč.

Jednou prekážkou vývinu charakteru je — ako si to už aj predtým mohol čítať — tá neprestajná úzkostlivosť; nuž, dobre, v tejto otázke mám tú istú vážnu zásadu. Ale ak ju budem nasledovať, čo na to

ľudia? Kto sa neustále sháňa za uznaním a milosťou ľudí a je hotový pre to aj svoje zásady zaprieť, z toho — pravda — nikdy nemôže byť pevný charakter. Charakterný mladík sa nikdy nestará o to, čo povedia ľudia na jeho skutky, ale čo povie na ne jeho svedomie. Aký to bolestný pohľad, keď napr. mladíci „kvôli spoločnosti“ (správnejšie: z ľudskej bojzlivosti) vedú také reči a za-miešavajú sa do takých skutkov, od ktorých sa ich poctivá duša vždy zľaknuto odvracia, keď sú sami, a nie sú pod vplyvom ľudskej bojzlivosti.

Druhou prekážkou charakteru sú neusporiadané sily vo vlastnom vnútri, a kým si v tejto džungli neurobíme poriadok, dotiaľ o charaktere nemôže byť ani reči. V duši každého chlapca prebýva sopár menších-väčších naruživostí a prevládajúcich chýb: tieto spoznať a na tieto sa vrhnúť — toto je bezpečná cesta vytvárania s r charakteru. Nezapodievaj a netráp sa vykorenením rôznych svojich drobných chýb. Najväčšiu z nich chyť za krky, a s ostatnými si už ľahko poradiš. U jedného chlapca napr. najväčšou chybou je pohodlnosť, ktorá sa od každej práce naľakano odťahuje; u druhého neustála

---045---

maškrtnosť; u tretieho neprestajné táranie dve na tri; u štvrtého náhly hnev, tvrdohlavosť atď. Toto všetko sú vzbúrenci v ríši tvojej duše, a veru neskoršie pochodíš zle, ak si ich zavčasu nespútal do okov.

Vlastnou, najnebezpečnejšou prekážkou vo vytváraní charakteru je, že veľmi pomaly napreduje. Práca samovýchovy je hrou trpezlivosti dlhých rokov a desaťročí.

Učil si sa už niečo o zákone kryštalizácie? Ak áno, teda vieš, že keď do nasýteného roztoku, v ktorom sú rôzne hmoty rozpustené a molekuly sa v ňom kde-ako premiešaly, postavíme malý kryštál, z tohto na všetky strany sála nejaká tajomná sila. Kryštál si z roztoku pomaly pritiahne na seba všetky tie molekuly, ktoré majú podobné vlastnosti. Takto sa kryštál čoraz zväčšuje a ak celé mesiace nič neruší tento pomalý kryštalizačný proces, z malého kúska sa vytvorí krásny, veľký kryštál. Ale len vtedy, ak sa kryštalizačný proces odohrával pokojne! Ak tento priebeh rušíme, veru, vzniknú nám len beztvaré, amorfné kryštály.

Práve takto sa deje aj kryštalizácia duší. Ak postavíš vždy vznešenú, krásnu, ideálnu myšlienku do svojho svedomia, ona — sťa by na základe duchovnej príbuznosti — vymieňa stále podobné a novšie myšlienky z hĺbky tvojej duše, a ak cez celé desaťročia tvojej mladosti trvá v tebe tento stav, takým úctyhodným kryštálom sa stanú v tebe dobré snahy, že tento potom zamedzí všetky s ním sa nesrovnávajúce myšlienky, alebo jeho prevyšovanie.

V „nasýtenom roztoku“ ľudskej duše sú však v hojnej miere aj molekuly mravnej zloby. Je mladík, ktorý vo svojich mladých rokoch neustálymi mravnými pokleskami ruší pokojnú kryštalizáciu dobroty svojej duše. Mravné klesnutia, pravda, priťahujú k sebe molekuly zla, a preto z takýchto chlapcov stávajú sa beztvaré, znetvorené duše; amorfné kryštály.

---046---

Listy v krútňave

Veľkou prekážkou vytvárania charakteru je rušné tempo súčasnej doby, jej šíalené napredovanie, ba aj tisícere vírivé dojmy, ktoré vôbec nežičia pokojnému vývinu charakteru. Blažený je mladík, ktorý ešte aj dnes čím viac času môže venovať svojmu riadnemu, duševnému vývinu, kto si vie každodenne utrhnúť čas zo svojej večernej modlitby, aby na chvíľku sostúpil do hĺbky svojej duše skontrolovať, či sa v nej

neusadily nepovolané molekuly, zrnká hriechu, alebo niekedy práve kamienky a skaly v starostlivo chránenej kryštálovej duši. Kto len so dňa na deň, povrchno, bezstarostne, bezmyšlienkovite pláva dolu prúdom, nikdy sám seba nespozná. Aký poľutovaniahodný stav: hocktorý dnešný študent pozná okolie Aljašky a bezchybne vymenuje prítoky Janktsekiangu, ale nepozná vlastnú svoju dušu! Lebo keby ju poznal, musel by sa zhroziť nad úžasnými pralesmi, v ktorých si tak bujne žijú krvilačné — ba veľa životov ničiace — dravce nespútaných náruživostí.

Títo mladíci ani vo svojom dospelom veku nebudú samostatnými, ale úzke hmotné záujmy, ľudské hladiská a vlny náruživostí ich tak budú zmietať o skaly bezcharakternosti, ako studený novembrový vietor na tisíce metie bezživotné, žlté, opadávajúce listy. Duše — sťa lístie v krútnave.

Títo mladíci aj vo svojom dospelom veku budú takými, ako do prudkého toku hodené kusy dreva, ktorých sa zmocní a unáša vír vody, hoci nevedia, prečo a kade. Budú ako barany, ktoré bez hlavy bežia za vedúcim škopom, ale nerozmýšľajú, kade a kde. Budú ako veterník na veži; krúčia sa sem-tam, ale nikdy nevedia, aké vetry ich krúčia. Úbohé to duše, sťa ožltnuté lístie v jesennej krútnave studeného vetra.

---047---

Železný kríž

Hrstku nemeckého vojska obklúčila vo svetovej vojne veľká masa Rusov a zatlačila ju do malej kuchynky. Výsledok boja nemohol byť pochybný. Vodca Rusov vyzval Nemcov, aby sa poddali; odpoveďou s nemeckej strany bola rozhorčená paľba. Na toto aj Rusi sa dali so všetkých strán do paľby a odstreľovanie kuchyne neprestávalo dotiaľ, kým zbrane Nemcov postupne stíchly, až napokon onemely; vystrelili už aj poslednú guľku. Rusi vrhnú sa na rúcajúci sa domček. Zarazeno zastanú pred zjavom, ktorý sa im odohráva pred očami. Na zemi, medzi mŕtvymi nemeckými vojakmi sa ešte brodí v krvi ich veliteľ, poručík Griesheim. Rusi nie sú už nepriateľmi, lež spolucíťiacimi kamarátmi. Ich vodca pohnuto sa spytuje poručíka: „Videli ste, v akej presile sme. Prečo ste sa nepoddali?“ Poručík s veľkým napnutím síl sa pozdvihne, ukáže na svoje prsia a takto odpovedá: „Kto toto vyznamenanie nosí, ten sa u nás nepoddá!“ Na prsiach mu visel železný kríž...

Drahý priateľu, ak na ceste charakteru budeš musieť zápasiť s prekážkami, pomysli si a pozri i ty často na kríž, ktorý ti pri krste vbozkal Pán do duše, a často, úprimne a zo srdca povzdychni si modlitbu básnikovu:

Tie Tvoje bolestne rozpiate ramená
a hlava hroznými mukami znavená,
bok krvou zbrodený a vodou smývaný,
sú mojou útechou, Pane križovaný.
Tvoj jasný obličaj glóriou vznešený,
zjav božský zo zeme k nebesiam nesený,
rek pravý, predivný, udatný, nadľudský,
stoj pri mne, keď hrešiť mal by som po ľudsky.

(Vladimír Roy.)

Bodľač v siatine

Pozri len v máji na pšeničné polia! V zelenkajúcej sa siatine tu i tam zjavuje sa bodľač, kúkoľ a burina. Teraz ešte nie sú nebezpečné nevinnými sa pozdáva-

---048---

júce, bezvýznamné výhonky, ale čím ďalej vzrastajú, tým sa stávajú hrubšími, pichľavejšími a škodlivejšími.

Priateľu, i ty si v máji svojho života a v zasiatkej záhrade svojej duše môžeš tiež badať vzrastanie bodľačiny. Tvoja nevychovanosť, tvrdohlavosť — kým si bol ešte malý — neboly také nebezpečné, ale ako vzrastáš, čoraz mohutnejú a hrubne v tebe každá chyba, ak len nezačneš proti nim vznešený boj samo výchovy.

Co bude z toho chlapca, ktorý nezačne borbu a nestará sa o svoju dušu? Čo bude z toho, komu len s roka na rok noha rastie, pľúca sa rozširujú, telo mohutnie, ale o vývin svojej duše sa nestará? Čo bude z neho? Bodľač, plevel, burina sa v ňom rozhojní (veď vieš, že o tieto sa netreba ani starať, ale so zvláštnou záľubou rozrastávajú sa práve v zanedbanej zemi); naproti tomu stará, vznešená siatina zakrpatie, udusí ju bujne sa rozrastajúci zelina. Takýto chlapec potom, ak mu doma niečo rozkážu, odpovie len mrzkými úškľabkami. Spytujú sa ho na niečo, iba mrzuto hádže plecami. Nepáči sa mu niečo a buchne dvermi, sťa by delá dunely. Pretrhne sa mu šnúrka v topánkach a hrubo zahreší. Ak sa pri hre niekto uderil o neho, hneď mu vylepí zaucho. Ak sa stretne s mladšími kamarátmi, rád sa do nich zadrupuje ... slovom, stáva sa z neho „odporný chalan“. Úbožiak! Práve s toľkou silou bol by sa mohol stať charakterným, ideálnym mladíkom, keby namiesto toho, žeby nechal osamote vývoj svojej duše, včas bol začal kynozenie buriny v mladej siatine svojej duše.

Dávaj si pozor, priateľu! V každej duši je bodľač! Aj v tvojej! Ale múdry chlapec nedovolí jej rozrástať sa a zmohutnieť, lež neustálou, ostrážitou borbou ju vykorení zo seba.

Túto neustálu borbu voláme bojom sebvýchovy.

---049---

Borba duše

V duši sa teda odohráva neustály boj medzi dobrom a zlom. V určitom veku (v rokoch vývinu) je tento boj neobyčajne silný, neskoršie síce ochabne, ale nikdy nemôžeme s uspokojením povedať, že sa už úplne skončil.

Kto bojuje v nás a proti čomu?

Sotva si bol 5—6-ročný, už si pociťoval, že sa nepriateľ hlási. Cítil si, že niečo prebýva v tebe, čo by ťa viedlo k zlému. Nejaká olovnica, ktorá ťahá k hlbínám, k bezodnej hĺbke mravného zla. Nejaké strašné dedičstvo, ktoré podľa našej viery sa pokladá za následok dedičného hriechu a nazýva sa: náklonnosť k zlému.

Toto vedieť, priateľu, je ti veľmi potrebné. Vedieť, že človek už od svojej prirodzenosti sa skôr skláňa k zlému ako k dobrému. Ale veď toto si už aj ty sto rás skúsil. Koľko prekážok sa hromadí do cesty

ideálneho vyformovania našej duše! Poznáme tie vznešené zásady, ktoré Pán Ježiš vyznačil ľudskému životu, teda aj môjmu životu; oduševňujem sa za Jeho vznešené učenie, chcel by som podľa neho aj žiť ... Ach, beda! ... práve vtedy badám nejakú tragickú odštiepenosť. Dobré by sa mi páčilo, ale skôr ma vábi hriech. Ideálny život ťa ťahá do výšin, hriech však ťahá dolu. Chcel by som vysoko vzlietnuť na snehobiele končiare ideálneho života, ale pokušenie hriechu ma olovnou váhou ťaží. Povedz mi, priateľu, ešte nikdy si nepocítoval ten zápas, tento zúriaci boj, ktorý istý chlapček svojou naivnou rečou takto vyjadril: „Prečo je, prosím, že zlým byť je tak dobre a dobrým byť zasa tak zle?!“

A vidíš, priateľu, kto tu zvíťazí, je hrdinským chlapcom.

Čože, azda sú aj nehrdinskí chlapci? Ach, — veru sú! Ide po ulici študent a začne kamaráta štípať... ruky sa sovrú do pästi, začne sa bitka, — nie, tento nie je hrdinom; iba kto vie mierniť svoju prirodzenosť a zlé náklonnosti, — ten je hrdinom! Hrdinom je ten,

---050---

keď napr. ide po ulici a vo výklade zbadá nemravný obraz, zaraz v tej chvíľke sa odvráti. Ak si urazil niekoho, vieš ho hneď odprosiť? — toto je často hrdinstvo! Hoci ako ťa pokúša hriech, vieš vytrvať pri svojej poctivosti? — toto je tiež hrdinstvo!

A bez obetí?

Nuž, áno, je pravda, všetko toto je pekné! Byť charakterným! — nuž i ja chcem byť. Žiť ideálnym životom — i ja sa snažím! Ale nebolo by k tomu ľahšej cesty? Iba táto jedna-jediná cesta je? Nejako lacnejšie, bez obetí by sa to nedalo dosiahnuť?

Veru, tu sa nedá jednať! „Kto mňa chce nasledovať, nech zaprie sám seba a vezme svoj kríž, a nasleduje mňa“ (Marek 8, 34) — takto hovorí Kristus Pán. Kto chce prebývať raz s Pánom v kráľovstve nebeskom, ten Ho nesmie zanechať ani po kamenistej krížovej ceste. Ale povedz mi, priateľu: čo dávajú dnes vo svete „zadarmo“? Vôbec nič! Pozri, ako sa ľudia derú, ako cez dni a noci pracujú za svetské pominuteľnosti. A ty práve svoj veľký poklad, svoj charakter by si chcel dosiahnuť „zadarmo“, bez práce?

„Ako ti je len dobre!“ — vzdychne si niektorý mladík, keď vidí svojho kamaráta v radoostiach zábavy. Ako dobre je, vraj, byť ľahkomyselným! Koľko radosti môže mať, vraj, ten mladík, ktorý vždy chodí len po zábavách a po viechach . . . !

Keby si len vedel, priateľu, ako sa mýliš! Ak by si mohol nazrieť do jedného ľudského srdca, ktoré sa vždy sháňa za tuzemskými radovánkami, vieš, čo by si v ňom uzrel? Myslíš si, pravda, že radosť a spokojnosť, — hoci vo skutočnosti len práznotu a nanútený úsmev. Má pravdu Písmo sväté: „Bezbožní sú ako vzbúrené more, ktoré sa nemôže uspokojiť.“ (Iz. 57, 20.) Nespokojne sa poneviera vo víchrici náruživosti a trpkó zástene, ak ho víchrica nechá trocha na pokoji.

---051---

Prečítaj si len, akú mienku má o tomto veľký anglický filozof *John Stuart Mill*: „Kto si nikdy neodoprie dovolenú vec, od toho nemôžeme bezpečne očakávať, aby sa vedel zriecť každej zakázanej veci. Nepochybujeme že sa zasa vrátia časy, keď deti a mládencov vezmú na askézu a na cvičenie

sebazapierania, a ako v staroveku, na to ich budú učiť, aby si svoje žiadosti odopierali a dobrovoľne znášali bolesti.“

Preto predpisuje katolícka Cirkev sebazapieranie, cvičenie vôle a askézu.

Askézu? — Ach! — pomyslíš si, lebo ti už predtým nahúťali do hlavy, že askéza značí sebatrýznenie, vykynoženie radosti z ľudského života.

Nuž, pozri! Pôvodný význam tohto slova značí „jemné vypracovanie“; Gréci ním rozumeli prípravu, tréning a sebazapierajúci život, ktorým sa závodníci chystali na zápasy, aby v tele sa skrývajúce svoje sily mohli podľa možnosti úplne využiť.

Charakter je tiež borbou, zápasom, výsledkom závodenia. Jemné vypracovanie seba nepodarí sa bez cvičenia, a naša svätá Cirkev práve preto predpisuje seba-zapierajúce cvičenia, aby nám nimi napomohla vychovávať charakter.

Bez obetí a sebazapierania niet ani zemských úspechov; a ty by si sa na hlavniciach pohodlnosti chcel dostať k najväčšiemu úspechu: k vznešenému charakteru?

Pravda, vieš, že ak sa niekto chystá na preteky, jeho tréning je dvojakého smeru. S jednej strany cvičí so dňa na deň, až v ňom kosti praskajú. Povedzme: zúčastní sa na veslárskych pretekoch. Skoro ráno, za svitu vstáva. K rieke si vyjde peši. Sadne si na člň, vesluje a vypotí sa každodenne. Opálený na čierno, upotený a ustatý vyjde po troch hodinách z člnu, aby na druhý, na tretí deň a po celé týždne sa podobne cvičil. — S druhej strany mimoriadne striedmo žije a zdržuje sa všetkých slastí. Sotva je múčniky, aby nestučnel. Fajčiť

---052---

nesmie, tým menej piť alkoholické nápoje. Každý večer si ide presne, skoro ľahnúť atď. A načo všetko toto sebazapieranie? Za malú striebornú plaketu, za slávu prvenstva. A ty by si pokladal za veľa borbu za *dosiahnutie charakteru*?!

A pozri: je tu ešte jedna zaujímavá myšlienka. V živote každý prináša obeť; rozdiel je iba v tom, kto a za čo ich prináša. Videl si už skupáňa? Ako bedári, ako shrňa! Sotva niečo je, chodieval v ošúchaných, zaplátaných šatách, nejde ani na prechádzky, len aby si topánky zbytočne nedral. Sníži všetky svoje požiadavky, žije si bez radosti a priateľov. A prečo toto všetko?

Aby si nahromadil majetok. Skupáň obetuje svoju osobnosť, svoje radosti a poctivosť za peniaze; — nuž, toto je už len obeť! A teda za vznešenejšie, sto ráz šľachet- * nejšie ciele nehodno prinášať obeť?!

Pozri na lakomca! Koľko sa nabehá, do noci sa na-derie, nemá ani na chvíľku spočinú. Prečo? Pre peniaze. Pozri na márnivého! Ako opovážlivo sa zahráva so svojím životom, len aby mal meno. Koľko bdie, skáče, navrtí sa a napotí na bále sa zabávajúci! Vedel by len polovicu toľko sa namáhať, aby pomohol svojim spolubližným?

„V každom človekovi skrýva sa jeden svätý a jeden zločinec*4 — vravel francúzsky rečník *Locardaire*. Zločinec aj sám od seba sa chopí v tebe sily a rastie, i vtedy, ak sa o neho ani nestaráš; ale aby svätý sa stal pánom v tvojom vnútri, na to, veru, treba vytrvalej, tvrdej práce; vlastnej seba výchovy.

Áno, bez borby to nepôjde. Kto zhotovuje sochu, musí veľa okresať z hrubého mramorového balvana, a kto formuje svoju dušu na skvost, ten musí tiež v sebe neustále kresať. Pekná socha sa nezhotoví za krátky čas, ale tým menej možno byť s charakterom zaraz hotový. Na to je potrebná vytrvalá, plánovitá práca. Nech je tvojím heslom heslo *Karola V.*: „Plus! Ultra! — Ešte viac! Ešte ďalej!“

---053---

Zeusixa sa raz pýtali, prečo vypracúva svoje obrazy s takou horlivou usilovnosťou? „Lebo pracujem pre večnosť!“ — odpovedal. Priateľu, ty skutočne pracuješ pre večnosť, keď spracúvaš svoju dušu. Teda mohol by si túto prácu pokladať za veľa?

Rehoľník — krotiteľ zvierat

Mnohí chlapci by radi zabili šarkana v lese ako Siegfried, ale so šarkanmi zlých náklonností, ktoré prebývajú v ich dušiach, nemajú trpezlivosti sa boríť. A, veru, aká požehnaná námaha je táto práca!

Opät ktoréhosi starého kláštora sa pýtal raz večer istého rehoľníka: „Co si dnes všetko robil?“ — Ach, — odpovedal rehoľník, — toľko práce som mal dnes a mám každodenne, že by mi vlastné sily sotva stačily, keby nie pomoci a milosti božej. Každý deň musím dvoch sokolov krotiť, dvoch jeleňov zadržiavať, dva krahulce nútiť, jedného červa premôcť, jedného medveďa krotiť a jedného chorého liečiť.“ — „Ale čože to táraš dve na tri? — zasmial sa opät. — Veď takejto práce niet v celom kláštore!“ — „Hoci, predsa len je to tak — odpovedal rehoľník. — Dva sokoly sú moje dve oči, na ktoré si vždy musím dávať pozor, aby som nepozeral na hriešne veci. Dva jelene sú moje dve nohy: musím ich zadržiavať, aby ma nevedly do hriechu. Dva krahulce sú moje dve ruky: musím ich nútiť do práce, a na dobrý skutok. Červom je môj jazyk; musím ho držať na uzde, aby zbytočne a hriešne nebfabotal. Medveďom je moje srdce: neprestajne musím bojovať proti sebeláske a márnivosti. A choré je celé moje telo, ktoré si musím chrániť, aby ho smyselnosť nepremohla.“

Naša borba, vedená proti neusporiadaným pudom, je takouto krotiteľskou prácou, a aj tebe, priateľu, a každému, kto sa chce stať charakterným, treba so dňa na deň túto prácu vykonávať.

---054---

O svoj charakter sa starajúci mladík nikdy nebude svoje chyby tým ospravedľňovať, že „márne je, ja mám už takú prirodzenosť, ja som sa už taký narodil“, ale neprestajne bude zdokonaľovať vlastnú svoju dušu. Preto povedz si častejšie: Ak vo mne hoci aj dravá zver prebýva, skrotím ju! Nebudem taký, aký som sa narodil, — ale aký ja chcem byť! „*Wir sind hier, um zu vierden, nicht um zu sein.*“ (Sailer.) „Sme na svete, aby sme sa niečím stali, a nie, aby sme ostávali.“

O *sv. Kolumbánovi*, apoštolovi Bavorov, hovorievajú veľmi zaujímavú legendu. Nemal ničoho, iba jedného poslušného somára. Za jeho apoštolských ciest somár išiel tíško za ním, nesúc malú batožinu. Ako raz prešli pri hustom lese, zrazu z húštiny vybehne medveď a somára potrhá na kusy. A čo urobil svätec? Pokojne išiel k medveďovi, položil na neho svoju batožinu a vravel mu: „Nuž braček, roztrhal si mi somára, teraz mi už ty musíš nosievať batožinu.“ A hľa, krvilačný dravec pekne zohol chrbát a od tých čias, stá skrotený baránok, slúžil svojmu novému pánovi.

Nikdy sa teda neponosuj, že si tak a onak náruživý, ohnivý, živý, túžiaci po sláve atď. Skroť len a zapriahni pekne do svojho vlastného koča krvilačné medvede. Náruživosť sama osebe nie je ešte pohromou, iba

bezuzdná náruživosť je ňou. Bez veľkých náruživostí nemožno ani veľké veci vykonať, teda bez týchto nie sú veľkí ľudia, ani svätí. Náruživosť je vetrom, vanúcim na mori. Ak niet vetra, lode postávajú s ovisnutými plachtami. Ale ak príde vietor, ešte to nepostačí. Všetko závisí od toho, či vieme vietor zručne zachytiť do plachiet nášho cieľa, lebo ak nie, veru, prevalí nám loď. Katolícke vychovávanie charakteru nepožaduje, aby si zlomil svoje náruživosti, ale aby si ich múdro urobil svojimi spojencami a spolubojovníkmi. Teda na ich radu síce nepočúvaj, lež ich silu využij, lebo náruživosť je zlým radcom, ale dobrým pracovníkom.

---055---

Ráznosti dodáva vôli práve dobre využitá náruživosť. Iba ten zvíťazí nad každou prekážkou, kto „náruživo“ sleduje svoj vyznačený cieľ. Náruživosti sú ohnivými paripami pred kočom tvojho života; ak ich povolíš, prevrhnu ťa do jarku; ak pevne chytíš opraty, vtedy ťa pekne nesú k cieľu. Každá náruživosť je sťa oheň, alebo kov: môže byť požehnaním, ale aj hrôzou — ako píše náš *Vajánsky*:

Kov je požehnaný v ruke pilnej
v kyprú zem on zrnu postel' ryje;
kov je hrôza v ruke vilnej:
pravdu reže, čistú krásu bije.

Keby si bol akokoľvek temperamentný, hockoľko náruživostí by si bol býval zdedil (za ktoré ani nemôžeš), nermúť sa, neponosuj sa! Učiniť všetko pre zošľachtenie svojej duše a potom nech ti príde na um aj veľká, potešujúca pravda: „*Facienti quod est in se Deus non denegat gratiam* — tomu, kto učiní všetko, čo môže, Boh neodoprie svoju milosť.“ Alebo ako to Hviezdoslav krásne píše:

Boh vidí, že chcem pracovať,
česť moja pritom zachovaná —
nuž, zdaru dá i požehnanie
a napomôže milerád ...

Kto vstal ľavou nohou

I v duši sú zmeny počasia. Niekedy sa rozlieva v tebe čarovné úslnie, dobrá nálada; inokedy — ani sám nevieš prečo — neobyčajne zlá, vlhká hmla ti zahaľuje dušu. Raz ti tak ľahko ide práca; si dobre naladený. Inokedy zas daždivé počasie, nepríjemnosti, malá indispozícia atď. ti všetku náladu pokazia. „Vstal ľavou nohou“ — hovorievajú vtedy o tebe; „som zle naladený!“ — hovorievaš aj ty sám.

---056---

Veru, nálada nezávisí od nás, nie sme za ňu zodpovední. To však už od nás závisí, či sa snažíme byť pánmi aj nad zlou náladou, a či v plnení svojich povinností sa nechávame hádzať vlnami svojej dobrej alebo zlej nálady. Áno, ak máš dobrú náladu, len ju využij; vtedy ti aj tak oveľa lepšie ide práca. Ale kto sa len vtedy učí, keď je dobre naladený, nikdy nevykoná dôkladnú prácu. A najmä, čože s ním bude neskoršie, keď svoje úradné povinnosti zanedbá a zamešká pod titulom, že nemal na ne nálady?! Kto teda nemá na niečo náladu, nech si ju urobí! Nech sa prinúti do práce. Či sa mu chce, alebo nechce! Všetko jedno! Toto je mojou povinnosťou, teda ju vykonám.

„Ale, čo je hodná takáto práca?“ — spytuješ sa. Akú hodnotu má? Nuž, bude mať takú veľkú cenu, že ťa naučí plniť povinnosti. Priučí ťa, aby ti nie nálady rozkazovali, lež ty im.

A potom nielen pri práci ostať pánom svojej nálady, lež aj pri spoločenskom styku a chovaní sa! Ak si aj zle naladený, nech to nezbadajú tvoji spolubližní a nedávaj im to pocítiť svojou hlavatostou, trpkým pohľadom a nespokojnosťou. Koľko rás sa už museli ľudia hanbiť za také urážlivé sivá a prenáhlené skutky, ktoré nerozmyslene spáchali pod dojmom zlej nálady! Koľko rás vybehnú nám nepremyslené vety, o ktorých sa len neskoršie presvedčíme, že iných urážaly. „Ale, Bože! Ved' som to nechcel! Ani som si nemyslel, že zapríčiním toľko zla!“ Pravda, už je neskorá takáto lútosť.

Skutočná duševná veľkosť ľudí sa rozhodne v navštíveníach, nebezpečenstvách a nehodách. V nešťastí ostať dúfajúcim, so vzpriameným čelom sa postaviť proti nehode, nezlomiť sa: toto je vlastnosťou iba dubov a veľkých duší. Ale to isté platí aj o premožení zlej nálady.

Vo veľkých, tmavých hĺbinách mora, kam nezablúdi slnečný lúč ani zvesť, kde príroda už nemá farby, kde sa teplota pohybuje okolo nultého stupňa, kde zredne

---057---

množstvo vzduchu vo vode, kde tlačí váha obrovských kvánt vody, v tmavom prostredí neprehľadného cintorína oceánov, — zaujímavé! — žijú svetielkujúce ryby. Z vyžarujúcej energie slnka, z prameňov svetla, sem, pravda, nič neprichádza; mrazivá, zabíjajúca tma všetko zahaľuje, a hľa: múdrosť Stvoriteľa-Boha sa veľkolepé postarala aj o toto tmavé miesto; sú ryby, ktoré samy od seba zažihajú kahanček. Niektorým na bokoch sa lesknú ligotavé žľazy, sťa perly; iným na temene hlavy vsadená ozojstná šošovka zbiera žiaru žliaz a znásobneno, ako reflektor, ju rozprašuje do tmy.

Hľa, uprostred najtmavších morských hĺbin je ligotavý, jasný život! Ak máš svoju dušu v poriadku, ani ty nebuď nikdy znechutený, chmúrny a zronený. Nikdy nevstávaj „ľavou nohou“. Maj náladu sťa trilokujúci slávik a touto premôž svoju zlú náladu. A najmä buď prameňom, vyžarujúcim život, radosť, jas a žiaru vtedy, keď doma ubitosť, hmotné starosti a tisíceré strasti života rozprestierajú svoj tmavý závoj i na duše твоjich rodičov. Nezabúdaj na slová Hviezdoslavove:

Nevrlý si, omrzely — nebuď!
Zažeň strasti, drobné povinnosti
dňa povrhni, rozsyp ako by si
prach sotrel po vychádzke letnej.

I najčernejší mrak máva strieborný okraj. „*Post tenebras spero lucem*“ (Job 17, 12.) Po tme vzíde svetlo i jas; po búrke opäť zasvieti milé a usmievavé slniečko.

„Nemám šťastie!“

Mnohí chlapci po jednej nedostatočnej známke znechuteno zvolajú: „Všetko márne, nemám šťastie!“ Ak niektorý ich spoločník viac vyniká alebo lepšie postupuje, hneď odznie úsudok: „Hej! Tento chlap má vždy neobyčajné šťastie!“

---058---

Úspech však nie je závislý od šťastia a kto len od šťastia očakáva výsledok, ten s otvorenými ústami čaká pečenú hus. Kto sa chce v živote uplatniť, nech nečiní výčitky šťastiu, ale nech ho chyti za šticu a drží pevne pri sebe.

Azda ty nemáš k dispozícii celú robotnícku družinku; ktorá pracuje za teba? Tam sú tvoje dve svalnaté ramená, desať zručných prstov, neúnavné nohy, bystré oči, pozorujúce uši — tie všetky sú hotové pre teba pracovať! A potom, máš svoju vzdelanú, jasne rozmyšľajúcu hlavu, tú obdivuhodnú ústrednú kanceláriu, o-patrenú jedinečnou telefónnou a telegrafnou sieťou, kde každú chvíľku prijímajú a vybavujú sto a sto telegramov tvojich smyslov. Teda načo čakáš ešte cudziu pomoc? Hádám, že ti Náo našepká pri historickom referáte? Alebo že strýčko tvojej krstnej mamy ťa po-tisne na to, alebo ono dobré miesto?! Kto vo svojich mladých rokoch takto počíta, z toho, veru, ani národ, ani spoločenstvo nebudú mať veľa osohu.

Mohamedáni majú zaujímavé príslovie: „Celý svet patrí Bohu, ale smelým ho dáva do prenájmu.“ Toto príslovie chce naznačiť, že mladíkovi nesluší nečinné očakávanie šťastia a sháňanie protekcie, lež vyformovanie svojho osudu tvrdou prácou, horáčovské „*multa tulit fecitque puer, sudavit et alsit.*“ V životnej borbe iba ten zvíťazí, kto sa pevne odhodlal na víťazstvo a aj po prípadných neúspechoch (týmto sa nikto nemôže vyhnúť!) so zvýšenou vôľou a dôverou dá sa opäť do práce.

Dôvera v seba samých pohne
žitia najťažšie kolesá;
dôvera v seba . . . neodvislosť!...
No, takto napred majme sa!

(Hviezdoslav.)

Teda: nie šťastie je hlavné, ba ani nie skvelý talent, lež *svedomitá, húževnato-vytrvalá chuť do práce!*
Mor-

---059---

ské pobrežie života je plné skvele nadanými, smutnými stroskotancami, z ktorých chýbala sila vôle, smelosť a vytrvalosť, kým iní s menšími schopnosťami, ale s neohrozenou vôľou sa blížia k svojmu cieľu!

„Skúsil som, ale nedalo sa!“

Príčinou nejednej mrzutosti a zronenia býva, že mnohí si vážne chcenie mýlia so želaním. Viacerí chlapci sa ponosujú: „Koľko ráz som sa už pokúsil odvyknúť od tej alebo onej chyby! Koľko ráz som sa chcel napraviť! Koľko ráz som chcel to aj ono! — márne; nepodarilo sa mi to!“

Hoci v skutočnosti ani nechcel, ani neskúsil, iba pekne si *predstavil*, že odteraz bude to tak a onak, že „rád by som sa zmenil“, lenže pre samotný cieľ nič nevykonal. Medzi „rád by som“ a „chcem“ je obrovský rozdiel. Prvý je maľovaným vojacom, nikto sa ho nezľakne (najmä tvoje chyby!), druhý je svetoborná veľmoc, ktorá môže v tebe všetky chyby prevládnúť.

Za pekného májového popoludnia, pri otvorenom obloku sa učil študent a — náhodou — vletel mu na stôl chrúst. Úbohý chrobák padol práve na chrbát! Chlapec začal pozorovať, čo bude teraz. Chrúst sa vrtel, krútil napravo-naľavo — ale vstať nemohol. (Toto je „rád by som“.) Ak ostanem takto ležať, zhyniem hladom, alebo ma zašliapu! — myslí si na toto chrobák. Teraz horko ťažko roztvorí svoje krídla;

bzučí, zuní, trepoce sa ... Už sa nahýňa na bok . . . nuž, ešte ďalej ... musím, musím, inam zhyniem ... Konečne, už je na nohách... a v tej chvíľke aj víťazne odletí k výšinám, k novému cieľu. (Toto je „chcem“.) Chrúst odletel, ale ty sa môžeš od neho naučiť, aký je rozdiel medzi bedákajúcim „rád by som“ a víťazným „chcem“.

„Skúsil som, ale nedalo sa!“ Prosím ťa, nehnevaj sa, keď úprimne vypíšem: Nie je pravda, neskúsil si. Len si si myslel, že hádam dobre by bolo skúsiť. Si tiež jedným

---060---

z tých polovičatých ľudí (je ich na svete práve dosť!), ktorí sa neodvažujú siahnuť oceľovými päťami a neúprosnou tvrdosťou medzi svoje náruživosti, bez čoho sa však nikdy nemožno vymaniť z úzkej klietky svojich pudových žiadostí.

„Skúsil som.“ Ale prečo si sa zavše obzeral späť na zakázané ovocie, ktoré si chcel zanechať? Zo smutnej skúsenosti vieš, aká trpká bola chuť tohto ovocia — a predsa želieš za ním! Prečo si so dňa na deň postupne povoľoval zo svojich dobrých predsavzatí, ktoré vznikly vznešenou oduševnenosťou?

Bol by Kolumbus niekedy objavil Ameriku, keby ho prvé neúspechy boli znechutily? Ale chodil, z krajiny do krajiny, len aby si nasbieral na cestu potrebnú hmotnú podporu! Všade sa mu vysmiali; pokladali ho za dobrodruha a blúznivca, ale on neohrozeno vytrval pri svojom predsavzatí. Mal dostatočné dôvody veriť, že za známym svetadielom nemôže byť všade more, tam musí byť ešte pevnina. A vydal sa na veľkú, úmornú cestu, hoci jeho vrstovníci boli si istí, že ho už nikdy neuvidia.

„*Nil tam difficile, quod non solertia vincit* — niet takej prekážky, ktorú by zručnosť nepremohla.“

So raffe dich denn eilig auf
Du bist ein junges Blut;
In deinen Jahren hat man Kraft
Und zum Erwerben Mut.

Tak rušaj, hýb sa, podnikaj,
Veď mladú krv máš v žilách,
Kým mladé roky nepominú
Ukáž, čo je v tvojich silách.

(Goethe.)

Nech je aj tvojím heslom, čo je napísané na erbe holandskej provincie, Seelandu. Táto pevnina leží zväčšej časti pod hladinou morskou. Neustále sa borí s mo-

---061---

rom. Niekoľko ráz ju voda aj zaliala, ale vo svojom erbe predsa víťazne nesie tieto slová: „*Luctor et emergo!* — Borím sa, ale zostávam!“

Valde velle!

„*Valde velle!* — veľmi chcieť!“ Dve znamenité latinské slovká. Výstižne vyjadrujú cestu charakteru. Charakter nepramení zo zbabeleckých vzdychaní, z limonádového „mohol by som chcieť“, ani nie z

bezvýsledných rozbehnutí, lež z plánovitej, vytrvalej, samovýchovej práce a z využitia všetkej našej duševnej energie. Ako sv. František Salézsky zvolal, keď sv. Františka Xaverského vyhlásili za svätého: „Toto je už tretí sv. František! Ja budem štvrtý!“ A splnil svoje slovo! Ale, pravda, tomuto by nebolo bývalo postačilo chvíľkové vzplanutie. Nejednen chlapec veľmi veľa „by mal rád“, „chcel by“, a „ach, dobré by bolo, keby tak a onak bolo“, ale ani len slamky krížom nepreloží. Všetko dobre premyslieť, smelo sa do toho dať a neohrozeno vytrvať — toto je cesta charakteru.

Je krajšia pochvala ako náhrobný nápis majora *Dominika* v Kribi (Kamerun):

Nicht rechts geschaut! Nicht links geschaut!

Vorwärts! Gerade aus! Auf Gott vertraut!

Und durch!

Nepozeraj napravo! Nepozeraj naľavo!

Dopredu! Priamo! Dôverujúc v Boha!

A cez!

Neuveriteľné je, čoho všetkého je človek schopný,, ak sa naučil *odhodlano a vytrvalo chcieť!*

V nás spočívajú veľké sily. Oveľa väčšie, ako by sme si mysleli, — ale sú v okovách. Musíš veriť, že v tebe sa skrývajú veľké sily a tie sa vtedy zaraz vyslobodia zo svojich okov. Teda do každej svojej práce

---062---

sa daj s týmto predsavzatím: Tento cieľ bezpodmienečne dosiahnem! Kto neverí vo víťazstvo neohrozeno, u toho chcenie ostáva slabým „mohol by som chcieť“ (a, pravda, bezvýsledne). Na čo je človek zaviazaný, všetko môže aj urobiť.

„Preč s Alpami!“

Aké neuveriteľné ťažkosti vládze premôcť neohrozená mužská vôľa, na to vidíme výborný príklad v živote *Napoleona*. Keď podmaňoval krajinu za krajinou, spomenuli mu, že Alpy sú vojsku v ceste. „Teda preč s Alpami!“ — povedal celkom spokojne. A v takom kraji, kde dotiaľ sotva bolo možno chodiť, dal vybudovať svetoznámy Simplonský priesmyk. Úžasná sila vôle! Keby sa táto sila vôle bola družila aj s náležitou duševnou dobrotou, a keby bol premohol svoju nesmiernu sebeckosť, zaiste by tento génius nebol dospel k takej smutnej tragédii. Ale pekne chcieť sa môžeš naučiť od iného. — Na bráne istého stredovekého hradu je napísané toto jediné slovko: „*Decrevi!* — Rozhodol som!“ Aký muž železnej vôle mohol tam bývať, ktorý si zvolil pre seba toto znamenité heslo! „Rozhodol som — a nie ďalej! Nech bude, čo bude, ale urobím to! ě I ty najprv vid' jasne svoj cieľ. Ale ak si si už vyznačil raz niečo pred seba, vtedy: smrť, alebo víťazstvo!

Chceš byť po zemi sa plaziacim červom, alebo orlom? Ustavične kĺzať sa v prachu toho „rád by som chcel“, bezmocne sa trepotať, alebo ako orol skutkami sa vznášať k čistým, vznešeným výšinám? Život korunuje a ovenčuje iba hrdinov; rojkom a zbabelcom hádže len čiapku pajácov. „*Ad augusta per augusta*“; do výšin vedú úzke cesty.

Teda povstaň zpomiedzi pohodlných žiadostí „chcel by som“, a hor' sa! Konaj! Chci! Pracuj! Len nie neustále sa zhrýzať myšlienkou, že ach, aj tak som slabý, nič sa mi nepodarí!

Feiger Gedanken
Bängliches Schwanken,
Weibisches Zagen,
Ängstliches Klagen
Wendet kein Elend,
Macht dich nicht frei.

Allen Gewalten
Zum Trotz sich erhalten,
Nimmer sich beugen,
Kräftig sich zeigen:
Rufet die Arme
Der Götter herbei!

Zbabelá myšlienka,
Bojazlivé váhanie,
Babská nerozhodnosť,
Úzkostlivé bedákanie,
Nezmenia tvoju biedu,
Neučinia ťa voľným.

Oproti všetkým silám
sa udržať,
Nikdy sa nepoddať,
Silným sa ukázať:
Vzývajte ramená
Bohov na vás!

Proti osudu!

Pod obraz každého veľkého muža mohly by sa napísať slová: „Vedel chcieť!“ *Sv. Tomáša Akvinského* spýtala sa sestra: „Čo mám urobiť, aby som obsiahla večné spasenie?“ — „Chci ho dosiahnuť!“ — bola stručná odpoveď.

Mladíkovi nijako nesvedčí, aby zlomeno sa odťahoval pred ťažkosťami, ale smelo sa pozrel do očí prekážkam, ktoré sa mu stavajú do cesty. Čo ako je nebo zakabonené, raz sa len predsa vyjasní a zasvieti slnko! A hocaká krutá je zima, raz len predsa zavíta jar!

Mladý sa nesmie nikdy zlomiť. Pre mladých je práca, pre starých zasa odpočinok. Len sa nezľaknúť! A smelo bojovať proti ťažkostiam! Niekedy pokladáme úlohu za ťažšiu, aká je v skutočnosti. Hoci veľmi výstižne hovorí aj anglické príslovie: Nikdy tak prudko neprší, ako sa nám cez oblok pozdáva.

Prečítaj si len, ako múdro smýšľal o tejto otázke už pohanský *Seneca*. „Adversarum impetus rerum víri fortis non vertit animum“ — píše (Prov. 2.); útok nešťastia nemôže zlomiť smelého muža. „Calamitas

virtutis occasio est“ (Prov. 4, 6.); nehoda môže byť príležitosťou k čnosti. „Ignis aurum probat, miseria fortes viros“ (Prov. 5, 8.); oheň skúša zlato, nehoda pevných mužov.

Životopisy veľkých ľudí hromadne nám slúžia oduševňujúcimi príkladmi. U mnohých ako by sa všetko proti nim bolo sprisahalo. Tisíce prekážok sa im nahrnulo pred plány, ale oni so vznešenou radosťou napli svoju oceľovú vôľu proti množstvu ťažkostí — a zvíťazili. Kde prekvitáva večná jar a príroda je vždy priaznivá, tam žijú zmäknutí, neenergetickí ľudia.

Vyššie som už napísal, akú kalváriu musel Krištof *Kolumbus* pochodiť so svojimi plánmi na európskych kráľovských dvoroch celých 18 rokov, a koľké úklady pracovali proti nemu. Ale s ideálnou oduševnenosťou, s vytrvalou vôľou napokon sa mu predsa podarilo premôcť všetky ťažkosti a mohol začať uskutočňovať svoj plán: námornú cestu. Vieš, koľko mal vtedy rokov? Päťdesiatosem! Iní ľudia v takomto veku odchádzajú už do penzie na odpočinok. On len vtedy začínal uskutočňovať svoj veľký životný cieľ!

Svetoznámy *Beethoven* bol už takmer hluchý, keď složil svoje najväčšie majstrovské dielo: IX. symfóniu. Veľký vysloboditeľ Izraelitov, *Mojžiš*, bol zajakavý, ale s pomocou božou a pokorným uvedomovaním vlastnej svojej chyby stal sa ich vodcom.

---065---

Teda nebuď pesimistom!. Nevrav: „Hocčo začnem, nič sa mi nepodarí, lebo ma osud prenasleduje!“ Nuž až ťa osud prenasleduje, p >stav sa proti nemu a pozri mu smelo do očí! Nezalož nečinne ruky. Že „sprostí majú šťastie“ — týmto sa len darebáci a nečinní potešujú, ako by chceli dokazovať, že „ja som však veľmi múdry“. Ľudia sú natoľko márniví, že pre nehodu, ktorá ich postihla, vždy iného vinia a nikdy nie seba!

Vypočuj len, ako stone leňoch, keď usilovný študent dobre odpovedal: „Nuž áno! I včera poslali šunku pánu profesorovi triednemu. Keby sme aj my mali...“ Ale to by nikdy nechcel uznať, že iný je usilovný a preto postupuje, kým on je lenivý a preto zaostáva.

Vypočuj len ponosy obchodníkov jeden na druhého: „Áno, prosím úctivo, keď človek už ani kože nemá na tvári! Áno, prosím, ak sa niekto nezľakne menších-väčších podfukov, podvodov a krádeží...“ To však nikdy nechce uznať, že iný je azda usilovnejší, zručnejší a nenáročnejší, ako je on; nie je ochotný uznať, že iný nie svojimi chybami napreduje, lež svojimi čnosťami, vytrvalou pracovnou vôľou, zručnosťou, nenáročnosťou a predvídavosťou; on však nie preto zaostáva, že je poctivý, ale popri tom je neobratný, pohodlný; azda ľahšie míňa a ani sa o svoj obchod náležitě nestará.

Povestní trinásti

Keď *Francisco Pizarro*, dobyvateľ Peru, na ceste ocitol sa v neobyčajnom nebezpečenstve, takže celé mužstvo sa vzbúrilo a žiadalo o návrat, pristúpil k svojim ľuďom a vrazil im: „Od tejto čiary na sever čaká pohodlný, bezpečný život, ale chudoba a nízky osud; odtiaľto na juh zasa tvrdé napnutie síl, veľké borby a bieda, ale ak dosiahneme úspechu, vtedy získame bohatstvo, moc a slávu. Nuž vyberte si!“ Všetci hrnuli sa na severnú stranu, iba dvanásť prešli k Pizarro vi na južnú stranu. A títo povestní trinásti (los trece de

---066---

la fama) po mnohých strádaniach síce, ale predsa dosiahli svojho cieľa, lebo sa nezľakli nijakej ťažkosti a borby.

Teda nikdy nestratiť hlavu, hocaký úder by ťa po-stihol. Niektorých ľudí v živote stretne veľmi veľa navštívení; nešťastie ich priam prenasleduje. Keby si aj ty bol na tomto účastný, všetko jedno! Len sa nikdy nezlomiť! Len nikdy neklesnúť! Pracovať a nezúfať!

V živote najďalej dôjdu tí, ktorí neustále s veselou dušou a usmievavou tvárou konajú svoje povinnosti. Ak sa im dobre vedie, v tichosti sa z toho tešia; nešťastie však mužne znášajú a prijímajú radu rímskeho básnika:

Aequam, memento, rebus in arduis
Servare mentem, non secus in bonis.

Usiluj sa zachovať si spokojnú myseľ
tak v nehodách ako aj v šťastí.

Povedzme, že niekto stratí svoje zamestnanie, svoj úrad! Veľký úder. Ale, nezúfať! Niet pre teba už iného miesta na zemi?! A čože vieš, čo chce dobrotivý Boh dosiahnuť neočakávaným prerušením tvojej životnej dráhy? Nie práve týmto ťa chce uviesť na tvoju skutočnú cestu, na tvoje pravé povolanie, ako blahoslaveného *Edmunda Campiona*, miláčka anglickej kráľovnej Alžbety? Raz boly veľké slávnosti a Campion mal pred hosťami ukázať svoju obdivuhodnú jazdu na koni. Ale s koňa spadol. Miesto potlesku ušlo sa mu uštipačných výsmechov. Na to Campion vstúpil do seba, spoznal svoje pravé povolanie, stal sa jezuitským misionárom a ako mučeník položil svoj život za Krista. Bez „nešťastia“ 4 azda svojou dušou by bol býval doplatil na svoj popredný úrad.

Nuž akou nerozmyslenou sprostosťou je, keď niekto uniká do smrti pred životnými navštíveniami!
Hocaký pád, hocaká katastrofa alebo hanba zastihla niekoho,

---067---

dokiaľ žije, ešte vždy má možnosti to napraviť. Nešťastný samovrah sa však pozbavuje ešte aj tejto jedinej možnosti nápravy a na svoje neoľutované hriechy navalí ešte aj hrôzu vraždy. „*Palma sub onere crescit* — palma rastie pod bremenom.“ Nevie, či je táto domnienka starých pravdivá, ale to viem, že človek pevnej vôle nielen že sa nezlomí pod životnými údermi, ale aj tie použije za schody, aby mohol postupovať.

Július Caesar pristál v Afrike. Ako z lode vystúpi, zrazu potkne sa a spadne na zem. Poverčiví okolostojaci naľakano si pošepkávajú; vidia v tom zlé znamenie. Caesar sa však výborne vynájde. Roztvorí svoje ramená a s veľkým pátosom zvolá: „*Amplector te, Africa!* — Objímam ťa, Afrika!“ Hľa, aj nehodu použil na úspech.

Borba a strádanie nie sú len „zlom“, lež aj prameňom hrdinských čností. Keby nebolo pokušenia, nebolo by sebaovládania. Keby nebolo navštívenia, nebolo by ani vytrvalosti. Kto sa borí, stáva sa silnejším. Dante svoje znamenité dielo „*Divina Commedia*“ napísal vo vyhnanstve, za neobyčajnej biedy. *Schilier* v ťažkej bolestnej chorobe písal svoje najlepšie drámy. *Mozart* zasa svoje „*Requiem*“ dokončil už ako ťažko chorý.

Ani v rieke by nebolo dobre, keby z každej ikry narástla veľká ryba; ani v záhrade by nebolo dobre, keby z každého kvetu bolo ovocie; napokon: ani človeku by nebolo dobre, keby sa mu všetko podarilo, do čoho sa dá. Neúspech naučí pokore, kým neustále úspechy omamujú. Človek všetko môže znieť, iba neustály blahobyť nie:

Alles in der Welt lässt sich ertragen,
Nur nicht eine Reihe von guten Tagen.

(Goethe.)

Nebezpečenstvo úspechu

Pravda, to i ja dobre viem, že ľudskú prirodzenosť vo väčšej miere popudzuje k ďalšej práci, ak jeho námahy korunuje úspech, a keď sa niekomu niečo nepo-

---068---

darilo, veru, ľahko stratí svoju vôľu. Hoci je však pochopiteľné, že úspech a uznanie dobre padne mladíkovi, predsa dôrazne ťa chcem upozorniť na to, aby si sa vplyvom svojich prípadných úspechov nestal príliš namysleným. Neúspech môže síce zničiť chuť do práce, lež namyslené, alebo príliš skoro prejavované uznanie ešte oveľa viacerým vážnym talentom môže zapríčiniť pád.

Sú chlapani, ktorých po malom fidlikovaní na husliach, alebo natieraní farieb rodičia a na večeru pozvaní známimi oslavujú ako nového Mozarta, alebo nastávajúceho Kupeckého. Pravda, chlapcovi viac netreba a hneď si o sebe predstavuje, že je svetoborným veľ-duchom, „Übermenschom“, a tak sa chová, ako — podľa neho — sa na veľducha patrí: je čudák a neposlušný, nič sa mu nepáči, všetko skritizuje, najmä sa však neučí. „Veď vyžije aj zo svojho nadania.“

Neviem, priateľu, či ťa už neobklúčilo nebezpečenstvo nekritickej pochvaly a či ťa už nevykričala za nastávajúceho svetoznámeho klaviristu, huslistu, maliara atď. Len o to by som ťa žiadal, ak ti dobrotivý Boh skutočne dal vôľu a nadanie na niektoré umenie, vycibri sa v tom smere, nakoľko sa len dá, — ale preto nestrácaj ešte svoj triezvy úsudok! Nenahováraj si, že v tebe sa skrýva svetoznámy básnik, alebo hudobný skladateľ, a preto už nie si odkázaný na iné štúdium. Staraj sa síce čím viacej o svoje umelecké sklony, ale popri tom si bezpodmienečne získaj aj iný diplom, alebo sa postaraj o svoje budúce živobytie na základe iného povolania a nespoliehaj sa výlučne len na svoje nadanie. Len vo svojom dospelom veku skúsiš, že priemernými talentmi je trh umení už preplnený, lenže priemerne talentovaní na umeleckom poli nevedia sa tak uplatňovať, aby celé svoje živobytie mohli zakladať iba na umení. A — budme si aj úprimní — aj ľudia majú oveľa väčší úžitok z jedného páru dobre zhotovených číziem, ako z jedného sväzku mútnych básní, alebo z niekoľko nerozumných futuristických mazanín!

---069---

Kde je Ázia?

A keď nesmieš preceňovať ani len od Boha dostavšie svoje nadanie, teda čo máme povedať o mladíkoch, ktorí sa v pravom slova smysle chvastajú svojimi „vedomosťami“? Niet smiešnejšieho javu, ako keď septimám začíňajú sa oháňať svojimi „vedomosťami“. Čo všetko už oni vedia! Profesori sú im

„obmedzenci“ a učebnice „sprostosti“! Oni sa už toľko učili, že môžu byť aj neveriaci! Ba, azda aj druhý raz by vedeli vynájsť pušný prach...

Ešte sa aj dnes chutne zasmejem, keď mi príde na um, ako zhorel raz takýto „osvietený“ študent. V sexte bola oprava latinskej kompozície. Úloha spočívala v tom, že nám pán profesor nadiktoval latinské vety a tie po krátkom premýšľaní bolo treba slovensky napísať do sošita. Nuž môj „učený“ spolužiak mal v kompozícii tieto múdrosti:

Hannibal aute portas = Hannibal, predtým portáš... *Caesar militibus omnibus in Galliam venit* = Caesar s vojakmi na omnibusoch do Galie šiel...

Ale bola jedna slovenská veta, o ktorej pán profesor nijako nevedel vyhútať, ako ju mohol Košický takto preložiť. Pôvodná latinská veta bola zo známej Horá-covskej ódy: „Mecenáš, atavis edite regibus!“ (Z kráľovských predkov pochádzajúci Mecenáš!“) Ale u neho táto veta po slovensky takto znela: „Ty ma zješ na večeru a vták pochádza z kráľov.“

- Prosím vás, Košický, čo ste to tuná napísali?
- Ja, pán profesor? So slova na slovo som preložil text.
- Aký text?
- Ktorý ste nám ráčili diktovať: *Me cenas, at avis edit e regibus*.

Na ten orkán smiechu, ktorý sa vtedy spustil v triede, ani podnes som nezabudol. Ale odvtedy sa už ani on nevystavoval svojimi „múdrostami“.

---070---

Ale koľko vedomosti mohla pojať mladá študentská hlava z nedohľadného a závratného mora vied? Ako inak znie výrok svetoznámeho prírodovedca Newtona, ktorý aj po svojich bádaniach a výsledkoch povedal o sebe, že jeho práce sú iba toľkým, čo by niekto sbieral slimáky na brehu nedohľadného oceána pravdy.

„Čo myslí svet o mojich prácach — píše —, neviem; ale mne samému sa zdá celé moje vedecké účinkovanie takým, ako by som bol dieťaťom, ktoré sa hrá na brehu mora. Na istých miestach našiel som síce úhľadnejšie kamienky ako moji spoluhráči, ale neohraničený oceán pravdy jednako len vždy tajomne sa rozprestieral predou mnou.“

Veľmi dobre by bolo dnešným mladým velikášom si uvážiť, čo vravel skromne *Walter Scott*, veľký anglický vedec a spisovateľ, po svojej niekoľkodesaťročnej, neobyčajne usilovnej činnosti: „Počas životnej cesty vždy ma trápila a prekážala mi vlastná nevedomosť.“

Hľa, čím je kto učenejší, tým je skromnejší; lebo čím viac sa učí a vie, tým jasnejšie vidí, ako neuveriteľne málo vie aj naučenejší človek. Nie nadarmo vravel Sokrates: „Najvyšším stupňom ľudskej múdrosti je vedieť, že nevieme.“ *Seneca* zasa takto píše: „Mnohí by sa boli stali mudrcmi, keby si neboli namýšľali, že sú už nimi.“

Vieš, na sliepku, ktorá veľa kotkodáka, ale málo vajec nesie, sa hovoríeva: „*Viel Geschrei, wenig Ei*.“ Znamenity starý nemecký kazateľ *Abraham a Sancta Klara* zasa vravel: „*Stultus und Stolz wachsen auf einem Holz* — sprostí a pyšní vyrastajú z jedného pňa.“

Sestrička istého študenta všetko chcela lepšie vedieť, ako jej brat. Raz, keď tento už veľmi zunoval jej neprestajné vystatovanie sa, takto odvetil: „Ale, prosím ťa, Julka; nestrkaj všade nos. Teda, dávaj pozor: Vénulkrát a sínusalfakrát té mínus dvakrátzé! — Akou rečou som teraz hovoril? Rozumieš z toho aspoň slovko?“ Od tých čias bolo dievčatko skromnejšie.

---071---

Alcibiades raz vystatovačno spomínal pred svojím majstrom *Sokratom*, koľké statky má v blízkosti Atén. Sokrates vzal veľkú mapu: „Ukáž mi, kde je Ázia!“ Alcibiades ukázal na veľkú plochu zeme. „Správne! Teraz ukáž, kde je Grécko!“ I toto ukázal, ale aké malé bolo ono oproti Ázii! „A kde je v Grécku Peloponesos?“ Alcibiades sotva to našiel, keďže na mape bol vyznačený taký malý. „A kde je Attika?“ Toto je už skutočne jediná bodka. „Nuž a teraz — vrael Sokrates — ukáž mi, kde sú v Attike tvoje veľké statky?“ Ale tie, veru, nikde na mape neboly vyznačené.

Nuž teda never, priateľ môj, že máš také veľké duševné statky, keď aj naučenejší človek sotva si môže získať nepatrný bod, alebo pieskové zrnko z úžasných pokladov vedy sveta. A nechovaj sa tak, ako by si ty bol stredobodom všetkého, lebo porovnajúc ťa s nezmerateľnosťami sveta, aj mikroskopom si sotva zbadateľný prášok! Toho chlapca však, ktorý sa vystatuje svojimi mnohými znalosťami, spýtaj sa skromne: „Povedz mi, kamarát, kde je Ázia?“

„Prosím ťa, požičaj mi!“

Tvrdou skúškou charakteru mladíka je i to, ako si získa, usporí a míňa svoje peniaze. V živote sa o to snaž, aby si nikdy nemusel prosiť o pôžičku. Ťažko sa spláca. Ale aspoň to sa nauč, že kto si sám nezarába peniaze, nech si nikdy nepožičiava. Vlastnú skazu si pripravuje ten, kto sa naučí požičiavať si. „Dlžoba rodí úžasné bytosti. Lož, podlosť, sklesnutie sebavedomia a dvoj farebnosť — všetko z nej pochádzajú. Na úprimné, priame tváre zavčas vryje vrásky. Železom reže aj srdce statočného človeka.“ (*Jerrold.*) Kto si narobí dlžobu, do určitej miery sa stáva otrokom: zapredá svoju slobodu. Ak na presný termín nezaplatíš, pravda, bojíš sa predstúpiť pred svojho veriteľa! Keď ho už nemôžeš obísť, koľko mu nacigániš dve na tri! Skloníš si hlavu

---072---

a musíš sa pokorovať! Radšej choď hladný spať, ako by si s dlžobami mal vstávať. Správna je povrávka: Po chrbte dlžoby cvála lož.

Inak na požičaných peniazoch zriedkakedy je božie požehnanie. Je skúsenosť, že ľudia s požičanými peniazmi ľahšie zaobchádzajú, ako s tými, ktoré si tvrdou prácou zarobili. Nepros teda od nikoho pôžičku, ale ani ty nepožičiavaj.

Vo výnimočných prípadoch, keď ide o skutočnú nevyhnutnosť, pravda, toto pravidlo môžeš urobiť nezávislým, ale urobíš dobre, ak najviacerým, ktorí si chcú vypožičiavať, žiadosť im odoprieš. Ak sa pre toto nahnevá na teba, neľutuj toho: aj tak nebol tvojím cenným priateľom. Lebo svojho skutočne dobrého priateľa nikdy nesmieš priviesť do tej napnutej situácie, ktorá rozhodne vzniká medzi veriteľom a dlžníkom. Zaujímavú príhodu spomínajú o starom perzskom mudrcovi, ktorého sa raz istý mladý derviš bol pýtal: „Čo mám urobiť? Ľudia ma úžasne veľa vyrušujú. Vždy ma v najcennejších chvíľach obťažujú.“

Starec odpovedal: „Chudobným niečo požičaj, od bohatých si vypýtaj pôžičku; uvidíš, nikdy viac neprídu k tebe.“

Koľko neskorších krádeží, podvodov, defraudácií, zvrhnutí a samovrážd by sa nebolo stalo, keby dotýčný vo svojich mladých rokoch nebol ľahkomyseľne zaobchádzal s peniazmi!

Diabol peňazí.

Pred svetovou vojnou za riadnych okolností študenti nemali veľa spoločného s peniazmi. Ich rodičia zarábali peniaze, oni ich aj vydali, ale chlapcom sa ušlo nanajvýš niekoľko korún vreckového, s ktorými mohli gazdovať podľa svojho uznania.

Dnes však prežívame mimoriadne časy. Šialenosti po peniazoch a ich sháňaniu, „auri sacra fames“, prekliatej túhe po zlate už mnohé študentské duše padly

---073---

za obeť. Mladí študenti špekulujú, sháňajú sa za peniazmi a len nedávno sa stalo, že istý septimán sa zavraždil, lebo nemohol vyplácať svoje burzové dlžoby. Úžasná tragédia! Pokladám teda za veľmi časové aj o peniazoch napísať niekoľko myšlienok.

Chcel by som, aby si o hodnote peňazí mal správne názory. Isté je, že bez peňazí nemožno vyžiť. „Človek bez groša — čln bez kormidla.“ (*Kukučín.*) Naproti tomu len pre peniaze žiť, uznajme, *nie je ľudský život!* Sháňanie sa za peniazmi nemôže byť dôstojným cieľom ľudského života, lebo peniaze sú len prostriedkami pre získanie vyšších životných statkov. A keď dnes — bohužiaľ — mnohí sa klaňajú zlatému teľaťu, ako modloslužiaci Židia na pustatine, a ak aj v mnohých spoločnostiach takto cenia ľudí: „Pozri, tento má tri domy, auto a bohaté statky“ — prosím ťa, priateľ môj, tebe nech je cennejší ten, o kom povedia: „Pozri, tento je od hlavy po päty poctivý človek!“

Istý boháč sa takto vyslovil na svojej smrteľnej posteli: „Štyridsať rokov som pracoval, stá nejaký otrok, aby som shromaždil svoj majetok, ostatnú časť života som venoval tomu, aby som dával pozor na svoj majetok ako nejaký detektív; a čo som dostal za toto všetko? Stravu, byt a šaty.“ Jeden z najbohatších mužov sveta, Ford, sa tiež vyjadril: „Nadmierne bohatstvo činí ľudí nenásytnými a nespokojnými.“ Pravdu má aj sv. Bernard: „Majetok si nadobúdame námahou, opatrujeme ho starosťou a strácame ho s bolesťou.“

Svet nazdá sa: že k žitia blahu
je treba zbytok všetkých vecí:
skvosť, prepych, nádhera a hoj,
dážď zlata, požehnaní príval —
hneď v spinku, o čom človek sníval...
Hej, svet tak súdi: k žitia blahu
že nezbytné sú tieto veci
tu v ťažkom háve, tu zas v nahu.
To však je omyl. Blaho pravé

---074---

vždy iné malo podmienky.

Nie veľa treba k žitia blahu,
len spokojnosťky drobné veci.

(Hviezdoslav.)

Teda nesmieme nadobúdať majetok ani poctivo? Prečo nie! Ale kto má veľké statky, tak veľa dobrého môže urobiť svojim strádajúcim spolubližným, že ho nemožno od hriechu oslobodiť, ak zameškal konať dobré. Krásnym učením Ježiša Krista je, že veľký majetok pre seba smieme si vtedy nashromaždiť, ak ho použijeme na dobročinnosť. Netreba byť komunistom, nemusíme zapierať oprávnenosť súkromného kapitálu, a predsa môžeme uznať, že dnešné obrovské majetky si dotýčný jednotlivец nemohol sám nashromaždiť; úžasne veľa pracovníkov sa oň zaslúžilo, teda majetok treba obrátiť aj pre verejné blaho. „Noblesse oblige“, „vznešenosť zaväzuje“; toto porekadlo mnohí poznajú, i spravujú sa podľa neho. Ale aj „bohatstvo zaväzuje“ — zaväzuje na pomoc, na podporovanie. Zapiš si do duše vážne slová cisára *Konštantína Veľkého*: „Byť cisárom je vecou osudu; ale ak ťa osud posadil za panovnícky prestol, snaž sa svoj úrad dôstojne zastávať.“

Najmä by som ťa prosil, priateľ môj, ak ti dobrotivý Boh dal bohatých rodičov, snaž sa čo najskôr vštepiť si do duše ľudomilné, sociálne smýšľanie. „Bohatstvo skôr urobí srdce tvrdým, ako horúca voda vajíčko.“ (*Börne.*) Ty, syn továrnik, veľkoobchodníka, pomysli si len, že kým do pokladnice tvojho otca plynú mesačne veľké príjmy, zatiaľ tisíce baníkov sa namáha za skromný zárobok pri žmurkajúcom svetielku pod zemou; zatiaľ nespočetne veľa robotníkov stojí pri ohnivých peciach a strojových kolesách, a koľkých postihne aj nešťastie pri tvrdej, namáhavej práci! A na všetkých týchto čaká doma rodina: manželka s deťmi, dieťa, ako ty, ale ktoré neraz nemá ani kúsok chleba! Ak ti takéto myšlienky žijú v duši, nájdeš už aj teraz spôsob, aby si podľa svojich schopností tu i tam pomohol, ale ešte

---075---

viac sa zakorení do teba vážne nazeranie — ktoré, bohužiaľ, je také zriedkavé medzi boháčmi! —, že tvoj veľký majetok ti Boh iba prepožičal, ale raz budeš musieť podať vyúčtovanie o svojom hospodárení. Uver mi, priateľu, keby tento náhľad bol medzi kapitalistami udomácnený — hoci toto je charakteristické kresťanské učenie! — toľkými nebezpečenstvami a úplným rozvratom hroziaca sociálna otázka mohla by byť za jeden deň vyriešená!

Istého boháča, ktorý sa vyšvihol z najväčšej biedy, pýtali sa, ako nadobudol toľko majetku. Bohatý takto odpovedal: „Otec mi natĺkol do hlavy, aby som sa prv nehral, kým som neskončil svoju prácu, a aby som peniaze prv nevydával, kým som si ich nezarobil.“

Tieto slová pozdávajú sa byť jednoduché, ale skrýva sa v nich hlboká múdrosť. *Lahkomyselne nepremrhať také peniaze, ktoré si sám nezarobil!* Kým človek utráca peniaze iného, nemožno o ňom povedať, že je samostatným mužom. Pravda, u študentov to nemôže byť ináč. Prirodzené je, že oni žijú z peňazí svojich rodičov. Ale teda nech sa snažia, aby ani haliera nevydávali na daromnice. Podobne nekupuj nič na úver, čiže nevydaj dnes také peniaze, ktoré len zajtra, alebo pozajtra budú tvoje.

Vždy mívajú nižšie príjmov. Mnohí ľudia nie preto sú nespokojní, že nemajú dôchodkov, ale že svoje nároky nevedia snížiť. Veľa bohatých zemepánov sa stali žobrákmi, lebo toto pravidlo nezachovávali. A nechceli uveriť tomu, čo *Walter Scott* dáva hovoriť jednou svojou historickou postavou: „Oveľa viac duší popravily tupé peniaze, ako ostrý meč tieľ.“ Naproti tomu ľudia stredných dôchodkov vedia poctivo, bezstarostne vyžiť, keď poznajú umenie sporivosti.

Sú mnohí chlapci, ktorí nevedia zaobchádzať s peniazmi. Ak prejde pred cukrárňou, predajňou známok, trafikou alebo kinom (každý podľa svojej náklonnosti)

---076---

a má peniaze vo vrecku, nevie sa ovládnuť. Takýto márne bude mať ako dospelý aj miliónové príjmy, nikdy nebude spokojný, ale ani peňazí nebude mať, lebo každý majetok sa mu v ruke tak roztopí ako sneh na slnku.

Ako chytajú opice?

Vieš, ako chytajú černosi opicu? Veľmi umne! O strom priviažu kožené vrecko, v ktorom je ryža, najjemnejší pokrm pre opice. Na vrecku je iba toľký otvor, aby cezeň prešla päšť opice. Keď si však nabrala ryže, úzkym otvorom nijako nemôže vytiahnuť svoju sovretú päšť. Úbohá opica, zájde ku stromu, siahne do vrecka a naberie si jemného pokrmu. Ale teraz! Z vrecka si nemôže vytiahnuť svoju labku, sovretú v päšť! V tejto chvíľke zjaví sa škodoradostná čierna tvár; opica vrieska, skáče, trepoce sa ... márne! Černoch ju chytí za krky. Hlupáčik, iba ruku si mala otvoriť, pustiť svoju korisť a už by bola zachránená! Ale radšej zajatie, radšej zhynutie, — ale koristi sa nechce zriecť.

Dávaj pozor, priateľu, aby sa ťa takto nezmocnila dychtivá láska po peniazoch a neuvrhla ťa do zajatia tmavých náruživostí!

Opakujem: bez peňazí nemôžeme žiť. Veľkou otázkou však je, ako sa nám podarí dávať si pozor na seba, aby nám slúžil diabol peňazí a nie aby sme my boli jeho otrokmi. Peniaze sú iba prostriedkom; dávaj pozor: ne-vid' vlastný cieľ v zarábaní peňazí. Peniaze môžu byť tvojím dobrým sluhom, ale beda ti, ak sa stanú pánom nad tebou a pre misu šošovice hmotných výhod predáš právo prvorodenstva synov božích, mravné hodnoty svojej ideálnej duše. Ak niekto umrie, hneď sa spytujú: „Koľko majetku zanechal?“ Hoci nie toto je dôležité. Takto by sa mali spytovať: „Koľko dobrých skutkov poslal napred? Napred do neba?“ — „*O dives, dives! Non omni tempore vives!* — Ó boháči, boháči! Nebudete naveky žiť!“ Ľudský duch vedel premôcť a podma-

---077---

niť si aj zlé sily; do svojho jarma si nahnal elektrinu, oheň a paru; kresťanská duša vie aj diabla peňazí zapriahnuť do služieb svojich vznešených cieľov. V tomto smysle platí krásna myšlienka Kukučínova: „Hľadajme peniaze, shŕňajme ich a vráťme im vznešené poslanie. V nich je veľká moc. Mohla by človeku vrátiť zasa ľudskú hodnotu, len ju posvätiť láske, ako učil Kristus, Spasiteľ sveta.“

Zvlášť pripomeniem — hoci, chvalabohu, ty na toto akiste nie si odkázaný —, aký zhubný účinok má na človeka hra o peniaze. Hru v karty by som ti len kedy-tedy prepáčil, ak aj nejde o peniaze. Je to mrhanie času, ktoré ťa neosvieži; študenti aj tak veľa sedia, ich zábava nech je teda spojená s pohybovaním sa. Hru v karty o peniaze u vážne smýšľajúceho mladíka nikdy nemožno schvaľovať. Na peniaze číhajúca kartárska spoločnosť, keby sa grupovala aj zo samých plukovníkov a diplomatov, nikdy nie je súca pre človeka vážneho charakteru. Jej hlas a spôsob rokovania, samotné ovzdušie, v ktorom žijú, stále napínajúce sa a rozdráždené nervy sú až veľmi vhodné pre narušenie mravnej jemnosti. Nehovoriac o strokotancoch mnohých skvelých budúcností, ktorých skaza sa začala pri kartárskych stoloch, pokračujú v náručíach úžerníkov, končila sa v samovražde.

A nemysli si, že nebezpečenstvo modlárstva zlata ohrožuje iba dospelých. I chudobný chlapec môže mať za priateľa ľahkomyselného, bohatého spolužiaka, ktorému študovanie je len vedľajším zamestnaním, ale zábava je hlavným: lež beda tomu, koho omráči „vyznačujúce priateľstvo“ bohatého spoločníka a kvôli nemu aj on začína márniti krvopotne zarobené peniaze svojich rodičov! Iba nemilosrdný chlapec môže premrhať tie peniaze, za ktoré sa rodičia museli nadrieť. Nenaťahuj sa viacej, len pokiaľ prikrývka stačí! Viac výdavkov ako príjmov — a už je nebezpečenstvo hotové!

---078---

Pokiaľ prikrývka stačí...

Možno ani neveríš, čo ti teraz napíšem: ak chceš byť bohatý, nie to je najhlavnejšie, koľko si vieš zarobiť, ale ako vieš sporiť.

— Kto je najbohatší? — spýtali sa gréckeho mudrca *Kleanthesa*. — „Ten, kto sa uspokojí s najmenším“ — odpovedal. Výborným napomáhateľom hmotného napredovania, ale neskoršie aj získania našej nezávislosti je, ak máme skromné nároky. Kto čím viac vie svoje nároky snížiť, tým z viacerých strán získava svoju nezávislosť. Moderná civilizácia je i tak veľkým majstrom v tom, aby v ľuďoch so dňa na deň stavala väčšie a väčšie nároky. Keď dvaja mladíci s jednakým nadaním a s takou istou usilovnosťou sa dajú do života, nesporne ten postúpi viac, ktorý mal menšie nároky a potreby. Kto má málo nárokov, toto je pre neho už zvláštnym zdrojom príjmu.

Čím má človek viac nárokov, tým viac j é otrokom pôžitkárstva. Prečo toľké nešťastné životy? Lebo viac míňali ako mohli. Prečo toľko samovrahov? Lebo vždy mali len žiadosti, ale o povinnostiach nevedeli.

Keby žil hockto v hocakom chudobnom prostredí, nech si len nasporí malý rezervný kapitál pre nepredvídanú chorobu, nešťastie, alebo dni staroby, keď na svoj zárobok už nebude môcť počítať. Nech niekto koľkokoľvek zarába, ak celý svoj dôchodok minie, veru, vždy kráča na okraji biedy. Nemá to sebavedomie a pocit istoty, ktorý nasporený kapitál — nech je hoci aj menší — dodáva človeku. Aj zo skromnejšieho dôchodku si možno niečo odkladať; ale kto každodenne minie to, čo si v ten deň zarobil, kapitálové sa ani o krok nedostane dopredu.

Sporivosti máme sa naučiť už ako študenti. Sporivosť vychováva charakter a zvyšuje pocit nezávislosti; kým míňanie peňazí činí ľahkomyselným a vedie do

---079---

záhuby. Predsa: prečo tak zriedkakedy nájdeme sporivého chlapca? Lebo sporivosť nie je takou ľahkou úlohou.

„Ale veď som taký chudobný študent; ako mám začať sporiť?“ Predovšetkým si veď presné účtovanie o svojich príjmoch a vydaniach. Toto je najhlavnejšie; nikdy nevydávaj viac, ako máš príjmov. Potom: nikdy nepremrhávaj peniaze na zbytočnosti. Kto si také niečo nakupuje, čo nepotrebuje, čoskoro i také veci bude musieť predať, čo by potreboval. Pozri len na márnivého človeka. Koľké zbytočné výdavky má len preto, lebo aj „iní tak činia“ (fajčenie, prepychové obliekanie sa, zábavy, cukráreň). Márnivý ani neužije výsledky svojich výdavkov, lebo „pre iných“ míňa veľa. Koľkí už vyšli v živote navnivoč len preto, lebo chceli také isté šaty, klobúk, divadlo, koňa a auto „ako má iný“.

Najmä — opakujem — čím menej míňať, kým vydávaš peniaze svojich rodičov. Keď si už svojou prácou sám budeš peniaze zarábať, i tak si rozmyslíš, či ich máš vydať na daromnice, alebo nie.

Sporivosť má ešte jednu veľkú výhodu: i najchudobnejšiemu chlapcovi umožní, aby mohol byť dobročinným. Toto je už taká duševná radosť, ktorej by sa ani jeden mladík nesmel zriekať. Pekné je, ak niekto dary svojich bohatých rodičov oddáva chudobným spolubližným. Ale skús len raz, akou vznešenou radosťou a akou skutočnou sebvýchovou je, ak si zo svojich vlastných prostriedkov odložíš niečo, ak si sám niečo odoprieš a toto dáš chudobnejšiemu. Kto vie svoje nároky snížiť, čiže kto vie byť sporivým, ten aj zo skromného dôchodku môže preukazovať dobrodenie. Azda aj viac ako náročný zo svojho veľkého majetku.

„*Summae opes inopia cupiditatum*“ — vraví *Seneca*, „najväčším bohatstvom je, ak niekto nemá veľké nároky.“

---080---

Radosti z práce

Česť práci všetka!

Je ona žitia obsahom i cieľom:

ciel určený — zvem Boha ako svedka —
a vzácny obsah, shodný s dušou, s telom.

Česť statočnej, jak a kde konávaná..

a planej záhaľke zas posmech, hana!

(Hviezdoslav.)

Z pohodlného, lenivého chlapca bude niekedy užitočný člen spoločenstva? Či môže stáť, ako skalopevná stráž, pri nedotknuteľnosti našej vlasti ľahkomyselná mládež, ktorá vyhýba každej práci? Kto za svojej mladosti iba toľko pracoval, koľko *musei*, ako bude potom plniť svoje povinnosti, keď sa stane svojím vlastným pánom?

Leňoch je skutočným sebatryzniteľom, katom seba samého. Kto všetko má, komu každú myšlienku v pravom slova smysle strážia, komu je život „obrúskom, prestri sal“, toho osud je nevysloviteľne trápny. V práci čas uletí, kým nečinnému aj minúty sa úžasne pomaly míňajú! Okrádanie času je natrápnejšou prácou človeka.

Čože chýba takémuto? Radosť z práce. Práca je jedným z najlepších vychovávateľov charakteru; privyká človeka na sebaovládanie, sebazapieranie, vytrvalosť a pozornosť.

Iba ten vie, akým požehnaním je práca, kto dlhší čas — povedzme, pre vážnu chorobu — bol prinútený na nečinnosť. Trest väzňov aj tým možno sprísniť na neznesiteľné trápenie, že ich nenechajú pracovať, ale celé hodiny, dni a týždne musia nečinne sedieť vo svojich celách. V tomto možno aj zošaliť.

Rímsky cisár *Septimius Severus* roku 211 ležal ťažko chorý v Británii. Vstúpi k nemu tribún, aby si vyžiadal denné heslo pre armádu. „*Laboremus* — pracujme“, odpovedá cisár, chorý cisár! Vedel, že povinnosť sa rodí aj so životom, a len vtedy prestáva, keď našu truhlu zaklincujú.

---081---

A v prírode; keď všetko z plná hrstí
dňa povinnosti rozmanité,
od slnca počnúc, ktoré lúčo prsty
už za brieždenia tkáva na úsvite,
až po mravca, čo v tmavom hmýri kopni —
len človek mal by hli viet práceschopný?

(Hviezdoslav.)

Bez práce je život prázdny, márnivým snením. Duch lenivca stáva sa vrtkavý a vôľa mu zakrpatie. Jedným z prvých vyvinovateľov vôle je práca, neustále, drobné napínanie síl. Kto pracuje, nemá času sa znepokojovať a byť s vlastným svojím osudom nespokojný. Ba čo viac: s vôľou konaná práca, ak sa do nej vieme úplne pohrúžiť, vie nás ešte aj menších telesných chorôb (bolenie zuba, slabšia horúčka) pozbaviť. Pri oddane konanej práci na ne zabúdame a potlačujeme ich.

Veľmi by som sa tešil, keby leniví, postávajúci a „nudiaci sa“ študenti aspoň raz sa dôkladne zamysleli nad tým, aké vyznačenie je pre nich, že sa môžu učiť. Iných mládencov, telesných pracovníkov pripútava starostlivosť o každodenný chlieb k stroju, nástrojom a pluhu, a pred nimi navždy ostáva skrytých úžasne veľa zaujímavých vecí. Ale ty, keď sa učíš alebo čítaš, vtedy z tisícročných hrobov povstávajú hrdinovia, dávno zosnulí mudrci sa s tebou shovárajú, svetoznámi básnici ti hovoria, pamiatky dávno vyhynutých národov sa ti oživujú, plány a úmysly najväčších ľudí sa vynorujú, — a kto sa nemôže učiť, o tomto všetkom nič nebude vedieť. Ty však čuješ o prepodivnom živote hlbokého mora, počuješ o mohutnosti ďalekých hviezd, čuješ o jedinečných zákonoch prírody ... Aký povďačný by si mal byť, že sa *môžeš učiť!*

Skutočne svedomitý študent aj pociťuje túto radosť a neskúma úzkostlivo, že len toľko a toľko sa naučím lebo len toľko treba. Ale učí sa toľko, koľko len *môže*. A keď pri knihe strávené popoludnie uplynulo, ak aj

---082---

na smrť ustatý sadá k večeri, vo svojej duši pociťuje *radosť z práce*, akou ju ospieval *Schiller* v „Lied von der Glocke“ („Pieseň o zvone“)*¹

Von der Stirne heiss
Rinnen muss der Schweiss,
Soll das Werk den Meister loben.

S čela ced' sa pot,
dielo, chvál majstra do neskorá;
ale zdar pochádza shora.

(Preložil: Hviezdoslav.)

„Prosím, bolela ma hlava!“

A teraz pozri na jedného slabocha z rôznych druhov študentského spoločenstva, ktorého ti nižšie predstavím: elegantný vonkajšok, šaty podľa najnovšieho strihu, elegantné žlté poltopánky, navoňavkovaná vreckovka, ale vnútri, v duši — rozšklabujúca sa prázdnota. Na jeho sošitoch môžeme síce čítať, že „X. Y., študent VI. triedy“, ale keby chcel byť úprimný, toto by mal napísať: X. Y., neštudujúci študent VI. triedy.“ Lebo tento mladík všetko možné robí na svete, iba jedno nie: — neštuduje!

Akýsi zlý pocit sa ma zavše zmocňuje, keď z úst takéhoto vypočítavého a „ulievajúceho sa“ študenta miesto odpovede počujem lživú výhovorku: „Prosím, pán profesor, nemohol som sa na dnes pripraviť, bolela ma hlava.“

Bolela ho hlava? Ani slovko nie je z toho pravda, iba bol lenivý. Takým chcel by som ukázať na tých veľa nadaných a chudobných chlapcov, ktorých by túžba, usilovnosť a vytrvalosť hnala do štúdia, ale predsa ne môžu, nemajú peňazí. Alebo ak aj môžu nejakým spôsobom chodiť do školy, priam v neuveriteľných strádaniach musia vo svojich štúdiách pokračovať!

A tamtých zasa vždy „hlava bolí?“ Lenivosťou už natoľko premrhali svoju vôľu, že aj vstávanie a vy-

---083---

hľadanie učebníc je pre nich skutočným fyzickým trápením. Každé popoludnie (správnejšie rečeno: každú noc o jedenástej) aspoň polhodinku sa učia, ale pritom každých päť minút si uhladzujú účes. Vidno, že aj počas učenia je im „vážený ja“ najcennejší. Pravda, potom nevedia odpovedať! Veď dobre napísal *Schiller*:

Nur des Meisseln schweren Schlag erweicht
Rauscht der Wahrheit tief versteckter Born,
Nur des Meisseln schwerem Schlag erweicht
Sich des Marmors sprodes Korn.

Len vo vážnosti, ktorú nijaká námaha nezmôže,
Hučí v pravde skrytý prameň,
Len ťažké údery dláta zmäkčia
Drobivé zrnká mramoru.

Každý živý človek míňa úžasné množstvo z pokladov sveta (potraviny, šaty atď.); za tieto potom nejakým spôsobom treba aj zaplatiť. Za upotrebené tuzemské statky platíme prácou; kto teda nepracuje, je iba na ťarchu ľudskému spoločenstvu, lebo len neustále míňa, ale spotrebované ničím nenahradzuje. Preto píše sv. Pavol Tesaloničanom s takou jasnou stručnosťou: „Ak kto nepracuje, nech ani nejé.“

Ale nielen tí majú pracovať, ktorých zarábanie každodenného chleba — bez každého ďalšieho múdrovania — prinúti do práce. Nie, priateľu! Keby si bol akokoľvek bohatý a oplýval pokladmi tohto sveta, aj vtedy musíš pracovať. Plodom nečinnosti je mravná skazenosť a jej následkom duchovná zaostalosť. Kto sa neučí, nevie svet správne posudzovať, stane sa otrokom mých a učenejších, i keby navonok sedel na kráľovskom stolci.

Naproti tomu kto veľa pracuje, je duchovným vodcom ľudstva; jeho slovo sa po stáročia ozýva a určuje cestu aj vtedy, keď ich telo už dávno spráchnivelo. Veľkí klasickí básnici aj dnes so živou čerstvosťou ho-

---084---

vorila k nám zo svojich majstrovských diel Platón ešte aj dnes učí filozofiu; Vergílius a Dante i dnes spievajú, Shakespeare aj dnes otrásie našou dušou, — po mnohých stáročiach od ich smrti. Výsledok práce je trvalejšou pamiatkou ako kov: *monumentum aere perennius*. Kiežby si toto uvedomili tí študenti, ktorých vždy „bolí hlava“, a nezabúdali ani na vážne upozornenie básnikovo:

Ach, prestaňme už v lieni živoriť!

Či môžu ľudia slabej, krehkej vôle
o veľké ciele mužne zápoliť?!

A koľké treba zorať ešte role,
slz sotrieť s koľkých ubolených skrŕň?
Nás volá život v krutej borby pole...

Už otvorme raz srdce dokorán,
nech precitne a opojí sa činom,
dosť bolo liene, rozpoltenie rán.

(Vladimír Roy.)

Včela a čmeliak

Včelu nie nadarmo dávajú za vzor usilovnosti. Obdivuhodná je tá neúnavná vytrvalosť, ktorou celé dni s kvetu na kvet lieta a zbiera med. Z kvetov zbierajúca včielka a medzi svojimi knihami študujúci mladík sa značne ponášajú na seba. I nám dospelým a potom aj študentom podobne z mnohých kníh, mnohých zážitkov a z mnohých pozorovaní treba neúnavnou usilovnosťou vysávať k životu potrebné vedomosti.

Ale táto podobnosť medzi včelou a študentom siaha aj ďalej. I v tom sa ponášajú na seba, že obaja majú menej chvályhodné príbuzenstvo. Včela má nejakú zdegenerovanú príbuznú: čmeliaka. Tento je tiež ako skutočne pracovitá včielka, práve tak bzučí, niekedy aj silnejšie; práve tak lieta s kvetu na kvet, ba niekedy aj

---085---

na skale s takou vážnosťou sedí, ako by aj z nej chcel vysať med, — ale po celodennom vrtení vždy sa vracia domov bez medu. Nuž takýto je čmeliak.

A aký je „študent-čmeliak“? Tam sedí pri otvorenej knihe ako aj ostatní; práve tak v nej listuje, azda aj viac. Tak vážne sa zahľadí na listy, ako by aj zo skál knižných dosák vysával vedomosti. Mamička ho s takým súcitom pohladí: „Úbohý môj synáčik, veď sa presilíš!“ — hoci milý syn len napodobňuje usilovného. Jeho rozum blúdi sem i tam, v hlave mu jedna myšlienka naháňa druhú, ktoré s učením nemajú nič spoločného. Ešte je dobre, že nie rôzne špinavé predstavy a myšlienky mu víria v hlave, lebo vtedy by sa stal už skutočne kópiou čmeliaka, ktorého larvy vyvíjajú sa totiž najlepšie na smetisku.

V starozákonnom Písme svätom Kniha prísloví niekoľkými črtami výborne charakterizuje lenivého človeka, ktorému „chce sa i nechce“ (13, 4), ktorého „žiadosti zabíjajú“ (21, 25), lebo veď celý jeho život a práca je reťazou neplodných túžob a vzdychaní. Nikdy sa nevie včas rozhodnúť, v každej úlohe vidí desaťnásobné ťažkosti, aké v nej skutočne sú, a napokon bojzливо sa skrýva pred prácou: „Lev je vonku, uprostred ulice, mohol by som byť zabitý“ (22, 13) — hovorí naľakano. — „Úžasne ťažká je tá algebra; nemožno sa ju naučiť!“ — vraví a zavrie knihu, prv než by sa bol vážne dal do práce. Do všetkého sa dá, z každého predmetu niečo vie, poctivo však nič neovláda. Je práve taký, ako sú tie hrubé nože, na ktorých nájdeme nielen nožík, ale súčasne aj vývrtku, lyžicu, nožnice, — ale bez rozdielu všetky sú nemožným nástrojom.

Úbohý „študent-čmeliak“, ktorý takto premrhávaš najplodnejšie roky svojho života!

Jarab bez chvosta

Veru, sú chlapci, ktorí so skutočným umením vedia sa prekradnúť cez osem cenných rokov strednej školy, ale z nich nemajú ani najmenej úžitku. Do školy síce

---086---

chodievajú (lebo musia), ale vždy len s polovicou srdca, rozumu, zraku a sluchu sa zúčastňujú v práci. A druhá polovica? Horko-ťažko dávajú pozor, ale s druhou časťou svojho rozumu sa už ponevierajú niekde na popoludňajšom futbalovom zápase. Iba jedným okom pozorujú; kedy-tedy pozrú aj na profesora, ale v nasledujúcej chvíľke zasa čítajú pod lavicou záhady Mister Herkulesa. Naproti tomu, keď sa pán profesor pohne s miesta, vtedy zaraz s takým úžasne inteligentným pohľadom pozrú na neho, ako by oni boli vynašli pušný prach.

Úprimne ľutujem týchto mladíkov. Ľutujem ich preto, lebo ich polovičná práca ostane len bezcenným chvátaním. Oni síce tvrdia, že vedia súčasne pozorovať nad i pod lavicou, — ale psychológia toto podvracia. Čas im práve tak prejde ako ostatným, ktorí s plnou dušou sa zúčastňujú na hodine; rozdiel je iba vtom, že kým títo sa už v škole naučia úlohu, tamtí doma trieskajú knihu o zem, že ani tomu, ani onomu nerozumejú.

Za istého jesenného dňa preletel zaujímavý krdel jarabov nad krajinou. Celý klin bezchybne vesloval vo vzduchu, ale ďaleko za nimi trepotal sa jeden opustený, smutný jarab. Úbožiakovi azda v nejakej ruvačke vytrhli vlastné kormidlo: chvostové perie, a hoci *dvojnásobne* toľko sa trepotal vo vzduchu ako ostatné, predsa ďaleko zaostával od cieľa. Takýmto jarabom bez chvosta je aj spomenutý študent: aj on pracuje, ale nenapreduje.

Ibsen vo svojom Peer Gyntovi opisuje stav takéhoto človeka, ako vyčítavo ho obkľučujú premrhané dary a cenné hodiny života. — „My sme myšlienky — hovoria mu —, ktoré si mal myslieť. My sme piesne, ktoré si mal spievať. My sme slzy, ktoré si mal roniť. My sme skutky, ktoré si mal vykonať.“

Tešil by som sa, keby si každý mladík napísal a mal stále na svojom študovnom stole pred očami nižšie uvedené vážne riadky, ktoré si istý bohatý obchodník dal vytesať na svoj náhrobný kameň:

---087---

„Nikdy nezabúdaj, že jedným z hlavných úloh nášho bytia je práca.
Čas sú peniaze; ani jednu svoju minútu nepremárni zbytočne, ale každú svedomitú využi.
Svojim spoločníkom všetko to urob, čo by si ty od nich želal.
Čo môžeš vykonať dnes, neodkladaj na zajtra.
Čo môžeš sám vykonať, nikdy nesveruj na iného.
Netúž za majetkom iného.
Privlastňuj dôležitosť aj najnepatrnejšej drobnosti.
Neuťahaj vopred to, čo si ešte nezarobil.
Svoje dôchodky nemíňaj, ale snaž sa ich zveladiť.
Vynasnaž sa, aby si vo svojom živote mohol čo najviac dobrého vykonať.
Nepozbavuj sa toho, čo je potrebné pre pohodlie života, ale pritom ži v poctivej jednoduchosti a sporivo.
Práve preto do poslednej chvíľky svojho života usilovne pracuj.“

Kto má rád med, nech sa nezľakne včiel. Mal pravdu aj náš *Vajanský*, keď bol napísal:

Čítajte, chváľte, kritizujte, haňte,
šľachetných ľúbte, napádaných bráňte!

Hovorte hlasno, počúvajte zbožne,
hľadajte dobré, ničte neosožné!

Milujte krásu, vzlet, vysoké mysle,
slobodu ducha, činy neodvislé!

Milujte jazyk a čo sa v ňom kľiesni,
tešte sa, plačte s tónom rodných piesní!

Obrazy duše, maľované skvostne,
okrašľujte vám hojné dni i pôstne.

Mrvme sa, hýbme, rozcíťme sa ladne:
lenivosť, chladnosť nech do pekla padne!

---088---

Slabučké svetielko sviečky

Sú chlapci príznačnej prirodzenosti, ktorí celý deň pracujú, sem-tam sa motajú, ale ktorí pre nedostatok vytrvalosti predsa sú len poľutovaniahodné obeť slabej vôle. Neustále sa niečím zamestnávajú, vždy pracujú, — ale s ničím nie dlhšie ako desať minút; vždy pracujú, len záhaľku tak zručne soskopujú, že sa pozdáva byť horúčkovou prácou. Pozri len na jedno popoludnie takéhoto študenta. Po obede začne s vyhľadávaním latinských slovík. O tri minúty už obkresľuje vzorku pre vyrezávanie lupienkovou pílkou. Onedlho už na pohovke leží a nahlas sa bifuje napoleonské vojny. Naraz rýchle odhodí knihu, lebo mu prišlo na um, že film už od obeda má v kopírovacom rámečku. Rýchle ho prinesie dnu a keďže prečítal 17 strán z niektorého románu Milá Urbana, sadne si k rozlúšteniu fyzického príkladu. Ale sotva si napíše:

$$1/f = (n-1) (1/r_1 + 1/r_2),$$

hľa, zručne chytí muchu, ktorá sa mu po sošite prechádzala, a jej krídlo vloží do svojho malého mikroskopu. A týmto, na šťastie, už je popoludní. Mamička ho aj poľutuje: „Úbohý môj synáček, koľko si sa učil!“ V skutočnosti však len *predstieral* učenie!

O cisárovi *Domitiánovi* história zaznamenala, že často sa zavieral do izby a nikto ho nesmel vyrušovať, ako keby sa chcel zahrúžiť do najťažších štátnych otázok. V skutočnosti sa však zabával tým, že chytal muchy a napichoval ich na ihlu. Práve takto ako ten chlapec, ktorý s vážnym, smrašteným čelom si dá pred seba „Res Romanae“, ale keď mamička vyjde z izby, zpod nej vyťahuje športové noviny.

Rozdrobená, nepravidelná práca popri tom, že viac vyčerpáva ako vážne učenie, je aj úplne zbytočná.

---089---

Márne, ľudský duch naraz nevládze na viacero vecí dávať pozor. Pravdaže, taký študent nemôže dosiahnuť nijakého výsledku, ktorý sa cez celú hodinu nespokojne hniezdi a je nestály ako kočovný

Cigán! Takíto chlapci — ak sa aj vždy učia — *nič sa nenaučia*; na všetko *dávajú pozor*, ale nič si *nezapamätajú*. Nepochopiteľne viac je hodné, ak sa tri hodiny s úplnou pozornosťou a oddanosťou učíš a potom tri hodiny spokojne zabávaš, ako keď šesť hodín sedíš pri knihách, ale ani sa neučíš, ani sa nezabávaš, a nakoniec — ako po každej poloviča-tej práci — nespokojne vstávaš od pracovného stola. Ten chlapec sa vie najlepšie učiť — a z takého bude mať neskoršie každý úžitok —, ktorému pred učením prepadne sa celý svet, zabudne na svoje prostredie, na čas, na starosti a všetku svoju pozornosť sústreďuje iba na túto jedinú úlohu.

Už mi len dovoľ, ale aj ty môžeš ľahko uznať, že ak niekto tancuje kvadril a pritom si láme hlavu na kvadratickej rovnici, spadne na parkete; naproti tomu ako by nemal z matematiky prepadnúť taký študent, ktorému predošlé popoludnie počas prípravy rozumu sa poneviera na včerajšej tanečnej škole?

Nepúšťaj sa do všetkého, naraz len jednu prácu chci vykonať, ale do čoho si sa už dal, to potom s vytrvalosťou a bez ochabnutia dokonči! „*Age, quod agis!* — Čo činiš, čiň dôkladne!“

Nesporne je tu nesprávny aj dnešný náhľad, ktorý medzi dospelými pokladá za „činných“ a „plodných“ duchov, ktorí s nespokojným chvátaním sa púšťajú do mnohého podnikania.

Aký to omyl! Tie veľké vynálezy, ktoré či už na poli technickom alebo duchovnom skutočne povzniesly ľudstvo, vytrvalou prácou sa zrodily pri pokojnom písacom stole, v tichosti laboratória a v nerušených knižniciach. Skutočných hrdinov dejín na poli vedy, literatúry a umenia rodí vytrvalá, nechvátajúca, dlhé roky sústredenej práce vyžadujúca usilovnosť. Na končiare

---090---

vysokých hôr nemožno sa dostať jedným rozbehnutím (toto by mnohí chlapci chceli!), ale desať a stotisíc drobnými krokmi, neúnavnou prácou, vytrvalým postupovaním, lezením po skalách, obídením prekážok, a niekedy aj sošmyknuím.

Uver mi, priateľu, nie ten je hrdinom, ktorý je odhodlaný na niekoľko odvážlivých, smelých skutkov, ale ten, kto vie všetky drobné skutky svojho života smelo vykonať. Keď sa ta popoludní zmocní taká lenivosť ako v zime medveďa a ty, premáhajúc ju, vezmeš si algebru, — toto je smelosť! Keď ráno tak dobre by bolo ležať pod teplou prikrývkou, ale nadišiel čas vstávania a ty s hrdinským predsavzatím vyskočíš z postele, — toto je smelosť! Keď ťa májové slnečné lúče vábia na ihrisko, ale nie si ešte hotový s prípravami a preto aj naďalej sa nanucuješ ku knihe, — áno, toto je hrdinská smelosť! Keď ti niečo nie je po vôli a predsa to s radosťou vykonáš, lebo je to príkaz boží, — toto je hrdinská smelosť!

Slimák a zajac

Slimák a zajac daly sa raz na preteky v behu. Kraj protíahlého lesa bol cieľom. Slimák s úžasnou horlivosťou sa dal na cestu; potil a namáhal sa. Zajac však namyslene sa vyvaľoval na milom slniečku a takto mudroval: „Ach, ty úbohý slimáčik! Čo sa trápiš toľko: všetko márne! Skočím raz, skočím dva razy — a ani nezbadáš, keď ťa dobehnem!“ Slimák liezol, šmykol sa, potil sa a pracoval, — a keď sa zajac spamätal, bol už len na krok od lesa. „Ach, kamarát môj! Podme len!“ — takto zajac. Skočí raz, skočí dva razy, ale prv než by bol skočil tretí raz, slimák už dosiahol vyznačený cieľ.

Vytrvalosť a usilovnosť premôžu nadanie.

I v duchovnej práci je prvou podmienkou vytrvalosť. Nie je síce úplne pravdivá, ale veľa pravdy má tá

---091---

francúzska povrávka, že veľduch nie je nič iného ako dlhá vytrvalosť: „*le génie c'est la patience*“. Veru, mohol by som poukazovať na veľa takých mladíkov, ktorých skazou bolo, že ľahko chápali. Hoci všetky svoje stredoškolské štúdiá len povrchne brali, predsa každú triedu skončili s vyznamenaním; ale v živote — lebo práve na pravidelnú prácu neboli privyknutí — bezcenne sa stratili. Nestalo sa z nich nič. Naproti tomu koľkí význační činitelia ako študenti boli len priemerne nadaní, ale toto nadanie vedeli doplniť železnou usilovnosťou a vytrvalou, dôslednou prácou.

„Ľahko sa učím“ je nesporne mnohým chlapcom nebezpečným darom. „Ja sa nemusím učiť, veď som nadaný!“ — hovorievajú mnohí chlapci. Hoci — keby to bola aj pravda! — nadanie osebe nie je ešte vedomosť, ale iba *prostriedok k nej!* Už veľa nadaných chlapcov sa vyvalilo zo stredných škôl a z univerzity, lebo nezhodnotili svoje nadanie, dosiahnuté od Boha. „Vytrvalá práca premôže všetky ťažkosti — *labor omnia vincit improbus*, píše už aj *Vergílius*. Slimák môže aj zajaca predbehnúť.

Veľduch — alebo usilovnosť

Nepoddajná a húževnatá práca, vytrvalá a dlhá trpezlivosť sú ako po stáročia pokojne tečúca rieka: vymyje si hlboké koryto. Každý nemôže byť veľduchom (ba, len nepatrné percento je ním), ale každý si môže určiť vznešený cieľ, ktorý potom s nepoddajnou vytrvalosťou sleduje po celý svoj život. *Pred očami nikdy nespustený cieľ je kostrou, chrbtovou kosťou, o ktorú sa opiera úspešný život.* Ba, čo je charakteristikou veľducha? Náruživé, oddané pridržovanie sa niektorého odvetvia vedy alebo umenia.

Za tie vedecké alebo umelecké diela, ktoré ľudskému duchu získavajú najviac slávy, ďakujeme nie chvíľkovým vzplanutiam géniov, lež neohrozeno vytrvalej,

---092---

mravenčej usilovnosti. Krásne výsledky energie a vytrvalosti pevnej vôle môžu si získať teda aj duchovne priemerne nadaní mladíci. Veľké tajomstvo pozemského úspechu spočíva v tom, či sa vieme niektorého vyznačeného vznešeného cieľa nepoddajné, vytrvalo pridržovať. Medzi veľkým a bezvýznamným, tuctovým človekom často je rozdiel iba vo veľkej energii a v nezlomnej vôli, ktorá charakterizuje veľkých ľudí a chýba obyčajným. Vytrvalosť, usilovnosť a práca osožily ľudstvu už neporovnateľne viac, ako géniovia a skvelé nadanie. „*Ohne Fleiss kein Preis* — Bez usilovnosti niet odmeny.“ Naproti tomu: práci každý vzdá česť.

„Len rýchle, rýchle! Čím skôr si odbaviť prácu!“ — toto je heslom mnohých študentov. Tak?! Vieš, ako dlho pracoval *Dante* svoju svetoznámu „*Divina Commedia*“? Plných 30 rokov! A *Dickens*, veľký anglický spisovateľ, hovorí o sebe, že každá jeho kniha stála úžasne veľkú prácu. Znamenity americký historik *Prescott* bol už celkom slepý a predsa, keď jeho veľká práca („*Ferdinand a Izabela Španielska*“) podmieňovala znalosť moderných rečí, ako dospelý človek 10 rokov venoval štúdiu rečí. Veľký hviezdár *Newton* 15 rás napísal svoju *Chronológiu*, kým bol s ňou spokojný. *Titian* poslal cisárovi Karolovi V. svoju známu „*Poslednú večeru*“ a takto písal: „*Tuná posielam Vašej Jasnosti obraz, na ktorom som pracoval sedem rokov každodenne, niekedy aj dlho do noci.*“ *Vergílius* celých 20 rokov písal svoju *Aeneidu* a pred smrťou ju chcel zničiť, lebo ju nepokladal za dosť dobrú. *Fénelon* o výchove písané svoje známe dielo

„Télemaque“ 18 rás napísal, a ešte aj pri poslednom vypracovaní veľa na ňom opravoval a škrtal. *Edison* bol ešte chlapcom, keď takmer celé noci strávil pri svojich čítaniach; nečítal však ľahké romány, lež odborné práce o mechanizme, chémii a elektrine.

Tolstoj bol tiež veľmi prísny kritikom svojich prác a zdôrazňoval, že zlato len po dlhšom ryžovaní

---093---

a plavení sa dostáva na slnko; nielen svoj koncept opravoval, lež aj čistopis, takže pri najviacerých jeho prácach až tretí čistopis sa stal konečným textom, ale boly časti, ktoré ešte viac rás prepracovával. *Stephenson* 15 rokov pracoval pri opravovaní svojej lokomotívy, kým dosiahol úspech. *Watt* tri desaťročia premýšľal o parnom stroji. *Herschel* k jednému svojmu ďalekohľadu potreboval duté zrkadlo. Urobil si prvé, ale nebolo dobré. Zhotovil si druhé. Ani toto sa nepodarilo. Potom tretie; ani toto nevyhovovalo! Vyše dvesto dutých zrkadiel zhotovil, kým sa mu podarilo zhotoviť dobré. Ale napokon predsa len on zvíťazil! Hľa, ešte aj nesporne geniálnym talentom je usilovnosť a vytrvalosť veľkým pomocníkom. *Newton* mal veľký rozum a predsa, keď sa ho spýtali, ako dospel k svojim objavom, takto odpovedal: „Tak, že som vždy o nich premýšľal/4 Vo svojej usilovnosti až prepínal, keďže jeho odpočinok spočíval iba v tom, že len štúdium si vystriedal; miesto jedného predmetu si vzal iný.

Ináč, aký výborný úspech prináša v neskorších rokoch skoro začaté cvičenie a sebadisciplína, výborným príkladom nám poslúži prípad *Róberta Peela*, jedného z najväčších rečníkov anglického parlamentu. Tento dôvodenia svojich politických protivníkov jedno po druhom s obdivuhodnou pamätlivosťou podvracal. Ako si získal takúto výbornú memóriu? Keď bol mladý, koľko rás prišiel z kostola domov, otec ho postavil na stôl a musel rozpovedať v kostole počutú kázeň. Zpočiatku to, pravda, išlo ťažko, ale neustále cvičenie mu pamäť natoľko zostrilo, že neskoršie takmer so slova na slovo vedel rozpovedať kázeň. A vo svojom dospelom veku potom tejto svojej ťažkej práci mohol ďakovať za svoje úspechy.

Stephensona, vynálezcu parného stroja, chudobní rodičia nijako nemohli dať školovať; denne dvanásť hodín pracoval pri stroji, ale skrátal si noc, len aby sa mohol naučiť čítať a písať. Ako devätnásťročný vedel

---094---

si už podpísať meno! A akú radosť mal, keď vo svojich nepatrných voľných chvíľach sa mohol vzdelávať! Cez poludňajšiu pracovnú prestávku sa zabával tým, že na bokoch uhlím naloženého voza kriedou riešil počtové príklady.

V zákope

Bohužiaľ, naša povaha príliš nevyhovuje takejto húževnatosti a vytrvalej práci. I Slovák rýchle vzplanie ako slamený plameň, ale nevie ostať na jednom mieste v pokojnej, pravidelnej práci, ako vravia: nemá „Sitzfleisch“. Vo svetovej vojne mnohí naši vojaci s neohrozenou hrdinskosťou vbehli do hniezd guľometov (pravda, aj tam zahynuli!), ale celé týždne stráviť v tichosti, v jednoduchom zákope, veru, nebolo im priam po chuti! Napokon predsa len spôsob zákopu zvíťazil, ako aj v živote úspechy nemožno dosiahnuť hrdinským rozbehnutím a oduševnením, ale vytrvalosťou, v mravenčej pilnosti strávenými rokmi a desaťročiami. Ak to aj zpočiatku ťažko pôjde, i toto sa musí naučiť! Táto „aktívna trpezlivosť“ obrovskou prácou dvíhala egyptské pyramídy; táto nútila stredovekých rehoľníkov písať a opisovať po

celý život pri olejovom svetielku kahančeka podnes zachovaných latinských a gréckych klasikov; táto trpezlivosť striehla po bezvýsledných pokusoch desať- a stáročia na zákony prírodných síl a ujarmila ich — jednu po druhej — do služieb ľudstva. Trpezlivosť nielen ruže prináša, ale aj vedomosti, vzdelanosť a kultúru.

Aj náš veľký básnik *Martin Rázus* prosí Boha o tento veľký poklad:

Ó Bože večný, slávny sveta Pane,
stúž sily ducha, vôľou zmocni hruď,
vznieť vierou zraky sto ráz oklamané,
za slovenský náš národ k práci vzbud'!

---095---

Veľký hudobník *Haydn* nie nadarmo hovorieval: „Tajomstvo umenia spočíva v tom, že na čo sa podujmeme, na to venujme všetky svoje sily.“

Radšej sa nedávaj do ničoho, ako by si mal niečo letkom-chvatkom robiť! *Besser unbegonnen, als unbesonnen!* Lepšie je niečo nezačať, ako nepremyslieť!

Najväčším úderom pre mladíkov je, ak nevedia vykonať pravidelnú, vytrvalú prácu, — hoci základom každého pokroku je táto neochvejná usilovnosť, toto mierne, ale neustále napnutie síl, a nie slamenoplamenné vzbĺknutie. S akou veľkou energiou sa dáva lenivý študent do učenia pred skúškou? Ale čo osoží niekoľkodenný vzmach po desaťmesačnej lenivosti?! Tvojím heslom nech je heslo istej bývalej poľskej rytierskej rehole: „*Vincisti vince!*“ Zvíťazil si? Výborne! Teš sa tomu! Ale nenamýšľaj si veľa. Bor sa, bojuj a zvíťaz i naďalej!

Vychovávanie vôle

Na vôľu má veľký vplyv cit, obrazotvornosť a temperament. Nad týmto nie sme úplne pánmi, teda človek nemá celkom slobodnú vôľu. Sám si už mohol skúsiť, s akými smutnými pocitmi vstávaš niektoré ráno; inokedy zasa vo svojej dobrej nálade chcel by si až po oblaky skákať. Ale príčinu svojej predošlej zladenosti, ani terajšej dobrej nálady nevedel by si vysvetliť.

Takto je aj s tvojou fantáziou. Zrazu len bez každej zvláštnej príčiny sa ti v pamäti vynoria pamiatky rôznych udalostí, alebo nemožné myšlienky; načrtajú sa ti vábivé obrazy. Ako ti prišli na um? Veru, nevedel by si to povedať. A skutočne: koľko zla narobí obrazotvornosť človeka! Úžasné ťažkosti, neprekonateľné prekážky sa nám črtajú pred prácou, len aby nás pozbavily vôle. Aj pri opravovaní zubov nie plombovanie je najbolestnejšie, ale tá polhodinka, ktorú strávime v zubárovej čakárni a počas ktorej naša fantázia nás trápi s vystupňovanými predstavami nastávajúceho utrpenia.

---096---

Nuž a teraz! Ak aj nie sme *celkom* pánmi svojich citov a svojej fantázie, predsa pôsobnosť vôle musíme podľa *možnosti* rozšíriť i na tieto polia. Buď pánom svojich citov a vezmi do rúk opraty svojej fantázie! Zobudil si sa zle naladený? Všetko jedno! Snaž sa usmievať, veselo si zanôtiť, a už si čiastočne premohol svoje city.

Musíš riešiť ťažký algebraický príklad? Tvoja obrazotvornosť sa stavia pred teba úžasnými obrazmi: ty, aká hrozne ťažká je táto úloha, ako sa len pri nej na-potíš! Ty si však toto povedz v sebe: Nie je pravda! Predstava moja, ty ma len klameš! Nie si taká hrozná, len sa takou pozdávaš! Ty len ostrejšie kreslíš predou mnou prekážky, ktoré ani zďaleka nie sú také veľké, akými sa pozdávajú. Už len práve preto do nej!...

Ako teda vidíš, vychovávanie vôle nie je iné ako plánovitá práca pre ovládnutie všetkých tých duševných schopností (rozumu, citu, pamäti a fantázie), ktoré vplývajú na činnosť našej vôle. Teda pri vychovávaní vôle nepostačí len cvičiť a posilňovať vôľu, ale nech je naším najvyšším cieľom, aby sme potom túto vôľu čím dokonalejšie postavili do služieb vyšších duchovných cieľov, čiže: aby sme ju úplne podriadili nadvláde duše.

Kto sa chce stať pevným charakterom, musí o to pracovať, aby svojim citom — podľa možnosti — čo najlepšie mohol rozkazovať. Príčinou veľmi mnohých hriechov, neláskavostí, závistlivej a škodoradostnej myšlienky, nepremyslených urážok a úžasne mnohých pohnevaní býva nie *zlá* vôľa, ale *slabá* vôľa, ktorá sa nenaučila pevnými rukami rozkazovať rýchle vzplanúcim citom. Napr. menšiu zlú náladu aj bez každej zvláštnej námahy môžeme premôcť; a predsa, koľko ľudí trpí za ňu, lebo sú leniví aj na túto malú prácu.

Správna výchova citov je teda aj vychovávaním vôle. City nielen v tom smere vplývajú na rozum, aby chcel, ale aby s vôľou a vytrvalo chcel. A ktože by nevidel, že pri vrúcnom srdci hneď ľahšie sa vzbudzuje dobrý

---097---

skutok, ako pri chladnej žiare rozumu! Ale aj preto sa musíš starať o vychovávanie svojich citov, lebo bez slov panujúca vôľa ľahko môže urobiť z človeka sebecký a hlavatý mechanický stroj vôle, chladného srdca, — čo by bolo zase len karikatúrou „charakterného mladíka“.

Múdry človek sa nielen snaží premáhať svoje nepriaznivé city a ich nahradiť veselými, ale je na tom, aby si svoj duševný pokoj podľa možnosti vždy zachoval.

Telo a duša v nás úzko súvisia. Ak sa cítiš ubitým a bez príčiny zaľahne na tvoju dušu smútok, snaž sa nanútiť na svoju tvár úsmev, radosťou si šúchaj ruky — a hľa, tvoj smútok začína sa strácať. Naproti tomu, ak ťa telesná bolesť trápi, zamestnaj sa príjemnými myšlienkami a tak na svoju bolesť čiastočne aj zabudneš.

Hocaký úder by ťa bol zastihol, snaž sa aj z toho si vyťažiť duševný úžitok. *Deficiendo discamus*, učme sa aj zo svojich chýb. Ukradli ti na električke peňaženku? Nerozčuľuj sa, ale dobre si uváž, kedy si mohol byť taký neopatrný, a v budúcnosti dáš si lepší pozor. Stupí ti niekto na nohu? Neozvi sa nahnevano, ale povedz si v sebe: Nuž za túto bolesť kúpim si trocha sebazapierania.

Ein grosser Herrscher wärst du gern?

Mach' dich zu deinem eignen Herrn!

Chcel by si byť veľkým vládcom?

Usiluj sa byť vlastným pánom!

Nad svojimi citmi ostať páni a nimi sa nikdy nedať uchvátiť je nie posledný stupeň duševnej dokonalosti.

Týmto sme sa však dostali k najdôležitejšej kapitole tejto knihy, k „*prostriedkom výchovy charakteru*“.

---098---

III. KAPITOLA

Prostriedky výchovy charakteru

Chcem! Toto slovo má úžasnú silu. Nemožné sa stáva možným. Kto uzrie zasnežené, ľadovcami pokryté Alpy, zvolá: „Týmto nemožno prejsť!“ *Hannibal* a *Napoleon* takto uvažovali: *Chcem!* *Treba!* *Stane sa!* — a s celým plukom prešli cez Alpy. Pred bojom v Lisse, r. 1866, rakúsky admirál *Tegethoff* zo svojej veliteľskej lode chcel vydať toto heslo: „*Muss der Sieg von Lissa werden* — musíme zvíťaziť pri Lisse“, ale sotvaže mužstvo odsignalizovalo prvé slovo: „*Muss...*“, už sa strhol boj. Heslom teda ostalo tajomné „*Muss!*“ a sila tohto slovka priniesla Rakúšanom skvelé víťazstvo nad Talianmi. *Treba!* *Chcem!* — mocné slová!

Raz, keď som bol so svojimi študentmi, jágerskými realistami, na celodennom výlete, veľmi dobre sme sa cítili, a veru — na čas sme poriadne zabudli. Chlapci sa dotiaľ zabávali zápasili, behali a ihrali, až konečne, keď sme pozreli na hodinky, bolo večer pol siedmej Cesta domov — riadnym krokom — bola by trvala poriadne dve hodiny, hoci chlapci doma sľúbili, že večer na ôsmu budú celkom iste doma.

Nuž, čo máme teraz podniknúť?

Rýchlo som zapískal na nástup. — „Chlapci, máme malú nehodu. Už je pol siedmej a vy ste sa na ôsmu sľúbili domov, hoci pred nami je poriadna dvojhodinová cesta. Chcete byť predsa o ôsmej doma?“

- *Chceme!* — zahučali chlapci.
- Teda, dobre. Pozor! *Stred Laco Sindler!* *Nástup!*

---099---

Odpočítať po dvoch! Dvojstup vpravo bok! Pochodom pochod!

Dvadsaťosem chlapcov na povel rezko vykročilo. — *Pravá-ľavá, pravá-ľavá*, nikto nech nehovorí, nech nikto nevybehúva z radu ... *pravá-ľavá, pravá-ľavá* ... Celá hradská zadunela.

Ale asi po polhodinovom pochodovaní oduševnenie začalo povolovať. Ved', konečne, za chlapcami boli celodenné behania a zápasy. Nuž, myslel som si, tu si musíme nejako pomôcť. — Chlapci! Akože znie pieseň: „*Kráčaj pevne, napred verne, k zvučnej piesni hlas svoj laď ...!*“ — Števo Belica, ktorý mal najlepšiu hlas zo všetkých, hneď začal do taktu spievať. A ostatní za ním. Po skončení prvej piesne začali sme druhú: „*Hor' sa, skauti, bystrí junáci, krdeľ svalnatých detí ..potom tretiu: „Hahó, hahó, kamaráti, dobrú vôľu spolu majme ..potom desiatu, dvadsiatu ... Nik sa už nevláčil, nikto z radov nevybehúval. Len čo odznelo večerné zvonenie, celá skupina chlapcov s kvetmi v rukách a spevom na perách stúpila na mestský asfalt. Za poldruhej hodiny vykonali sme dvojhodinovú cestu! Ako to bolo možné? Iba pomocou malého čarovného slovka, ktoré chlapci povedali: „*Chceme!*“*

Veľmi by som si želal, keby z tohto slovíčka bolo čo najviac aj v tebe uskutočnené, milý priateľ môj! Vidiš, aká úžasná poháňajúca sila je vôľa?!

Ich will! Das Wort ist mächtig,
Spricht's einer ernst und still.
Die Sterne reisst vom Himmel
Das eine Wort: Ich will.

Chcem! To slovo je mocné,
Keď ho vypovieš vážne i tlmeno.
S neba strhne hviezdy
To jedno slovo: chcem.

(F. Halm.)

---100---

Ty vieš *chcieť*?

Nuž áno, koľko ráz hovoríš: keby som chcel, vykonal by som to i ono. Keby som chcel, mohol by som výborne študovať! Keby som chcel, mohol by som byť presný. Keby som chcel, vedel by som si každodenne odbaviť svoju rannú a večernú modlitbu...

Quid quisque possit, nisi tentando nesciat — hovorí latinské príslovie. Koľko vieš, iba vtedy uvidíš, keď si už raz skúsil. Áno, „keby si chcel“. Ale raz už aj skús a chci!

„Mohol by som, keby som chcel!“

Nemáme pevnú vôľu — toto je prameňom naj viacerých našich chýb. Keby sme jej mali, zaraz by sme mohli vybrádnúť zo všetkých svojich chýb! Tyranský Caligula, rímsky cisár, bol raz vravel: „Chcel by som, aby všetci Rimania mali spolu jednu hlavu, aby som ju jedným šmahom mohol odťať!“ Nuž táto jediná hlava, ktorú by si ty mal odťať, je slabosť tvojej vôle.

Koľkí chlapci neustále vzdychajú: Ach, áno; i ja by som mohol to i ono vykonať, keby som chcel. Keby som chcel! Neustále to „keby som chcel“.

Údajne teda má nejakú vôľu, ale nikdy ju nevyskúša. Lebo, veru, pri vyskúšaní by sa dokázalo, že si len myslel, ako by mal vôľu. Títo mladíci sú ako tí maľovaní vojaci, ktorí vždy majú pripravenú zbraň na výstrel a s ustrašujúcou tvárou sa vyhrážajú, že „hneď strelíme“, ale nikto sa ich nebojí, lebo aj tak nikdy nestrelia. „Mohol by som, keby som chcel.“ Keby ... keby ... áno: keby som mal tisíc ráz tisíc korún, milión korún by som mal, keby slovo „keby“ tam nebolo.

Niet na svete ešte takého jemného umenia, ako stvárnenie svojej duše, lebo niet v rukách ani jedného sochára takého cenného mramoru alebo vzácnej rudy, aký cenný a vytváraniahodný poklad je v našich rukách: vlastná duša.

---101---

Počul si už, že človek má slobodnú vôľu; ba toho sa bojím, že si príliš veľa bol o tomto počul. Človek skutočne má slobodnú vôľu, ale nemá pevnú vôľu. Teda ani ty ju nemáš, kým si ju nezískaš. Pevná vôľa nie je s nami zrodený dar, ale taký drahocenný poklad, ktorý si každý musí vážnymi borbami získať. Pevnú vôľu si nemožno zadarmo darovať a ani veľkodušne vyhlásiť: Odo dnes mám pevnú vôľu; — ale za tú sa, veru, treba aj tvrdo napracovať!

Vôľa každého chlapca je natoľko pevná, nakoľko si tento poklad pre seba získal a nakoľko sa vyslobodil zpod nadvlády srny slov. Lebo čo iné je duševná sloboda ako sebadisciplinovanosť, nadvláda vznešených citov nad smysliami a nad hmotnými žiadosťami tela? Vôľa je v tvojej duši ako zasiaté semienko; ak ho starostlivo pestuješ, vzrastie z neho mohutný, víchriciam odolávajúci dub; ale ak ho zanedbáš, i mravce tvojich chýb ho môžu vyžierať, aby spráchnivel. Mravná sloboda je odmenou vytrvalých, nikdy neochabujúcich drobných námah, dôkladnej práce a neustáleho sebazdokonaľovania. Preto chodievajú medzi nami tisíce duše, spútané v okovách, lebo mnohé sa zľaknú vážnej práce každodenného vyvinovania energie.

„Mohol by som, keby som chcel!“ Nuž chci! Skús! Kto sa chce stať vážnym mužom, ten nech vie aj vážne chcieť. Medzi frázovitou a skutočnou vôľou je taký rozdiel, ako medzi lonovými psíkmi starých pani a medzi vážnymi psami — strážcami domu. Tí malí psici ani hrýzť poriadne nevedia, ani štekať, ani nijakú užitočnú prácu konať; iba žerú, stonú a stoja veľa peňazí. Skutočný pes-strážca domu nestone, ale poriadne zašteká a keď je treba, veru, zahryzne do lýtka nezvanému hostovi. Aj ten chlapec, ktorý má vôľu, nestone, ale zašteká na pokušenie lenivosti a hriechu, ba aj zahryzne do nich, aby ich od seba odohnal, a dotiaľ sa namáha za cieľom, ktorý si vyznačil, kým ho len nedosiahne.

---102---

Ako sa to dá? Iba tak, ako pri spomenutom pochodovaní. Polož si napr. túto otázku: chceš s výborným prospechom študovať? „*Chcem!*“ Vtedy hneď vydaj sám sebe rozkaz: Vpravo vbok! Vlastne: šuhajko, hneď si sadni k zajtrajším úlohám (ale zaraz a nie „začnem až na budúci týždeň“) a pravá-ľavá, pravá-ľavá, len sa dať do tej úlohy!“ Tvoj študijný stôl je nákovou, na ktorej si kuješ svoje budúce šťastie.

Chceš byť presný v modlitbe? „*Chcem!*“ Teda už dnes večer si odbav svoju večernú modlitbu. „Ach, ale dnes mám veľa úloh!“ Všetko jedno! Päť minút si len vieš odtrhnúť? „Ráno sa musím zasa poponáhľať, aby som nezmeškal do školy.“ Dobre, ale môžeš aj o päť minút skôr vstávať?!

Samovoľný mladík

Samovoľný mladík! Dnešná frazeológia dala tomuto slovku síce iný význam a pod samovoľným mladíkom rozumie bojovného, hlavatého, tvrdošijného a nepoddajného chlapca. Nuž ja sa vrátim k pôvodnému významu tohto slova. Chcel by som „samovoľných“ chlapcov, ktorí majú svoju samostatnú, pevnú vôľu. Tvrdošijná hlavatosť a vzdor nie sú pevnou vôľou, ale len krčom vôle. Kto vie rozkazovať svojim svalom smiechu, žalúdku a ušiam — ten je samovoľným mladíkom v správnom slova smysle.

Pozri len trochu bližšie, akou kliatbou je chradnutie vôle a akým požehnaním je pevná vôľa.

- a) Kto nemá dobre školovanú, poslušnú vôľu, *je neschopný vykonať hocakú vážnu úlohu*. Akiste i ty sám poznáš študentov, o ktorých nemožno tvrdiť, že sú nečinní a predsa, vo svojich štúdiách nijako nenapredujú. Predtým som ich nazval „študentmi-čmeliakmi“. Títo úbožiaci pracujú azda aj viac ako iní, a predsa bezvýsledne! Nevedia sa sústredeno učiť, lebo nemajú vôle. Večne sa piplú, ale do ničoho sa vážne nedajú. Učebnica

---103---

je vždy pred nimi, ale každú štvrtú hodinu ju vystriedajú inou knihou (lebo „tá predošlá je úžasne otravná!“). Neustále sú v práci, ale boja sa aj najmenšieho napnutia sily; bez tohto však niet

úspešnej práce! Bez tohto len záhaľku tak zručne sorskupujú, aby sa zdala byť horúčkovitou činnosťou. Na konci roka sa potom znechutene ponosujú, koľko sa napracovali, a predsa je taký slabý výsledok! A keď dospejú? Co bude z nich? Iba ľudia, ktorých chvíľkové dojmy strhnú, ktorí nemajú zásad, ktorí na svoje povinnosti ľahko zabúdajú, ktorí bez plánu a bez cieľa sa ponevierajú životom. Úbožiaci! Čože je ich chybou? Majú slabú vôľu!

- b) Alebo pozri: tu je iný typ. Kto nemá disciplinovanú vôľu, ten *nič nevie dobre spozorovať*. Hoci práve správna a rýchla pozorovacia schopnosť je nepostrádateľným prostriedkom nadobudnutia znalostí a potom aj napredovania. Aby si svoje smysly rýchle a dobre mohol používať, aby si vedel dôležité od vedľajšieho rozlíšiť, v chvíľkovej situácii sa jasne vyznať a podľa tohto aj konať, na toto všetko potrebuješ pevne disciplinovanú vôľu. Ale poslušná vôľa ti nielen tam bude na pomoci, kde budeš musieť niečo vidieť, vraviť, počuť, cle ťa poslúchne aj vtedy (a od mnohých hriechov ťa zachráni), keď mravné zákony zakazujúco sa postaví pred tvoje zvedavé smysly, aby si to alebo ono nevravel, nečiniť, alebo na to nepozeral.
- c) Idem ešte ďalej. Kto nemá disciplinovanú vôľu, *nievie rozmýšľať, ani vzdelávať sa*. Spoznanie a získanie pravdy vyžaduje vážnu prácu. Mladík-vetroplach je aj pri čítaní netrpezlivý. Nespokojne prevracia listy knihy. Nervózne letí, len aby čo najskôr došiel na koniec. Ale nemá z nej nijaký úžitok. Kto zasa má školovanú vôľu, ten pomaly a zahľbavo číta, dôležitejšie vety si uváži, každé tvrdenie naslepo neprijíma, ale zamyslí sa, či je autorovo tvrdenie skutočne pravdivé; zaujímavejšie časti si vypíše atď. Iba takto si môžeme nadobúdať novšie poznatky. Ale na toto zasa len treba sily vôle.

---104---

- d) Ale pevnej vôle načíť aj na *rozpomienku*. Mnohý mladík si myslí, že všetko je zachránené, keď pri odpovedi povie: „Prosím, pán profesor, úlohu viem, ale mi nepríde na um.“ Alebo keď niečo sverili na neho a on to „zabudne“ vykonať, myslí si, že „zabudnutie“ ospravedlní. Hoci — odhliadnuc od nervove ťažko chorých — zábudlivosť pochádza zväčša z nedisciplinovanej vôle. Ak ti nejaké to slovko, meno alebo udalosť nepríde zaraz na um, nepozri hneď do knihy (ako to robia študenti slabej vôle), ale namáhaj sa a skús sám na to prísť. A keď ťa niečím poveria, neuväzuj si uzol na vreckovku, ale snaž sa cez deň viac rás si pomyslieť na svoju úlohu. Zaumieň si, že častejšie naň pomyslíš. Uvidíš, nezabudneš na ňu.

Kto toto pravidlo neustále cvičí, ľahko vyzdravie z choroby zábudlivosti. Ved' človek až v takom stupni môže opanovať svoju vôľu, že mnohí ani vo snách nestrácajú nad ňou nadvládu, ba po dlhom cvičení vedia sa presne v tú istú hodinu prebúdať, ako si boli pred spaním zaumienili. Naproti tomu, ak sa mladík neborí proti svojej zábudlivosti a takto dospeje, v živote ho nikdy nebudú môcť upotrebiť a okrem toho bude mať veľa nepríjemností; ak bude železničným výhybkárom, pred rýchlikom zabudne správne nastaviť výhybku a vlak sa vyšinie; ak bude profesorom, zabudne zájsť na hodinu; ak advokátom — zabudne na hodinu súdneho rokovania; ba, môže sa mu prihodiť, že zabudne ísť i na — vlastnú svoju svadbu.

Demosténovia

Demosténes v siedmom roku svojho života stratil otca; jeho ľstivý poručník ho obral o celý majetok. Raz bol na nejakom súdnom rokovaní, kde vypočul skvelú reč obhajcovu, a keď ľud s jasotom vyprevádzal rečníka, vznikla v ňom myšlienka, že sa aj on vyškolí za rečníka.

---105---

Odvtedy vodne-v noci iba tento cieľ sa vznášal pred ním. Ale prácu nemal ani najmenej ľahkú. Jeho prvú reč ľudia natoľko prekričali a vysmiali, že ju ani skončiť nemohol. Niekoľko dní zroneno sa ponevierať ulicami mesta, kým ho istý stavec povzbudil na ďalšie učenie. Teraz ešte s väčšou horlivosťou sa dal do práce za dosiahnutie svojho vyznačeného cieľa. Jeho protivníci sa mu vysmievali, — nestaral sa o nich. Občas na celé mesiace utiahol sa pred ľuďmi a v podzemných jaskyniach neprestajne rečnil. Bol trocha zajakavý, pod jazyk si dal preto malý kamienok; potom vyšiel na breh mora a tam zasa hlasno kričal. Plúca mal slabé, chodieval preto na dlhšie prechádzky do prírody a nahlas recitoval básne a prednášky ... Koľko ráz bol vypočul vážne debaty, hneď si zašiel do izby, opäť si uvážil dôvodenia oboch strán a snažil sa rozhodnúť, ktorá stránka mala pravdu. A hľa: touto neprestajnou, nikdy neochabujúcou seba výchovou pozbavoval sa čoraz viacerých svojich chýb a stal sa takým neodolateľným rečníkom, že Demosténove reči aj dnes, po 2.300 rokoch musí každý študovať, kto chce na poli rečníctva dosiahnuť nejaké úspechy. *Hoci vo svojich mladých rokoch bol zajakavý, osirelý chlapec!* Hľa, aké zázračné sily sa skrývajú v človekovi!

Niekedy len v najťažších chvíľkach utrpenia sa ukáže, čo všetko človek znesie.

V prvých mesiacoch svetovej vojny slúžil som na srbskom fronte. Raz nám doniesli jedného husára; slediaci vojaci ho našli v nejakom močiaru. Srbi zajali celý jeho oddiel, všetkých postavili do radu a odstrelili. Jemu sa nejakým spôsobom podarilo skryť do blízkeho močiara. Iba nos si mohol vystrčiť z vody, lebo na okolitých stromoch ešte po niekoľko dní postrehovali srbskí strážnici. Napokon, keď Srbi s tohto miesta odtiahli, naši vojaci našli spomenutého husára už celkom zoslabnutého a tak ho priniesli k nám. Vtedy už siedmy

---106---

deň — okrem močaristej traviny — nič nejedol! Iba teraz som videl, koľko znesie človek!

Azda už aj ty si počul o umierajúcich, ktorým v zničenom tele iba pevná vôľa udržovala dušu po celé hodiny, ba dni, — lebo ešte raz chceli vidieť zďaleka sa navracajúce svoje dieťa, alebo manželku. Pevná vôľa liečivo môže pôsobiť aj na choré telo; teda ani ty sa nesmieš zroneno zarmucovať, ak by si bol od Stvoriteľa dostal chorľavý organizmus.

Pred niekoľkými rokmi umrel v medzinárodnom hudobnom svete známy *gróf Gejza Zichy*, ktorý jedno svoje rameno ešte v mladosti bol stratil pri poľovačke, ale zato aj jednou rukou sa stal jedným z najvýznačnejších klavírných virtuózov... Viem si predstaviť, ako zroneno by boli mnohí chlapani klesli, keby ich tiež takýto úder bol zastihol. Za mladi stratiť svoje svalnaté rameno! A hľa: čoho je schopná pevná vôľa aj v omráčenom organizme!

S oveľa väčšou povďačnosťou by si prijal od Boha azda aj najmenšie svoje nadanie, keby si si uvážil, že aj najväčší velikaši ľudstva museli sa niekedy boriť s drobnými chybami, ťažkosťami, ba koľko ráz aj so

zdedenými chybami! Veľký vojvodca *Wallenstein* bol taký nervózny, že nezniesol kikiríkanie kohúta. Známý štátnik *Richelieu* bol celý poľakaný, keď uzrel vevericu. *Bayle* nemohol počúvať kvapkanie vody. *Erazmus Rotterdamský* dostal horúčku, keď zacítil rybu. *Scagliar* sa celým telom chvel, keď uzrel mlieko. *Goethe* nevyšlovne trpel, keď pocítil zápach tabaku.

Ale boli aj vážnejšie prípady! História zvečnila aj pamiatku takých význačných mužov, ktorí aj v chatrnej, slabej telesnej schránke mali veľkého ducha. O význačnom fyzikovi *Helmholzovi* vieme, že mal zvodnateľnosť hlavy. Filozof *Spinoza* a nemecký básnik *Schiller* trpeli na suchotiny. *Descartes*, *Kant* a *Milton* boli tiež chorľaví, a predsa: aké svetoznáme meno si vydobyli svojimi prácami! Hľa, čoho všetkého je ľudská vôľa

---107---

schopná! Duša čiastočne vie aj nad telesnou slabosťou panovať. Mnohý chorľavý chlapec smutne pozerá, ako prekypuje silou niektorý jeho kamarát. Nezarmucuj sa! Ak niekto zdedil po svojich rodičoch slabé zdravie a chatrné telo, za to nemôže. Ale aj so slabým telom sa možno naučiť zručnosti, schopnosti a nadobudnúť skúsenosti.

Veľký telocvik

Najhlavnejšie pravidlo upevnenia vôle takto znie: *Každodenne sa cvič v hocakých malých sebaapremoženiach*, a takto po niekoľkoročných cvičeniach nadobudneš pevnú vôľu. K pevnej vôli treba úžasne veľa drobných cvičení; nemôžeš si hrdinským odhodlaním pevnú vôľu sám sebe darovať! Do akumulátora sa zbierajú drobné elektrické iskierky a mnohé tieto iskierky sa v ňom s jednotia na silný prúd. Kto chce na hrazde alebo na bradlách ukázať zručné cviky, najprv po celé roky musí cvičiť najelementárnejšie pohyby ramien, nôh atď. Kto chce dobre hrať na klavíri, ten veru po dlhé roky musí cvičiť najnudnejšie stupnice. Nemožno zaraz Beethovena vyhrať; na to je potrebné vytrvalé cvičenie prstov.

Ale práve takto si nemožno pevnú vôľu nadobudnúť ani bez dômyselných, vytrvalých a drobných cvičení vôle. Lebo niet takého ťažkého cvičenia na hrazde, alebo niet takej klavírnej skladby, aké ťažké je premôžeme vlastnej svojej zlej prirodzenosti. Ako má ten vyhrať v šachu, kto nepozná ani postup figúr? A ako má mať ten pevnú vôľu v rozhodujúcich borbách, kto si ani v maličkostiach nevie sám sebe rozkázať?

Veru, z takéhoto telocviku, z veľkého telocviku otužovania vôle sa nikto nesmie dať oslobodiť. Ba, čím máš slabšiu vôľu, tým si na tento telocvik viac odkázaný.

V každom jednotlivcovi spočívajú zárodoky dobra a zla, a každý je za to zodpovedný, či necháva v sebe uplatňovať dobro alebo zlo. Pre voz je zpočiatku jedno,

---108---

ktorým smerom ho ťahajú; ale ak už má východenú cestu, tade oveľa ľahšie chodí. Ani ty sa neponosuj, že máš takú alebo onakú zlú prirodzenosť, lebo prirodzenosť — ak aj vykoreniť nemožno — môžeš aspoň držať na uzde.

Povieš napr., že si veľmi prchký, rýchle sa nahneváš; nemôžeš za to. Len čo niektorý tvoj kamarát vyplazí na teba jazyk, alebo knihy ti spadnú na zem, už sa ťa zmocňuje hnev. „Márne, za to už nemôžem!“ — hovorievaš. Nuž áno, čiastočne skutočne nemôžeš. Že ti tvár zrudne, za to nemôžeš. Že ti srdce začne prudšie biť, za to nemôžeš. Ale, dávaj len pozor! Pravda, aj ruka sa ti sovrie v päst? To však už môžeš, aby si ju pekne otvoril. Pravda, aj tvár ti ustrnie? To však tiež môžeš, aby si sa začal usmievať (teraz, keď si nahnevaný!). Pravda, aj cez ústa sa ti chcú vydrať menej zdvorilé slová? To však môžeš, aby si si zahryzol do perí a nepovedal ani slova (teraz, keď si nahnevaný!). Hľa, skús

Ak v slovníku nenájdeš hneď latinské alebo nemecké slovíčka, vieš ostať na pokoji a ďalej ich vyhľadávať? Keď jednu vetu hneď neporozumieš, vieš nezahadzovať knihu, ale tri-štyri razy ju spokojne prečítať?

Na hnev je potrebná v päst sovretá ruka, ustrnulý pohľad a nadávajúce slová; a keď hnevu toto všetko odoprieš (čo skutočne môžeš urobiť!), tvoja rýchle vznetlivá prirodzenosť — nenachádzajúc vyživujúcej látky — čoraz viac sa uskromní, bude tichšia. Hľa, svoju prirodzenosť nemôžeš síce pozmeniť, ale ju môžeš aspoň neustále držať na uzde. I v tomto, ale aj v inom ohľade.

Si usilovný? Správne! Nebezpečie
je hlivieť stále, tobôž pri nehode.
Hľa, i ten Dunaj, čo tu plavé tečie,
sem prišiel z riav, a dvíha veľké lode.

Nevinne padajúce snehové chumáčiky sú maličkosťou; ale keď sa shluknú, môžu sa stať lavínou, metúcou stromy a domy.

---109---

Mladý Indián pred zverou

Detské je teda nazieranie, keď sa niekomu páči na každé slovko hneď zrudnutá tvár, v päst sovierajúca sa ruka, alebo nádavky a bitka. Netrpezlivosť a pohádanie sa vždy sú znakom slabej vôle.

Ale prečo je toto taký častý zjav? Iba preto, lebo je to ľahší spôsob a nestojí nijaké napnutie síl. Pri netrpezlivých pochyteniach sa všetko možno ponechať na seba, ako to ide: dolu s kopca. Naproti tomu sebaovládanie nie je barančia trpezlivosť, ani zbabelectvo, — lež sila, smelosť a vytrvalosť. Postihlo ťa trpké sklamanie? Nudíš sa? Rozhnevali ťa? Všetko jedno, nech to však nebaďať z tvojho chovania sa. Toto je sebaovládanie! Nieko ťa zlostí už štvrt hodiny, tak by si ho vedel šmariť o zem, že by sa sotva spoznal, ale ty ho len mierne chytíš za ramená: „Kamarát môj, dávaj si pozor, lebo ťa môžem prevládnuť.“ Toto je sebaovládanie.

Naproti tomu netrpezlivosť je znakom slabej vôle. Tie pudy, ktoré sa v prenáhlenostiach prejavujú, sú aj vo zvieratách, ale človekovi by patrilo, aby ich dal pod kontrolu uváženia a rozhodnutia, teda rozumu a vôle. Čím je dieťa menšie, — len to spozoruj —, tým je netrpezlivejšie. Je hlavaté, búcha, trieska a kričí; pravda, svoj rozum a vôľu ešte nevie používať a len zverské pudy v ňom pracujú. Ale potom tým je odpornejšie, keď aj mladík alebo i dospelý človek je v otroctve svojich pudov a o tomto nie najchvályhodnejšie svedčí strnulá, zrudnutá tvár, nádavky a zúrenie.

Ty, priateľu, nechceš byť otrokom svojich pudov. Ale práve preto čo najčastejšie pozoruj seba; čo ťa najrýchlejšie vynesie z rovnováhy, čo ťa rozčúli, — a začni borbu proti prenáhlenostiam a

nepremyslenosti. Takto môžeš zamedziť mnohé nesprávne posudky, nerozmyslené slová a nepremyslené skutky.

U niektorých indiánskych kmeňov je zvykom, keď chlapec dorástol a s veľkou slávnosťou ho chcú uviesť

---110---

do radu mužov, prv ho na dva týždne pošlú do takého kraja, ktorý je plný divej zveri. Dajú mu luk a šíp, a zaujímavý príkaz: ani jednému zvieraťu nesmie ublížiť! Zvieratá sa pred ním prehávajú; tu skáče jelen, tam zasa kľučkuje zajac ... Mladíkovi sa každý nerv chveje rozčúlenosťou. Ale márne! Nesmie streliť! Teda čo robí za dva týždne v lese? Musí sa postiť! Ak to vydrží, slávnostne ho uvedú do radu mužov. Hľa, u týchto polodivých kmeňov oveľa viac prevláda tá pravda, ako medzi nami, zmäknutými Európanmi, že sebaovládanie je najlepšou prípravou na životný boj a je najkrajším znakom mužskosti.

Lenže o sebaovládaní a o vôli nielen čítať a vedieť načim veľa, ale v týchto sa aj cvičiť. *Vedomosť je len teoretická činnosť, ale činnosť je praktická vedomosť!* Už za svojich mladých rokov musíš vôľu posilňovať a zušľachťovať všetkým možným spôsobom, ako šípkovú ružu zaštepujeme za mladi, aby nám prinášala ušľachtilé kvety. So starou pláňkou nemožno už nič začať.

Aký poľutovaniahodný je pohľad na mladíka bez vôle! Hoci na čo by sa musel odhodlať, už mu to dá úžasnú prácu, kým len „áno“ alebo „nie“ vie horko-ťažko vypovedať. A potom ešte dať sa do toho, na čo sa horko-ťažko odhodlal! Zásady, samostatný spôsob myslenia, veru, ešte ani na vyšších ročníkoch nemá. Vždy len iného pozoruje, ako robí ten, a potom ho aj on napodobňuje. Takýto mladík je pohyblivou bábikou bez vôle, nemluvniatko v dlhých nohaviciach: „Ein leicht befrackter, weieh verpackter, nicht ganz intakter Charakter.“

„Márne! Nemám vôľu!“

Pýtam sa: v ktorom mladíkovi zakrpatie takto žalostne vôľa? V tom, komu všetko činia veľmi ľahkým, komu sa každá vôľa a želanie splňuje, kto si nikdy nemusí nič odoprieť, komu nerozkazujú, — z takéhoto

---111---

sa potom vytvára huspeninovitá, limonádová, kolísavá, zakrpatená a spotvorená vôľa.

Ved' aj títo chlapci niekedy vybuchnú! — myslíš si. A ako sa vedia vystatovať! Akými sú tyranmi svojich rodičov! Je pravda, to všetko nie je prejavom vôle, lež zúrenie neukojených pudov malého dravca.

Otázka sily vôle je veru veľmi komplikovaná a tajomná otázka. Pozri len na sopár príkladov:

Bol istý sekundán, ktorý vždy mal pre maškrtnosť nepríjemnosti. Nič nemohli nechať pred ním, lebo mu všetko zaraz zmizlo v žalúdku. Doma ho neustále hrešili, sám sa tiež hanbil za svoju chybu; sto ráz sľuboval, že sa zmení. Márne! Pri prvej príležitosti zasa mal lekvárom zamachlenú tvár. Svojej matke plačlivo sa ponosoval: „Márne sľubujem, mamička, nemám vôľu!“

A — čudné je — práve tento chlapec trénoval denne po celé hodiny v rôznych športových odvetviach. Bežal, až bol z toho zadychčaný, skákal ani rys, hádzal oštep, plával, a — pravda — i futbal hral. Všetko toto stálo úžasne veľa sebazapierania, napínania sily a vytrvalosti. Teda vedel on chcieť, keď — chcel!

Iný chlapec bol zasa neuveriteľne lenivý. Ospalý, o nič sa nezaujímajúci, lenivý, ako by mu v žilách nekolovala krv, lež cukrová voda. Nerád sa učieval, pred telocvikom priam mráz mu prechádzal po tele. Iba sedel za svojim písacím stolom. A predsa, i tento mal pevnú vôľu! Ale iba v jednom smere. Všetku svoju silu vôle obrátil na to, aby ho z lenivosti nič nevyrušovalo. Matka ho mohla hrešiť, otec zasa trestať, kamaráti sa mu posmievali — všetko jedno! Zo svojej nečinnosti sa ani nepohol. Prejavoval takrečeno vzdorovitú silu vôle, len aby sa nemusel vzdať svojej tureckej pohodlnosti. I tento mal vôľu, ale na lenivosť.

Z týchto prípadov je zjavné, že nie je možné vôľu každého chlapca tým istým spôsobom vychovávať. S toho hľadiska prirodzenosť mladíkov môžeme zaradiť do troch skupín. Sú ohniví, živí a rezkí chlapci, ktorí však

---112---

nevedia spokojne rozmýšľať a rozvážne konať; týmto *sebazapieranie a zriekavanie* sa sú najlepšou školou. Iní sú veselí, rýchle sa dajú do niečoho, ale nemajú trpezlivosti a vytrvalosti. Títo v pridržíavaní sa začatej práce, v trpezlivosti a *vo vytrvalosti* musia otužovať svoju vôľu. Zasa iní sú sniví, príliš tichí; týmto je konanie školou vôle. Podľa týchto troch typov rozlišujeme ai hlavné tri spôsoby otužovania vôle, ktoré shrnieme v týchto troch slovách: *Abstine! Sustine! Aggredere!* Vez sa zriekať! Vez vytrvať! Vez konať!

Abstine!

Po dlhé roky, ktoré som strávil s výchovou duše mladíkov, neraz ma zastihlo trpké sklamanie. V nižších triedach strednej školy som mal veľa mladých študentov, ktorých ohnivé oči a bystrý rozum sľubovali nádejnú žatvu na roky dospelé, a predsa, nádeje už vo vyšších ročníkoch zničili Istiví nepriatelia mládeže: náruživosť, ľahkomyselnosť, neskúsenosť a zvädzanie. Veľa ráz som zhrozeno musel vidieť, ako s roka na rok, následkom zhubnej práce týchto štyroch nepriateľov, slabne priesada vznešeného idealizmu a oduševnelej, dobrej vôle, ktorá v nižších ročníkoch je bez výnimky v najviacerých chlapcoch.

Ale zpomedi týchto štyroch najmocnejšieho nepriateľa som mohol objaviť v tom prvom: v tej mäkkosti, zmäkčivosti, ktorou dnešní chlapci takmer bez odporovania bežia za svojimi náruživosťami a pudmi zverskej prirodzenosti.

Dnes každý chce len „žiť“, „požívať“ a „zabávať sa“. Preto spomeniem ako prvý spôsob práve sebazapieranie, zriekavanie sa. Skrotenie svojich smyslov, zregulovanie sám seba, zriekanie sa, obmedzovanie žiadostí — nie sú vlastným cieľom; tie nie sú pre seba, ale sú len prostriedkom k oslobodeniu vôle. Ak ti teda dôrazne radím, priateľ môj, aby si sa často zapieral v drob-

---113---

ných, malých veciach (napr. s radosťou vykonávajú svoju prácu, ak ti aj nepadne dobre; zriekni sa niekedy nejakej zábavy, pôžitku, jedla, — hocako by ti dobre padlý), činím to z veľmi vážnej príčiny. Zriekavaním sa chceme dosiahnuť vznešený cieľ: duši chceme dať krídla; chceme ducha pozdvihnúť na pána v našom tele.

I sám dobre viem, že tieto cvičenia vôle sú iba školami pevnej vôle; ale sú to také školy, z ktorých vyviera vážny, mravný život. Hlboká múdrosť sa skrýva v tom, že Rimania aj *čnosť* i *silu* nazvali slovom „virtus“; aj toto značí, že niet čnosti bez napnutia síl a bez víťazstva nad samým sebou.

Teória a prax so dňa na deň potvrdzujú slová Ježiša Krista: „Keď chce kto za mnou ísť, nech zaprie sám seba a vezme svoj kríž a nasleduje ma.“ (Matúš 16, 24.) Nemotorný je ten záhradník, ktorý ľutuje ružový ker a neúprosne neodtne s neho plané výhonky! Ako nebude ruže na tom štepe, ktorého ušetrily nožnice, práve tak nebude mať pevnej vôle ani ten mladík, ktorý sám sebe nič neodoprel.

Čo pohýňa hodiny? V natiahnutej pružine stlačená sila. Nuž, sebaapremoženie je taká sila ako natiiahnutie pružiny. Aby si si teda nemyslel, že dokonalé sebaovládanie a držanie svojich srny slov na uzde — čo požadujem od teba — budú ti prekážkami pevného, plného a pekného života. Práve opačne! Tieto ťa zachránia od chradnutia vôle a tisícerych duševných chorôb.

Von der Gewalt, die alle Wesen bindet,
Befreit der Mensch sich, der sich überwindet.

Zo sily, ktorá všetky bytosti púta,
Oslobodí sa človek, ktorý sám seba premôže.

(Goethe.)

K vnútornej slobode vedie ťa iba sebaovládanie; sebaovládaniu však naučíš sa sebazapieraním. Z hlb-

---114---

kej skúsenosti píše *Tomáš Kempenský* v „Nasledovaní Krista“: „Dosiachneš toľko úspechu, nakoľko sa premôžeš.“

Pustovníkov stravec hrozna

Jedného dňa zaklopú na dvere cely pustovníka Makáriausa. „Otče, — vrael mu istý roľník, — prinášam ti krásny stravec hrozna. Prijmi ho a občerstvi sa trocha ním.“ Makáriu s poďakovaním prevezme stravec hrozna a požehná roľníka; ale keď sa pekné hrozno usmeje na neho, takto sa ozve: „Nie je naň viac odkázaný ten ctihodný starý rehoľník, ktorý býva vedia mňa?“ Vezme stravec hrozna susednému starcovi-pustovníkovi. Tento s veľkou radosťou a povďačnosťou prijíma hrozno, napokon začne vážne rozmýšľať: „Ach, ako dobre by padlo toto ovocie chorému bratovi Nazariusovi!“ — a už s ním ide k nemu. Ale Nazarius nechce o tom ani počuť: „Ako by som to mohol zjesť? Môjho Spasiteľa napájali na kríži horkou žľou. Ja chcem byť jeho učeníkom!“ Takto putoval stravec hrozna do večera, z cely do cely, až ho večer zasa niekto ponúkol Makáriuovi. Starému pustovníkovi zaligotaly sa slzy v očiach, keď znovu uzrel ovocie: tešil sa, že takí sebaovládajúci spoločníci žijú okolo neho.

Vidíš, priateľ môj, toto bola sila vôle! Títo sa vedeli zriekať! Vedeli dokázať sebazapieranie! Skús len, či by si aj ty vedel niekedy takto konať. *Nulla dies sine linea!* — bolo heslom mnohých vedcov; nech ani jeden deň neuplynie aspoň bez niekoľko riadkov písania. Každý deň konaj malé sebaapremoženie, malé zriekanie sa, sebazapieranie! Také niečo, čo ti nie je práve po chuti!

Lebo pravdu má barón *J. Eötvös*: „Iba to máme, čoho — ak treba — vieme sa aj zriekať. Takým pokladom, ktoré pokladáme za nepostrádateľné, nie sme pánmi, lež sluhami.

---115---

Kto chce ľudí učiť alebo nad nimi vládnuť, najprv nech sám seba premôže a vládne nad svojimi vlastnými náruživosťami... Kresťanské náboženstvo, keď požaduje od nás sebazapieranie, hlása inými slovami tú istú zásadu, ktorá je základom životnej filozofie.“

Diem perdidí!

O Títovi, vznešenom rímskom cisárovi, hovoria, že si pevne zaumienil každodenne vykonať nejaký dobrý skutok. A keď sa mu niektorý večer zdalo, že v ten deň sa náležitý necvičil v dobrom, takými slovami si činil výčitky: „*Diem perdidí!* — tento deň som stratil!“

Aj ty si cvič každodenne vôľu. Ale nielen tak náhodilo, kedy-tedy, keď ti príde na um, ale plánovité, s hodiny na hodinu, každodenne sa cvič v sebaapremáhaní. Ani nemusíš veľmi hľadať príležitostí, každodenne sa ti ich naskytuje na tisíce aj v študentskom živote. Pozri len na niekoľko úchytkov z ponúkajúcich sa príležitostí každodenného života. Ak sa nemôžeš nejakej nehode alebo navštíveniu vyhnúť, neškríp zubami, ale trpezlivo ich znášaj. „Ach, ale som smädný!“, „ach, ale ma hlava bolí!“, „ach, ale ma topánky tlačia!“ — nie takto stonať, ale snaž sa svoju bolesť zmierniť, a keď sa to nepodarí, pozrieť na Ukrižovaného a trpieť bez slova. Na čo si sa rozhodol, to vykonaj! Stoj, čo stoj! — všetko jedno! (Niektorý chlapec každú štvrtíhodinku sa dá do nového plánu, ale ani jeden neskončí.) S presnou vernosťou splniť svoju dennú povinnosť. I najmenšiu! Lebo čo je vôbec hodné vykonať, to hodno celkom dobre konať. Tu je potom zavčas ráno boj s hlavnicou (v ktorom býva tak veľa chlapcov porazených!); ak nadíde čas, hneď vstávať! Opanovať sa nielen v zlej nálade, ale i v dobrej. Držať mieru aj v dobrej nálade a v oduševňovaní sa. I v rečiach, aj v mlčaní.

Výborným prostriedkom otužovania vôle je najmä *držanie smyslov na uzde*. Netúlaj sa stále svojimi oča-

---116---

mi! Nepozerať na všetko, čo by dráždilo tvoju zvedavosť. Na ulici je veľké shluknutie a zvedavosť ti nijako nedá pokoja. Všetko jedno! Chcem sa trochu cvičiť v sebazapieraní! Práve preto nepôjdem ta!

A panovať aj nad svojím jazykom! Veru, toto je neuveriteľne ťažké. Na teba sverenú tajnosť neprežrádať. Chyby iných škodoradne nerozširovať. Nekrebetiť! Neláskavým posmeškom prítomných nepichať a neprítomných zasa neohovárať! Neomamovať sa vlastným svojím hlasom, aby si potom v spoločnosti nikoho nepripustil k slovu. Netárať dve na tri! A nechvastať sa svojimi kúskami. Potom: neustále vytrvať pri pravde, hoci by si mal z toho aj škodu. A nikdy neluhať, — ani v maličkostiach nie! — keby si aj malou lžou získal veľkú výhodu.

Nielen písací stôl, lež aj jedálny stôl poskytuje výbornú príležitosť na sebaapremoženie. V jedlách nevyberaj, nehľadaj vždy maškrtnosti a žalúdok si nenapchávaj na tvrdo. Veľmi veľa ľudí stráca svoju vládu nad vôľou práve pri jedálnom stole.

Hľa, pozri, koľko príležitostí na cvičenie vôle! Ale *cvič sa* v nich, a nielen *čítaj* o nich! Plávať sa nikdy nenaučíš, hockoľko by si čítal o pohyboch, ale musíš ich aj skúsiť!

Na úžasnú pravdu poukazuje sv. *Pavol*, keď takto píše: „S duchom choďte a nebudete konať žiadosti telesné. Lebo telo sa žiada proti duchu a duch proti telu; tieto totiž sa vzájomne protivia, aby ste nečinili to, čo by ste chceli.“ (Gal. 5, 16—18.) A na inom mieste: „Nakoľko obľúbenie mám v zákone božom podľa

vnútrajšieho človeka, no, vidím druhý zákon vo svojich údoch, ktorý bojuje proti zákonu mojej mysli a uvádza ma do zajatia pod zákon hriechu, ktorý je v mojich údoch.“ (Rim. 7, 22—23.)

Ktorý by z vás už nebol v sebe pociťoval tú tragickú rozdelenosť, smutnú dvojitvárnu prirodzenosť, borbu dobra a zla, pravdivosť starého príslovia: „*Video*

---117---

meliora proboque, — deteriora sequor — vidím lepšie a schvaľujem ho, horšie však nasledujem.“

Akiste si počul o hrdinskosti starozákonného kráľa *Dávida*. Vieš, keď za mladi strážil otcovo stádo a medveď alebo lev mu urval ovce, išiel za nimi, srazil ich a vytrhol im čeľustnú kosť. Nuž, toto bol hrdinský chlapec! — povie niektorý sekundán. Prakom srazil mohutného Goliáta. Toto bolo hrdinstvo! — povie ktorýsi kvartán. Keď bojoval s Filištinami, úžasne mnohých premohol. Bol hrdinom! — povie niektorý kvintán.

A predsa, mne sa toto všetko ani nie natoľko páči. Ale viete, čo sa mi páči u *Dávida*? Keď jeho vojsko stálo medzi Jeruzalemom a Betlehemom proti Filištincom a v sparnej horúčave vyschly všetky potoky a pramene, kráľ si vzdychol: „Ó keby sa mi niekto dal napiť vody zo studne, ktorá je v Betleheme pri bráne.“ Začuli to hrdinovia *Dávidovi*, prebili sa cez vojsko Filištinov a nabrali vody zo studne betlehemskej, ktorá bola pri bráne a priniesli *Dávidovi*. A vtedy *Dávid*, po vode túžiaci *Dávid*, vylial ju na zem, „obetujúc ju *Pánovi*“ so slovami: „Či mám piť krv týchto ľudí, ktorí vybrali sa a vystavili sa nebezpečenstvu života?“ (II. Kr., 23, 14—17.)

Vidíš, toto sa mi u neho najviac páči! Čo obetoval *Dávid*? Iba glg vody. Čo s ním stratil? Iba chvíľkový pôžitok. Ale čo si získal? Fanatickú úctu svojich vojakov, posilnenie svojej vôle a milosť božiu, lebo vodu vylial, „obetujúc ju *Pánovi*“.

Hľa, aj glgom vody možno vykonať hrdinský skutok! Možno *Pánovi* priniesť obeť.

Starí grécki pytagorejci naložili si na stoly výborné jedlá a sadali si k nim s prázdny žalúdkom. Keď na ne dlhší čas pozerali, išli ďalej, ale ničoho sa ani nedotkli.

— Ach, ale to boli sprostáci! — zvolá na toto niektorý sekundán. Ale keď sa ty, s vážnejším rozumom, nad týmto zamyslíš, akiste pocítiš to pohnuté uznanie,

---118---

ktoré vzbudzuje pohľad na hrdinský skutok. Už títo pohaní boli nacistom o rozhodujúcej dôležitosti seba-premoženia, sebazapierania a otužovania vôle.

Konaj i ty, priateľu, sebazapierania a uvidíš, že sú výborné pramene radosti, ktoré ostanú nebadane v dušiach mnohých mladíkov, lebo ničím ich nemožno uvoľniť, iba prácou sebazapierania. Toto sú tie sväté, hlboké a nepominuteľné radosti, ktorých pocit sa vzbudí v tvojej duši a lahodným úsmevom ju zaplaví vždy, koľko rás si sa vedel premôcť nad jednou svojou túžbou, koľko rás si vedel priniesť obeť, len aby si splnil svoju povinnosť, koľko rás si bol šľachetný k iným atď.

Kohút japonského maliara

Podľa istej japonskej povesti akýsi bohatý obchodník urobil zaujímavú objednávku u známeho maliara. Maľba mala znázorňovať iba jedného kohúta, ale — podľa možnosti — čo najdokonalejšie.

Po objednávke obchodník čakal niekoľko rokov, ale o maliarovi nič nepočul. Napokon nechcelo sa mu dlho vyčkávať a šiel pozrieť, čo je s obrazom. Z toho ešte nič nebolo hotové. Ale teraz maliar posadil obchodníka, sám si tiež zasadol k práci a za štvrt hodiny bol obraz hotový. Bezchybné majstrovské dielo! Obchodník jasal od radosti! Keď však došlo na platenie, zarazil sa nad vysokou sumou, ktorú maliar požadoval za túto „štvrt hodinovú prácu“ a, veru, nahnevano mu aj povedal svoje. Maliar však ukázal v izbe na neobyčajne veľkú kopu papiera, na ktorom boli namaľované kohúty, a takto vrazil: „Tieto obrazy som po tri roky maľoval a len týmto dlhým cvičením som nadobudol zručnosti, že takéto obrazy viem namaľovať celkom dokonale už za krátky čas. Teraz teda musím dostať aj plácu za svoju dlhú, prípravnú prácu.“ Obchodník uznal, že maliar má pravdu, a zaplatil.

Práve takto sme aj s otužovaním vôle. Ak chceme, aby naša vôľa raz vo všetkom dôkladne poslúchala

---119---

a naším rozumom vyplánované dobro ľahko a vždy dokonalo uskutočnila, na to je potrebné po desaťročia konané, neustále cvičenie. Práve s tou istou trpezlivosťou, s akou maliar nanáša na plátno črty v svojej duši predstavovaného obrazu, práve s takou istou trpezlivosťou musíme pracovať aj pri ideálnom vytváraní svojho charakteru.

Ale úlohy sa nesmieš zľaknúť. Maliarovi namaľovanie novšieho obrazu išlo ľahšie ako predošlého, — a posledný už za štvrt hodiny ľahko zhotovil. Práve takto aj na poli sebaovládania sa samo výchovy je najťažší začiatok. Čím častejšie sa cvičíš v dobrom, tým sa stáva ľahším. Pamätám sa, že za svojich študentských rokov ťažko som sa naučil na hrazde jeden cvik. Po dlhých mesiacoch som vo výkone nijako nepokročil. Konečne, raz napäť som všetky svoje sily a cvik sa mi podaril! A odvtedy? Cvik mi vždy ľahšie a zručnejšie šiel. Takto je to aj v duchovnom živote; zprvu sa niečo veľmi ťažko osvojuje: vyžaduje to veľa sebazapierania a borby. Ak to už po desiaty raz konáš, sotva pociťuješ ťažkosti. Každodenne si teda cvič vôľu a potom ju budeš mať pevnú. Vedz sa niekedy zriekať aj dovolenej maličkosti. Ráno rýchle vyskoč z postele a povedz si v sebe: „Malé sebaapremoženie!“ Ak ťa zub bolí, so vri pery, nestonaj, ale povedz si: „Malé sebaapremoženie!“ Je nejaká kniha veľmi zaujímavá? Pri najzaujímavejšej časti ju zavrieš: „Malé sebaapremoženie!“ Si hladný ako vlk? Niekoľko minút sa nedotkneš jedla: „Malé sebaapremoženie!“

Tisícerymi takýmito maličkosťami môžeš si cvičiť vôľu. A čím viac ráz to činíš v maličkostiach, tým ľahšie vieš ostať pánom aj v dôležitejších veciach.

Vezmime malý príklad. Rodičia ti odišli z domova a ty si bol sľúbil, že ostaneš doma, veď aj tak máš veľa úloh. O päť minút ti zaklope Janko: „Ty, Števo, chlapi sú tu. Poď sa zahrať na futbal!“ Vonku je krásne, slnečné popoludnie, vnútri zasa nudný algebraický prí-

---120---

klad. Teraz vypukne veľký boj: máš povedať áno, alebo nie? Sľúbil si, že ostaneš doma. Ale, chlapi sa mi vysmejú, že im kazím hry. Tak dobre by bolo vyjsť, ale rodičia ma vyhrešia. A keď sa vrátim prv ako oni a nič sa nedozvedia? Áno, ale čo bude s matematickým príkladom? Nuž, zajtra si „zabudnem doma“ sošit.

Ale toto nie je poctivosť... Takto sa ti víria dôvodenia. Chlapci sú už nespokojní. Napokon, po veľkej borbe vypovieš: „Odpustite mi, ale dnes nemôžem ísť...“ Chlapci odídu, ty ostaneš doma, v prvú chvíľu hádam smutno pozeráš za nimi. Ale potom ti naplní dušu radosť poctivo konanej povinnosti. Po druhý, po tretí raz už ľahšie ti bude rozhodovať, a nakoniec už za celkom prirodzené budeš pokladať, ak hneď vypovieš „áno!“ pre plnenie svojich povinností. Aj japonský maliar neskoršie už tak ľahko maľoval kohútov!

Musíš sa o to snažiť, aby si si nadobudol stálu, takmer ani nepremýšľajúcu, nikdy neváhajúcu ochotu na cvičenie sa v dobrom. Keď už potom nemusíš pred každým svojím skutkom uvažovať, ktorú cestu si máš vybrať, ale dobro konáš už podľa zvyku, na základe svojich dobrých sklonov — získaných dlhým cvičením, — a naproti tomu od zla sa pudové, už v prvej chvíľke odvraciaš, vtedy ti odpláca život za dlho pripravovanú prácu; nie peniazmi ťa platí, ale tou ochotnosťou, že vždy radostne a ľahko vieš podľa svojich zásad konať, čiže môžeš o sebe povedať, že si „charakterný mladík“.

Sustine!

Druhým spôsobom cvičenia vôle je *vytrvalosť, stálosť a trpenie*. Jeden z najznámejších amerických psychológov, *James*, radí mladíkovi, aby každý deň robili niečo, čo im nie je po chuti a po vôli, len preto, aby vedeli ostať tvrdými voči sebe. V ktoromsi internáte v Nemecku — keď toto povedali chlapcom — vieš, čo ti urobili? Vyšli do záhrady a žuvali živých chrústov,

---121---

lebo to im „skutočne nebolo po chuti“. Brr...! Bolo to síce detské zveličovanie, ale predsa imponujúca obetavosť pre získanie pevnej vôle.

Nemusíš nasledovať uvedený príklad, nemusíš byť ani Muciom Scaevolom, a svoje rameno spáliť v ohni. I každodenný študentský život je plný drobností, v ktorých sa môžeš cvičiť vo svojej hrdinskej trpezlivosti. Znášať utrpenia a bolesti. Trpezlivo sa učiť a nerozčuľovať sa. Doma trpezlivo hovoriť a nikdy si neprotirečiť, nikdy nestrúhať kyslú tvár a nebyť zle naladený. Hoci čo ťa dráždi, trápi alebo hnevá, nevybuchnúť, ale trocha čakať a medzitým rozumovými dôvodmi sa uspokojiť. Nič takého nečiniť, čo o päť minút môžeš obanovať, že si to urobil. (Aké dôležité je toto pravidlo pre náhlivých chlapcov!)

A nemyslím len na pasívnu trpezlivosť, ale ešte viac na aktívnu trpezlivosť, na vytrvalosť.

Pán Ježiš má jedno vážne upozornenie: „Kto vytrvá až do konca, ten bude spasený.“ (Matúš 10, 22.) Toto tvrdenie je platné nielen s hľadiska večného života, ale aj tuzemských úspechov. Pre nedostatok trpezlivosti často v poslednej chvíľke vyjde navnivoč výsledok našich dlhých námah. Ešte jednodenná alebo jednohodnová vytrvalosť by bola potrebná, ale práve táto chýbala. Povestný pilot *Chavez* bol prvý, ktorý preletel nad Simplonom, ale — pristál s dolámanými údmí. Ladovostudenú víchricu a úžasné snehové vírenia hrdinsky prekonal. Už má cieľ pred očami. Vidí veľké, pozdravujúce a kývajúce množstvo ľudí. Ale vtedy ho opúšťa vytrvalosť; nevedel ešte päť minút vyčkať a nespúšťať sa pomaly, lež rýchlym pádom. Stroj sa však zrútil a Chavez umrel... Chýbala iba päťminútová vytrvalosť!

Múdro činiš, keď sa vždy na viac pripravíš, než ako na teba v skutočnosti čaká. Ak tri hodiny chceš ísť pešky, priprav sa na štvorhodinovú cestu a keď sa dve

---122---

hodiny chceš učiť, napni svoje sily na dve a polhodinové štúdium; takto ti ešte vždy ostane niečo sily v zásobe.

Vytrvalosť! Vytrvalosť!

Za krásneho júlového svitu vybrali sa dvaja mladí študenti na Lomnický štít. Obaja prišli z nížin; nikdy nevideli takéto mohutné, velebné hory. Popri veselom speve rýchlo si vykračovali a usmievavo zanechali staré-ho pána, ktorý — tak sa zdá — tiež sa poberal na končiar, ale takými spokojnými, tichými krokmi, že „ešte aj slimák rýchlejšie sa plazí“ — mienil o ňom jeden z našich študentov. Keď sa o desať minút obzreli za starcom, už ho videli len ako drobného mravca hlboko pod sebou. Ale aj plúca chlapcov čoraz viac dychčaly; zpočiatku len každú polhodinku si odpočinuli na päť-päť minút, neskoršie už každú štvrt'hodinku sa svalili na „malú polhodinku“. Keď okolo obeda už celkom vysilene klesli na kraji malého vodopádu, hľa, zrazu sa na ceste zjaví človek-slimák a práve takými spokojnými, tichými krokmi — ako ráno — prejde popri nich a ide... ide ... čoraz vyššie ide starý... Už zasa sa pozdáva byť mravcom ... Dvaja mladí študenti však s bezvládnou ustatosťou sa naťahujú na skalách. Lebo, aby si sa dostal do výšin a mohol dosiahnuť vyznačený cieľ, na to nepostačí mladistvé rozbehnutie a slamenoplamenné oduševňovanie sa, ale treba pokojnej, stále rovnakej vytrvalosti.

Trpieť bez ponôš

Ľudský život je smesou veselých a smutných chvíľ, a veru, u mnohých sú v prevahe práve smutné dni. *Leben ist leiden*; žiť značí trpieť.

Aj v živote mladíka prídu ťažkosti, tvrdé navštívenia, bezvýslednosť a neúspech; zaznávanie, alebo telesné utrpenia a choroba. Skutočný charakter sa prejavuje práve v tom, ako vie človek znášať na neho sa valiace údery. Znášaj! *Sustine!*

---123---

Mnohí chudobní ľudia závistlivo pozerajú na bohatých a veľa nemajetných študentov závidí lepšie situovaným. Nechcú uveriť, že z utrpenia každému sa práve dosť ujde svojím spôsobom.

Sú takí, ktorým pri utrpeniach ruky sa svierajú v päst' a rúhavými ústami hrešia na osud; — toto sú surové duše. Sú, ktorí s bezvládnym poddaním sa, so sklopenou hlavou a zlomenou dušou nariekajú nad nepozmeniteľným — toto sú slabé duše. A sú, ktorých údery tiež bolia, ktorým tiež zle padne obchádzanie a ktorí úprimne nariekajú za svojou zomrelou matkou, ktorí tiež trpia pre choroby atď., ale aj to vedia, že v ohni mužne znášaného utrpenia sa otužuje oceľ najrýdzejšieho charakteru. Môže byť niekto chudobný, ale blažený a môže byť zdravým prekypujúci, ale nespokojný. Všetko závisí od toho, s akou dušou spracúva v sebe utrpenie. Ja i utrpenie chcem použiť na vychovávanie charakteru. Viem, že dušou znášaná bolesť robí ťa väčším, pokorenie čistejším, stlačenie vybuchujúceho hnevu silnejším, slovom: s Bohom znášané utrpenie ťa robí duševne hlbším, charakterným.

Na každej maľbe je jas a tieň; umenie maliarovo spočíva v tom, ako vie tieto dve protivy sliat' do súladného celku. Boh, môj nebeský otec vie o mojich utrpeniach; ak teda dovolil, aby ma zastihol úder, akiste mal s tým nejaký úmysel. Akýže úmysel? Ako by to mohol vedieť môj malý rozum? Trestá za minulosť? Posilňuje pre budúcnosť? Chce očisťovať? Chce ma urobiť vážnejším?? Chce mi dať príležitosti

pre získanie zásluh? Čože viem! Iba toľko viem, že z ohňa utrpení musím vyjsť s lepšou, čistejšou, hlbšou a vážnejšou dušou. Vtedy mojou modlitbou bude týchto šesť krátkych riadkov:

Herr, dein Wille geschehe,
Dann geh' es, wie es gehel
Herr, dein Wille geschehe,

---124---

Und tut's auch noch so wehe!
Herr, dein Wille geschehe,
Wenn ich's auch nicht verstehe!

Pane, nech sa Tvoja vôľa stane,
A potom nech bude ako bude!
Pane, nech sa Tvoja vôľa stane,
A nech to hocako bolí!
Pane, nech sa Tvoja vôľa stane,
Ak tomu aj neporozumiem!

Bez slova znášané utrpenie je výborným prostriedkom výchovy charakteru a posilnenia vôle. Každý človek sa už od svojej prirodzenosti usiluje vyhýbať utrpeniam; ak sa toto nepodarí, aspoň si chce ponosovaním a nárekom uľaviť. Ale keď zo všetkých svojich síl sa usiluješ so spokojnou dušou smieriť sa s nepozmeniteľným, týmto si už veľa zvyšoval svoju silu vôle. Kto má slabú vôľu, toho údery utrpení rozprášia ako pieskový hrad; lenže mužný charakter, ak sa bude aj iskriť, predsa sa stane tým pevnejší, ako vzácna oceľ. Keď *Seneca* bol povedal, že v posteli ležiaci chorý môže byť práve takým hrdinom, ako by bol na bojišti, tým chcel naznačiť, že najhlavnejšou zaťažkavacou skúškou charakteru je utrpenie. „Koho Pán miluje, karhá ho a šľahá“ — hovorí Písmo sväté.

Na kararskú sochu charakteru práve utrpenie vryje najjemnejšie črty.

Vo svojich utrpeniach spomeň si na slová baróna *J. Eötvösa*: „Kto aj po stratách zachoval svoju dôveru k božskej Prozreteľnosti, toho údery osudu nemôžu zroniť.“ Spomeň si na to a potom z plnej duše pomodli sa tiež jeho slová: „Rovné cesty, po ktorých s malými námahami sa môžeme ďaleko dostať, a tie statky, po ktorých túži prevažná väčšina ľudí, nech patria iným. Mne, Bože, daj hrbofatú cestičku, ale s pekným rozhľadom, ktorá vedie vždy vyššie a vyššie a po ktorej s tým presvedčením môžem kráčať, že nezablúdím.“

---125---

Ak Riman hrdo vravel, že „veľké skutky vykonať je rimanskou čnosťou — *fortia agere Romanum est*“, ty rozšír túto vetu takto: „S veľkou dušou trpieť je zasa kresťanská čnosť — *fortia pati Christianum est*.“

Premýšľaj len o tom, aký nevšedný smútok sa rozlieval za pohanského staroveku po dušiach najvznešenejších; aký pesimizmus a aká zronenosť! Zrazu by som ani jedného nemohol uviesť, kto by smrť nebol za viac pokladal ako život. Medzi prekypujúcimi duševnými rozkošami práve najvznešenejším sa zhnusil svet; iný, vyšší cieľ však nevideli pripútaný k tuzemskému životu. Sotva jedni-dvaja — kresťanstvo vopred pociťujúci — vedeli sa pozdvihnúť do čistejšieho ovzdušia. Akou zarážajúcou a tmavou je napr. v Aischilových drámach postava fúrií! Hľa, pohan, neveriaci, ak trpí, vo svojom utrpení

vie iba zubami škripať. I bohobojný trpí, ale nie so slepým fatalizmom, lež seabavedome. Áno, ani kresťanstvo nevie vyhostiť zo sveta biedu, utrpenie a veľa pokušení, zvádžajúcich do hriechu, ale aspoň vie dať porozumieť, čo chce s nimi Boh.

Veľa musíš trpieť, priateľu? Si chudobný, azda aj chorľavý; rodičia ti biedia alebo ťa stíhajú údery? Čo chce s tebou Boh? Možno, že týmto trestá tvoje staré hriechy. Možno, že ti dušu obmäkčuje pre horlivejší život. Možno, že ti vôľu otužuje ako oheň železo. Možno, že ti chce zásluhy zvyšovať pre večný život. Možno, že ťa vedie životom ako turistu horský sprievodca: „Akými skalnatými, neschodnými cestami si ma viedol?!“ — zvolá turista. — „Áno, pane, po neschodných cestách, ale vieš, ak by som ťa bol viedol po širokej ceste, nedostali by sme sa na tento krásny končiar, ale klesli by sme do močiara!“ Prečo musím toľko trpieť!? — zvoláš. Čože to ty vieš, prečo? Iba dobrotivý Boh vie. Pozri na krásny perzský koberec, v akej umeleckej jednote sú na ňom kvety, figúrky a farby! Ale pozri na jeho rub: spleť vlákien a farieb. Práve takýto je aj život. My vidíme jeho rub. Jeho farba, totiž jed-

---126---

notlivé vlákna spolu držiaca veľká jednotná myšlienka je v rukách božích. Pri krosnách dejín sedí večný Boh, ktorého úmysly sú pred nami nevyspytateľné. Jeho myšlienky nie sú naše myšlienky, a jeho cesty nie sú naše cesty.

Lež či môže
kto za riadenie vyššie, božie?
kto smel by s tým sa boríť, hádať?

(Hviezdoslav.)

Sv. Katarína Sienská zápasila raz s neobyčajne hriešnym pokušením. Keď sa ho horko-ťažko zbavila, smutno sa ponosovala: „Ježišu, kdes' bol, keď moje srdce zahalila tma?“ — „V tvojej duši som bol“ — odpovedal Spasiteľ. — „Ak by som nebol býval s tebou, tie myšlienky, ktoré dorážaly na dušu, boly by azda prenikly aj do tvojej vôle a zapríčinily by smrť tvojej duše.“ Ani ty sa teda nezľakni utrpení. Veď, pravda, aj na jedinej skale sa zlomí sila celého vlniaceho sa mora!

Nebuď teda taký, ako sú niektoré kvetiny: kým svieti slnko, svoje hlávky pyšne dvíhajú, ale ak nastáva súmrak, už sťahujú svoje lupienky a zvädnuto sa spúšťajú. Utrpenie je majstrovským dielom božím na mramori tvojej duše. V duši ti hľadá zlato; ono však, pravda, neleží na povrchu, lež namáhavou prácou ho treba vydolovať.

I mramor by rád zastonal, keď pod tvrdými údermi sochára iskrí. Ale, pravda, keby umelec „šetril“ svoj mramor, nikdy by z neho nebolo krásne vyformované, majstrovské dielo.

Utrpenie nemusíš síce vyhľadávať, ale keď príde, s pozdvihnutým čelom mu pozri do očí.

So danke Gott, wenn er dich presst,
Und dank' Ihm, wenn er dich wieder entlässt.

Ďakuj Bohu, keď ťa pritlačí,
A ďakuj mu, keď ťa zasa uvoľní.

(Goethe.)

---127---

Poslúchať bez slova

Novším prostriedkom výchovy charakteru je poslušnosť. V rokoch dospievania, veru, dosť ťažká úloha. Hoci práve v tomto veku, keď ti rozum lepšie dozrieva, malým premýšľaním mohol by si prísť na to, akým nepostrádateľným základom vlastnej svojej slobody, ba aj celého spoločenského života je poslušnosť.

Ako dobre padne očiam, keď disciplinovane kráčajúci oddiel mládeže pochoduje s vypnutými prsami pred nami a jediný povel „stát“! zastaví celý oddiel ako do zeme zarazený stĺp. Čože činí tento priaznivý dojem? Zorganizovaná poslušnosť.

Prečo musíš poslúchať? Predovšetkým preto, že nie si nezávislou bytosťou.

„Čože? Azda nie som nezávislý? Teda od koho a od čoho závisím?“ — Nuž od tisícich a stotisícich ľudí a vecí. Veru ty nie si stredobodom sveta a nemôžeš si tak žiť, ako by si na nikoho nebol odkázaný. Vieš, kto by mohol takto nezávisle žiť, opovrhujúc každým? Kto sa sám od seba narodí, potom sám sa položí do kolísky a sám seba sa nadája; kto na takého dlhého narastie, ako len chce a na svete nie je na nič odkázaný. Keď umrie, sám sa položí do truhly, vykope si hrob a pekne sa pochová. Čomu sa smeješ? Že niet takéhoto človeka? Pravdaže niet! Teda niet ani takého, kto by bol celkom nezávislý.

Poslúchať treba i preto, lebo poslušnosť ťa činí skutočne slobodným. „Ale azda neposlušnosť činí tým!“ — myslíš si. Nie. Tá ťa robí bezuzdným. Pozri len na paripu, ktorá sa vytrhne z uzdy, ako divo cvála! Je slobodná? Nie! Je bezuzdná! Aký bude jej koniec? Doláme sa!

Ďalej poslúchaj i preto, aby si vedel rozkazovať. Veď pred kým sa najochotnejšie skloní ľudská vôľa? Pred silnými osobnosťami. I naša duša bude tým silnejšia, čím častejšie sa dobrovoľne skloní pred oprávnenou

---128---

vôľou iných. Na ceste, ktorá vedie k duševnej slobode, je napísané toto slovko: *Poslušnosť*. „Folgsam fühlt' ich immer meine Seele am schönsten frei“ (Iphigenie V. 3), „ako poslušná som cítila sa zavše vo svojej duši najkrajšie slobodnou — píše *Goethe* (preložil Hviezdoslav).

Poslušnosť je výborným prostriedkom na posilnenie vôle. Veľmi dobre môžeš vedieť, že tí, ktorí rozkazujú tebe, — tvoji rodičia a profesori — akiste ti chcú len dobre, a svojimi rozkazmi nemienia ťa hnevať a obťažovať. Toľko však môžeš uznať, že 14—16-ročný chlapec predsa nemôže mať takú životnú skúsenosť ako jeho 40—50-ročný otec; ak ti teda rodičia alebo vychovávatelia niečo rozkážu, bez slova, bez frfľania a nespokojnosti to vykonaj, i keby si si myslel, že teraz s tebou tvrdo zachádzali. Pomysli si len, že si ešte neskúsený a ľahkomyselný. Viac si pod klamlivým vplyvom vonkajšieho zdania alebo pod vplyvom oslepujúcich smyslov. Ešte nikdy som nepočul dospelých ľudí ponosovať sa preto, že ich rodičia boli k nim v mladých rokoch priveľmi prísni. Ale, veru, mnohí si už smutno pomysleli na svoje detské roky, prečo len viac neposlúchali svojich rodičov!

Priateľu, o tebe viem, že si aj tak poslušný. Bud' vždy taký, a to nie preto, že *treba*, ale že *chceš*, lebo vieš, že ti to slúži len k dobru. Čo máš urobiť, to aj chci urobiť a budeš mať z toho dvojité účinky. Pomodli sa často krásne slová sv. *Augustína*: „Pane, daj, aby som urobil, čo chceš; potom rozkazuj, čo chceš.“

Vytrvať bez lži

Ešte jedna dôležitá „vytrvalosť“ čaká na teba: vytrvať pri pravde. Hovoriť vie iba človek. Papagáj a sojka vedia len *napodobňovať* ľudské slová, ale slová tvoríť je schopný iba človek.

Ale nepociťuješ hneď, priateľ môj, aj zodpovednosť, ktorá sa na človeka ťaží z tejto výhody? Ak je vrava

---129---

právom človeka, teda jeho povinnosťou je úprimná vrava, i správne používanie slova. „Povedám vám, že za každé daromné slovo, ktoré ľudia prehovoria, počet budú zaň skladať na súdny deň“ (Matúš 12, 36) — učí Pán Ježiš.

Toto však Pán nielen učil, lež aj dokázal. Prečítaj si len evanjeliá, aký bol Pán Ježiš rozvážny a vznešeno-spokojný v každom svojom slovíčku!

Zviera nemá slov, iba zavýja, chichoce sa, škrečí a skučí, — prázdne škrupinky bez semienka. Ľudské slovo nie je prázdnu škrupinou; ono má aj obsah a haní alebo chváli, uráža alebo miluje, opravuje alebo kazí. Hľa, úžasný význam vypovedaného slova! Kto si neuváži svoje slová, prv než by ich vypovedal, u toho je ešte predčasné hovoriť o charaktere.

Ideálom katolíckej výchovy je mladík, ktorý vie byť zdvorilý bez zaliečania sa, úprimný bez hrubosti, poctivý bez ťarbavosti, priateľský bez zásadnosti, verný svojim zásadám bez urážok. Slnko tak jasne, tak čistučku vykonáva svoju cestu vo vesmíre; niet na ňom tmy ani tajnosti; tvár ľudí sa vyjasní, ak pozerajú na slnko a z neho si načerpajú silu, dobrú náladu a život. Aj človek pravdivej duše je takýmto oživujúcim slnkom ľudského spoločenstva, na ktorého radi pozeráme a vždy bezpečne môžeme počítať.

Môže byť väčšej pochvaly, ako keď o niektorom mladíkovi môžeme povedať: Tento si uvedomuje zodpovednosť každého svojho slova. Tento sa nikdy nehra so svojím slovom! Na reč tohto chlapca sa možno spoliehať! Tento vždy s láskavosťou hovorí a aj vždy vytrvá pri pravde!

Prečo luhajú mladíci?

A predsa: prečo luhajú mladíci? Najčastejšie z bojzlivosti. Urobili niečo zakázané a boja sa trestu. Hoci najväčšou sprostosťou je predošlú chybu zdvojnásobiť a na prvý hriech — ba najčastejšie ani nie na hriech,

---130---

iba na nezručnosť (rozbil sa pohár, vyliala sa káva atď.) — navalíť ešte lož. Videl si už hádam takého chlapca, ktorému blato zafúkalo snehobiele šaty a teraz, aby odstránil fľak, radšej sa celý pnorí do bariny? Oveľa múdrejšie je, kto takto rozmýšľa: „Je pravda, nekonal som správne. Čo sa mi stane, keď sa k tomu priznám? Potrestajú ma. Nuž, potrestajú ma! Napokon, zasluhujem si to. Zajtra ma trest už aj tak bude bolieť a aspoň som bol poctivý a úprimný. Naproti tomu, ak by som trestu vyhol aj lžou, tým väčšími by som si poranil svoju dušu, ktorá by aj zajtra bolela a nikdy by ma nenechala na pokoji. Radšej sa k všetkému úprimne priznám. „Mamička moja, bol som neobratný (bol som hrubý, prchký); inokedy si dám väčší pozor. Potrestajte ma...“ Česť je zachránená, ba myslím, pri takomto priznaní sa aj trest odpustí. A keby sa neodpustil! *Radšej nech ja trpím pre pravdu, ako by pravda trpela za mňa!*

Iný zasa luhá zo zbabelosti. Medzi mladíkmi je reč o vážnych zásadách, ideálnych veciach a o náboženstve; niektorí chlapci začnú si z týchto posmešne uťahovať. A teraz! Bolo by treba vyjsť s farbou, otvorene si stať, — a neodvažuješ sa, bojíš sa posmešných tvári. Radšej luháš. Si zbabelý.

Možno luháť aj zo závidi a žiarlivosti. Niektorého tvojho spoločníka chvália. „Ach, ani si tej pochvaly nezaslúži. Také a onaké chyby má“ — vravíš, a luhá si. Možno luháť pre výhody („nie je pravda, nebol gól!“, „nie je pravda, nedotkol sa lopty!“), ba k luhárstvu môže priviesť aj zle ponímaná vernosť, keď niekto lžou chce pomôcť svojmu priateľovi, ktorý sa ocitol v nehodách.

Možno luháť z vystatovania sa („v lete som bol na automobilovej túre; keby si len bol videl“, alebo „čo všetko sa mi len prihodilo“ — hoci z toho ani polovica nie je pravda!). Luhá ten, kto z našepkania odpovedá; luhá, kto opíše prácu iného, lebo chvastá sa s takým

---131---

niečím, čo nie je jeho. Charakterný mladík vtedy takto hovorí pokušeniu: „Som oveľa hrdší, ako by som mal s nepoctivými prostriedkami postupovať.“

Je aj taký mladík, ktorý z povrchnosti nepovie pravdu, teda vlastne ani neluhá, iba „ústa mu veľa chodia“, ale predsa je nespoľahlivý, lebo sa nenaučil, aby bol presný a svoje smysly správne používal (o správnom užívaní smyslov môžeš čítať na str. 113.) Dávaj si pozor, priateľu: hrubých, veľkých lží sa charakterný mladík ľahšie zdržuje, ale menšie cigánstva a nepresnosť si už niektorí dovoľia, — hoci aj týmto sa naštrbuje charakter. Poctivý mladík nikdy nepovie, že „ja som to nebol“, keď to bol on; ale to už viacerí hovoria, že „niekedy i ja som bol medzi nimi“, hoci správne by mali povedať, že „i ja som bol často medzi nimi“; alebo: „celkom iste pôjdem“, hoci toto by mali povedať: „ak len budem môcť, pôjdem“.

Všetko je lžou, čo sa protiví pravdivosti a priamosti. Teda nielen slovom možno luháť, ale aj mlčaním, pretvárkou, falošným dvojfarebným chovaním sa atď. I ten luhá, kto vždy len napolo povie, čo si myslí; kto vždy robí okolky, o kom nikdy nevieme, ako sme s ním.

Hľa, nevykynožitelný prales luhania!

Hodno luháť?

„Čo myslíš: hodno luháť?“ — spýtal som sa istého mladíka. — „Nie!“ — bola rozhodná odpoveď. — „Prečo nie?“ — „Aj tak prv či neskôr vyjde pravda najavo a už bude po poctivosti.“

I toto je dôvod. Skutočne, sotva si môžem predstaviť hroznejšiu situáciu, ako keď prichytia pri luhaní mladíka, na ktorého každý pozeral s úctou a každému jeho slovu slepo verili. Hoci raz ho prichytia!

Nuž, myslí si niektorý chlapec, — ak je niekto taký nešikovný, teda nech necigáni! Ved' možno aj obratne luháť! Vopred si treba dobre premyslieť, čo odpoviem,

---132---

ak sa spýtajú na to; a čo zasa, ak sa spýtajú na ono. Potom sa podarí...

Hoci predsa sa nemôže dlhšie dariť. „Márne sa skrýva somár za dvere, uši mu predsa trčia“ — tvrdí porekadlo. A daromné upozorňuje latinár luhára, aby mal dobrú pamäť („mendacem oportet esse memorem“), prv či neskôr sa predsa dostane do protirečenia; jednu lož musí inou kŕmiť, aby sa ako-tak

udržala na živote. Po druhej lži potom musí luháť aj tretí raz, desiaty raz. Kto raz sostúpil s cesty pravdy, dostal sa na takú plochu, na ktorej vždy hlbšie a hlbšie klesá. Na druhý deň už nevie, čo luhal včera a koniec všetkého je hanba, strata poctivosti. Lož je netvorom nemravného života, netvory však nemávajú dlhý život.

Ale povedzme, že lož nevyjde najavo. Nieкто môže skutočne tak obratne luháť, že nič z toho nevysvitne. Rozmýšľaj len ďalej, aké bude pokračovanie toho? Na vážneho mladíka sa patrí a sluší, aby najbližšie následky svojich skutkov nielen videl, ale si uvážil aj ďalšie následky. Teda nedozvedeli sa, že luhal.

Keď však ostane doma sám, v duši sa mu ozve vyčítavá obžaloba: „Ty si necharakterný! Na teba sa nemožno spoľahnúť!“ Slová sebaobžaloby spôsobujú trpké chvíľky aj obratnému luhárovi. Beda tomu, kto sa dal na luhanie! Lož prichádza z tmavej hĺbky, kde prebýva satan, preto na tmavo rozvíri dušu. Ale aj oči. Kto luhá, sklopí si oči; bojí sa, že ho vlastný zarazený pohľad prezradí.

Prečítaj si len, ako sa ponosuje Ifigenia u Goetheho:

O weh der Lüge! Sie befreiet nicht,
Wie jedes andre wahrgesprochene Wort
Die Brust; sie macht uns nicht getrost.

Beda,
oj, beda lži! Tá nesvodí hrud',
jak každé iné pravdomluvné slovo;
nás bezpečnými nezrobí, skôr sviera
každého...

(Preložil: Hviezdoslav.)

---133---

Pozri len, dnes už ani lekári nepredpisujú tak ľahko za liek otravy, ako to robili predtým; prišli totiž na to, že ak jednu chorobu otrava aj lieči, niekedy spôsobuje ďalšie, azda aj nebezpečnejšie, aké vylicila. Práve tak aj lož: na prvý pohľad sa zdá, že ťa zachránila od nepríjemnosti, ale v inom ohľade jej rúcajúci účinok je tým väčší.

Aj keď sa ti podarilo umlčať svoje svedomie, predsa nadíde raz deň, deň posledného súdu, kde každú ľstivosť, každú falošnosť a lož prinesie na svetlo vševiedúci Boh, ktorého ani naj obratnejší luhár nevie oklamať a o ktorom Písmo sväté hovorí, že u Neho „v ohavnosti sú ústa lživé“ (Prísl. 12, 22). Boh sám je živá pravda; každá lož je teda zapieraním, hanobením v našej duši jestvujúcej podobnosti božej.

O líške hovoria, že ak sa dostane do klepca, odhryzne si nehu, alebo chvost, len aby mohla ujst'. Kto sa lžou pokúša unikať z nehody, ten si neodhryzne nohu, ale — čo je oveľa dôležitejšie: svoju poctivosť a charakter.

Luháť je zbabelosť; pri pravdovravnosti neohrozeno vytrvať je hrdinskosť!

Der Lüger ist ein feiger Wicht;
Ein Held, der stets die Wahrheit spricht.

Luhár je naničhodníkom;
Hrdinom ten, kto hovorí pravdu.

Lžou si sa dostal k nejakej výhode? Veľmi draho si ju zaplatil. Lžou si unikol z nebezpečenstva? Padol si do oveľa väčšieho. Lžou si si získal úctu v očiach iných? Pred sebou si stratil svoju poctivosť!

Ein Mann, ein Wort!

Ale hádam predsa môžu byť také prípady, keď možno luhateľ? Sú chlapci, ktorí sa hneď ospravedlnia. „Iba zo žartu som luhal. Ved' toto nie je hriech?! — spytujú sa. — Ved' som s tým nikomu neuškodil.“

---134---

Nie je veľký hriech, ale predsa je len chyba. Ak si tým nikomu neuškodil, sebe si predsa uškodil. „*Wer lügt, betrügt* — kto luhá, klame“; najväčšie zlo je však v tom, že takéto nevinné lži ťa môžu privykáť aj na vážnejšie luhania. Veľké charaktery sa úzkostlivo varovali aj takýchto maličkostí. Ešte aj u pohanov nájdeme na toto výborné príklady. Pravda, učil si sa o Aristidovi, že ani len zo žartu, nikdy neluhal: „*Aristides adeo fuit veritatis diligens, ut ne joco quidem mentiretur.*“ Pravda, jasne treba vidieť, čo je lož. Lžou je, ak niekto preto hovorí nepravdu, aby iného podviedol. Ak je teda zjavné, že dotyčný iba žartuje a hrá sa, to ešte nie je lžou. Ale luhateľ, čiže niekoho zavádzať nesmieme nikdy.

Uznám, že toto nie je maličkosť a že niekedy môžeme sa ocitnúť v takej situácii, keď si treba vybrať medzi lžou a vážnou príjemnosťou. Bezpodmienečne musí ostať neporušená zásada: „Luhateľ však nebudem nikdy!“ S druhej strany hrozí tu aj vážna nepríjemnosť, ktorá pochádza z pravdovravnosti. Čo mám teda urobiť?

Najlepším riešením je, ak neodpovieme. Z nášho mlčania môže dotyčný vidieť, že jeho otázka je nám nepríjemná a azda nás nebude touto opäť obťažovať. Ak je niekto pohotový, môže dať vyhýbavú odpoveď, „vysekne sa“ (pravda, nie s lžou!). Ale často sa ani toto nepodarí a nezostáva nič iného, ako za poctivosť, za jednu z najkrajších čností podujímať sa s hrdinským duchom aj prípadných nepríjemných následkov. Ak je možné, vyhni nepríjemnostiam, ale ak nemožno, „*fiat iustitia et pereat mundus*“, nezlomné vytrvaj pri poctivosti, i keby si musel za ňu znášať aj nepríjemnosti. Neustála, dôsledná pravdovravnosť nie je ľahká, ale je čnosťou hrdinov!

Malým deťom akosi ľahšie odpustíme, keď trstenica z kúta tak odstrašujúco pozerá na nich, ak v ľaku, z bojzlivosti pred bitkou vybehne im ústami lož. O ma-

---135---

lých deťoch preto ani nehovoríme, že sú celé charaktery.

Ale čo máme hovoriť o väčších chlapcoch, ktorí — pravda — bývajú najviac hrdí na svoj rozum, smelosť a pravdovravnosť (a právom!); aké smutné je, ak v takomto prípade aj oni sú zbabelí, necharakterní a lžou vyhýbajú zaslúženému trestu, alebo nejakej nepríjemnej situácii.

Oveľa imponujúcejší je charakter toho mladíka, ktorého pery — stoj čo stoj! — nikdy neopustí ani jediné lživé slovo, a to preto, že *on vôbec nevie luhateľ!* Za nijakej okolnosti nemôže spáchať také násilienstvo na svojej poctivej prostosrdečnosti, aby jediné lživé slovo vedel zo seba vynútiť. Aká zvláštna radosť je stretnúť sa s takým mladíkom, ktorému každé slovo možno veriť, lebo každé jeho slovo je pravdivé ako Písmo sväté. *Ein Mann, ein Wort!*

Boh chcel človekovi obťažovať ľuhanie; preto ho stvoril tak, aby sa pri ľuhaní zapýril. I to sa možno síce naučiť, ako možno bez zapýrenia plynne hovoriť („ako by z knihy čítal“), ale, veru, prekliata vedomosť je to! *Priateľu, ty bud' hrdý na svoju pravdovravnosť!* A každý chlapec, ktorý len niečo si dá na svoju poctivosť, mužnosť a charakter, nech je po svojej poslednej slovke pravdovravný, Ten chlapec, ktorý cigáni, naštrbuje najpevnější základy svojho charakteru a nezachrániť sa rúti do mravnej záhuby. Kto naštrbí pravdovravnosť, nebude verný ani svojim povinnostiam. Kto sa uplatnil nespoľahlivou rečou, nepoctivým spôsobom bude chcieť byť blažený aj v živote: ak bude úradníkom, dá sa podplatiť; ak obchodníkom, bude klamať; hocičím bude, — stane sa necharakterným. Keď aj nie doslovne, ale v podstate je pravdivé porekadlo: „Kto začína s ľžou, na šibenici končí.“

Prvým heslom charakterného mladíka je: *Pravdu za každú cenu!* „Kto sa nepotkne v slove, ten je dokonalý muž“ — hovorí Písmo sväté (Jak. 3, 2). Zapie-

---136---

ranie pravdivosti je poddanie ľudskej dôstojnosti a zrada našej svätej ľudskej povinnosti.

Nepoznám ani jeden prípad, kedy by sa smelo ľuhať, zahrávať sa s hodnovernosťou svojho slova. Nikdy! Ani z núdze nie! Viem, niektorý mladík si vysvetľuje: „Teraz som musel ľuhať“, ale toto je len výhovorka. Nikdy neplatí, že „musí ľuhať“. Lebo keď len v jednom-jednom prípade pripustíme lož, už je po celom zákone; hocikto hocikedy sa môže tým obraňovať, že cítil tak, ale tento raz mu nebolo možné vyhnúť ľži.

A čo by len bolo z ľudského spoločenstva, keby sa lož rozmohla? Nikto by nemohol nikomu veriť. Chlapec by neveril svojim rodičom a rodičia zasa dieťkam. Každú chvíľu by som musel o inom myslieť: tento ma chce teraz oklamať. Neodvážil by som sa zjesť polievku: či nenasypala do nej kuchárka otravu?! Báľ by som sa zavolať lekára, lebo ma hádam úmyselne usmrťí atď. Takto nemožno žiť! Hľa, ľuhárstvo je aj proti ľudskému spoločenstvu.

„Zaduš sa!“

Kto vždy splní svoje slovo, ten nikdy nebude potrebovať ochranný pás necharakterného študenta, ľahkomyselné dušenie sa.

— „Prídeš popoludní hrať futbal?“ — „Prídem.“ — „Zaduš sa!“ — „Požičiaš mi slovník?“ — „Požičiam.“ — „Zaduš sa!“ A tak ďalej! Na stá a tisíce maličkostí sa dušujú ľahkomyselní mladíci.

Ale ty sa nedaj nachytať! Oveľa vážnejším a mužskejším pokračovaním je, ak miesto dušenia takto hovoríš: „Nuž, chlapi, je to tak! Nemám vo zvyku ľuhať!“ Nemôžem za to, ale keď počujem mladíka ako sa duší, zaraz mi príde na um myšlienka: Tento chlapec akiste často a veľa ľuhá; tento raz náhodou hovorí pravdu, ale vie, že mu aj tak neuveria, preto sa duší. Kto neluhá, nemusí sa ani dušiť.

---137---

Splň vždy svoj sľub a dané slovo! Predovšetkým si dobre uváž, čo chceš sľúbiť. Na nič nedávaj ľahkomyselne svoje slovo. Ale potom, keď si už raz niečo bol sľúbil, vtedy za každej okolnosti to musíš splniť. Na čie slovo sa nemožno za všetkých okolností spoliehať, ten nie je charakterným mladíkom. *Falsus ore caret honore.* Naproti tomu, kto je verný svojim sľubom, svedčí o imponujúcej sebadisciplíne. Ako by mohlo jestvovať spoločenstvo s takými ľuďmi, ktorí sa ľahkomyselne zahrávajú so svojim slovom!

Ein Mann, ein Wort — hovorí hrdo staré heslo. Má piavdu! Kto sa hrá so svojim slovom, nie je mužom! Hocičo ťa v živote zastihne, nech ti ostáva uspokojenie francúzskeho kráľa Františka I.: *Tout est perdu hormis l'honneur* — všetko sa stratilo, iba česť ostala! — *Omnia si perdes, famam servare memento*.

Ale tuná ťa ešte na niečo zaujímavého chcem upozorniť: buď úprimný nielen voči iným, ale aj voči sebe samému.

Čože je to?

Hocičo si urobil, spytuj si svedomie, či si konal správne? Ale, neklam sám seba. Ak vieš byť k sebe samému úprimný, často uznáš, že ani nie je pravda „prosím, nemal som čas sa pripraviť“; a čo ako si ukazoval, že si vykonal veľkodušný skutok, v základe to bolo, veru, len sebeckto; keď si pozeral na obraz nezaodetých osôb, veru, nie je pravda, že si „umeleckú krásu chcel študovať“; a keď v tamtej spoločnosti si sa aj ty pridával do špinavých rečí, nie je pravda, že „konečne nie som malé dieťa“, ale áno, si zbabelý chalan, ktorý poddáva svoje zásady! Ach, keby si vždy bol k sebe samému úprimný! Poshováraj sa sám so sebou čo najčastejšie, tichučko, — aby si takto mohol sám seba čo najlepšie spoznať.

Potom uznaj, že si ešte mladý človek, teda aj podľa toho sa chovaj. Nechci dospelých napodobňovať, ani v ich vystupovaní, ani v ich zábavách. Neposudzuj vše-

---138---

tko, nehovor o všetkom mienku na plné ústa, do čoho sa — celkom prirodzene — ešte nemôžeš rozumieť, lebo ti chýba náležitá vzdelanosť a životná skúsenosť. Nemysli si, že všetkému rozumieš a dobre porozumieš, že všetko môžeš už čítať a napodobňovať. Si mladý, teda uver, že v poslušnosti sa skrýva tvoja skutočná veľkosť. Si mladý, teda ešte nemôžeš veľa takého požadovať, čo si dospelí tvrdou prácou zaslúžili. Ty ešte nezarábaš peniaze, teda ani nemíňaj nikdy na zbytočnosti inými zarobené peniaze. Vidíš, v koľkých veciach musíš byť úprimný!

A potom byť úprimný aj voči Bohu! Každé naše bitie srdca, každý náš dych, každá naša chvíľka závisí od Neho. Aká lož a akým sebaklamom je, ak mladí ľudia — keď sa v nich napína mladistvá životná sila — myslia si, ba aj tak si žijú, ako by na Boha neboli odkázaní a pre samých seba by postačovali. Alebo ten je úprimný, kto má vieru, náboženstvo, ale pred inými ich zaprie a bojzливо skrýva?

Chlapec neúprimného charakteru napr. v prázdninách ľahko zanedbá svoje náboženské povinnosti, kým vážne smýšľajúci ešte skríšenejšie si odbavuje svoje denné modlitby, zúčastňuje sa na omši svätej a dobrovoľne pristupuje k sviatostiam, lebo teraz ešte viac času má na to, ako cez školský rok. On nikdy nie na spôsob otroka, z obavy pred nedostatočnou, pristupuje pred Boha počas školského roku, ale úprimná láska jeho mladej duše vedie ho pred oltár boží.

Boh je sám večná pravda; teda služba pravdy, pravdovravnosť je služba božia. Kto na otázky otvoreno odpovie, komu v slovách žije sláva božia, kto vznešenému cieľu bez každej vedľajšej myšlienky a falošnosti slúži, tomu v skutkoch žije Boh; koho každé slovo, skutok a život sú otvorenou knihou a sú čisté ako horská riava, v toho živote vládne kráľovstvo božie.

Milý priateľu, aká význačná úloha nás očakáva: byť poctivým a rozširovať ríšu spravodlivosti, totiž Bohu

---139---

pravdy pripraviť príbytok medzi ľuďmi! Pozri len okolo* seba, aké úžasné množstvo nepravdivosti je na tomto svete! Koľko zaslepovania, koľko povrchnosti, klamaní, falše a podplácania! Toto je všetko tma, teda nie kráľovstvo božie. Čo by si proti týmto mohol vykonať pre kráľovstvo božie? Azda máš kázať proti luhaniu? Veľa tým nedokážeš! Ale, áno: buď fanatickým milovníkom pravdy; miluj pravdu vo svojich slovách, skutkoch a vo svojom živote, a vtedy každý tvoj skutok bude sťa úder mečom za kráľovstvo pravdy.

Aggredere!

Na vyformovanie charakteru nepostačí len sebazapieranie — „abstine“, ani vytrvalosť — „sustine“; popri týchto potrebná je aj smelá energia, smelá vôľa: „*Aggredere! — Konaj!*“ Šťastie napomáha smelých. Sú chlapi, ktorým ľahko ide sebazapieranie, i vytrvalosť, ale sa odťahujú od práce, ktorá vyžaduje energiu. Toto nie je v poriadku! Charakternými mladíkmi nerozumieme v kúte sediacich zbabelcov, sebazapieraním nesmieme rozumieť pohodlnosť a kresťanským životom zasa odpočinok, nečinný pokoj, — lež pohyb, činnosť; ved' ešte aj nebeskú blaženosť voláme „večným životom“. Naše náboženstvo nemá len také prikázania, ktoré povedia „to nerob!“, ale má veľa takých, ktoré predpisujú „to rob!“ Teda: *aggredere — konaj!*

Hovoria, že osud má železnú päť; každého môže sraziť. Všetko jedno. Ale ty máš aj dušu a preto môžeš mať väčšiu vytrvalosť, ako má celý hmotný svet. „Rukami do toho, čo chceš vykonať!“ Oceľová čepeľ je pružná, ale aj tvrdá. Ako sa stane takou? Veru, v ohni, medzi horúcimi plameňmi.

Ľudský život skladá sa z ohniviek drobných udalostí. Tieto po jednom sa zdajú iba bezvýznamnými drobnosťami, ale v skutočnosti sa predsa z nich vytvára celý život.

---140---

Každý obrovský mrakodrap bol vystavaný z drobných tehli; i veľký život sa skladá z drobností. Ale aj každý veľký pád sa začal nepatrným pokleskom. Kto by v maličkostiach vedel byť na stráž, u toho by som nemal obavy o veľký pád jeho duše. Pozri len, na čom spadne na ulici najviac ľudí? Azda na veľkých, odstavajúcich kameňoch sa potkávajú? Kdežeby! Tie už zďaleka zbadajú. Ale šmyknú sa a spadnú na malej čerešňovej kôstke, na ktorú náhodou stúpili. „Koľko ma len trápia s rôznymi ničotami!“ — zvolá nejaký chlapec a týmto myslí na drobné rozkazy, ktoré sa mu pozdávajú byť ničotou. Je ničotou, ak v nejakom bezchybnom stroji kolesá len trocha, len na pol centimetra nezapadajú do seba? Je ničotou, ak na husliach len trocha, o pol tóna zaberieš vyššie, ako by bolo treba? Je malichernosťou, ak v nemčine silné sloveso časuješ ako slabé? Spýtaj sa len tých, ktorí sa rozumejú koňom, aký značný cenový rozdiel môže byť medzi dvoma zápražnými koňmi, z ktorých obidva sú jednako ohnivé, krásne čierne, — iba jeden má na čele malý, biely fľak!

Maličkosti majú obrovskú moc aj v mravnom živote. Napoleon bol obrovským talentom a ľudstvu by bol mohol veľmi prospieť. Ale pre jedinú svoju chybu, pre úžasnú márnivosť padol a zničil sa. Skaza premnohých chlapcov začína sa tiež maličkosťami, ktoré sa zdajú nevinnými. Niektoré školské pravidlo nezachovávať, niekoľkými menšími cigánstvami si ospravedlňovať lenivosť, so skazenými kamarátmi celé popoludnie prehajdákať, — ešte nie sú také hrozné prípady. Ale z často zopakovaných skutkov stane sa zvyk; zo zlých skutkov zlý zvyk, z dobrých však dobrý. Zpočiatku síce banuje, že na slová kriklúnov zaprel svoje vážne zásady, ale „tak dobre je byť s nimi!“ Potom pri tretej-štvrtjej príležitosti už cíti v sebe, ako je oveľa ľahšie a pohodlnejšie trocha popúšťať z tej svedomitosti.

Sila maličkostí

Odkiaľ majú maličkosti takúto silu? Nič sa na svete nestratí bez stopy. Každá maličkosť — ak sa pozdáva aj sebamenším zlomkom pri veľkej jednote života — svojou podielovou časťou prispieva na vytváranie zvykov. Na spôsob mravného konania práve tak možno privyknuť, ako aj na hriešny život. Po nespočetne mnohých šľachetných skutkoch práve taký ľahký bude šlachetný život, akou úžasnou silou priťahuje bahno k sebe toho, kto už privykol hriešnemu životu.

Čím je niečo dokonalejšie, tým je ono aj v maličkostiach presnejšie. Starí ľudia iba v hrubých črtách poznali svet, a obrovské rozmery stvoreného sveta už aj takto ich nútily na kolená pred Bohom. O koľko vrúcnejšia je naša pokora pred Bohom, odkedy s pomocou ďalekohľadov a mikroskopov vnikáme do podrobností konštrukcie sveta a náš rozum sa pozastaví nad neuveriteľnou presnosťou vládnuceho poriadku, plánovitosti a súvislosti! Táto podrobná presnosť diela božieho nech je príkladom aj nášmu charakteru.

S takéhoto stanoviska potom už nebude bezvýznamná nijaká maličkosť. Teraz už vidíš, akú výchovnú silu má, ak splníš aj tie predpisy, ktoré sa zdajú byť maličkosťami (napr. pôst, ktorý naše náboženstvo požaduje). Ale toto sa môžeš učiť aj pri iných príležitostiach. Ak na výlete štvrt' hodiny spokojne sedíš pred bystrou horskou rievou, hoci si veľmi smädný; ak vieš svojmu jazyku rozkázať, aby si hneď nerozpovedal niečo zaujímavého; ak je na ulici veľký shluk a ty nejdeš ta, hocako ťa zvedavosť trápi, — všetkými týmito maličkosťami konáš veľmi vážnu prácu pre vyslobodenie svojej vôle z otroctva pudových činov. Ale týmto už vidíš, že keď katolícka cirkev toľko ráz hovorí o sebazapieraní a sebaovládaní, ani zďaleka nebrojí proti blaženosti človeka, ale práve týmto mu chce napomôcť k jedine voľnému životu, vhodnému pre človeka. Kto

sa necvičí v sebazapieraní, ten v skutočnosti nemôže byť ani nábožným. Naozaj nábožný môže byť iba ten, koho duša so dňa na deň dosahuje víťazstva nad hmotou, nad telom.

„Veľkým alebo malým činí všetko jeho účinok a následky; následok čoho je dôležitý a veľký, nikdy nie je drobnosťou, hociakou maličkosťou sa ono pozdáva.“ (Mikuláš Wesselényi.)

Po tomto už uveríš, že raz celý boj sa prehral pre — malú podkovu. Z podkovy generálovho koňa chýbal kliniec, a preto po ceste podkova spadla. Bez podkovy sa kôň potkol. Následkom potknutia sa koňa: generál spadol. Nepriatelia zabili spadnutého generála. Generál nemohol ďalej veliť a boj bol prehratý, — lebo nepatrný kliniec poriadne nezatkli!

Priviazaný Gulliver

Cesta ľudskej duše je podobná ľadovej šmýkavke na ulici. Zpočiatku je hrbolatá, nešmýka sa; ale potom sa chlapi pustia na ňu a čím viac ráz po nej prebehnú, tým bude hladšia. Ba, nakoniec už aj ľahko spadnú po nej, lebo šmýkavka je taká hladká, že chlapi sa už takmer sami od seba šmýkajú. Takto sme aj so svojimi skutkami: čím viac robíme niečo — dobré alebo zlé —, tým viac tomu privykneme, tým ľahšie to ide, ba nakoniec už takmer nezadržateľne sa kĺžeme vo vychodenom smere.

Poznáš, pravda, povest' o Gulliverovi? Keď sa dostal do ríše trpaslíkov, medzi nimi pozdával sa byť takým obrom! A liliputáni ho predsa premošli! Taký povraz síce nemali, ktorý by Gulliver nebol mohol roztrhnúť, ale tú „maličkosť“, tisíce vlákeniek nite, ktorými spiaceho Gullivera pripútali k zemi, veru, nemohol roztrhnúť.

Vidíš, priateľu, z tohto môžeš porozumieť, prečo sa vážni ľudia snažia aj malé chyby vykoreniť zo seba.

---143---

Kto vo veciach, ktoré sa zdajú nepatrnosťami, povoľuje svojim neporiadnym náklonnosťami, ten ani vo vážnych chvíľach sa nespýta svojho svedomia. A zarážajúce je, koľko mladíkov — ktorí vo svojich mladších rokoch si kreslili najkrajšie nádeje — v neskorších rokoch sa dostalo na cestu hriechu len preto, že začali na maličkostiach povoľovať. Aj takýto chlapec vyrastie a dospeje, bude z neho človek, ale len karikatúra skutočného človeka. Hej, bude taký neforemný snehuliak, ktorý — pri trocha dobrej vôle — ponáša sa na človeka: má aj oči a ústa, na hlave má papierovú čiapku, len práve — charakter a pevnú vôľu nemá.

Pri pohľade na písací stôl alebo izbu niektorého študenta som už neraz naľakano zvolal: „Ach, Bože, ak aj v duši tohto chlapca je *takýto* neporiadok !...“ Kefa na topánky a latinský slovník, pumpa na futbal a matematický sošit, staré gombíky a lineár, kus suchého chleba a zubná pasta sú vedľa seba „v básnickom neporiadku ...“

Maj teda poriadok na svojom mieste, v skrini a v izbe! Predovšetkým preto, že vonkajší poriadok je nielen prejavom vnútornej sossbieranosti, ale súčasne je jej napomáhateľom. Kto má svoje veci v poriadku, ten aj svoje myšlienky ľahšie udrží v poriadku. Ale maj poriadok aj preto, lebo len poriadny človek môže byť presný, kým neporiadny chlapec úžasne veľa času stráca hľadaním, a neskoršie v živote vždy a všade zmešká. Nepoznáš takýchto chlapcov — viem, ty nie si taký, — ktorí ráno desať minút pred ôsmou naľakano hľadajú nemecký sošit? V izbe všetko nerozumne rozhádzu; márne! Niet sošita! Zmizol. Napokon ho nájdú pod stolom pri škatuľke krému na topánky. Ale už je osem hodín päť ... Pália do školy ... zmeškajú ... Zapísanie dc triednej knihy... pre neporiadok. Ale ak raz zo svojho úradu zmeškajú a vážne povinnosti zanedbajú! Ak z nich bude lekár, sopár chorých usmrtia, lebo z receptu vynechajú „nejakú maličkosť“; ak zasa lekár-

---144---

nik, vtedy zle pripravia povrchno preštudovanú lekársku objednávku.

A tie neporiadne, dočarbané sošity! Tie napravo-naľavo pohádzané, zafúľané riadky! Tie pošpinené knihy! Ak prezerajú účtovnícke knihy skrachovaných obchodníkov, u najviacerých zistia, že svoje obchodné knihy viedli nedbalo. V tomto ohľade zaujímavé by bolo prezrieť aj knihy prepádajúcich študentov.

Dávaj si pozor, priateľu, aby nite drobných zlovykov, malých nedbalostí a povrchností nespýtaly tvoj charakter!

Maj teda poriadok i v najmenších veciach. Ceruzku maj ostrúhanú, lineár čistý; na stole nemaj nič iného, len čo potrebuješ pri učení, alebo čo ti ozdobuje stôl. Každá kniha, sošit, rúčka, pero a guma nech majú svoje miesto, aby si ich aj v tme mohol nájsť. Každé ráno si presne natiahni hodinky. Najmä

starostlivo opatruj prípadne vypožičané predmety (čítanie, slovník, kružidlo); nikomu ich ďalej nepožičiavaj, a nečakaj, kým ich majiteľ bude požadovať atď.

Zlá zámka

Známy francúzsky národohospodár, Say, zaujímavo rozpráva, koľko škody môže vzniknúť z drobnej nedbalosti. V istom vidieckom majeri — píše — na dverách chlieva hydiny pokazila sa zámka. Niekoľko minút trvajúcou prácou mohli to opraviť, ale „veď je to taká nepatrnosť“ — vravel gazda. Pravda, so dňa na deň z chlieva vybehla sliepka, alebo kačka. Až raz vybehlo malé prasiatko! Nuž, toto už nemožno trpieť! Celá rodina, záhradník, práčka a kraviar — hybaj za ním!, pustili sa za prasiatkom, aby ho prihnali späť. Záhradník zbadal prvý, kde je prasiatko. Čoskoro sa dostane predeň, len jarok má preskočiť. Ale pri skoku sa potkol a nohu si vytkol; dosť dlho musel ležať na posteli. Keď sa práčka vrátila z naháňania prasiatka, zhrozeno zalomila rukami: nad kachľami zavesená bielizeň

---145---

— všetka zhorela. Kraviar zasa vo veľkom náhlení zabudol v maštali priviazať dobytok; tento sa vyslobodil, v jasiach mu za viazla a zlomila sa noha ... Hľa, toľkoto škody zapríčinila zanedbaná, bezvýznamná zámka, ktorú by mohli dať opraviť za niekoľko halierov!

Niekedy aj najmenšie nepatrnosti sa stávajú v živote ľudskom rozhodujúco-dôležitými. Akou ničotou je morská riasa, ktorá prilipne k bokom veľkých, zaoceánskych lodí. A predsa, keď Kolumbovi námorníci sa začali búriť po dlhej, bezúspešnej ceste, on ich týmto uspokojoval: „Pozrite, tu sú riasy, breh už musí byť nablízku.“

Ale pozri na veľkých hudobných umelcov! Koľko musia každodenne cvičiť, len aby aj v najmenších hmatoch a záberoch ostali vždy zruční. *František Liszt* sa raz vyslovil: „Ak jeden deň necvičím, už to pocítim; ak tri dni: pocíti to obecnstvo.“

Vieš, z čoho sú složené obrovské, vápencové skaly v Anglicku? Z takých drobných slimákov, ktorých lastúry možno iba mikroskopom vidieť. A obrovsky veľké stroje, tieto hrozné ozruty, čože privádza do pohybu? Premenenie sa celkom nepatrných kvapiek vody na paru. Aký obdivuhodný je telegraf! A vieš, čo bol prvý krok na objavení tohto jedinečného vynálezu? Ten, keď Galvani prišiel na tú smiešnu sa pozdávajúcu „nepatrnosť“, že ak rozličnými kovmi sa dotkneme odrezanej žabacej nohy, tá sa začne mykať.

Teda privykaj na to, aby si vo svojich prácach nič nepokladal za bezvýznamné.

Absolónove vlasy

Titul istého Björnsonovho románu je: „Absolónove vlasy“. Vystupujú v ňom takí ľudia, ktorí nie pre nejaké charakterové chyby sa zničia, lež iba preto, že nevedeli ostať pánmi nad drobnými a malými každodennosťami. Ale kto je pánom maličkov, je pánom aj veľkých vecí, a kto vie využiť drobné chvíľky, je

---146---

pánom času. Ako by mohol ten vykonať niečo veľkého, kto sa nestará o maličkosti?

Snaž sa teda aj v maličkostiach, ktoré sa pozdávajú bezvýznamnými, byť dokonalý, presný a verný. Povedzme napr., že bývaš v internáte a ráno o 6. hodine zazvoní budiček. Ešte by si mohol na chvíľku ležošť medzi mäkkými hlavnicami, ale nerob to! Hneď vyskoč z postele a umy sa. Je to maličkosť? Iba sa pozdáva. V skutočnosti je to veľké otužovanie vôle, lebo značí víťazstvo nad lenivosťou.

Alebo napr. nadišiel čas študovania. Nezívaj, nepreháňaj sa ospalo medzi knihami, ale krátka, čerstvá modlitba, a potom sa daj do práce! Je toto maličkosť? Nie. Ale víťazné sebaapremoženie, čiže otužovanie vôle.

O popravených zločincoch, keď boli nemlúvniatkami ani vlastná matka nevedela, že ich dieťa skončí svoj život na šibenici. Ale k deliriu tremens vedie prvý pohár alkoholu; k miliónovému sprenevereniu ziskuchtivosť po niekoľkých halieroch pri prvej hre v karty; k falšovaniu zmeniek prvý školský ťahák a k nočným, hriešnym domom nečisté obrazy a čítania, nad ktorými sa azda so skazenými chalanmi niekedy, v nižších ročníkoch gymnázia, spolu rehlili. Ak niekto zbadá na sebe malý neporiadok, od toho môžeme očakávať, že nestrpí veľký. Kto sa aj najmenej lži chráni, iba od toho môžeme očakávať, že vytrvá pri pravde aj za ťažkej situácie. Toto je vlastne slovo samotného Pána Ježiša: „Kto je verný v malom, i vo väčšom je verný; a kto je nespravodlivý v malom, i vo väčšom je nespravodlivý.“ (Luk. 16, 10.)

Pravda, teraz už porozumieš výroku veľkého svätca, sv. Augustína: „*Quod minimum est, minimum est; sed in minimo fidelem esse, maximum est;* čo je malé, je malé; ale v malom byť verný je veľké.“

Keď sa začínaš učiť šermovať, pravda, nejde to celkom ľahko; najprv sa musíš naučiť rôzne, drobné, elementárne základy šermovania. Ani na klavíri nemôžeš

---147---

zrazu hrať Beethovenove sonáty, bez viacročného cvičenia rôznych stupníc. Ak si sa už prizeral na cvičenie vojakov, mohol si zbadáť, aké smiešne pohyby rúk a nôh sa niekedy učia. Hoci tieto sú len zdánlivo smiešne a zbytočné, v skutočnosti sú však neodpušiteľne potrebné pre složitejšie oddielové cvičenia.

„Majetok svoj strácame po korunách, život zasa po hodinách; keď v drobnostiach povoľujeme, otupuje sa aj naše svedomie. Ako podľa najnovších objavení vedy celé pohoria skladajú sa z pozostatkov takých zvierat, ktoré voľným okom ani vidieť nemôžeme, práve tak najväčšie ťažkosti nášho života sa vytvárajú z hromady takých maličkostí, ktoré sme po jednej sotva zbadali.“ (J. Eötvös.)

Večné svetlo pizanského dómu

Za takúto bezvýznamnú maličkosť pokladajú mnohí aj dobrú pozorovaciu schopnosť. Ona je však úžasne dôležitým prostriedkom pre získanie znalostí a pre životné úspechy, ako aj pre otužovanie vôle.

Snaž sa naučiť, ako máš svoje smysly správne užívať a vo svete chodiť s pozorujúcimi, otvorenými očami, čiže vedome vyvinuť v sebe pozorovaciu schopnosť!

Oči len pozerajú, duša však pozoruje. Indiáni aj z pošliapaného stebielka trávy a zo sotva viditeľných stôp vyčítajú veľmi veľa; starí arabskí hvezdári aj bez ďalekohľadu preskúmali krúženie hviezd; čínski maliari výborne vystihli každý pohyb vtáčieho krídla. Títo všetci mali výbornú pozorovaciu schopnosť.

Duchaprítomnosť, pozorovacia a rozhodujúca schopnosť je nielen pre letcov a mužstvo ponoriek dôležitá, ale aj pre všetkých tých, ktorí chcú more života úspešne preplávať.

Kimová hra u HM je veľmi vhodná pre zosťrenie pozorovacej schopnosti. Táto hra spočíva v tom, že veľkú hromadu — asi 30—40 predmetov — rozložia po

---148---

stole. Chlapci chvíľku môžu pozeráť na stôl, potom odvrátiac sa, musia vymenovať predmety, ktoré videli. Skúste to! Niektorí z vás zpočiatku sotva si bude môcť spomenúť na 15—20 predmetov!

Dobrym cvičením pozorovacej schopnosti je, ak viacerí sledujete nejakú udalosť a po nej (alebo o deň) rozpoviete, čo ste videli. Každý to inak rozpovie! Alebo staňte si do radu a krajný nech pošepká jednu vetu susedovi, aby ju „dal ďalej“. Ako sa len prekrúti z pôvodnej formy, kým príde veta na druhý koniec! Takto zistíš, aká slabá je v skutočnosti pozorovacia schopnosť človeka. Natoľko je slabá, že aj v takých maličkostiach sa mýli, ktoré každý deň vidí. Spýtaj sa len svojho kamaráta:

- Videl si už vreckové hodinky?
- Ale, hej! Každý deň!
- Teda nakresli ciferník hodiniek. Nevieš.

— Čože?! Nevie...? Pozri! — a dá sa horlivo do kreslenia. Na tomto malom náčrtku spraví až dve chyby. Štvrtú hodinu vypíše s IV, hoci je písaná IIII; ba aj VI. hodinu vypíše, hoci miesto nej na vreckových hodinkách máme ciferník sekúnd! Hľa! Ako málo sa môžeme spoliehať na svoju pozorovaciu schopnosť!

Cvič sa teda v dôkladnom pozorovaní. Aké znamenité, zaujímavé objavenia môžu chlapci zistiť napr. pozorovaním života zvierat. Ako rozlúskava veverička orechy, ako žerie pes a mačka; ako je hus a ako sa krmia sliepky; ako trhá svoju korisť dravý vták; ako sa plazí slimák a ako užovka, húsenica atď. Pravda, koľko rás si už videl kone v kroku, v behu, v cválení, — ale vedel by si povedať, ako si dvíhajú nohy v rôznych rýchlostiach pohybu?

Kto sa len zahľadí, márne chodíeva krížom-krážom po svete, daromné by mal peniaze, aby podnikal zahraničné cestovania. Ak nevie pozorovať, nebude z nich mať nijaký úžitok. Takýto pozerá, ale nevidí. Naproti

---149---

tomu, kto vie dobre pozorovať, ten chce preniknúť do hĺbky vedomostí a za vonkajšie zdanie.

Ostrá pozorovacia schopnosť pomohla už ľudstvu k jedinečným objaveniam.

Koľkí videli už pred *Newtonom* spadnúť jablko so stromu! A predsa, len on sa nad týmto tak hlboko zamyslel, kým neprišiel na gravitačný zákon. Koľkí už videli, ako syčí para z variča kávy? Nad týmto sa len *Papin* zamyslel tak, že v dôsledku tohto vynašiel parný stroj. *Röntgen* našiel vo svojom fotografickom aparáte skazenú dosku. Odhodil ju nahnevano? Kdežeby! Zamyslel sa nad tým, ako mohlo preniknúť svetlo k dobre uzavretej doske a objavil i cez pevné predmety prenikajúce „röntgenové lúče“. Hľa, výsledok dôkladnosti a presnosti!

Kapitán *Brown* uvažoval o tom, ako by sa dal najlepšie vybudovať most nad riekou Tweed. Keď počas svojej prechádzky po záhrade premýšľal o tomto, zbadal tenkú pavučinu, ktorá viedla s jedného kríka na

iný. — Už to mám! Nebolo by možné zo železných tyčí alebo reťazí vybudovať most podobnej konštrukcie? A čoskoro zhotovil prvý reťazový most (inak zvaný: vysutý most).

Merač *Brunel* podobným spôsobom prišiel na ideu tunela. Padlo mu do očí, ako nejaký malý chrobák prevrta bok lode, zprvu jedným smerom, potom proti predošlému smeru, aby si urobil priechod. Na základe tohto svojho pozorovania zhotovil jedno z najobdivuhodnejších diel techniky: tunel pod Themsom.

A vieš, ako objavil *Galilei* zákon kyvadla? V pisanskom dóme kostolník nalial oleja do večného svetla, pred sviatosťou Oltárnou, ktoré viselo na dlhom povraze. Kto vie, koľko rás sa to stalo cez dlhé stáročia a kto vie, koľkí tisíci to už boli videli! Predsa však len otvorené oči Galileia a jeho pozorovacia schopnosť po prvý raz zistila, ako pravidelne sa večné svetlo kýve v dôsledku odrazu. Na základe tohto malého zjvu začal

---150---

mudrovať a po päťdesiatročnej namáhavej práci zistil a zdokonalil zákon kyvadla, ktorý pri meraní času a hviezdárskych výpočtoch nadobudol značného významu.

Oduševnená práca

Prvotriednym prostriedkom školovania vôle a vyvinovania charakteru je aj práca, s radosťou konaná každodenná povinnosť.

Pohaní pokladali prácu za uponížujúcu, pre slobodného človeka nehodnú. Iba kresťanstvo pozdvihlo prácu, keď učilo, že človek práve prácou sa stáva šľachetným. Kresťanstvo poukázalo aj na veľkú silu, formujúcu charakter, ktorá sa skrýva v práci. Práca v značnej miere posilňuje vôľu, lebo vyžaduje sebaovládanie, sebaapremoženie a vytrvalosť. Kto má pevnú vôľu, aby vytrvalo, presnou svedomitosťou pracoval, ten aj pri držaní na uzde svojich náruživostí ľahšie sa ukáže byť silným ako leňošiaci alebo ten, kto svoju prácu len tak letkom-chvatkom koná. Práca udržuje tak telo ako aj dušu v čerstvosti, v zdraví. Naproti tomu nečinnosť oslabuje a podkopáva silu. Vytrvalá práca robí stálym, vážnym a trpezlivým.

Ani by si neuveril, priateľu, ako ti posilňuje vôľu, ak si vždy načas, presne a s chuťou odbavíš svoje povinnosti, ktoré na teba v škole každodenne čakajú. Svoj popoludňajší plán si presne rozvrhni a keď nadíde čas učenia, vtedy hocičo by si mal v ceste, hocako by ťa pohovka vábila na leňošenie, hocaké zaujímavé čítanie by si mal v rukách, alebo hockde by ťa kamaráti volali, — všetko neplatí! Prvá je moja povinnosť! S radosťou si vziať knihu do rúk! S dušou sa učiť! V povinnosti, plnenej dušou, skrýva sa úžasná výchovná sila vôle. Ale len skutočná, vážna práca vychováva dušu, a nie piplavé okrádanie času! Iba to je práca, čo je skutočne víťazstvom nad našimi vrtochmi, nestálosťou a pohodlnosťou. Nech je teda tvojou zásadou: podľa možnosti všetko čo najlepšie vykonať.

---151---

Neviem, či si už chodil v zahraničí a obdivoval zo stredoveku zachované večne krásne kostoly a budovy. Vieš, čo na mňa najviac zapôsobí, keď stojím pred vysokými klenbami kolínskeho dómu, alebo medzi množstvom snehobielych, mramorových svätých milánskej katedrály? Zmocní sa ma myšlienka, že tí starí maliari, stavitelia a sochári dávali svoju najlepšiu prácu; všetku svoju silu sústredili a vložili do

svojich prác; — toto je výchovná práca charakteru. A dnes? Práca ľudí je taká rýchla, nafúkaná a povrchná práca za mzdu!

Najmä veľa radosti budeš mať, ak sa naučíš dušou pracovať, totiž, keď sa do všetkých svojich prác (nech sa zdajú byť hocakými bezvýznamnými!) dáš s dobrou vôľou i náladou a s dušou. Nie je to dôležité, akú veľkolepú prácu konáš, ale *koľko duše dáš* do toho, čo konáš!

Azda si už počul meno *Carlylea*, veľkého historického filozofa. Jeho žena strácala raz trpezlivosť, keď celú noc musela sedieť pri peci a chlieb, ktorý piekla svojmu manželovi, predsa sa akosi nemohol dobre upiecť. „S akou bezvýznamnou prácou sa to len musím trápiť!“ Ale hneď si aj rozmyslela predtým povedané: „Nuž a Benvenuto Cellini nebdel celú noc, keď jeho povestnú Perseovu sochu vypaľovali v peci? Je rozdiel medzi Cellinim, ktorý svoju sochu vysúša a medzi manželkou, ktorá pečie chlieb svojmu manželovi?“ Áno, aj pečenie chleba možno konať s dušou, a len ten je poctivým človekom, kto aj drobnosti vykonáva s veľkou svedomitosťou. Čo vôbec hodno vykonať, to si zaslúži, aby si to s plnou dôkladnosťou vykonal; čo však nechceš dôkladne vykonať, to radšej ani nezačínaj!

Michelangela navštívil istý priateľ a čudoval sa, že ho ešte vždy vidí pri starej práci. „Vaša práca vôbec nenapreduje!“ — vravel mu. „Kdežeby nenapredovala! Veľa som na nej opravoval; tu som niečo vzal, tam zas jeden vrások lepšie vypracoval; tu som dal miernejšiu črtu, tam zasa ústa som urobil výraznejšími.“ — „Ale

---152---

veď sú to také drobnosti“ — čudoval sa návštevník. — „Áno, sú — odpovedal majster. — Ale z maličkostí sa stáva dokonalé a dokonalosť nie je maličkosťou.“

Keď som chodieval v Miláne, vyšiel som na vrch jedinečne krásneho dómu. Celý kostol je vystavený z oslepujúceho, bieleho mramoru, a ešte aj na streche sa vypína úžasne veľa mramorových vežičiek. Výklenky veží sú tiež plné krásnych sôch svätých. Pri stavbe sa ktosi spýtal horlivo pracujúceho sochára: „Ale toľkú-to námahu! Veď zdola nikto nevidí tieto sochy a túto úžasnú prácu!“ — „Zdola nikto — odpovedal umelec. — Ale Boh to vidí.“ *Boh vidí moju prácu a toto mi postačí!* Pravda, koľko duše je v takto konanej povinnosti!

S plnou dušou konaná povinnosť vychováva tvoju dušu, ale naproti tomu kade j ako povrchno konaná práca ju aj pokazí. Bez vôle a bez duše, otáľavo konaná práca je horšia ako nečinnosť, lebo ťa podvádza a klame, ako by si veľa pracoval.

Z tej istej hmoty, z ktorej umelec vykreše skvelú sochu, nedouk urobí torzo; práve tak môže byť niekto hrdinom práce a svoj charakter môže ňou brúsiť, kým iný zasa je otrokom, ktorý utrúpeno stene pod jej jarmom. Človek sa narodil pre prácu, ak teda musím pracovať, pracujem aspoň s dobrou vôľou a práca sa mi stane zaraz ľahšou!

Povinnosť

Povinnosť! Slovko čarovnej moci! Plnenie povinnosti pozdvihuje ľudí a jednotlivcov; jej zanedbávanie môže zničiť jednotlivcov i národy.

V istom starom zahraničnom kostole vidno na zaujímavom obraze znázornenie jednotlivých životných úloh. Tam je pápež v plnej svojej velebe a pod ním je nápis: „Ja vás všetkých učím.“ Tam je cisár, s korunou a žezlom, a pod ním nápis: „Ja vás spravujem všetkých.“

---153---

Vojvodca je namaľovaný so šablou a prilbou; hovorí takto: „Ja vás všetkých bránim.“ Roľník orie svojím pluhom hlboké brázdy a vraví: „Ja vás sýtim...“ Na obraze celkom dolu je namaľovaný čert, ako sa rehlí, strúha grimasy a hovorí: „Ja vás však všetkých poberiem, ak nesplníte svoje povinnosti!“

Aký hlboko významný obraz! Ak si na zemi cisárom alebo roľníkom, to je celkom jedno; len si vykonaj svoje povinnosti. Tuzemský život je divadlom, kde Boh rozdelí každému úlohu. Nie od teba závisí, akú úlohu dostaneš, ale áno, od teba závisí, ako ju zahráš. V divadelnej hre nie je hlavné, čo hráš, ale ako hráš. Kto hrá cisára, možno, že ho vypískajú, lebo zle hral; obuvníckemu učňovi sa ujde potlesku, keď dobre zahral svoju úlohu.

Dnes krok za krokom počúvam smutne od študentov: „Neviem, čím mám byť. Všetky životné povolania sú preplnené.“ — Nuž, nezľakni sa, priateľu: *spoľahlivých, zručných a usilovných ľudí v každom životnom povolaní je veľký nedostatok.*

V neohrozenom plnení povinností sa skrýva obrovská výchovná sila. Urobiť všetko, čo naše postavenie od nás očakáva, a vykonať najmä to, čo nám nie je práve po chuti.

Uver básnikovi, že nie podľa toho treba ceniť hodnotu práce, koľko túžby sa ti v nej splnilo, ale koľko si vedel vykonať:

Dein wahres Glück, o Menschenkind,
O glaube das mitnichten,
Dass es erfüllete Wünsche sind:
Es sind erfüllte Pflichten.

Život, strávený bez práce, je rám bez obrazu.

Vo svetovej vojne dve lietadlá práve vtedy boli zastihnuté, keď sa už vracaly z výskumného náletu. Pozorovateľ hneď umrel. Umierajúcemu pilotovi sa podarilo ešte s napnutím všetkých síl dosiahnuť zem za

---154---

svojou líniou. Vojaci pribehli ta... Viete, čo bolo jeho posledným slovom? Prerývanými slovami opísal nepriateľské pozície a ukázal na fotografický aparát, ktorý mal v rukách mŕtvy pozorovateľ. Na obed ich oboch pochovávali, ale práve vtedy obsadzovali aj nepriateľské pozície. Akí imponujúci to hrdinovia v plnení povinnosti!

„Dnes nemám dobrú náladu“

Učenie a úspech sa zvrtné predovšetkým na vôli a nie na nálade! Ale zato koľko chlapcov sa ospravedlňuje: „Dnes sa nemôžem učiť. Nemám žiaducu náladu; bez tej by som sa zbytočne namáhal. Veď zajtra dva razy toľko budem pracovať...“

Nezabúdaj: na druhý deň ponechanú prácu je vždy ťažšie vykonať, ako by to bolo možné v ten deň. Plnenie povinností nikdy nečíň závislým od svojej nálady. Oddialovaná povinnosť sa s hodiny na hodinu stáva strašnejšou a jej vyhrážajúca postava otrávi každú našu zábavu. Kto je dlžný, najlepšie, ak čím skôr platí. Nikdy nezabudni na toto jednoduché pravidlo: *Najprv povinnosť a až potom zábava*. Veľmi veľa chlapcov sa ponosuje, že má „smolu“, že profesor sa na ňom „vozí“, že sa mu „nič nedarí“, hoci najčastejšie takýto chlapec má iba jednu chybu: u neho je prvá zábava, potom nasleduje veľké nič a len za tým, niekde ďaleko, pomaly kráča povinnosť.

O pompejskom strážcovi-vo jakovi si už akiste veľa počul. Keď r. 79 pred Kristom vybuchol Vezev a jeho horúci popol a ohnivá láva pokryly celý kraj, a svoj život ratujúci, zúfalí ľudia s divou ruvačkou, bez hlavy utekali, rímsky vojak sa ani len nepohol zo svojho miesta. V tej neobyčajnej trme-vrme zabudli ho vymeniť s nasledujúcou strážou. Povinnosť ho však pripútala sem: ani sa nepohol. A prišla láva! Jej oheň praštal. Jej sírnatý plyn dusil. Jej plápolajúce peklo hu-

---155---

čalo. A vojak len stál na strážni, kým ho láva nezasypala. Moderné vykopávky takto našly na strážnici tohto vojaka. Najdrahocenejším pokladom neapolského múzea Borbonico je dnes prilba, kopija a poprsie tohto vojaka, ktorý neohrozene vytrvajúci pri svojej povinnosti, radšej sa dal horúcou lávou pochovať, ako by mal poškrvniť česť rímskeho vojaka.

Na teba, priate! môj, azda nečakajú bojovné povinnosti, ale *čaká ta veľká povinnosť života!* Oproti Bohu, ľudským spolubližným, cirkvi a vlasti máš svoje povinnosti. Hádám tvrdou sa ti pozdá veta, ktorú napíšem tu, ale predsa, jedine tento náhľad sluší na poctivého človeka: Nie preto sme na svete, aby sme tu boli blažení, ale *aby sme vykonali svoje povinnosti a úlohu, ktorú Boh očakáva od nás*. „Mojím pokrmom je, aby som plnil vôľu svojho Otca“ — musíme povedať všetci, lebo aj Spasiteľ sveta toto hovoril o sebe.

Sú mladíci, ktorí čakajú do učenia vždy len „lepšiu náladu“ a „lepšiu vôľu“. Hoci — píše *Horatius* — kto sa dal do práce, napolo ju aj vykonal; kým niekto stále odkladá začatie správnejšej životosprávy, činí tak ako roľník, ktorý so založenými rukami čaká, kedy už upadne príval vody; ale ten nijako nechce pominiť, ba pribúda ešte ďalších vln:

Dimidium facti, qui coepit, habet; sapere aude,
Incipe! Qui recte vivendi prorogat horam,
Rusticus expectat, dum defluat amnis; at ille
Labitur et labetur in omne volubilis aevum.

Čo je len na nebi a na zemi, všetko je podriadené večnej vôli božej. Zákony prírody bez výnimky presne poslúchajú túto vznešenú vôľu: hviezda vykonáva svoju cestu, mesiace presne krúžia okolo svojich slnók, nie dobrovoľne, ale nútení sú to činiť. Jedine človek nie je „nútený“ nasledovať zákony božie. Boh dal človeku slobodnú vôľu, teda vlastnú vôľu postaviť oproti vôli

---156---

božej je hriech. Ale ak nebude chcieť žiť v tme, zrútiť sa a zničiť, vtedy práve tak musí nasledovať zákony božie, ako to najmenšie stebielko trávy, alebo chrobáček. Teda aj svoju najmenšiu a nej nepatrnejšiu sa pozdávajúcu povinnosť konaj podľá možnosti s tou najväčšou svedomitosťou, a vtedy si zaslúžiš

najkrajšiu pochvalu, ktorú ktosi bol povedal o jednoduchom murárovi: „Na každej položenej tehle bolo badať jeho svedomitosť.“

Svetoznámy víťazný admirál Nelson umieral s týmito slovami: „Vďaka Bohu, svoje povinnosti som vykonal!“ Krásne, povznášajúce slová na konci ľudského života, stráveného v práci! Kiežby si aj ty mohol raz o sebe takto hovoriť!

Kto sa neskoro narodil

Akokoľvek čudno znie, — azda teraz mi ani neuveríš, čo ti napíšem: kto nepracuje, nikdy nemôže byť ani šťastný. Práca je zábezpekou telesného zdravia. Ak pluh leží v kúte, zhrdzavie; ale ak ním orú, krásne sa ligoce. Práve takto zhrdzavie aj lenivý človek, kým usilovnému sa oči ligocú radosťou. Márne, už je nepozmeniteľným osudom človeka, aby „v potu tváří“ zarábal svoj chlieb. Ale aj sama príroda hlása toto tou zaujímavou skutočnosťou, že nečinní ľudia nemajú dlhý život, naproti tomu najvyšší vek dosahujú práve tí, ktorí po celý svoj život pracovali.

Odťahovanie sa od práce je modernou chorobou; aj na tomto poli sa prejavuje nedostatok pevnej vôle. Lebo tak je to, že k práci je potrebné sebazapieranie, sebadisciplinovanosť, slovom *sila vôle*. Na základe svojej prirodzenosti nikto nie je pracovníkom. Ako zákon voľného pádu priťahuje hmotu, práve tak by viedla k lenivosti aj zmäknutá ľudská prirodzenosť. Kto ju však premôže, neskoršie sa dočká aj blažiaceho požehnania práce.

---157---

Tajomstvom úspechu je: *vždy s chuťou pracovať!* Niektorý chlapec sa dlhé hodiny pripravuje, kým sa konečne na pol hodinky začne učiť.

„Ale, keď sa mi nechce do práce! Keď nemám chuti do úlohy!“ Všetko jedno! Mužná, energická sila vôle prenesie ta aj nad touto prekážkou. A len raz buď v práci! Uvidíš, že i proti predošlej nevôli — pôjde to! Pravda, kto vopred celé polhodiny zíva, kto bez konca-kraja sa naťahuje a šmochťí sa, kým by sa dal do práce, ten si už vopred robí zlú náladu. A zachovaj poriadok aj v učení! *Serva ordinem et ordo te servabit* — hovorili starí. „Zachovaj poriadok a poriadok zachová teba.“ V poriadku konaná povinnosť má dvojnásobnú hodnotu, naproti tomu najväčšie okrádanie času je práve v neporiadnej, bezcieľnej a chvatkom-letkom konanej práci. Rozdrobenie práce nie je lepšie nad nečinnosť.

O najznámejších ľuďoch zisťujú ich životopisci, že každý večer si vyplánovali svoj pracovný poriadok na nasledujúci deň. I ty si priprav — aspoň v hrubých náčrtoch — svoj denný poriadok. Ale potom sa ho pridržiavaj! Napr. o jednej prídem zo školy, obed; do pol tretej odpočinok; do piatej štúdium; do šiestej hry, zábavy; do siedmej hudba, cudzie reči; večera, čítanie; večer o deviatej modlitba, líhanie. Keď však nadíde pracovný čas, vtedy sa daj do práce! Ale neúprosne! Neohrozeno! Hocako ti niečo šepká do ucha, že veď ráno ešte máš času, alebo ako vábivo svieti slniečko. Všetko jedno! Teraz je prvá povinnosť! Uvidíš, že z rozvrhnutého času vystane na oveľa viac vecí, ako keby si bol všetko nesústavne konal. Život je taký krátky a vedieť treba tak veľa — teda dobre hospodár s týmto krátkym časom. Pravdivá je anglická povrávka, že kto skoro líha a zavčasu vstáva, bude zdravý, bohatý a múdry:

---158---

Early to bed and early arise,

Makes the man healthy, wealthy and wise.

Istý študent dôsledne a presne vždy všade meškal. Ani len náhodou nedošiel nikam presne. Jeho ľstiví kamaráti vtipne o ňom vyhúkali: „Tento chlapec sa o päť minút neskoršie narodil ako sa mal, a odvtedy týchto päť minút nijako nemôže vo svojom živote dohoniť.“ Keď dospel, nikde ho nemohli zamestnať; v úrade mal úžasne veľa nepríjemností pre neustále meškanie. A čo s ním bude, ak do neba zmešká? Nie veľa, iba — päť minút!

„Hodiny nám meškaly“

Bez dychu pribehne istý cestujúci na železničnú stanicu. „Len ma, prosím, pustte! Viedenským rýchlikom chcem odcestovať!“ — „Práve teraz odišiel“ — odpovie spokojne vrátnik. — „Úžas! Čože len teraz bude?! Bezpodmienečne som musel odcestovať! Hrozne veľa škody budem mať!“ — stene oneskorený cestujúci. Hoci nemá právo sa ponosovať; vlak bol presný, iba on nie. Tak isto je to aj v celom živote: veci bývajú úžasne presné, iba ľudia nie sú presní.

Mám vážne podozrenie, že tento náš oneskorený cestujúci ako študent vstával vždy päť minút pred ôsmou a nikdy nedošiel presne do školy. Z tejto prvej malej nepresnosti sa v ňom potom vyvinulo ľahkomyselné smýšľanie a povrchnosť.

Čože je vlastne presnosť? Skutočne jednoduchá vec. „Zaraz nechať všetko, len čo tomu prešiel čas, a hneď sa dať do toho, čomu nadišiel čas.“ Kto zachová toto jednoduché pravidlo, vykoná všetko, čo mu sverili a ešte k tomu všetko vykoná načas! Presnosť sa začína už zavčas rána. Nadíde čas vstávania, povedzme: ráno o šiestej. V tejto chvíľke precítiť: čas odpočinku už prešiel — a hrdinským skokom opustiť posteľ. Ak to urobíš, nikdy sa nebudeš ponosovať: prosím, nemal som čas na rannú modlitbu. Tento iba taký nemá, kto po prebudení ešte štvrt hodiny sa vyvaľuje v posteli.

---159---

Nadíde čas učenia. Aký to poklad, kto aj tuná vie byť presný a keď nadíde čas, hneď vie konať a nielen po polhodinových prípravách, naťahovaniach sa, premýšľaní a prepočítavaní gombíkov na kabáte: mám začať, nemám začať; mám sa učiť, nemám sa učiť ... Kto je presný, keď ide do školy, nikdy si nezabudne doma knihy a sošity; keď zasa príde domov, nerozhádže ich po izbe, aby sa potom musel ospravedlňovať: „Neviem, kde som to dal.“ Presnému, poriadnemu chlapcovi možno dôverovať, lebo preukázal svoj pevný charakter.

Byť presným! Pravda, aké sú to nenáročné slovká a pritom predsa sú neprehľadne dôležitým prostriedkom výchovy charakteru. Svoje povinnosti denne sto a sto ráz plniť, — koľko ráz to len denná práca vyžaduje; byť svedomitým aj v maličkostiach, pracovať s oduševnením aj vtedy, keď nikto nevidí — či je účinnejší napomáhateľ mravnej veľkosti a dospievania na celého človeka? Nie nadarmo sa hovorí, že „presnosť je zdvorilosťou kráľov“. Skutočne: kráľovská črta, veľkosť, smelosť a hrdinská vytrvalosť sú potrebné, aby sme vedeli nad prekážkami panovať, a len čo v našich ušiach zaznie sväté slovo povinnosti, nikdy sa neospravedlňujeme, nikdy nehľadajme výhovorky. Iba kto vždy a vo všetkom vie byť presný, len na toho môžeme sveriť veľké úlohy života.

Presný chlapec má aj peňazí viac ako nepresný, hoci je možné, že dostáva z domu menej. Čo je tajomstvom tohto? Tamten len na to vydáva peniaze, čo bezpodmienečne potrebuje a na čo ich dostal. Tento zasa pokúpi všetko, čo mu v prvom výklade padne do očí.

Kto vie ceníť čas, ten je vždy presný. Kto nedáva na seba čakať, ukazuje, že si svoj čas práve tak cení ako aj čas iného. Naproti tomu, kto zpočiatku je neporiadny a nepresný, pomaly sa stáva nespoľahlivým a rušiteľom svojho slova; kto čas chápe len povrchno,

---160---

o tom aj mimovoľne predpokladáme, že práve taký ľahkomyselný bude aj v úrade.

Kto je nepresný, tomu ani na slová nemožno veľa spoliehať. Nepresný a svoje slovo nesplniaci človek práve tak škodí spoločenstvu ako anarchista alebo revolucionár. Naproti tomu chlapec, ktorý je vo všetkom presný, dokazuje svoju silu vôle, spoľahlivosť a svoj charakter. Vieš, čo patrí charakteru? Ak si na niečo povedal „áno“, vtedy neohrozene splniť svoje slovo, keď však musíš povedať „nie“, vtedy maj smelosť toto aj otvorene povedať.

„Pán profesor prosím; hodiny nám meškaly“ — vyhovávajú sa oneskorení študenti. Lenže keby chceli byť úprimní, toto by mali povedať: „Pán profesor prosím, bol som neporiadny a nedbalý. Preto som prišiel neskoro.“ — „Hodiny nám meškaly“? — Vieš, čo odpovedal na toto Washington istému svojmu neskoro prichodiacemu pisárovi, ktorý sa tiež podobne ospravedlňoval? — „Teda alebo si zadovážite iné hodiny, alebo si vezmem iného pisára“ — bola jeho odpoveď.

Veľa pravdy je v slovách známeho admirála *Nelsona*: „Každý svoj úspech tomu môžem ďakovať, že som so všetkým bol o štvrté hodiny prv hotový, ako som si pôvodne určil.“

Chudobný študent

Veľa ráz pohnuto sa pozerám na tú takmer nadľudskú borbu, ktorú niektorý mladík musí pre svoje štúdium prekonávať. Jeho chudobní rodičia bývajú na dedine a svojho boriaceho sa syna sotva môžu podporovať. Chlapec študuje s výborným prospechom; zavčasu vstáva, aby si svoje úlohy mohol odbaviť. Inštruuje, neraňajkuje, obed dostáva každý deň u niektorej súcitnej rodiny. Satý má pozaplátané, v zime má studenú izbu. V triede sedí vedľa neho elegantne oblečený, navoňavovaný študent a keď si tento povýšeno

---161---

vybaľuje svoju desiatu, môjmu chudobnému chlapcovi niekedy sa oči zarosia: Bože môj, keby som sa nemusel toľko boriť!...

Pozri, drahý priateľ môj, keby si azda aj ty bol jedným z týchto chudobných študentov, chcel by som ťa uspokojiť, aby si sa nehanbil za svoju biedu, a poukázať na to, že *v borbe strávené študentské roky majú veľkú výchovnú hodnotu*. Ten tvoj bohatý spoločník, ktorý vyrastá v hojnom blahobyte, v neustálom pohodlí, rozptyľovaní sa, zábavách, v najlepšom prípade v prepiatom športovaní, ten ľahko utráca svoj drahý čas a svoju nikdy sa nevracajúcu mladosť. Bohatému návšteva školy značí azda vyrušovanie z inej zábavy, kým chudobnému chlapcovi učenie značí osvieženie, pôžitok, potešenie a nádej v lepšiu budúcnosť. Poznám veľa mladíkov, u ktorých práve pre veľký blahobyť chýba vážne nazeranie na život a

potrebná vôľa pre vážnu prácu. Medzi podobne ľahkomyselne nazeraajúcimi mladíkmi utrácajú svoj čas iba neprestajnými samopašnosťami, korzovaním, tanečnými zábavami a dvorením. Nezapieram: veľká chudoba zapríčiňuje veľa trpkých hodín, a veľa talentovaných môže zlomiť; ale isté je aj to, že v prílišnom blahobyte ešte viac nadania a charakteru sa utopilo. Bohatý chlapec sotva má svoj cieľ, za ktorý by pracoval, naproti tomu pred chudobným je celý svet veľkým obchodným domom, z ktorého za cenu práce môže si hocičo kúpiť. Ak potom svojou prácou v dospelom veku dosiahne dobrého postavenia, iba vtedy uvidí, koľko môže ďakovať svojim strádaniam mladých rokov.

Bohatý chlapec — ak je aj dobrého smýšľania — svojimi štúdiami si získa iba diplom; ale chudobný svojimi premrznutými a prehladovanými študentskými rokmi popri tom aj sebadôveru, mužnosť, rýchlu vynaliezavosť a rozhodnosť. Ani reči o tom: veľa nadania sa stratí aj v tanistre chudoby, ale ešte viac v pohodlnej zmäkčivosti bohatstva.

---162---

„Za peniaze práce bohovia predajú všetko“, hovorí isté grécke poredadlo. Známy americký miliardár *Andrej Carnegie* vyratúva celý rad amerických veľkopriemyselníkov, ktorí začali svoju životnú cestu ako chudobní obchodní pomocníci. (Wanamaker, Claflin, Lord, Field, Barr, Rockefeller, Gould, Seligmann, Wilson atď.)

Garfield, ktorý sa neskoršie stal prezidentom Spojených štátov severoamerických, za svojich mládeneckých rokov bol taký chudobný, že v šestnástom roku — keď mienil ísť na more — pre zarobenie potrebných peňazí išiel za ženca. Farmár, u ktorého sa bol hlásil, takto ho odbil: „K ťažkej práci žatvy potrebujeme chlapov a nie chlapcov!“

— A keď aj chlapec vie vykonať prácu za chlapa, vtedy nie je tak isto súci a hodný? — pýtal sa *Garfield* skromne, ale sebedovome. Gazdovi sa zaľúbila skromná odpoveď a prijal chlapca do práce.

Na druhý deň poslal ho ešte so štyrmi chlapmi kosiť. Títo chceli urobiť žart s novým žencom; obkľúčili ho a s neobyčajným tempom začali kosiť, len aby ho vyvalili. Márne! Nový žnec pracoval tak výborne s nimi, že starší sa už tešili, keď nadišiel poludňajší odpočinok. *Garfield*ove ruky boli samý plúzgier, ale sa neponosoval. Po obede prosil ostatných, aby mu dovolili, žeby on viedol žatvu. Chcel ukázať svojmu hospodárovi, že aj on vie pracovať na spôsob chlapa. Robotníci pristali. Ale aj obanovali! *Garfield* začal také úžasné tempo, že robotníci, ktorí už ani z poctivosti nemohli za ním zaostať, na večer sa všetci vyvalili. *Garfield* sa vôbec nezdal byť ustatým, ba, keď ostatní išli na odpočinok, pýtal si sviečku od farmára.

— Čože chceš so sviečkou? — spytuje sa ho farmár.

— Chcel by som sa trocha učiť; cez deň nemám na to čas.

— Ale, chlapče, ty si dnes pracoval za troch. Choď sa radšej vyspať! Ako sa vlastne voláš?

---163---

— James Abraham *Garfield* — odpovedal a vzal si sviečku, vyšiel do svojej izbičky a do neskorej noci sa učil. A z chudobného študenta stal sa americký prezident!

Ale ak chceš, na celé strany by som ti mohol uviesť podobné prípady.

Chudobní chlapci — veľkí mužovia

Vynálezca parnej lokomotívy, *Stephenson*, narodil sa v biednej baníckej chate; jeho otec bol nádenníkom a dozeral na stroj, ktorý vyťahuje z bane kamenné uhlie. Zpočiatku aj on sám bol robotníkom, potom sverili na neho vedenie jedného koňa pri stroji. *Watt*, kým si lámal hlavu nad svojimi výbornými vynálezmi, musel vyžiť z toho, že zhotovoval flautu, organ a kompas, a z utrženej ceny sa vydržoval. *Herschel*, význačný hviezdár, v orchestri si zarábal chlieb. Cez prestávku vyšiel z tanečnej siene, pozoroval ďalekohľadom hviezdy a potom zasa musel vyhrávať. Ako neznámy, malý hudobník objavil hviezdu Uranus, čím sa stal zaraz svetoznámym. *Franklin* žil dlho z tlačiarenskej práce a z predávania kníh; *Fergusson* zasa z maľovania portrétov. Neprekonateľný sochár *Canova* bol zpočiatku kamenárom, tak ako jeho otec i starý otec, aj jeho nadanie z tohto jednoduchého remesla mu vydobylo svetoznáme meno. *Timtoretto* bol zpočiatku farbiarom šiat; *Caravaggio* murárom; *Giotto* pastierom. Otec *Haydna* bol chudobný kolár. Prírodovedec *Faraday* kováčov syn, ako chlapec bol knihárskym učňom a až do 22. roku pracoval v tomto remesle. Aké povzbudzujúce a povznášajúce príklady sú to, že skutočné nadanie a usilovnosť prebývajú sa aj cez najväčšie prekážky! *Kopernik* bol synom poľského pekára, *Kepler* zasa nemeckého hostinského; *Newton* a *Laplace* boli dieťkami chudobných roľníkov. Keby vo svojich mladých rokoch neboli museli viesť urputný boj s ma-

---164---

cošskými okolnosťami života, azda ani ich nadanie a usilovnosť by sa neboly natoľko uplatnily.

Vždy pravda táto veľiká stojí:
Drahšia chalupa často, než palác,
v jasliach sa rodia sveta spasitelia.

(Hviezdoslav.)

Veľmi chudobných rodičov mal zvečnelý Vodca slovenského národa *Andrej Hlinka*. Z chudobnej roľníckej rodiny pochádzal aj *Štefan Moyses*, biskup banskobystrický, a slávny náš básnik Ján Hollý. Z chudobnej remeselníckej rodiny pochádzal *Andrej Kmeť*. Jeden z najlepších našich románopiscov: *Martin Kukučín* mal tiež neobyčajne chudobných rodičov. Otec *Martina Sládkoviča* bol učiteľom; z chudobnej ev. kňazskej rodiny pochádzal generál *M. R. Štefánik* a *Vajanský*.

Život *Shakespearea* nepoznáme; isté je však, že pochádzal z chudobných rodičov. Jeden z prezidentov Spojených štátov, *Jonsohn*, ako mladík pracoval v krajčírskych dielni; iný prezident zasa, *Lincoln*, bol synom nádenníka; ba aj sám bol po desať rokov drevorubačom a tesárom.

Chceš čítať ešte ďalšie príklady?

Na uplatnenie sa skutočných nadaní hádam nikde nenájde sa taká možnosť, ako v katolíckej cirkvi. Všeobecne je známe, že najväčšie cirkevné hodnosti zastávajúce osobnosti veľmi často boli nadaní synovia jednoduchých chudobných rodín. Len sopár príkladov! *Gregor VII.* (jeden z najväčších pápežov!) bol synom tesára; *Sixtus V.* mal otca ovčiara. Otec *Hadriána XIV.* bol takým chudobným námorníkom, že doma ani len na sviečku sa neušlo peňazí, a jeho syn — neskorší pápež! — pri pouličných lampách sa učil svoje úlohy. Čo bolo ich tajomstvom? Nadanie? I to. Ale predovšetkým ich železná vôľa, vytrvalosť, usilovnosť a to, že svoj čas vedeli dobre využiť.

---165---

Aký cenný je čas?

Angličania majú kratučké príslovie, ktoré je po celom svete všeobecne známe: „*Time is money* — čas sú peniaze.“ Ale nie je to úplná veta. Čas je viac, ako peniaze; čas je látka, z ktorej vypracúvame život. Kto teda aspoň niečo chce v živote dosiahnuť, ten musí vedieť čas náležite hodnotiť.

V dnešnom našom rušnom živote čas sa stáva čoraz dôležitejším činiteľom, a veru, už len v malých, zapadnutých dedinkách si môžu ľudia dovoliť, že zákazník a obchodník, stránka a úradník — prv, než by si vybavili svoje súrne veci — jeden druhého sa vypytujú na počasie, na stav úrody, na dážď a na zdravie veľactených domácich.

V bazároch východných krajín ešte aj dnes je zvykom, že obchodník — len aby mohol svojho zákazníka oklamať — toľko mu nahovorí, ponúka tovar a duší sa („mne samému vyjde drahšie“, „lacnejšie už nemôžem dať“ atď.), že medzitým aj desať poctivých obchodov by mohol uzavrieť. U hospodársky pokročilých národov však ani obchodník a zákazník, ani stránka a úradník sa veľa neshovárajú; ba po stenách anglických a amerických kancelárií nie zriedka možno čítať takéto nápisy: „*When you have done your business, please trot*“ (ak ste so svojou vecou hotový, ráčte odísť), alebo: „*We know all about the weather*“ (o počasí sme informovaní), alebo: „*We háve read all papers*“ (všetky noviny sme prečítali).

Keď stojím v knižniciach pred dlhým radom kníh sv. Augustína, sv. Bonaventúru a sv. Tomáša Akvinského, vždy sa zamyslím: Kedyže mohli mať títo toľko času, aby takéto množstvo kníh napísali, keď všetci z nich pomerne za mladi umreli, a okrem písania mali aj hojnosť iného zamestnania!

Zastanem napr. pred knihami sv. *Tomáša Akvinského*: 34 veľkých foliových sväzkov! Akože mohol niekto

---166---

toľkoto napísať, keď len 52 rokov žil a okrem písania aj veľa učil a kázaval? A nepísal romány, lež spracovával najťažšie filozofické a teologické otázky.

Akože mohli mať toľko času? Len tak, že ani chvíľku nepremrhali zo svojho života. Kto chce niečo veľkého stvoriť, nech sústredí svoju silu aj v najmenších drobnostiach.

Tajomstvom veľkých mužov bolo: vedeli čas dobre využiť. Hodina sa skladá z minút, a kto minúty zachráni, celé hodiny a dni zachraňuje. „*Tempus omnia fert, sed et aufert omnia tempus*“ — „čas všetko prinesie, ale aj všetko vezme.“ Každú chvíľu dobre využiť — je veľké umenie. Mal pravdu ten starý rehoľník, ktorý v hamerslebenskom kláštore napísal na pieskové hodiny tieto výstražné slová:

Praeteritum effluxit, nondum venere futura;
Praesens in puncto vertitur, illud habes;
Punctum illud praesentis habes, recte utere; merces
Virtuti, vitio poena superstes erit.

Minuté prešlo, prítomné ešte neprišlo;
Prítomnosť sa obracia v jednom bode a ten máš;
Tento bod prítomnosti máš, správne ho užívaj,
Čnosť bude odmenená, nepravosti ostane hana.

Aj opačnú skúsenosť si môžeš nadobudnúť: práve tí „nemajú čas“ na prácu, ktorí inak nijakej práce nemajú. Lenivý študent vždy na posledný deň a posledné chvíľky odkladá svoju povinnosť, a domácu úlohu zo slovenčiny píše poslednú noc pred zadaním. A pozri len: kto pracuje najviac za verejné blaho ľudstva, kto píše najlepšie vedecké práce? Azda tí, ktorí žijú v hojnosti? Ktorých bohatstvo odbreňuje zpod hmotných starostí a takto majú veľa času? Veru, väčšinou nie! Ale práve tí, ktorí od rána do večera sú pripútaní k práci. Skutočne: cena času je úžasne veľká.

---167---

20 minút = 12,000.000 dolárov

Predsa: aký cenný je čas? Nuž, hľa: dvadsať minút je hodných 12 miliónov dolárov. Akože? Medzi New Yorkom a Buffalom vlak obchádzal pôvodne hlbokú dolinu tuckhannockskú. Američania neskoršie preklenuli túto priepasť nákladným tunelom (vybudovanie stálo 12 miliónov dolárov) a týmto cesta vlaku sa skrátila o 20 minút. Za 20 minút dali 12 miliónov dolárov!

Veľmi pravdivé sú nižšie uvedené riadky, hoci ich aj Mephistopheles hovorí vo „Faustovi“:

Gebraucht die Zeit, sie geht so schnell von hinnen,
Doch Ordnung lehrt euch Zeit gewinnen.

Užite času, on tak rýchlo frčí ztade,
Však poriadok vás stoj čo stoj
naučí času zvýšiť...

(Goethe—Hviezdoslav.)

Zvlášť je dôležité, aby sme dobu mladosti využili dobre na prácu a štúdium, lebo táto doba je časom sbierania duchovného kapitálu, vedomostí a je prípravou pre život. Neskoršie z toho duchovného pokladu budeš musieť vyžiť, ktorý si ako mladík nasbieral. Poistovne za mierny ročný poplatok sú ochotné poistiť na vysokú cenu takých mladíkov na ich staré roky, ktorí 20. rok svojho života nedovršili — dobre vediac, že v mladých rokoch odložený kapitál sa za života aj tak pekne zúročí. Ale toto isté pravidlo platí aj na duchovný kapitál, nasbieraný v mladých rokoch. Kto napr. v 40. roku sa naučí nemecky, podľa všeobecného počítania ešte 20 rokov ju bude môcť používať; naproti tomu, kto v 20. roku, ten štyridsať rokov! Teda nielen dva razy tak dlho ju môže užívať, ale práve vtedy, keď nastupuje na životnú cestu, oveľa väčšie možnosti umiestenia sa pred ním otvárajú. Priateľu, od teba závisí, koľko kapitálu si pre seba nasbieraš! Každá naša zna-

---168---

losť, získaná v mladých rokoch, je výborný kapitál, ktorý prinesie hojné úroky v živote.

I sama zariadenosť ľudského organizmu dosvedčuje toto. Neskoršie už necvičíme tak ako v mladých rokoch: vyvinutý organizmus toto nepotrebuje. Ale neskoršie už ani tak učiť sa nemožno ako v mladom veku, v rokoch duševnej pružnosti. Kto do dvadsiatehoštvrtého-dvástiatehopiateho roku nie je hotový so svojimi štúdiami, sotva ich už skončí; študijná schopnosť okolo 25. roku badateľne klesne, potom rozum už skôr sám chce tvoriť ako prijímať. Kto teda pred 25. rokom sa niečo dôkladne nenaučil, neskoršie sa to už ťažko naučí.

Nemusím zvlášť prízvukovať, že nikoho nechcem nechať do vysilenia sa napracovať, aby z toho ochorel. Áno, potrebujeme aj odpočinok a osvieženie, — ale aj toto konajme v svojom čase. Nechci prácu a zábavu pomiešať, lebo oboje bude mať z toho škodu. Nech ti je heslom: Keď pracuješ, pracuj s napnutím všetkých svojich síl; keď zasa odpočívaš, vtedy sa usmievaj z plného srdca a užívaj čisté radosti života, — a ani len nemysli na prácu. Iba snením a záhaľkou nezabíjaj nikdy drahý čas!

„Transeunt et imputantur“

Starí radi písavali múdre vety na veľké stojace hodiny, ktoré malý upozorňovať na pominuteľnosť času. Na istých hodinách možno čítať: „*Transeunt et imputantur*“; značí to asi toto: každá minúta jedna po druhej ubehne, ale z každej musíš vydať súčet. Nevidíš, že ubiehajúce hodiny, rýchlonohé minúty odchádzajú v dlhých radoch? Necítiš, ako ťa šľahá vánok pominuteľnosti po tvári?

Transeunt et imputantur! Veru, mnohým chlapcom by neuškodilo, keby si toto upozornenie zapamätali. Sú mnohí, ktorí okrádanie času pozdvihujú na skutočné životné umenie, a nevedia, že práve v mladých ro-

---169---

koch je práca najsúrnejšia, lebo vtedy treba sbierať na celý život.

Práca osolí život zrazu
a nepripustí skazu.
Kto nepostojí v usilovnom spechu,
nebude bez úspechu.

V živote mladíka je doba, v ktorej ľahko sa stáva snivým. Ospieva mesiačik, neustále pradie román svojej budúcnosti, jeho fantázia prežíva farbisté všemožné prípady — a pritom vážna práca zaostáva. Pravda, do práce by bolo treba viac sily vôle, ako v predstave vykresleným románom! Takíto rojčiví chlapci po týždne pradú ďalej predmet niektorého svojho obľúbeného románu (ako by si oni predstavovali pokračovanie), šepkajú nežné slová svojim hrdinom, a čas medzitým ubieha. „*Snenie je nákazou života!*“ Môžeme sa potom čudovať, keď z tohto na citlivo vymaľovaného sveta tak ťažko padne sostúpiť do kruhu práce a plnenia povinností? A keď predsa musí pracovať, vtedy to ide len tak horko-ťažko bez vôle, ako v lete na saniach. Najmä pre týchto platí upozornenie: *Transeunt et imputantur!*

Keď sa minulosť stane prítomnosťou

Prečo nesmieš svoj voľný čas premrhať nečinnosťou, alebo neužitočnými zábavami? Už ani preto nie, lebo tak čas, ako aj tuzemský život nie sú tvoje! Tieto ti len boly požičané a raz budeš musieť z nich presne zúčtovať. Kedy? Nevieš. Iba to vieš, že hockedy môže nadísť chvíľka smrti, v ktorej Boh vezme veľkú knihu a tvoja minulosť sa stane na minútu zasa prítomnosťou; — buď teda pripravený na toto účtovanie v každej chvíľke! Kedy-tedy neuškodilo by ani na toto veľké účtovanie si pomyslieť! „Ešte som od neho tak ďaleko“ — vravíš. Nuž, dobre, si ďaleko. Ale každou hodinou sa mu približuješ! A ako ďaleko si? Ktože vie? Starec *musí*,

---170---

mladý zasa *môže* umrieť. Videl som už 12, 15, 18 a 20 ročných mladíkov mŕtvych.

Za letom leto prudko sa valí,
a kto dnes ešte tvár svoju chváli,
zajtra už padá bez vlády;
hodina každá pás v čelo ryje ...

(Sládkovič.)

Tu mi prichodí na um zaujímavá myšlienka. Keby ťa vedec-lekár dôkladne preskúmal, preobracal a potom vypovedal o tebe sentenciu, že len osem dní budeš žiť. Povedz, čo by si urobil? Ako by si využil týchto osem dní? Nemusel by si z toho veľa naprávať? Mnohých odprosiť? Veľa chýb okresať so svojej duše? Mnohé hriechy smyť?

Nech je to hockto, myslím, sotva by bolo niekoho, kto by týchto osem dní lepšie nevyužil ako doteraz hocktorý týždeň svojho života. Skúsenosť, veru, dáva veľmi za pravdu porekadlu: „*Heute rot, morgen tot!*“ — „Dnes zdravý, zajtra mŕtvy!“

Prečítaj si len, ako sa Michelangelo, svetoznámy umelec XVI. storočia, ktorý vytvoril toľko čarokrásnych diel, ponosuje vo svojich starších rokoch pre stratený čas:

Beda, ach beda mi, ako ma oklamaly
cválajúce dni a zrkadlo,
ktoré tomu, kto zrie mu v oči,
rovno povie, čo je.
Pochodí ako ja, kto stále mešká, váha,
nebadane prehrnul sa nado mnou čas
a dnes-zajtra zobudím sa so šedinami.
Smútok tu už nepomôže, v melčinu
zabŕdne úmysel a dobrá rada: v päťách mi smrť.
Sťa nepriateľ k sebe
darmo prelievam všetky slzy,
niet väčšej škody, ako stratený čas.

(Preložil: Dr. Beňovský.)

---171---

Alebo prečítaj si túto istú myšlienku v krásnom podaní *Rückerta*:

Nie stille steht die Zeit, der Augenblick entschwebt,
Und, den du nicht benutzt, den hast du nicht gelebt.
Und du auch stehst nie still, der Gleiche bleibst nimmer.
Und wer nicht besser wird, ist schon geworden schlimmer.
Wer einen Tag der Welt nicht nützt, hat ihr geschadet,
Weil er versäumt, wozu ihn Gott mit Kraft begnadet.

Čas nikdy nestojí, chvíľočka utečie,
A, ak ho nevyužiješ, tak si ho neprežil.
Ani ty nestojíš nikdy ticho, rovnaký neostaneš nikdy.
A kto sa nestane lepším, ten sa už stal horším.
Kto deň sveta nezaslúži, už mu poškodil,

Pretože zmeškal, k čomu ho Boh silou omilostil.

„*Vulnerant omnes, ultima necat* — každý ich úder raní, posledný zabíja“, je napísané na istých starých hodinách. Pomysli si len: skutočne aký krátky je ľudský život! Priemerne 30 rokov sa pokladá za jednu ľudskú generáciu. Kvapka to vo veľkom oceáne času! Zo všetkých narodených detí jedna štvrtina umrie prv, ako by dosiahla 7. roku; polovica z nich sa nedožije 17. roku. Šesťdesiatročným zo sto ľudí bude len jeden, osemdesiatročným iba z každých päťsto jeden! Na svete umrie každodenne (ak aj niet vojny!) asi 120.000 ľudí; toto je na jednu hodinu 5.000 ľudí a na každú minútu 80. Premýšľaj len o tomto vážne: v každej minúte vo dne v noci umrie 80 ľudí! Hľa, takýto je krátky život. Teda smieš ho preleňovať?

Zachráň svoj čas, ako vieš! Ako smutne znejú slová múdrego *Senecu*: „Najväčšia časť života ľudí prejde tým, že činia zlé; veľká časť tým, že nečinia nič, a celý život tým, že činia iné, ako by mali.“ Ale ten žije múdro, kto si pomyslí, že v skutočnosti stále umiera. Aká to vážna myšlienka! Darmo by si ťahal nazpäť ručičku času, aj smrť ju ťahá, ale s väčšou silou... a čas beží, čoraz viac beží. Čo sme zo svojho života

---172---

doteraz prežili, to patrí už smrti. Koľko rokov máš, priateľu? Šestnásť? Vidiš, už tvojich šestnásť rokov patrí smrti. A koľko rokov ti ešte ostáva? Ktože to vie, okrem Všemohúceho! Teda práve preto sa chop každej svojej hodiny. Minulosť už nie je tvoja, budúcnosť ešte nie je; jedno máš: prítomnú chvíľku — tú využi! Teraz ešte od teba závisí, aby si v starých rokoch s radosťou mohol spomínať na svoje mladé roky, strávené v poctivej práci.

Mladíci mnoho ráz tak márnотratne premrhávajú svoj čas. Ved' ešte ho je dosť! — hovorievajú. Keď si pomyslia na veľké možnosti pred nimi stojaceho života, stávajú sa ľahkomyselnými a bezstarostnými; omamujú sa touto myšlienkou, ako keď niekto prvý raz vidí more. Hoci každé more má breh, a nech si hocako mladý — ani more tvojho života nie je nevyčerpatel'né. Dnes už za jednu sekundu môžeme zistiť rýchlosť stá a stábiliónov záchvevov atómu vo farbách, ale *samotný čas* predsa nemôžeme zmerať, lebo ten ešte aj nad to rýchlejšie ubieha. „Ale ved' už máme dnes také jemné hodinky!“ — nadhodí niekto. Nie, čas ani najpresnejšími hodinami nemožno zmerať. I tie ukazujú len, ako rýchlo ubieha čas.

Non numerantur ...

Z času vlastne naša je len prítomná sekunda, — tým lepšie ju teda využime.

Dreifach ist der Schritt der Zeit:

Zögernd kommt die Zukunft herzu,

Pfeilschnell ist das Jetzt entfolgen,

Ewig still steht die Vergangenheit.

Trojnásobný je krok času:

Váhavo prichádza budúcnosť,

Rýchlosťou šípu odletela prítomnosť,

Večne ticho tu stojí minulosť.

(Schiller.)

---173---

Hodiny nás klamú: vždy od počiatku nám ukazujú čas a dávajú nám zabudnúť, že prešlý čas sa už nikdy nenavrátí. Možno, že jedna-jediná sekunda, ktorú si dobre nevyužil, bude rozhodujúca pre celý tvoj život. Ak vicinálka, ktorou cestuješ, mešká iba minútku, už môžeš zameškať spojenie k rýchliku.

„Môj pán každé ráno stratí jednu hodinu a tú potom po celý deň nikdy nenájde“ — hovoril výstižne istý sluha o svojom pánovi, ktorý ráno leňošil v posteli.

„Žil 20 rokov“ — čítal som na náhrobnom kameni istého mladíka. „Ako krátko žil“ — hovorí ktosi pri mne. Krátko? Ale kdežeby! Ak skutočne „20 rokov žil“, totiž podľa vôle božej užíval svoj život a dobre využil každú svoju chvíľku, aj za krátke roky zaplnil veľký čas. *Non numerantur, sed ponderantur*; Boh nepočíta roky, lež kladie ich na váhu.

„Čo je tajomstvom dlhého života?“ „Ako možno dlho žiť?“ Knihy takýchto a podobných titulov ľudia chvátavo čítajú. Napokon je chvalitebná snaha ak chceme svoj tuzemský život predĺžiť. I ty urob všetko v záujme svojho zdravia. Iba na jedno nezabúdaj: i najdlhší tuzemský život uplynie veľmi skoro; teda ten činí najmúdrejšie, kto svojím mravným tuzemským životom získava si práva na večný život, na večný blažený život!

Kto myslí aj na pomínutelnosť, neporobí sprostosti, nepremárni svoj život. Kto myslí na smrť, stáva sa čoraz vážnejším. Pred tvárou smrti rozplynie sa každá sprostá márnivosť, každé lakomstvo a úzkostlivá, malicherná starosť.

Das Sterben ist die grösste Tat für jeden,
Das Sterben ist die schwerste aller Fehden;
Die grösste Tat: sie gilt dem grössten Lohne,
Der schwerste Kampf: er gilt der schönste Krone.

Smrť je pre každého najväčším skutkom,
Smrť je najťažšia zo všetkých sporov;

---174---

Najväčší skutok: platí za najväčšiu odmenu,
Najťažší zápas: patrí najkrajšej korune.

(Weiss: Lebensweisheit.)

Pri myšlienke na smrť tak rýchlo schladne aj naša ohnivá krv; z ruky si položíme pero a, pohladiac svoje spotené čelo, spytujeme sa: „Bože! Teda načo to neprestajné behanie a sháňanie; načo sú tie mnohé starosti, keď na konci tohto všetkého je hrob?“ — A tu sa uspokojivo ozve učenie Ježiša Krista o záhrobnom, večnom živote.

Myšlienka na smrť zapôsobí síce na sebeckú snaživosť, ale neomráči ľudskú prácu. *Vivit christianus ut aliquando moriturus, moritur, ut semper victurus*. Kto aj za hrobom hľadá život, ten smelo pozrie aj do očí smrti, lebo vie, že „ak aj všetko pomínie, ale hodnota čnostného života ostáva naveky — *omnia cum pereunt, est virtus sola perennis*.“

Teda tak sme my,
ako tie božie plamene,
ako tie kvety na chladnej zemi,

ako tie drahé kamene;
padajú hviezdy, aj my padneme,
vädnú tie kvety, aj my zvädneme,
a klenoty hruda kryje:
Ale tie hviezdy predsa svietily,
a pekný život tie kvety žily —
diamant v hrude nezhnije!

(Sládkovič.)

Ešte sotva vrhá večný život svoje prvé lúče a umierajúci už v celkom inom osvetlení vidí pred sebou celý svoj tuzemský život! Ach, keby len túto jednu-jedinú hroznú vetu nemusel nikto vysloviť svojimi umierajúcimi perami: „Márne som žil! Márne! Sháňal som sa za biednymi pomiteľnosťami a teraz idem s prázdnyimi rukami pred spravodlivého Sudcu.“

---175---

Mnohí už takto oplakávali svoj život v posledných chvíľach života a preklínali ľahkomyselnosť svojho mladého veku, ale ešte ani jedného takého som nenašiel, kto by bol obanoval, že v živote bol poslušný, zbožný syn svojho Boha-Stvoriteľa.

Ars longa, vita brevis

Nie každé príslovie býva prilievavé, ale toto príslovie starých — „*ars longa, vita brevis — veľa načiť vedieť a život je krátky*“ — je nesporne pravdivé. Ba, so dňa na deň má viac pravdy; ak primeraná doba ľudského života sa očividome ani neskracuje, ale ríša rozumu so dňa na deň sa rozširuje v úžasných rozmeroch. Stále viac a viac bude toho, čo treba vedieť a na čo krátky obsah tuzemského života nepostačuje.

„Ale keď sa tak mnohému nemôžeme naučiť, teda najmúdrejšie je nič sa neučiť“ — ozve sa s radosťou Janko Lenivý.

Počkaj že len! Práve naopak! Práve preto, že taký neprehľadný poklad čaká na vydolovanie, zručne a múdro uži času a využi každú jeho minútku. Veľmi veľa môže vykonať aj v krátkych rokoch tuzemského života ten, kto vie s časom dobre hospodáriť.

Pomysli si len, na koľko štvrtíhodín a desaťminút hovoria ľudia: „Nuž, len na taký čas nie je hodno nič začínať!“ Keby však predsa niečo boli začali, koľko cenných hodín, dní, ba týždňov by takto len za jeden rok získali. A ešte za celý život! Takto však bez úžitku nechávajú utonúť tie štvrtíhodinky v mori nečinnosti. Nikto nevie, koľko času má v živote k dispozícii, ale práve preto nech nás táto myšlienka čím viac povzbudzuje, aby sme svoj čas dobre využili. Pravdu má *Goethe*: „Es ist besser, das geringste Ding von der Welt zu tun, als eine halbe Stunde für gering halten.“

O ktoromsi spisovateľovi som čítal, že jeho manželka pravidelne štvrt' hodiny meškala s prípravou

---176---

raňajok, a on cez tieto štvrtíhodiny napísal jednu knihu. — „Čas sú peniaze.“ S malými, drobnými peniazmi sotva si môžeme čo začať, ale preto ich — pravda — neodhadzujeme. Možno ich uložiť do

sporiteľne. Ani málo, ani zlomok času nesmieme premrhať, ale zručne ho musíme využiť. Pravda, na využitie najmenších časových zlomkov, päť-desiatminútových časových odrobiniek potrebujeme nielen múdrosti, ale zasa aj pevnú vôľu! Na to však netreba pevnej vôle, aby si niektorý študent v septembri zaumienil, že počnúc budúcim májom bude „skutočne usilovný chlapec“.

Každý svoj úlomok času teda využi. Obráť ho napr. na učenie sa cudzej reči; uvidíš, ako pokročíš za niekoľko mesiacov aj štvrt hodinovým denným štúdiom.

Za tieto drobné chvíľky ľahko môžeš konať také práce, na ktoré netreba väčšej pozornosti a ktoré nevyžadujú dlhšej prípravy, napr. písanie listu, nakoncipovanú úlohu si odpísať, poznámky si usporiadať atď. Veľkomestskí chlapci, ktorí musia dlho cestovať električkou, môžu si veľa času zachrániť, ak niečo ľahšieho čítajú. Ba, koho nevyrušuje ulica, ešte aj vážnejšie môže tento čas využiť. Sám častejšie vídavam mladíkov-vysokoškolákov na električkách, ako sa učia anatómiu, talianske slovká, alebo matematiku. Správne! Veľa možno takto zo štvrt hodín zachrániť, čo by sa inak stratilo.

„Quiet, non otio“

Pravda, aj odpočívať, okriať treba a vypriahnuť sa z práce. Stále napnutý luk stratí svoju pružnosť, napínavú silu. Odpočinok nech je však čerpaním sily a nie lenivosťou! *Iba ten odpočíva, kto predtým pracoval. Kto bez predbežnej práce „odpočíva“, ten kradne deň.*

Rimania nadpisovali nad vchodom svojho letoviska: „*Quiet, non otio* — pre odpočinok, nie pre nečinnosť.“ Odpočinok a záhaľka sú dva navzájom sa vylučujúce

---177---

pojmy. Nech ti teda odpočinok neznačí nikdy úplnú nečinnosť. Čímkoľvek, ale vždy sa zamestnaj! Nemusíš sa práve učiť, ale zato nejaké zamestnanie si vždy nájdi!

Vôbec nezazlievam, keď vo veľkých prázdninách dáš pokoj stereometrii a trigonometrii, necháš spať starého Thukydidu a Euripida, Tacitu a Salustia. Ale, prečítaj si len, čo hovorí nemecký básnik:

Man kann im Ruh' doch etwas tun.
Man kann im Tun doch etwas ruh'n.

I odpočinok nech je prácou
A práca niekedy odpočinkom.

(Logau.)

Možno, že nebývaš v peknom hornatom kraji, a predsa, aj na takýchto miestach môžeš konať milé výlety, ktoré nielen tvoje telesné sily otužujú, lež aj dušu občerstvujú. Ak si v dobre vedenej čate HM (prizvukujem: *v dobre vedenej!*), jej letné táborenie má jedinečné hodnoty pre strávenie jednej časti svojich prázdnin. Zapodievaj sa nejakou ručnou prácou, zručnosťou atď. Teda prechádzka, výlety, ručná práca, čítanie — toto všetko je výborným odpočinkom v prázdninách.

Čokoľvek rob, *len sa nenuď!*

Teraz ti tu, priateľu, dokážem zaujímavú vetu: nuda nie je len nebezpečenstvom duše, lež aj tela; povalač-stvo ľahšie načne zdravie ako práca. Kto sa teda nudí, skrakuje si život. — Nuž toto si, pravda,

ani len nemyslel. „Veď práve v záhaľke si šetríme sily“ — vravíš. Dávaj však len pozor. Kto sa nudí, hneď začne zívvať. Kedy sa nám zívva? Keď sa krv nemôže pľúcami voľne prelievať. Následkom nudy teda srdce a krvné cievy nepracujú v náležitej miere. Ak záhaľka trvá dlho, v krvnom obehú nastávajú poruchy, zažívacie ústroje ochabnú; v dôsledku tohto zasa zjavia sa prí-

---178---

znaky oslablosti, chudokrvnosti, — slovom v riadnom chode nášho života nastávajú poruchy.

A potom, pozri len, kedy spáchajú ľudia najviac zla, hriechu, zvady a vraždy? Vo svojom voľnom čase a nie počas práce!

I ty si už mohol častejšie skúsiť, že počas školského roku, keď si po krky zavalený prácou, oveľa ľahšie ti je dušu ochrániť od každej zlej myšlienky, ako v prázdninách, keď nemáš súrnejšiu prácu. Nemčina má na výraz „lenivý“ a „hnilý“ to isté slovo; oboje je „faul“. Ako by chcela vyjadriť: kto leňoší, toho duša nezachraniteľne začína sa kaziť, hniť. „*Never to be doing nothing*“, bolo výrazným heslom *Waltera Scotta*, „nikdy nebyť bez práce!“

Každý študent dychtivo očakáva veľké prázdniny, a tí, ktorí za desať mesiacov aj vážne pracovali, veru, zaslúžia si ich! Po mnohom študovaní netreba sa učiť, možno dlhšie spať, ale už nijako nie vyvaľovať sa v posteli! Leňošiť môže totiž len telo; duša vždy pracuje a plodí myšlienky. Ak nerodí dobré semeno, vtedy trnie, plevel a lopúch. Duša človeka neustále pracuje ako mlyn. Ak nasypeš dobré zrno, rozomelie ho na bielu múku; keď nenasypeš nič (čiže leňošíš), melie seba samu.

Nikdy nezabúdaj na výbornú radu sv. *Hieronyma*, ktorou poslúžil mladému Nepotiánovi: „*Semper te diabolus occupatum inveniat* — zlý púkušíteľ nech ťa nájde vždy v práci“, a vtedy sa nemáš čoho obávať.

Keď v záhrade rastie len jednoduchá tráva, tam sa bodľač a plevel dosť ťažko zakorení; ale tým ľahšie vyrastie z takej pôdy, kde nerastie vôbec nič. Ak teda v prázdninách „nič nerobiš“, aj v tvojej duši sa zjaví bodľač a skaza.

Ale prázdniny sú aj veľkou zaťažkavacou skúškou nábožného smýšľania. Teraz sa ukáže, nakoľko je vážna zbožnosť tvojej duše. Cez školský rok — chcejúc-nechcejúc — musíš sa zúčastňovať na povinnej študentskej bohoslužbe, na spoločnej spovedi atď. Teraz

---179---

ťa však nikto nesúri, ani nekontroluje. Ak toto zanedbáš, nie si charakterným mladíkom.

Hľa, aj prázdniny sú cennou dobou, hoci sa aj pozdáva, že vtedy sa neučíš. Toto je len zdanie. I na jeseň sa pozdáva, že strom nepracuje, hoci vtedy si zbiera sily, potrebné na budúce jarné pučanie. I prázdniny sú takýmto sbieraním energie pre prácu nasledujúceho školského roku.

Čo je najťažšie na svete?

Všetci sa chutne usmievame, keď nám prídu do rúk staré mapy. Vtedy, pravda, ešte obrovské plochy neznámej zeme boly nepreskúmané. Na tieto časti kresliči máp s úžasnou spokojnosťou len toľkoto napísali: „*Hic sunt leones!* — Tu sú levy!“

Veru, veľa študentov je, ktorí výborne odrecitujú všetky vzácne kovy, ktoré kopú v baniach Rocky Mountainu; akí divosi žijú v pralesoch Konga — ale sotva poznajú vo vlastnej duši sa skrývajúce hodnoty a o tom ani zdanía nemajú, aké divé náruživosti pustošia v ich vlastnej duši.

Už pohanský *Pytagoras* dôrazne kládol na srdce svojim učeníkom, aby si denne dva razy (predpoludním a popoludní) položili tieto tri otázky: „Čo som urobil? Ako som urobil? Či som urobil všetko, čo som mal?“ *Sextius* takto si podával každý večer otázky: „Ktoré svoje bolesti si liečil v sebe? Ktoré chyby si premohol? V čom si sa stal lepším?“ Pohanský *Seneca* píše takto: „Mojím zvykom je každodenne sa spytovať sám seba. Keď večer zhasneme svetlo, v myšlienkach prebehnem celý deň a každé svoje slovo i skutok postavím na vážky.“

Iba ten vie sebe rozkazovať, iba ten je pánom sám sebe, kto sa pozná. Rušňovodič iba vtedy je pánom svojho stroja, ak ho do poslednej skrutki pozná, ak vie, koľko napätia vydrží kotol, ako má so záklopkami zaobchádzať atď.

---180---

Ale vieš, prečo sa ľudia neradi pozerajú do vlastnej svojej duše? Boja sa pohľadu na množstvo chýb, slabostí, sebeckosti a neláskavosti. Azda už aj ty si bol v podobnej situácii. Činil si a hovoril si také, za čo ťa ľudia pochválili. Keby si sa však bol úprimne zamyslel, videl by si, že si to hovoril z márnivosti, ono zasa zo sebeckosti urobil, alebo z hlavatosti neurobil, kto nepozná svoju dušu, ochotne zvalí všetko na iného „Márne, nemám šťastia!“ — hovorí niektorý chlapec po nedostatočnej. Keby však bol úprimný, povedal by: nemám usilovnosti! — „Doma ma zaves trápia!“ — hovorí iný, hoci by mal povedať takto: Inokedy nebudem taký odporný a vrtošný. Nad delfským chrámom nie nadarmo bolo napísané upozornenie: γῶθι σεαυτόν ... „Spoznaj sám seba!“

Gréckeho mudrca *Thalesa* boli sa raz pýtali, čo je najťažšie na svete. Mudrc odpovedal takto: „Najťažšie je sám seba poznať, najľahšie zasa iných haniť.“

Sám seba spoznať je ťažká, ale neodpušiteľná úloha! Dávaj si teda častejšie takéto otázky: Aká je vlastne moja prirodzenosť? Aké túžby, sily a snahy sa hlásia vo mne? Iným sa takéto kniha, takéto spev a muzika páči; mne ktorá? jemná alebo energická? Vážna alebo veselá? Iní sú v spoločnosti takí a takí; ja zasa aký? Bojzlivý? Neobratný? Čím sa najradšej zapodievam? Hodno na to toľko času i peňazí míňať? Na čo ma stvoril Boh? Veď on každému predpísal iný cieľ — mne aký? Akú zvláštnu silu a sklony zaštepil do mňa? Na čo mám najviac vôle? Čo sa mi vždy najviac darí? Aké čnosti a dobré vlastnosti mám? Len tak málo? Hoci len odo mňa závisí, aby som ich mal viac! Koľko chýb mám? Tak veľa? Hoci zasa len odo mňa závisí, aby ich bolo menej atď.

Povedz mi, kto ti imponuje, za koho sa oduševňuješ, a ja ti poviem, kto si! Ak bohatého obdivuješ, si hmotárskeho smýšľania. Ak sa vždy len okolo vysoko postavených osôb krútiš, si ctižiadostivý. Ak je tvojím ideálom

---181---

lom poctivý človek, i sám si tým. Hľa, ten mladík, ktorý si s času na čas postaví takéto otázky, pomaly, za roky bude na čistom sám so sebou, so svojím poslaním, a po matúre nebude mu ťažká ani správna voľba povolania.

All right?

Na veľkých oceánskych parníkoch, keď zaľahne súmrak a cestujúci poberajú sa na odpočinok, bystrooký námorník vylezie na sťažň a keď jeho skúmané oči prebehly po zrkadle nedohľadného mora, pomalým, tiahlym hlasom zvolá: „*All right* — všetko je v poriadku“, spokojne sa môžete poberať na nočný odpočinok. Takémuto skúmanému pohľadu venuj aj ty, priateľu, každý večer sopár minút pri spytovaní svedomia.

Každý prístroj, v ktorom chceme nashromaždiť elektrinu, načim najprv izolovať, lebo inak sa elektrický prúd stratí. I dušu treba izolovať pred vlnami dojmov, ktoré sa krížom-krážom víria vo svete, a každého večera zamyslieť sa a zasvietiť do svojej duše. Kde nesvieti slnko, tam bujnejú divé huby a stonohé červy. Teda prv, než by si šiel na nočný odpočinok, v polovici svojej večernej modlitby zastaň, prebehni v myšlienke celým dňom a polož si otázku: All right? Je všetko v poriadku? Čo som urobil dnes? Čo som zameškal z toho, čo som mal urobiť? Vykonal som všetko dobre? A keď zbadáš, že si, veru, v tom alebo onom chyboval, meškal, spáchal hriech, pozdvihni svoj zrak k Ježišovi, na kríži visiacemu: Pane, chybil som! Odpusť mi. Zajtra to nebude tak!

Benjamin Franklin, veľký syn Severnej Ameriky, vynálezca hromosvodu, výbornou vážnosťou sa snažil vykoreniť zo svojej duše každú malú chybu, Veľmi dobre vedel, akú silu majú maličkosti nad nami a preto si zhotovil malú tabuľku, na ktorej si každý večer kontroloval svoje skutky toho-ktorého dňa; tešil sa zo svojich úspechov a oplakával chyby. V trinástich bodoch

---182---

shrnuť čnosti, v ktorých sa potom každý večer kontroloval. Boly to: miernosť, mlčanlivosť (vyhýbať zbytočným rečiam), poriadok, odhodlanosť, sporivosť, usilovnosť, úprimnosť, spravodlivosť, ovládanie sa, čistota, duševný pokoj, cudnosť a pokora.

„Tak som si želal žiť — píše o sebe, — že sa nikdy nijakej chyby nedopustím. Zaumienil som si, že sa budem boriť proti každej slabosti... Keďže som vedel, alebo aspoň si myslel, že viem, čo je dobré a čo zlé, nemohol som si predstaviť, prečo by som nemohol vždy dobre činiť a vystríhať sa zlého.“ *

Bol veľmi prísny voči sebe; každodenne malými krížikmi si zaznačoval do tabuľky, keď sa proti niektorej čnosti previnil. Jeho týždenný prehľad bol napr. takýto:

	Nedeľa	Pondelok	Utorok	Streda	Štvrtok	Piatok	Sobota
Miernosť							
Mlčanlivosť	+	+			+		
Poriadok	++	+	+		+	+	+
Odhodlanosť					+	+	
Sporivosť		+				+	
Usilovnosť			+				
Atd.							

Či by si nevedel aj ty po niekoľko rokov uskutočňovať tento výborný prostriedok vedomej samovýchovy? Ak by si toto tabuľkové kontrolovanie pokladal hádam za únavné, aspoň k večernej modlitbe spojené *denné spytovanie svedomia nikdy nezameškaj!*

Keď prezidenta Spojených štátov severoamerických pochovávajú, v chvíľke pohrebu všetko zastane na päť

---183---

minút. Rušné obchody zavrú, uháňajúce vlaky na voľnej trati, ľudia zas na uliciach zastanú... Na päť minút všetko stíchnie, aby pripamätalo veľkú udalosť. Už aj vychovávanie vlastnej svojej duše je natoľko dôležitou úlohou, aby si si večer na niekoľko minút rozkázal ticho; uzavri sa od vonkajšieho sveta a vážne spytuj svoje svedomie.

Pravda, buď k sebe neúprosne úprimný; totiž nikoho tak ľahko neoklameme ako sami seba. Teda, čo uzrieš v hĺbke svojej duše?

Veru, často veľa prekvapujúceho. Ak sa odvážiš byť úprimný sám sebe, často sa budeš musieť tak priznávať, ako to činil *Franklin* po vážnom spytovaní svedomia. „S úžasom som videl, že mám oveľa viac chýb, ako by som si bol myslel; ale mal som aspoň to zadosťučinenie, že ich počet sa čoraz zužoval. Veru, veľa rás som upadol do pokušenia, aby som to (každodenné spytovanie svedomia) nechal tak; zdalo sa, ako by takáto svedomitá presnosť, ktorú som si od seba požadoval, bola malichernosťou vo veciach mravných. Predsa som pokračoval v tomto cvičení. A keď som aj nikdy nedospel k úplnej dokonalosti, za ktorú som s takou oduševnenosťou horlil, ale zostával som od nej veľmi ďaleko, predsa svojou snahou každým spôsobom som sa stal lepším a blaženejším človekom, ako by som sa ináč i tak bol stal.“

I ty si mohol napr. sám na sebe zbadať, že na základe svojej prirodzenosti rýchlo vzplanieš na hnev, alebo si náklonný na lenivosť, lož, citlivosť, labužníctvo, vysmievanie iných atď. Teraz sa už neponosuj, ako to robia mnohí: „Nuž, márne! Toto je už raz tak! Toto je moja prirodzenosť. Na tomto sa nedá už nič meniť!“

Počkaj len! Veď práve tu sa začína práca výchovy. Je pravda, prirodzenosť nemožno utuľtať, násilím umŕtviť, ale áno, možno ju urobiť vznešenou, pozdvihnúť ju, čiže vychovávať. Možno sa v takých čnostiach cvičiť, ktoré sú v protive s našimi chybami a takto

---184---

zrobíme poriadok medzi našimi neusporiadanými, pudovými sklonmi.

Zachovaj určitý poriadok aj vo vychovávaní svojej duše; predovšetkým bor sa proti takým chybám, ktorých sa dopúšťaš s úplne slobodnou vôľou a jasným rozumom, proti hlasnému ohradzovaniu sa svojho svedomia. Keď si s týmto v poriadku, potom proti menším nepozornostiam a prenáhlenostiam, a keď si sa aj tuná úspešne boril, vtedy proti drobným nedokonalostiam.

Kto nevie sám nad sebou panovať, ešte nie je celým charakterom. Ale i to je jasné, že na sebaovládanie potrebné je predovšetkým sebaspoznanie. Koľko napätia vydrží kotel? Koľko kuriva spotrebuje? Kde sa už vydral stroj? Kde ho treba najviac mazať? — pravda, na tieto otázky vie iba ten strojník odpovedať, ktorý dôkladne pozná svoj stroj. Teda veľmi rádím, aby si nielen na túto otázku hľadal odpoveď: „Ktorých hriechov som sa dnes dopustil?“ (ved' — chvalabohu — veľa mladíkov žije po dlhé mesiace bez väčšieho

hriechu), ale podaj si aj takéto otázky: „Ako som sa mohol stať takým zbabelým, že v bojazlivosti o malý posmešný úsmev zaprel som tú alebo onú svoju vznešenú zásadu? Ako som mohol byť taký nešetrný, že kvôli iným som bol ochotný o svojom priateľovi urážlivo sa zmieňovať? Čo dobrého som mohol dnes vykonať, a predsa som to zameškal? V čom som mohol byť milší, úslužnejší, presnejší, sebazapieravejší a uznanelivejší? Pracoval som niečo na rozširovaní kráľovstva božieho (alebo vo svojej duši, alebo v dušiach iných)?“ atď. Niektoré z týchto nie sú ani hriechom, ale sú také nedokonalosti, ktoré ti ľahko môžu dušu zohaviť.

Len sa neboj sostúpiť do hĺbky svojej duše, aj keby sa v nej zjavil odporný krdel' stonohých červov. Čím častejšie zasvietiš na ne reflektorom sebaskúmania, tým rýchlejšie sa zničia.

---185---

Správne, denné spytovanie svedomia nespočíva len v tom, že skúmame skutky predošlého dňa, ale pri každej chybe snažíme sa odhaliť aj *príčinu*. Nielen zistím zlo, lež snažím sa aj na túto otázku zodpovedať: Čože mohlo byť príčinou, že som v tomto prípade zaprel svoje lepšie presvedčenie? Teda zistiť koreň a položiť naň sekeru.

A vtedy prídeš na zaujímavé objavy. „Dnes sa ma tak veľa ráz zmocnil hnev.“ Prečo? Raz, že mi pri obede nechutnalo niečo a predsa som to musel zjesť. Potom ma zasa pri popoludňajších hrách vyrušovali, aby som sa už išiel učiť; napokon nenašiel som slovníčkový sošit a márne som si všetko rozhádzal. — Čože oľutuješ v tomto prípade? A čo si zaumieniš, na čo si dáš pozor? To, že si sa hneval? Kdežeby! Ale že *si rozmazaný a miluješ pohodlie*. Toto je koreňom chyby; tento treba vyhubiť.

„Dnes som sa veľa hneval.“ Prečo? Ktorýsi kamarát prezradil u nás, že som zle odpovedal z algebry; potom na ulici nejaký učeň sa mi posmieval. — Čože oľutuješ? Že si sa hneval? Nie! Ale, že *si lenivý a sebecký!*

A takto ďalej so všetkými svojimi chybami. Vždy prísť na príčinu, na koreň!

U niektorých chlapcov je zlé, že vývin charakteru nejde len tak raz-dva. Toho by bol ešte schopný, aby s veľkým vmachom sa rozhodol: „Nuž, odo dneška budem charakterný!“ Ale na tú drobnú, malú, neustálu a jednoduchú prácu, ktorú vyžaduje vytváranie charakteru, sa nepodujíma.

Hoci tu nepomôže nijaké veľké rozhodnutie, iba každodenne dosiahnutý malý úspech.

Ešte úspešnejším urobíš svoje spytovanie svedomia, ak zistiac koreň svojich chýb, vyberieš si najväčšiu chybu a po niekoľko mesiacov najmä proti tejto sa boríš.

---186---

Najdôležitejšou úlohou je zistiť: *ktorá je tvoja najväčšia chyba?*

Pamätáš sa, čo zvolal Goliát židovskému taboru: „Vyberte si jedného chlapa a ten nech príde so mnou na súboj. Ak ma premôže, budeme vašimi poddanými, ale ak ja zvíťazím, vy budete našimi otrokmi.“ — Nuž, takýmto Goliátom je aj tvoja hlavná chyba. Len tú vedz premôcť! Ostatné sa už potom stiahnu.

Každý mladík má nejakú hlavnú chybu, z ktorej pochádza jeho slabosť. Jeden je veľmi ohnivej prirodzenosti, iný zasa ľahko luhá (alebo len „zveličuje“, „valí“), kým tretí je úžasne pohodlný a lenivý, napokon štvrtý veľmi náklonný na smyselnosť atď.

Nuž tuná sa chop nápravy! Vypovedať boj proti svojej hlavnej chybe! Ale tvrdý! Neúprosný! Každé ráno vo svojej modlitbe zastaň na chvíľku a — keď napríklad proti hnevu sa musíš boriť — celkom v rozhodnej forme si premysli (pravda, postačí na to niekoľko sekúnd), kedy sa dnes môžeš ocitnúť v takej situácii, v ktorej sa ťa zmocní hnev (v škole, v prestávke, pri hrách, doma medzi bratmi a sestrami). Teraz si pevne zaumieniš: „Hocičo bude, ale dnes vytrvám bez hrubosti a prenáhlenosti. Bože, pomôž mi v tom!“ Cez deň usiluješ sa niekoľko ráz obnoviť si toto svoje vznešené rozhodnutie. Večer potom pri modlitbe sa spytuješ: v akej miere sa to podarilo splniť? Nepodarilo sa? — Zajtra budem presnejší! — Podarilo sa? — s radosťou sa poďakuješ Pánu Ježišovi.

V niektorých kláštoroch je vo zvyku aj vzájomné spytovanie svedomia. Rehoľníci sa v určený deň sídu a každý z nich rozpovie, čo za chyby zbadal na inom. Tento nepopierateľný dobrý prostriedok seba výchovy môžeš aj ty použiť, ak máš dôverného priateľa. Ostré oči iných aj tam vedia na nás objaviť škvrnu, kde naša sebaláska ukazuje prípadne všetko snehobielym. Len sa teš, ak máš takého dobrého priateľa, ktorý ťa s úprimnou láskou upozorňuje na chyby.

---187---

Pri nohách Pánových

Táto knižka blíži sa už ku koncu a akiste sa čuduješ, že keď som už všetky svoje myšlienky povedal o vytváraní charakteru, nechal som celkom na koniec spomenutie najdôležitejšieho prostriedku výchovy charakteru: *nasledovanie Ježiša Krista, nedosiahnuteľného vzoru každého ľudského charakteru.*

Mýlil by si sa, keby si si myslel, že toto som nechal úplne na koniec. Potreba lásky božej, odporúčanie hlboko náboženského života žiari za každým riadkom tejto knihy. Ale obšírnejšie som o tomto tuná preto nepísal, lebo po „Charakternom mladíkovi“ nasledujú ďalšie dve knihy: „S otvorenými očami v Božej prírode“ a „Nábožný mladík“, ktoré sa zaoberajú výlučne pomerom Boha a duše mladíka.

Inak aj z každého riadku tejto knihy si mohol vycítiť, že utvoriť si správne životné zásady a tých sa pridržovať, čiže byť „charakterným“ je najľahšie na podklade náboženskom. V tejto knihe si mohol neustále čítať, aby si si vyvolil určitý smer, životnú zásadu, cieľ, svetonáhľad a tých sa potom pridriavaj. Toto je smerom môjho života a ani moje čítania, ani priatelia a navštívenia ma od neho neodvrátia! Viem, že pekný, blažený život budem mať iba vtedy, keď podľa slov sv. Pavla stanem sa „*vincetus Christi*“, čiže keď svoju vôľu pripútam ku Kristovi.

Áno, pevným charakterom iba ten môže byť, kto vyrastá z Boha a na ňom stavia celý svoj život. O takomto platia krásne slová *Arndtove*:

Vor Menschen ein Adler, vor Gott ein Wurm,
So stehs du fest im Lebenssturm.
Nur wer vor Gott sich fühlet klein,
Kann vor den Menschen mächtig sein.

Pred človekom si orlom, pred Bohom červom,
Tak stojíš pevne v búrkach života.

---188---

Len ten, kto pred Bohom cíti sa byť malým,
Môže byť pred človekom mohutným.

Najmocnejším krídlom vôle je modlitba a napomáhateľom vyformovania charakteru je skutočný nábožný život, lebo veď nikde nenájdeme také vznešené a pevné vyznačenie cieľa a toľko povzbudenie na samovýchovu, ako už v prvých riadkoch katechizmu: „Preto sme na zemi, aby sme Boha poznali, milovali, Jemu slúžili a tak spasení boli.“

Po ceste charakteru o toľko napreduješ, v akej miere sa ti so dňa na deň podarí čoraz viac pripodobniť svoju dušu k vznešenému ideálu každého charakteru: k Pánu Ježišovi.

Gaudeamus igitur ...

„*Gaudeamus igitur, iuvenes dum sumus* — tešme sa, dokiaľ sme mladí!“ — znie stará študentská pieseň. A je pravdivá. Čistá radosť je aj prostriedkom upevnenia vôle. Je prameňom energie, odháňateľom hriechu. Čo s chuťou konáš, ide veľmi ľahko:

Lust und Lieb' zu einem Ding
Machen alle Müh' gering.

Vôľa a láska k dielu
Všetky ťažkosti znižujú.

Radosť je slnečnou žiarou; zo slnečnej žiare pučí zasa životná radosť. Ale slnečné lúče odoženú pleseň, hnieť a ťažký vzduch; vznešená radosť nepripúšťa k slovu podradné pudy, ktoré zvädzajú k hriechom.

Iba na jedno si dávaj pozor, priateľu: na to, čo pokladáš za radosť. Čudné je, ako sa názor ľudí v tomto ohľade rozchádza! Sú, ktorým radosťou je opojenie sa vínom, nafajčená kaviareň, neprestajné lumpovanie, okrádanie času, korzovanie, nemiestne vyblákovanie atď. Ale o tebe viem, že máš iný vkus. Pre teba je

---189---

radosťou les, ozývajúci sa vtáčím spevom, kvetinami zaváňajúca lúka, statočne vykonaná povinnosť a po nej bezstarostná zábava, a všetky tie drobné-malé príležitosti, ktorými — ako pestrými kvetinami lúka — je aj život mladíkov popretkávaný, ale z ktorých vysiť med drobných, malých radosí je práve jedným z najkrajších úloh životného umenia.

Skutočne dobrá nálada môže prameniť iba z čistého svedomia. Koho svedomie za hocičo znepokojuje, márne si nanucuje dobrú náladu. Kto by v hriechu hľadal svoju radosť, nech si prečíta nápis na náhrobnom kameni istého študenta v bolognanskom cintoríne: „*O quam fragilis, nosce teipsum, ruit voluptas* — nauč sa, ako pominuteľnou je každá rozkoš.“

S takou mládežou, korej imponuje opilstvo, neprestajné zábavy, mrhanie peňazí a okrádanie času, — nebudeme sa môcť pričiniť o dôkladné a dokonalé vybudovanie našej vlasti! Pohanský *Seneca* vyčítavo ustaľuje, že v jeho dobe sú ľudia, ktorí zamieňajú povinnosti noci a dňa, a svoje oči, obťažované opilstvom predošlého dňa, neotvorí skôr ako sa priblíži noc: „*Sunt, qui officia lucis noctisque perverterint, nec ante didu-cant oculos hesterna graves crapula, quam adpetere nox coepit.*“ (Epist. mor. 205.) Nevie, či

by nemohol toto povedať aj o mnohých dnešných mladíkoch! — Hádám aj náš *Hviezdoslav* myslel na to, keď napísal:

Boh, ktorý dal ti vzrásť tak telom,
na duchu tak ti požehnal,
On iste vtedy za tým bral sa cieľom:
by zaľúbenia v tebe mal,
odhrnúc súdbu, po večnosti métu
ťa vytešeným zrakom sprevádzal...
I neblúd ďalej! Nerob radosť svetu
a Bohu nespôsobuj žiaľ!

Veľmi veľa skutočnej, čistej radosti, vznešeného oduševnenia, mnoho drahého času a inými krvopotne

---190---

zarobené peniaze premrhávajú tí poľutovaniahodní mladíci, ktorí študijné roky prejdú v samých zábavách. Kto by vedel povedať, koľkí nádejní mladíci prepili svoje nadanie ľahčíkárstvami za vysokoškolských štúdií! Že pijatyke holdujúci mladík bezpodmienečne aj morálne klesne, na to poukázal sv. *Hieroným*, keď bol napísal: „*Vinum et adolescentia duplex incendium voluptatis*“ (Epist. ad Eust.), „víno a mladosť dvojnásobne vybičujú túžbu po rozkošiach.“ Preto napísal *Salvianus* na náhrobný kameň niekdajšej mohutnej rímskej ríše: „*Sola nos morum nostrorum vitia vicerunt*“ (De gubernatione mundi 1. 7. c. 23.), „príčinou nášho pádu bola len nemravnosť!“

Nerozumej mu nesprávne! Nechcem, aby si bol mrzutý a znechutený. Kdežeby! Buď veselý, plesajúci a usmievavý mladík, len nie ľahkomyselný, ľahčíkársky a neprestajne sa zabávajúci, bezcenný fičúr! Nevravím, aby si bol opovážlivý a hľadal nebezpečenstvo. Ale ani to nechcem, aby si naľakano začal hvízdať, keď ostaneš sám v tmavej izbe. Nechcem, aby si bol akrobatom, ale teším sa, keď sa bystro miháš vo vode. Nehovorím ti, aby si so zachmúrenou tvárou chodieval hore-dolu, ale želám si, ak sa usmievaš, aby si sa mohol usmievať vždy z čistého srdca.

Teším sa z dobre naladených, veselých chlapcov a obávam sa vždy, keď sa stretnem so zamračenými, nečinnými a predčasne starými mladíkmi. V kúte učupení, smutní chlapci majú alebo telo, alebo dušu chorú. Buď teda vždy dobre naladeným mladíkom, s veselým úsmevom na tvári a so spevavým srdcom. Z pozornosti voči iným možno si navonok nanútiť dobrú náladu aj vtedy, keď ti zvnútra srdce krváca, — toto už nie je obyčajná sila vôle. Ale ešte viac je, ak si vieš vnútornú radosť a pokoj rozkázať i vtedy, keby si sa zarmucoval. Zarmucovať sa? Nie! To nedovolím! Zármutok nie je mojím životným elementom. Napokon musím mať toľko energie, aby som barometer dnešného dňa — aké po-

---191---

časie má byť v mojej duši — sám si napravil! Ale zarmucovať sa nebudem nikdy!

Nikdy? A keď som urobil zlé? Keď som spáchal hriech? Keď cítim ľútosť pred spoveďou? Ani to nebude výlučne zármuikom, lebo z tohto by nepučal život. Nebude to ani bezmocné stenanie, ale už i moje slzy ľútosti budú popretkávané dúhovými lúčmi radostného, nového, vznešenejšieho a lepšieho života.

Mladosť moja, vráť sa ešte na slovo ...

Zaujímavé je, že dospelí na nič tak radi nespomínajú, ako na svoju mladosť. Dospelí, vážni ľudia zaraz sú dojatí, len čo padne slovko o ich mladosti.

Co je príčinou tohto? Iba to, že mladé roky sú najkrajším obdobím ľudského života. Zpomedi ročných období najmilšia je jar, doba vývoja a rozkvetu; mladosť je zasa jarou života. Pozri na vzrastajúci strom, ako sa v ňom napínajú pučiace energie vzrastu a zdravia! Pred dušou mladíkovou so dňa na deň odhaľujú sa novšie a novšie oblasti veľkého sveta; jeho predstava je svieža, pamäť bystrá, teší sa z prítomnosti a neúnavne si pradie pestrý obraz svojej budúcnosti. Skutočný, životom prekypujúci strom v májovom rozkvitnutí.

Ale pekná je mladosť aj preto, že jej neporušenej duše nedotkly sa ešte tisíce starosti života. „Kdežby som nemal starosti! — zvolá na toto ktosi. — Matematické príklady, slovenská kompozícia ... !“ Ach, priateľu, keby si v živote mal iba toľketo starosti! Ale dobre je to takto. Máš právo, aby tvoje mladé roky nebol strpčované inými starosťami.

Pod bezstarostnou mládežou nemyslím však bezmyšlienkovitú! Bohužiaľ, sú mnohí, ktorí bezstarostnosť pokladajú za jedno s bezmyšlienkovitosťou! Toto sú tí, ktorí nevyužívajú dobre svoju mladosť a ľahkomyselným márnením premrhajú nikdy sa nevracajúce roky. Kto však svoju mladosť nevyužíva podľa plánov božích (totiž, aby bola prípravou na mužný vek), toho mladosť

---192---

je len nejasný sen na úsvite života, za ktorým prichádza v mužskom veku trpké prebudenie sa. Maj v pamäti, že „ako kvet alebo víchrica, tak rýchlo minie sa naša mladosť — *ut flos vel ventus, sic transit nostra iuventus.*“

Dobre viem: „i svätý padne sedem ráz denne“, a veru, aj mladíci padávajú v mravnom živote. Smutný, ale ľudský osud; ale toto nie je ešte skazená mládež. Iba o charakter toho mám obavy, kto voči každej zlej náklonnosti, ktorá v nás prebýva, ustupuje zbabelým a nemohúcim zrieka vaní m sa; kto vie o sebe, akú nedokonalú dušu má, ale toto ho netrápi; kto samovýchovu neponíma vážne. Mojm ideálom je „charakterný mladík“. Taký mladík, ktorý vie sústrediť svoju silu vôle, ktorý vie rozkazovať svojim smyslom a vie premôcť zbabelosť a mäkkosť. Taký mladík, ktorý si vie hodnotiť svoju jediná a nesmrteľnú dušu a vie sa borit za jej čistotu. Kto vzdeláva svoj rozum i svoju dušu, a aj po mnohých učeniach vie sa s jasnou dušou usmievať. *Mojím ideálom je mladík, ktorý — keď sa učí — je najusilovnejší; keď sa modlí, je najvrúcnejší; keď sa hrá: vtedy je najveselší.*

Ty akým chceš byť?

Čím chceš byť?

Čím chceš byť? Prvú chvíľku si hádam myslíš, že sa zaujímam o voľbu tvojho povolania. Ale nie. Nepýtam sa ťa, či budeš lekárom alebo obchodníkom, inžinierom alebo kňazom, advokátom alebo remeselníkom. Hocikam pôjdeš, hocikam ťa zavedie vôľa, povolanie, okolnosti — pre spoločenstvo je to asi jedno. Iba to nie je ľahostajné, že hocikam ideš, aby si tam bol potom *celým človekom* a plnil svoje povinnosti.

Keď sa ťa teda pri lúčení pýtam, čím chceš byť, spytujem sa vlastne, či si už rozmýšľal o tom, čo je cieľom a úlohou človeka tu, na svete. Lebo všetko,

---193---

i najmenší červ a prášok má na svete svoj cieľ, význam a úzku spojitosť s celým vesmírom. Tento cieľ a túto súvislosť je niekedy ťažko uzrieť, ale pritom všetkom predsa len jestvujú.

Teda: len človek by nemal cieľa? Ale má, a aký vznešený!

A aký to cieľ? Čo je твоjím cieľom? Velebenie Boha a tvoja vlastná blaženosť.

Čo to značí? Značí, že všetky sily musíš napnúť, aby si svoju podstatu a obsah svojho života mohol v úplnej celistvosti uskutočniť. Inými slovami: že sa máš stať charakterným mužom. Charakterným katolíckym mužom. Charakterným katolíckym slovenským mužom.

Kto je charakterný muž? Ten, kto sa odváži proti každej mravnej skazenosti nebojácne sa postaviť.

Kto je charakterný katolícky muž? Ten, kto v tomto podvodnom a klamlivom svete, v ktorom každý iné ukazuje a iným sa chce zdať, akým je v skutočnosti, usiluje sa vyformovať opravdivú hodnotu a neohrozený charakter zo svojej duše.

Kto je charakterný katolícky slovenský muž? Ten, kto nie ústami a slovami, nie bitím sa v prsia vlastenčí, ale poctivým životom a neohrozeným plnením svojich povinností slúži svojej vlasti.

Priateľu! Slovenskí mladíci! S nezlomnou energiou svojich mladých duší pracujte o to, aby sa z vás stali takíto skutoční katolícki a slovenskí mužovia!

Mohutný národ staroveku vystavil v Ríme krásny chrám, nazval ho Panteónom a nashromaždil v ňom bohov a bôžikov všetkých svojich podmanených národov. Čoraz čudnejšie modly sa rozpínaly v tomto jedinečne umelecky vybudovanom chráme, na počesť „všetkých bohov“ a medzi veľkoleposťou krásnych korintských stĺpov a nanosenými pokladmi vtedajšieho kultu smutno sa vynímalo množstvo modiel: znak neistého šmátrania ľudskej duše.

---194---

Istého dňa, začiatkom IV. storočia po Kristovi, prišli do Ríma cudzinci: z ďalekých krajín došli kresťania. Malá skupinka zašla si aj do Panteónu a keď sa porozhliadli po mnohých, čudných pohanských modlách, akýsi duch smútku sa dotkol ich duše; jeden z nich siahol do svojho vnútra, vzal malý kríž, položil tento skromný malý kríž medzi obrovské sochy modiel a skupinka návštevníkov ticho odišla ...

Pozri, priate! môj: toto je obrazom boja dnešného kresťanského mladíka v panteóne moderných balvanov. Len čo vyjdeš zo školy a staneš si do života, i tvoju ideálnu dušu oveje chladný dych moderného pohanstva a zbadáš, že v ruvajúcim, bijúcim sa svete, kde jeden druhého vzájomne zašliapava, dostal si sa do pohanského panteónu, kde pred každou modlou holdujú, poklonujú a pokorujú sa ľudia, — len pre uctievanie skutočného Boha ostáva čoraz menej miesta.

A — chcejúc-nehcejúc — i ty si musíš stať do tohto moderného pohanstva. Musíš vstúpiť do tohto panteónu; ale preto nemusíš a *nesmieš sa stať pohanom!* Ak ty, milý priateľ môj, tam budeš nosiť na svojich prsiach a vo svojej duši kríž nášho Krista Pána, v jeho duchu budeš žiť aj v dnešnom svete, vtedy aj ty si položíš kríž do svojej malej spoločnosti, medzi svojich spoločníkov, prostredia i známych;

neskoršie vo svojom úrade a v životnom povolání. Takto budeš vyžarovať svetlo, radosť a príklad. Takto sa potom staneš z „charakterného mladíka“ — „charakterným mužom“.

Smutná silvestrovská noc

Nezabúdaj teda, priateľu, na tú jednu myšlienku, ktorá hovorí z každej strany tejto knihy k tebe: v tebe je nadovšetko veľký poklad a týmto je tvoja duša. Úlohou tvojho tuzemského života je, aby si svoju dušu obohatil čím ideálnejšími, krajšími a vznešenejšími vlastnosťami. Každý bude mať život večný taký, s akou

---195---

vážnosťou pracoval o zdokonaľovanie svojej duše počas tuzemského života.

Existuje istá zaujímavá rastlina: agáva. Hovoria o nej, že kvitne iba raz za sto rokov, ale jej kvet je jedinečne krásny! Sto rokov sa pripravuje na tento krásny deň; potajomky sbiera sily, nikým nebadanou prácou ozdobuje sa celých sto rokov. Keď potom nadíde čas a jej lupienky rozkvitnú, svojou krásou priam uchvacuje ľudí.

Milý priateľ môj! I ty musíš byť takouto kvitnúcou agávou. Do tohto jediného cieľa musíš vynaložiť sily celého svojho života: musím vykvitnúť v charakter! Som vyrastajúcim stromkom! Som rozvíjajúcim sa púčikom! Som dozrievajúcim siatím! Vo svojom mladom veku neprestajne pracujem na svojej duši, odpiľujem divé výhonky a zbieram si sily, aby sa zo mňa stal taký charakterný muž, v ktorom ešte aj nebeskí anjeli nájdu potešenie!

Dušu treba ovládnuť a toto ovládnutie je spojené s borbou. Žiadosti tela nesúhlasia so vznešenými snahami duše a vtedy nastáva boj. Veľký boj o slobodu duše! O tom je reč, kto má byť pánom v mojom dome: duša alebo telo? O tom je reč, kto má rozkazovať: pán alebo sluha? O tom je reč, kto má stáť na lodi pri kormidle: kapitán alebo kurič? O tom je reč, ktorým smerom má sa plaviť loď môjho života: či neustále blúdiac medzi skaliskami a plytčinami, alebo priamo do prístavu? A o tom je reč, kde má napokon táto loď pristáť: či na brehoch večnej blaženosti, alebo v beznádejnosti večného zatratenia?

Nuž za takýto cieľ ozaj hodno borieť sa!

Význačný spisovateľ *Jean Paul* pútavo opisuje úžasný duševný stav človeka-stroskotanca vo viere.

V silvestrovskú noc sám sedí pri obloku svojej izby zadumaný starec; so zarazeným pohľadom pozerá na nehybné, ligotajúce sa, hviezdnaté nebo a na zem, za-

---196---

halenú snehovou prikrývkou. Na tejto zemi niet už tak prázdneho srdca a beznádejnej duše, ako je jeho. Hrob sa pred ním už-už otvára, so dňa na deň čoraz viac sa mu približuje tieň smrti a on s hrôzou badá, že zo svojho dlhého života nepriniesol si nič so sebou, iba množstvo omylov, hriechov, a chorôb; v rozkošiach zničené telo a otrávenú dušu. Ako strašiaci duchovia víria v jeho pamäti pekné dni mladosti; to krásne májové ráno, keď ho otec prvý raz pustil na cestu neznámeho života, a tá osudná chvíľa, v ktorej on, nádejný mladík, namiesto trnistej cesty čnosti, plnenia povinností, poctivosti a práce — poskytujúcej však duševné uspokojenie, nastúpil na cestu, ktorá sľubovala telesné rozkoše a pôžitky, ale

strhla do priepasti. Srdce mu sviera bôľ, keď vyplače svoju žalosť do tichej, zimnej noci: „Ach, keby sa ešte raz vrátili moje mladé roky! Otče, postav ma ešte raz na rúžcestie, aby som mohol inak voliť.“

Ponosu kvíliaceho starca necháva bez odpovede ticho mrazivej, zimnej noci. On už nemá možnosti si voliť ...

*

Ale ty, priateľ môj, stojíš pred rúžcestím. Ty si môžeš ešte správne vyvoliť.

Nebuď jarou — bez kvetu!

Nebuď oblohou — bez hviezdy!

Nebuď mladíkom — bez vznešených ideálov!

Môžem si vyvoliť?

Hej, vyvolím si!

Chcem byť „charakterným mladíkom“!

Tak budem žiť, aby moje vznešené skutky a myšlienky veselo krúžily okolo mňa, sťa štebotavé vtáčiky. Nech cítim, ako ma v dôsledku mojich skutkov a myš-

---197---

lienok vinie k sebe na odmeňujúci bozk môj najlepší Priateľ, môj Pán, môj Otec: Ježiš Kristus! Ano; *stanem si k Nemu a ostanem Mu verný navždy!*

Navždy! Naveky!

Koniec.

Obsah

Obsah

Úvodom.....	2
Regulus v Kartágu.....	3
I. KAPITOLA.....	6
Kto je charakterný mladík?	6
Vychovávaj seba!	7
Srdce z ocele	8
Epiktetove slová	9
Moc veľkého cieľa	10
Energia	11
Voľnosť.....	11
Veľkodušní mladíci	13

„Ach, ale si sebecký!“	14
Či vieš povedať: nie!	15
Úryvky z istého denníka	17
Šarkan na telegrafnom drôte	19
Contra torrentem! — Proti prúdu!	20
„Victor hostium et sui — Premohol nepriateľa, ale i seba.“	21
Hradná veža — či veterník?	22
Poddaný svedomia	23
II. KAPITOLA.....	25
Prekážky vo vytrvaní charakteru	25
Listy v krútnave	26
Železný kríž.....	27
Bodľač v siatine	28
Borba duše	28
A bez obetí?	29
Rehoľník — krotiteľ zvierat	31
Kto vstal ľavou nohou	32
„Nemám šťastie!“	33
„Skúsil som, ale nedalo sa!“	34
Valde velle!.....	35
„Preč s Alpami!“	36
Proti osudu!.....	37
Povestní trinásti	38
Nebezpečenstvo úspechu	40
Kde je Ázia?	40
„Prosím ťa, požičaj mi!“	42
Ako chytajú opice?	45
Pokiaľ prikrývka stačí...	46
Radosti z práce	47
„Prosím, bolela ma hlava!“	48
Včela a čmeliak.....	50
Jarab bez chvosta	51
Slabučké svetielko sviečky	52

Slimák a zajac	53
Veľdúch — alebo usilovnosť	54
V zákope.....	55
Vychovávanie vôle	56
III. KAPITOLA.....	58
Prostriedky výchovy charakteru	58
„Mohol by som, keby som chcel!“	59
Samovoľný mladík.....	60
Demosténovia	62
Veľký telocvik	63
Mladý Indián pred zverou	64
„Márne! Nemám vôľu!“	65
Abstine!.....	66
Pustovníkov stravec hrozna	67
Dnem perdidí!	68
Kohút japonského maliara	70
Sustine!	71
Trpieť bez ponôš	72
Poslúchať bez slova	75
Vytrvať bez lži.....	76
Prečo luhajú mladíci?	76
Hodno luháť?	77
Ein Mann, ein Wort!.....	79
„Zaduš sa!“	80
Aggredere!	82
Sila maličkosťí.....	83
Priviazaný Gulliver.....	83
Zlá zámka	85
Absolónove vlasy.....	85
Večné svetlo pizanského dómu	86
Oduševnená práca	88
Povinnosť	89
„Dnes nemám dobrú náladu“	90

Kto sa neskoro narodil	92
„Hodiny nám meškaly“	93
Chudobný študent.....	94
Chudobní chlapci — veľkí mužovia	96
Aký cenný je čas?	97
20 minút = 12,000.000 dolárov.....	98
„Transeunt et imputantur“	99
Keď sa minulosť stane prítomnosťou.....	99
Non numerantur	101
Ars longa, vita brevis	103
„Quieti, non otio“	104
Čo je najťažšie na svete?	105
All right?	107
Pri nohách Pánových.....	110
Gaudeamus igitur	111
Mladosť moja, vráť sa ešte na slovo	113
Čím chceš byť?	113
Smutná silvestrovská noc.....	115
Obsah	116